

P'ORHÉPICHA JIMPO MÓKT'AKUNI KARATA K'ÉRI IRETIRI ÉNKA ARHIKURHIKA MÉXIKU

Xánku isĩ jimpo, juramunhasĩnka éski karanhaka ma s'irantarhu, juantsĩmpiaka ka exerpinhaka imanki isĩ juramuaka yámintu K'éri Iretani parakaksĩ jánhanarhiaka.

Insĩnhakata ima k'umanchikwarhu éнки arhinhajka Palacio Nacional jima Queretaro anapu, ima jurhiatikwa yúmu 5 ima kutsĩiri febrero ima wéxurhiniri 1917.- **V. CARRANZA.**- isĩ minkwa jatsĩkusĩnti.

Imani C. Lic. Manuel Aguirre Berlanga, imanki jintéeka subsecretario ka minkurhika para jima járhani Despacho ima Juramutikwarhu anapu.- Méxiku.

Imankirini sési p'ikwaritaka eyánkunksĩni chanksĩni ka exerpini ka mátaru imeri ampe jimpo imanki urakurhiaka.

Karakata ka imankiksĩ mót'akukaksĩ.- Mexiku, jurhiakwa yúmu ima kutsĩiri febrero ima wéxurhiniri mil novecientos diez y siete jimpo.- **AGUIRRE BERLANGA.**

Kw'iripu iretarhu anapu jimpo.

ARHUTSĪKWA MA ARHUKUKATA MA KWÁXCHAKWA KW'IRIPUIRI

Arhintskwa ma (Art. 1). Ixu k'éri iretarhu éнки arhikurhika Méxiku¹ yámintu kw'iripu² jatsiati kwáxchakuichani³ éнка i Karakata⁴ ínspijska, ts'ĩma námpi úa sapi únt'anhani o ewap'inhani, éнки no isĩwaka ná éнки imak'u arhip'ijka.

¹ Énki cha exeaka, éski ixu arhiaka k'éri ireta éнка arhikurhika Méxiku jucha wantani jáwaka námintu arhikurhika echeri éнки yámintu jucha irekani jaka imanki turhisĩ jimpo arhinhajka "Estados Unidos Mexicanos", isĩ arhinhasĩnti s'iranticharhu pero jucha p'orhécha mitiska xánk'u éski Méxiku.

² Ixuksĩ arhi jáwaka kw'iripu éнка turhisĩ jimpo jukanharhiaka "individuo" jimpoka jucha p'orhépichicha isĩ exesĩnka éski kwáxchakuicha yámintuirika ka no ma kw'iripuirik'u.

Námpiksī úa jánspericha járhani ixu k'éri iretarhu éнки arhikurhika Méxiku. Jánspericha⁵ mátaru iretarhu anapuicha éнки inchaaka i echerirhu antánkwatiksī, ts'ímeri jánkurhikwani imak'u jimpo ka juramukwa kwap'intawati.

Námpi jáwa arhínchpikwa jimpoka p'orhépichiaka o turhisíwaka⁶ o nání anapuiwaka, mák'uisti éнки achátiwaka o warhíitiwaka⁷, ná xáni jatíriwaka, éнки yámintu ampe jastíaka o kwératanchiaka ják'i o jántsíri, éнки no ma ampe jatsíkurhiaka o kání ampe jatsíaka, éнки p'amenchatiwaka o sési p'ikwáreraka, imanki jakák'waka o no jakák'waka, éнки ampe wantaka, ampe éнки wékaka, éнки tempuchatiaka o jantiak'uiwaka, o mátaru ampe éнки jintéewaka para no sési úkuni kw'iripuni ka sapiunt'ani sésikuichani⁸ ka jánkwichani kw'iripuiuri.

Arhinskwa tsimani (Art. 2). Ireta k'éri éнки Méxiku arhikurhika mák'uisti ka námpi arhukurhia.

K'éri ireta úkurhitixati mámaru ireta p'orhépichichani⁹ jimpo ts'ímanki yóntki irekapka ixu éнка inchápiricha mártaru anapuicha janoka ka éнки sési patsakata jatsíka ts'ímeri p'intekuichani, tumina jatsikuiri ampe¹⁰, pá'perakuichani ka iretiri juramukuichani, o sání isí pakatanhchaka.

³ Énki cha exeaka ixu jukanharhitini "kwáxchakwa" jucha wantani jáwaka imeri éнки tursisí jimpo arhinhajka "garantias" jimpoka ima jintéesti ma ampe éнки kw'iripuni kwap'intajka jimposí isí mó't'akujka jucha anapu jimpo.

⁴ Énki ixu jukanharhiaka "karakata" jucha wantani jáwaka imeri éнка turhisí jimpo arhinhajka "Constitución" jimpoka ima jintéesti ma karakata éнки arhijka nani na úkurhia, náksí úa yámintuicha ka na irekana ixu K'éri iretarhu éнка arhikurhika Méxiku.

⁵ Jántspiri jintéesti imanki mátaruni ánchikurhikujka a no ma ampe méyamunhani ima jimpo ka éнки no újka jánkurhini jimposí jintéeti "esclavo" turhisí jimpo.

⁶ Mántani iretarhu anapuicha námpiksí arhiak'i "turhisí" ts'ímanki no p'ohréka, ts'íma arhíasinti utúsi, ná éнка wékaka jásini i karakatarhu jimpo arhiaakasí turhisí éнка wantani jáwakasí kw'iripuiuri éнка no p'ohréka ka no irekapka yóntki ixu K'éri iretarhu.

⁷ P'orhé jimpo isí wantanhasinti para arhini kw'iripuni o ampeni éнки no mák'uika o éнки no mák'uiwaka.

⁸ Énka jucha jatsinharhikwaka "sésikwa" o "sésikuichani" wantani jáwakaksí imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "derecho" o "derechos" jimpoka ima jintéesti ma sésikwa kw'iripuiuri paraki ampuaka ma ampe úni, jámani, kurhák'urhini o játsini ka yámintu ampe éнка kw'iripu ixu anapu o éнка ixu irekaka jatsíaka.

⁹ Énka cha exeaka ixu jukanharhitini "ireta p'orhépichichani" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí arhiranajka "pueblos indígenas" jimpoka kw'iripu éнка yóntki irekapka ixu xasíisti éski jucha ka yámintuicha p'orhépichistiksí éski jucha.

¹⁰ Énka cha exeaka ixu jukanharhitini "tumina jatsikuiri ampe" jucha wantani jáwaka imeri éнки tursisí jimpo arhiranajka "economia" jimpoka ima jintéesti imanki arhijka na antakurhisíni tumina, na uranasíni, na jatsinasíni, na patsanasíni, na arhukunasí ya yámintu ampe tuminiri.

P'orhépecha p'íkwarerakwa jintéewati imanki orhepani exenhaaka para arhip'ini néwa p'orhécha ka nenksí exea éski p'orhépichika o imanki ma ireta p'orhépichiri anapuiwaka.

Jintéestiksí ireta p'orhécha, ts'imanki kúnkurhitini jaka ma echerirhu ka mák'u pa'perakwa jatsikaksí, tumina ka p'intekuichani jatsikaksí, éнка ma echerirhu waxastakata jakaksí ka éнка mítintakaksí tsimeri juramutichani na énkiksí na p'intekurhika.

Sésikwa éнки ireta p'orhépichicha jatsika para ts'imak'u eratsini ka wantakurhini¹¹ úranhaati éски na arhijka i karakata arhiata na éнка úaka kúnkurhikwa ixu anapuni patsakurhini. Mítintakwa p'orhépichichiri ka ireta p'orhépichichiri úkurhiati karakaticharhu ireta no xáni k'érirhu¹² anapuichani ka juramukuichani jimat'u anapuichani, ts'imanki exeaka, it'u na éнки orheta arhikata jaka, imanki exeaka náksí jáxika, náksí wantaajka o náníksí irekaka ts'íma.

A. I Karakata mítint'asínti ka winhaperasínti sésikwa paraki p'orhépichirichani ka ireta p'orhépichiricha ampuaka jánkurhini éски náksí wékaka ka, it'u ima jimpo, wantakurhini ari jimpo:

I. Wantakurhini náksí pá'pera, ka náksí kúnkurhia ireticharhu, náksí tumina jatsikurhia, náksí sési pa'perakwa jatsia¹³ ka náksí p'inteka.

II. Marhuatani ka úrani ts'imeri juramukuichani para sési pá'perani, na éнки wénakwa juramukui¹⁴ na éнки i Karakata arhijka, exeparini kwáxchakuichani¹⁵, ka kw'iripui

¹¹ Éнки cha exeaka ixu jukanharhitini "wantakurhikwa" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "autonomia" jimpoka imesti imanki jintéeka wantakurhikwa, ka imani jimpo ts' imanki jatsika usintiksí uani ampechani na éнки naksí eratsijka. Cha así mirikurhi jimpoka imankisí jucha úaka kani marhuatani para kwap'ikurhini.

¹² Exe eje éнка jucha arhiaka "ireta no xáni k'éri" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "entidad federativa" ka sonmeni "estado" arhinhasínti. Santaru sésisti arhini "entidad federativa" jimpoka imesti na éнки arhukurhitini jaka Mèxiku, ka ts'íma isí jintéesti éски Michoacán arhirakata, k'éristiksí pero jarhasti mátaru éнки santaru k'érika ka éнка yámintu ireticharhu ujka juramuni, así mirikurhi jimpoka kánikwa marhuawati para úni ini sési janhanharhi I karakatani.

¹³ Kurhánti i "sési pa'perakwa" k'éri ampeesti inteesti éнки turhisí jimpo arhinhajka "politica", jucha p'orhécha arhisinkaksí sési pa'perakwa jimpoka iamnki marhuajka para sési irekani jintéesti sési pa'perakwa, así mirikurhi éнки cha exeaka isí kúnkurhitini i wantakuichani.

¹⁴ Éнки chà exeaka karanharhitini "wénakwa juramukui" jucha wanta jáwaka imanki turhisí jimpo arhinhajka "principios generales de derecho", jimpoka ima k'éri ampeesti imanki arhijka na sési janha i K'éri Iretarhu, it'u, ampe sésikuichani jatsiawa kw'iripu, na xáni sésikwa jatsia yámintuicha ka naksi sési pá'pera yámintuicha.

¹⁵ Éнка cha exeaka ixu jukanharhitini "kwáxchakuichani" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo mitikurhika éски "garantias" jimpoka ts'íma jintéesti sésikuicha éнки yámintu kw'iripu jatsiaka paraksí úni jánkurhini, mák'uini, no iskutsí jupikani, ewakurhintsí ampe énkaksí jatsikurhika, así mirikurhi inte kani wétarhinhasínti ka kani marhuasínti

sésikuichani ka, santaru exeatiksī éski warhiticha sési jáwaka. Juramukwa arhiati na éнки juramutspiticha¹⁶ o juramutspitiri kúnkurhikwa¹⁷ marhuataaka imani ampe.

III. Erakwani na énkiksī na juramunhaka o p'inteka, juramutichani ka orhetspirichani para úrani ts'imeri juramukwani, exeparini éski warhiticha wantakurhiaka isī éski acháticha, na éнки arhijka ireta k'eraticha pakatperakwa ka wantakurhikwa¹⁸ ireta no xáni k'eratichiri.

IV. Pakatani ka Patsani it'u k'eratani ts'imeri wantakuichani, mitikuichani ka yámintu ampe éнка jintéekaksī ts'imeri p'intekuicha ka eratsikuicha.

V. Pakátani ka sési jántskani ka pakatani ts'imeri echerichani na éнки jakaksī na éнки arhijka i Karakata.

VI. Inchap'ini, exeparini na éнки míntaka ka jatsika echeri éнки na arhijka i Karakata ka imeri juramukuicha, isī éski sésikuicha éнки mátaruicha ints'inhaka o mátaru jima anapuicha, úrani ka úraant'ani imanki jantiak'u wérakurhika jima énkiksī jaka ireticha ka énkiksī úrajka ts'íma, námpiksī úa jatsíni o úrani ts'ímani ampechani éнки kani wétarhinhajka¹⁹, na éнки i Karakata arhijka. Ima jimpo ireticha úati kúnkurhini na éнки juramukwa arhiaka.

VII. Erakwani, orhetsikwarhu²⁰ jimanki irekaka p'orhépechicha, orhetspirichani éнки jima jáwakaksī ts'ímani jimpo.

Karakaticha ka juramukuicha ireta no xáni k'érirhu anapuicha mítint'atiksī ka arhiatiksī na úranha ts'íma sésikuicha orhetsikuicharhu, jimpoka wétarhijka wínhaperani p'orhépechichiri wantakuichani ka éski sési pa`perakuicha úkurhiaka na éнки ts'íma p'intekaksī ka jima juramunhaka.

¹⁶ Asī mirikurhi juchari wantakwani imanki jucha arhijka "juramutspiri" jintéesti éнки turhisī jimpo arhinhajka "juez".

¹⁷ Éнка cha exeaka ixu jukanharhitini "juramutspitiri kúnkurhikwa" ima jintéesti éнки turhisī jimpo arhinhajka "tribunales" jimpoka jimaksī kúnkurhisinti juramutspiticha.

¹⁸ Exe je éнки cha exeaka jukanharhitini "sobernia" ka Karakata arhp'ini jáwaka ireta no xáni k'érirri ampe, jucha mót'akwaka "wantakurhikwa" jimpo, jimpoka ima námpi jintée imanki turhisī jimpo arhinhajka "soberania", ima jintéesti autonomia jimpoka "soberania" Ireta K'érik'u jatsisti.

¹⁹ Imanki "kani wétarhinhajka" jintéesti imanki turhisī jimpo arhinhajka "áreas estrategicas", imani menk'u jatisinti K'éri Ireta para sési arhukuni ka yámintuichani intskwani jimpoka yámintu kw'iripu wétarhisinti ka éнки no isipirinka mark'u kw'iripu jatsipirinti yámintuni.

²⁰ Exe je éнки jucha arhiaka "orhetsikwa" jucha wantani jáwaka, imeri éнки turhisī jimpo arhinhajka "Municipio", ka isiksī arhiaka jimpo jima jarhastiksī ts'ímaniki orhepajka wénani. Asī mirikurhi municipio jintéesti éski Eronharhikwarhu, Tsirapu, Cherani, Charapani o P'atskwarhu

VIII. Sési inchani K'éri Iretiri juramutikwarhu. Paraki kw'apintani ima sésikwani, yámintu juramutspikuichani²¹ ka útsperakuicha²² éнки ma p'orhépicha o p'orhépichicha jáwaka, wétarhiati wénani exeani ts'iméri p'intekuichani ka na énkiskí p'inteka jánhanharipani na éнки arhijka i Karakata. P'orhépichicha méntku jatsístiksí sésikwa paraksí wantakwawaka ka kwap'iantawaka ts'imanki mítiaka ts'iméri wantakwani ka p'intekuichani.

Karakaticha ka juramukuicha ireta no xáni k'érirhu anapuicha arhiati na éнки jánkurhiaka ka wantakurhiaka éнки santaru sési xárhataka náksí irekaka p'orhépichicha ka ampeksí wékajka ireta p'orhépichiricha mántani ireta no xáni k'érirhu anapuicha, it'u na éнки mítintakaksí ireta p'orhépichichani éski ts'imanki wétarhi'ka énkiksí jarhuatawaka ireta k'éri²³.

B. K'éri Ireta, Ireta no Xáni Kéricha ka Orhetsikuicha, jarhuatati éski p'orhépichicha isí jatsiaka éski márutaruicha ka k'amaraka yámintu arhinchpikwa, arhiatiksí na sési pa'perakwa kwáp'ia ka sésiksí jáwa sésikwa p'orhépichiricha ka náksí sési k'eaka imeri ireticha, ts'imanki únghaka ka manatanhaka p'orhépichichani jinkoni.

Paraki k'amaraka yámintu wétarhikuicha ka imanki újka éski p'orhépichicha táspipani jáwaka, ts'ima juramuticha úatiksí éski:

I. P'ákchakwani echerichani jimanki ireta p'orhépichicha jaka parakiksí winhapiaka ts'iméri tumína jatsikuichani ka sési jántskani iretichani ka éskiksí sési irekaaka yámintuicha, ánychikurhita tanipurhu juramutichiri jimpo k'urhamaripani iretichani. Juramuticha orhetsikuiri anapuicha mák'u íntspiatiksí tumína imankiksí ireticha sési úratakaksí²⁴ ts'imak'u ma ampe éнки arhirakata jáwaka jimpo.

²¹ Énka cha exeaka ixu jukanharhitini "juramutspikuicha" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "juicio" jimpoka imesti éнки juramutspicha ujka éнки ma warhiperakwa jáwaka ka ima jimpo arhisinti ne sési wantani jaki, wénani exeparini imanki ts'ima wantaaka

²² Yámintu jimpo éнка ixu karanharhitini jáwaka útsperakwa o "útsperakuicha" tursí jimpo jintéewati "proceso" o "procedimiento" jimpoka ima jintéeska na útsperakwa éнка wantaaka ne k'amanharhikwa o no k'amanharhikwa jatsésiki.

²³ Exe je éнки ima "entidades de interes público" jintéestiksí ts'imanki wétarhijka éski jarhuatawaka Ireta K'éri así mirikurhi jimpoka ima jimpo p'orhépichichani jarhuatawati.

²⁴ Éнки cha exeaka jukanharhitini "sési úrani, sési úratani", jucha wantani jáwaka imeri éнки tusisí jimpo arhinhajka "administración" jimpoka imani jimpo sési uranasinti yámintu ampe éнки kw'iripu wétarhijka.

II. Pakátani ka k'ératani jorhenkurhikwani, tsimani wantakwani ka p'intekwani jinkoni, ka kárani jorhenkurhini, k'amatani primaríani, mítini para tumína antáni, ka k'amatani yámintu jorhenkurhikuri wénakwani, márutaru jorhenkurhikwani. Jatsiani ma beca²⁵ arhikatiri ampeni éнки jarhuatawaka p'orépichichani yámintu jorhenkurhikani jimpo, Arhip'ini ka k'ératani jorhenkurhikuichani éнки mítitaraka p'itékwa iretiricha ts'imanki mítintaka ts'imeri iretiri yóntki anapu p'intekuichani, na éнки arhijka imeri juramukwaicha ka k'uramariani ireta p'orhépichichani ka jarhuatani, jánhanhariani ka mítint'ani yámintu p'intekuichani éнки ixu k'éri iretarhu jaka.

III. jarhuatani éски úakaksí sésimintu inchani sési p'íkwarerakwarhu²⁶ k'ératakwa jimpo yámintu k'éri iretiri sési p'íkwarerakuichani sési úrani sipiatani, ka it'u jarhuatani ka exeati éskisí yámintu p'orhépichicha sési t'ireaka, ka santaru sési exeati éски sési t'iréranhaka sapíicha.

IV. Santaru sési járhataani ka jántskani ireta p'orhéchani ka it'u sési jántskani jimankisí ts'ima tánkurhijka ka ch'nak'aksí, úparini imanki wétarhiaka paraki k'éri iretiri ka ma kw'iripuri tumína²⁷ jatsíakaksí para k'ta úani ka sési jarhatant'ani ts'imankisí jaka, it'u k'ératani yámintu ampe imanki santaru wétarhinhajka kw'iripu ixu anapu.

V. jarhuatani éски warhiti p'orhépichicha úaka k'ékurhini, jarhuatakwa éskiskí úaka tumína antákurhini, éskiskí sési p'íkwareraka, éски intskwawaka ampe énkisí wétarhiaka para jarhuatani santaru sési jorhenkurhini ka éskisí inchap'iaka ka wantaaka éнки wantakurhini jáwaka iretiri ampe.

VI. Yóratani wantakwa etsákutarakuichani éнки jarhuatawaka sési kúnkurhini iretichani, úparini ka k'ératani xanharhuichani ka wantakwa etsakutarakuichani. Jarhuani p'orhépichichani parakisí ampuaka pyáni, manatani, sési úrani ka jatsiani wantakwa etsákutarakuichani, na éнки arhiaka juramukuicha imeri amperi.

VII. Jarhuatani ánychíkurhitichani ka éнки sési k'eakaksí ireta p'orhépichiricha úparini ampe éнки wétarinhaka para jarhuatani santaru tumína jatsini, intskwani imankisí

²⁵ Ima "beca" jintésti ma tumina éнка intsínjka ts'imanki jorhenkurhini jamajka para jarhuatakurhini ka ima intspinhasínti jimpoka kw'iripu wetarijka.

²⁶ Éнки cha exeaka jukanharhitini "sési p'íkwarerakwa o sési p'íkwarerawarhu" jucha wantani jáwaka jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "servicios de salud" jimpoka ima jintéesti imanki marhuajka paraki kw'iripu K'éri Iretarhu anapu úaka sési p'íkwarerani jarana ka exesí éски kw'iripu no p'amenchaka.

²⁷ Éнки cha exeaka éски ixu jukanharhiaka "k'éri iretiri o ma kw'iripuri tumina" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpoksí arik'a "financiamiento público o privado" cha así sési míanti jimpoka inteni jimpo úakatsí tumina kwantkurhini para sési jántskani k'techani o k'eratani.

wétarhiaka paraki tumína k'éri iretiri ka ma kw'iripuiiri jima úraanhaka ka ima jimpo santaru ánkichurhitichani jatsíani, ka santaru mítin ukatichani úani, ka ima jimpoksí marhuataaka ts'ímeri ánkichurhitani, it'u jarhuatani paraki yámintuicha jatsíkurhiaka mámaru ampe énkisksí wétahiaka ka sési atárant'ani ampe.

VIII. Jatsikwani sési pa'perakuichani yámintu para kwáxchakwani paríkutichani ireta p'orhépichichirhu anapuichani, i k'éri iretarhu ka mátaru k'éri iretaichani, úparini imanki wétarhiaka paraki jánhanhariani sésikuichani ánkichurhitiri anapuichani tarhérichiri; santaru jarhuatani sési p'ikwarerakwani warhitichiri; jarhuatani imerk'u jorhenkurhikwani ka sapichiri t'irerakwani ka tatákichani éнки ma sírukwa²⁸ paríkurhitichiri anapuiwaka; exeni éski yámintuicha janhanharhiaka ts'ímeri sésikwani kw'iripuiiri ka etsákwaní ts'ímeri p'intekuichani.²⁹

IX. K'urhamariani p'orhépichichani para úni Plan Nacional de Desarrollo³⁰ arhirakatani ka ireta no xáni k'éririchani ka orhetsíkuiri ka, éнки wétarhinhaka, jatsikwani imanki ts'íma arhistakwawaka.

Paraki úkurhiaka éski na eyákata jaka i arhukutarhu, arhut'akwa Kw'iripuiiri Orhetspítichiri³¹ k'éri tánkurihikwarhu³² anapu ka tánkurihikuicha ireta no xáni k'érirhu anapuicha ka orhetsíkuicha, naní énkisksí ts'íma juramuaka, jatsíkwatiksí tumínani. Nák'iru iXu káni sésikuichani jatsiawaka p'orhépichicha jatsiaka, ts'ímeri iretichani, ka ireta sapicha, yámintu ireticha éнка mák'uiwaka éski ts'íma jatsíatiksí ima jimpo mák'u sésikuichani na éнки juramukwa jatsikwaka.

²⁸ Exe je éнки jucha arhiaka "sírukwa" wantani jáwakaksí ts'ímeri éнки mák'u k'tarhu anapuika jimpo ts'íma ma sírukwa jatsisti ka turhisí jimpo arhinhasinti "familia" peki cha ini ampe mitika ya

²⁹ Sésikwa kw'iripuiiri jintéesti "derechos humanos" así mirikurhi ima kani marhuasinti para kwap'ikurhini.

³⁰ Plan Nacional de Desarrollo jintéesti imanki mantani wéxurhini únajka K'éri Iretarhu ka jima arhinhasinti na úkurhina iXu k'éri iretarhu yámintu ampe ka jima kw'iripu usinti wantani na úkurhia ampe ka it'u wétarhisinti éski p'orhépichichani wantaaka naksí wékajka éski únaha ampe

³¹ Exe que éнка jucha jatsinharhikwaka "Arhut'akwa Kw'iripuiiri Orhetspítichiri" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "Cámara de Diputados" ka ima jintéesti ma ku'manchikwa jimankiskí jaka ts'ímanki kw'iripu erakwajka para ts'ímani jimpo wantani ka erakunhasintiksí tanimu wéxurhini jimpo, úasiintiksí juramukuichani ka it'u wantasinti ts'ímechani jimpo. Jima jarhastiksí ma irepita ka yúmu ekwatsí diputado arhikatcha yámintu K'éri Iretarhu anapuicha.

³² Éнки cha exeaka iXu jukanharhitini "K'éri Tánkurihikwa" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "Congreso de la Unión" ima jintéesti éнки juramukuichani yámintu K'éri Iretiri únajka ka úkurhitixati "Cámara de Diputados" arhirakatani jimpo ka "Cámara de Senadores" arhirakatani jimpo ts'ímanki ireticharhu erakunhaaka mántani wéxurhini jimpo.

Nák'iru ixu káni sésikuichani jatsiawaka p'orhépichicha jatsiaka, ts'imeri iretichani, ka ireta sapicha, yámintu ireticha énka mák'uiwaka éski ts'ima jatsiatiksí ima jimpo mák'u sésikuichani na énki juramukwa jatsikwaka.

3. Arhintskwa tamímu (Art. 3). Yámintu kw'iripu sésikwa jatsísti parakiksí ínskwaka jorhenkurhikwa. K'éri ireticha, ireta no xáni k'éricha, echerio ka orhets'ikuicha, ínspiatiksí jorhenkurhikwa preescolar, primaria ka secundaria. Ima jorhenkurhikuicha jintéestiksí jorhenkurhikwa énki wénajka ka énka yámintuicha wétarhiaka.

Jorhenkurhikwa énki K'éri Ireta inspijka jarhuatati kw'iripuni sési k'éni ka it'u jarhuatati éski i Juchari Echerini wékaaka ka jarhuatperani mátaru k'éri iretichani jinkoni wantakurhikwa ka sési úkwani jimpo.

I. Inspikurhitini artículo 24 arhirakatani jimpo jakak'uni imanki wékaka, ima jorhenkurhikwa no ma ampe jakak'ukwa jinkoniwati ka. Ima jimpo, no ma jakak'ukwani minariati.

II. Na énki íntspinhaka ima jorhenkurhikwa jintéewati na énki k'ekurhijka mítikwa jinkoni, warhipini no ma ampe mitíkwani jinkoni, jántspikwani jinkoni, no sési jakak'uichani jinkoni ka arhínchpikwani jinkoni.

Santaru:

a) jintéewati éski ireta na juramujka³³ imani exeparini nók'u éski ma juramukuri ampe ka ma sési pa'perakwa, imat'u jintéewati ma kw'iriperakwa ampe énki sési k'ératata tumína antakwani, pa'perakwani ka p'intekwani iretiri.

b) jintéewati k'éri iretirhu anapu jimpoka -no warhiperakwa jimpoewaka ka not'u eratsini éski imak'uini, exeaka ka eratsiawaka juchari wantanhiakuichani, sési úrani

³³ Exe je ini ampeni jimpoka kánikwa marhuasínti jimpoka "iretiri juramukwa" úranhasínti énki kw'iripu wékaaka sési irekani ka tuhisi jimpo arhiranasínti "Democracia", así mirhikurhi.

juchari ampechani, kwáp'ini éski iretiri juramukwa jáwaka éski na wékaaka, sési jatsini juchari wantakurhikwani tumina jatsikuri ka pakátani ka k'eratani juchari p'intekwani, ka

c) jarhuatati sési pá'perakwani kw'iripuri, it'u intskwani jorhenkurhitichani ima ampechani éski jarhuatawaka winhaperani, éski sési exeawaka mátaruichani ka éski kúnkurhitini jáwakaksí mák'u s'rukwarhu anapuicha, sési úkwani iretarhu anapuichani, jimpoka jarhuatawaka sési pá'perakuichani ka éski yámintu kw'iripu mák'u sésikuichani jatsiaka, no exeparini éski p'orhéwaka o turhisíwaka, ampe jakakw'aka, náni amapuiwa, éski warhitiwaka o achátiwaka o newa.

III. Para sési úni imanki arhikata jaka tsimani parrafo ka fracción II arhirakata, Juramuti K'éri Iretarhu anapu arhip'iatu na únha ka jorhenkurhinha preescolar, primaria, secundaria ka normal jimpo yámintu K'éri Iretarhu. Ima jimpo, Juramuti K'éri Iretarhu anapu exeati na wantaaka juramuticha ireta no xáni k'éri ka Echeró³⁴ anapuicha, it'u yámintuicha ts'imanki áchikurhijka jorhenkurhikwarhu, na éski juramukwa arhiaka.

IV. Yámintu jorhenkurhikwa éski K'éri Ireta³⁵ inspiaka námpi jukapara.

V. Nánkiru jorhenkurhikwa preescolar, primaria ka secundaria éski arhikata jakaksí primer parrafo arhirakatani, K'éri ireta jarhuatati ka exeati yámintu ampe jorhenkurhikwarhu ampeni -it'u jorhenkurhikwa wénakwani ka k'éri jorhenkurhikwani éski wétarhinhajka paraki sési k'ékurhiaka k'éri ireta, jarhuatani mítikwani ka ukwani, ka jarhuatati winhapikwani ka etsakwani juchari p'intekuichiri.

VI. Ma kw'iripu ampuatiksí yámintu amperi jorhenkurhikwa ínsipini. Na éski juramukwa arhiaka, K'éri Ireta ínskwawati ka ewant'aawati mítint'akwa jorhenkurhikuichani éski ts'ima ínspiaka. Éski jorhenkurhikwa, primaria, secundaria ka normal, éski ma kw'iripu íntspiaka jorhenkurhikwa isí úatiksí:

a) Inspini jorhenkurhikwa exeparini imanki arhijka tsimani párrafo ka fracción II, it'u arhikaticha ka arhikuicha imeri ampeni éski arhijka fracción III, ka

b) Wénaní jatsini, mántani jimpo, sési exekwani juramutichiri iretahu anapuichiri, na éski arhiaka juramukwa,

³⁴ Así mirikurhi juchari wantakwani "Echeró" jintéesti imanki yáasí arhiranajka "Distrito Federal o Ciudad de México"

³⁵ Exe je "K'éri Ireta" jintéesti imanki turhisí jimpo arhiranajka "Estado" jimpoka imesti imanki kuntantajka yámintu iretichani éski ixi jakaksí.

VII. Universidades arhirakatcha ka mátaru k'éri jorhenkurhikuicha ts'imanki juramukwa ínskwawaka wantakurhikwa, ampuatiksí ts'imak'u wantakurhini ka juramukurhini, jorhenkurhikwa jimpo, jirínaní ka p'intekwa etsákuni na éнки i arhintskwa arhijka. janhanharhipani éski jorhentanhaka éski na wékaka ka jirinaka ka éski k'uramarip'iaka éski na wékaka ka watonskurhini éski ts'ima eratsiaka, arhikurhini ts'imeri úntskuichiri ka éski na úaka, jastiatiksí na éнки inchanhaka, karatanhaka ka pakaranhaka ts'imeri jorhentpiricha, ka náksí sési úranha ts'imeri ampecha. Na éнки ánychikurhinhaka jorhentpikwarhu ánychikurhiticha ka jorhentpiticha, arhip'iatu apartado A arhintskwa 123 i Karakatiri, na éнки arhiaka Ley Federal del Trabajo arhirakata na éнки máku amperi ánychikurhita jásiiaa, na éнки sési pá'peraaka wantakurhikwani jinkoni, jorhentpini éski na wékaka jinkoni, jirínakwani jinkoni ka ampeksí jimpo únhaka ima jorhentpikuicha ts'imanki arhiajka i fracción arhirakata, ka

VIII. K'éri Tánkurhikwa, kuntant'akwa jimpo ka mák'u manatakwa jimpo jorhenkurhikwani yámintu Kéri Iretarhu anapuni, xárhataati juramukuichani éнки wétarhinhaka, ts'imanki etsakwaka iretiri jarhuakwani éнки jorhenkurhikwa íntspijka ka arhukunt'ati Kéri Iretani, Ireta no Xáni K'ériini ka orhetsikuicharhu, ka jatsikwati na éнки xáni méyampinhaka imani k'éri iretiri úkwani jimpo ka arhip'iatu náksí k'amanharhitan'ta ts'imeri ánychikurhitichani éнки nóksí isí úp'iaka o nóksí isí úaka éski na arhikata jaka, ka it'u ts'imanki no isí úaka.

Arhintskwa t'ámu (Art. 4). Achatini ka warhitini mák'u exeasinti juramukwa. I kwáxchakwati tánkurhikwani ka kw'iripikwa s'irukuichiri.

Yámintu kw'iripu sésikwa jatsísti para wantani éski na wékajka, miákurhipani ka eyámperatani námuni ka naní jatsiawa ts'imeri wápjchani.

Yámintu kw'iripu sésikwa jatsísti paraki kwap'iwaka sési p'ikwarerakwa. Juramukwa arhiati na úkurhinha íma úkwani jimpo ka na inchanha ka arhiati náksí kúnkurhia K'éri Ireta ka ireta no xáni k'éricha paraki yámintuicha jatsiaka sési p'ikwárerakwa, éski na arhijka ima fracción XVI artículo 73 arhirakata I Karakatiri.

Yámintu kw'iripu sésikwa jatsísti para sési jántu irekani³⁶ ka sési kw'rhípi ke sésimintu jarháni.

Yámintu sírukuicha sésikwa jatsístiksí para jatsíni irerakwa náninka sési p'ikwareraka ka sési úkata jáwaka. Juramukwa arhiati na úkurhia ka jarhuatati imanki wétarhiaka para imani antankuni.

Tataka sapícha ka nanaka sapícha sésikwa jatsístiksí para jatsíni ímánki wétarhiaka para t'iréni, sési p'ikwárerani, jorhenkurhini ka ch'anháni ka sési kw'iripini.

Tatímpicha, ka erankuticha jatsístiksí miákurhikwa para patsani i sésikuichani. K'éri Ireta íntspíati imanka wétarhinaka paraki jánhanharhinaka sési jámakwa sapíchiri ka sési úrani ts'ímeri sésikuichani. K'éri Ireta sési exeati éski ma kw'iripu jarhoataka úani sésikwa sapíchiri.

Arhintskwa yúmu. (Art. 5). Noma kw'ripuni ampuatiksí p'inkuni paraka erakwaka imanki wékaka áchikurhini, úni, atárantani éнки sési ampewaka. Arí jánkurhikwa ampuati no jjaratani ma wantakwa sési úkuiri³⁷ jimpo, éнки atáwaka sésikuichani mátaru kw'iripuri, o wantanskwa juramutiri, karatspinhati na éнки juramukwa arhiaka, éнки arhip'inhaka sésikwa yámintuichiri. Nonemani ampuatiksí ewákurhini imanki áchikurhiaka, éнка no ma wantakwa sési úkuiri jimpoewáka.

Juramukwa arhiati mántani ireta no xáni k'ériricharhu, náki áchikurhikwa wétarhia título arhirakatani para imani ampe úni, ka nanínka íntspinhaka ka nákiwa juramuti imanka ampuaka íntspini.

³⁶ Sési jántu jintesti imanki turhisí jimpo arhinhajka "Medio Ambiente adecuado" jimpoka éнки sési jántu irekani jáwakaksí jucha sési jáwaka ka mero sési k'ekurhiakaksí, jawe sési jántskani juchari iretichani ka patsani juchari jwatichani, anhatapuichani ka imanki juchari ecbhericharhu jaka

³⁷ Éнки jucha arhiaka "sési úkuiri" turhisí jimpo jintéewáti "judicial" jimpoka ima jintéesti imanki jaka para sési úkwani yámintuicha éski na juramukwa arhiaka.

Nonemáni ampuatiksī ánychitani énkiksī no sési méyamuaka ka imeri sésikwa jinkoni, soluki éнки ánychikurhikwa jintéeeaka ma k'amanharhinskwa jimpo éнки jatsítsp'iaka juramuti sési úrkuiiri, imanka isī jókurhinhaka éski ima fraccion I ka II ima artículo 123 anapu.

Wetárikwa iretiri³⁸, solo ampuatiksī úratarani, éski na arhiaka imeri juramukuicha, ima charakuiri³⁹ ampe ka jurados arhirakatcha, isī éski na úraka ts'imani p'imarikuichani ka yámintu kw'iripuri erakukwa⁴⁰, jurhimpiti o no jurhimpiti. Ánychikurhita erakutiricha ka miyurichiri únhatiksī jimpoka isī juramutini jaka ka námpi méyamunha, pero méyampinhaati ts'imanki únhaka éska na arhijka i Karakata ka iri juramukuicha. Ánchitakuicha éнки kw'iripuni jimpoewaka únhati ka méyampinhaati na éнки juramukwa arhijka ka námpi únha éнки ima no isī arhiaka.

K'éri Ireta námpi jurak'ua éski ma sīranta únhaka, pakatperanaka imanka wékaka sapí únt'an, tsītatarani o ewákurhinhani jánkurhikwani na wékipka ampe jimpo.

Námpit'u ampua jio kurhini pakatperakuicha paraki ima kw'iripu jantiak'u wékakurhiaka wémukukurhint'ani, o éski no wékaka sáni úni ma ánychikurhitani, úntskwa o ataranskwa.

Sīranta ánychikuiiri sólo ampuati arhini éski áaka imanka pakatperakata japka ka xánk'u éski na wantaaka juramukwa, ka no ampuati santaru yóntani éski ma wéxurhini para no sési úkuni ánychitini, ka námpi úa yóntatani, no ma ampe jimpo, jurak'uni, tsītatarani o sapí úkuni nákantaru sésikwa sési pa'perakuiri o civiles⁴¹ arhirakatchani.

Éskiksī no úaka éski na arhijka ima sīranta, ánychikurhitini jimpo, isku arhiati na miákurhikurhint'a civil jimpo, no méni ampuati úrataratani éнки kw'iripu no wékaka.

³⁸ Exe je "wètarhikwa iretiri" jintéesti imankiksī turhisī jimpo arhijka "servicios públicos" jimpoka yámintu ampe éнка únhaajka paraki ireta sési jáwaka.

³⁹ Exe je mántani ireticharhu charakwa jintéesti imanki turhisī jimpo arhiranajka "arma" ka it'u jintéesti mátaru ampe éнки úranhajka kw'inchikuicharhu.

⁴⁰ I ampe jintéesti imanki turhisī jimpo arhinhajka "elección popular" jimpoka ima ukurhisísti éнки yámintu kw'iripu erakujka ma ampe ka antasínti imanki santaruicha erakwaka.

⁴¹ Exe je "civiles o civil" jintéestiksī ts'ima ampecha éнки jatsiaka kw'iripu éнки iXu irekani jáwaka jucha p'orhépichicha jintéeskaksī "civiles"

Arhinskwa kwímu. (Art. 6). Na éнка xárhatanhaka eratsikuicha no jín-teewáti paraka k'amanharhitawaka sési úri o sési úriri juramuti, solo j'íak'ani éнки no sési ampe úkwawaka yámintu kw'iripuni iretarhu anapuni, no sési úkwaka sésikwa mátaru kw'iripuirini, o no sési ampe úkwaka ma iretani; sésikwa para yámintu ampe mítini kwáp'íati K'éri Ireta.

Arhinskwa yúmu tsimani (Art. 7). Nonemáni ampuatiksí arhini éski no karanhaka ka exerpinhaaka ampentarka ampe. No ma juramukwa ka ni juramuti ampuati kwámukuni, ka ni tumína kurakwani kararichani ka ni ts'imanki exerpiaka, ka námpi ánaxutani paraki exep'iaka imanki wékaka, imanki solo janhanharhiati irekwa kw'iripuirini, sési jámakwa iretiri. Námpi ampua ewákurhpini kararakwani para k'amanharhitpini.

Juramukuicha arhitp'íati na xáni arhip'ikwa wétarhia para no jurak'uni éski imani jimpo wékanhaka wantakunt'ani éski no sési úrika eyánkperaticha, ka imani jmpoksí ónhaka s'iranta atarantsticha, "s'iranta ataranticha", mátaru ánychikurhiticha jímanka wéraaka karakata imankiksí wantakunt'aka, soluki éskiksí orheta exerpiaka éski ima k'amanharhika.

Arhinskwa yúmu tanímu (Art. 8). Juramuticha ka ánychikurhiticha iretarhu anapuicha⁴² janhanharhiatiksí imani sésikwani para kurhák'urhini, éнки karakatiwaka, sési jámaparíni ka janhanharhipani; pero sési pa'perakuirini ts'imak'u K'éri Iretark'u anapuicha ampuati úrani.

Yámintu ampe éнки kurhák'ukurhinhaka jatsíati ma pakatperakwa karakata juramuti jimpo imanki kurhák'urhini, ka ima míakurhiwati kókani mítitarani imanki kurhakuka.

Arhinskwa yúmu t'ámu (Art. 9). Námpiksí ampua kachukutani sésikwani para kúnkurhini sési jámaparíni nákintaru ampe jimpo éнки sési ampewaka; kw'iripuk'u K'éri

⁴² Énka cha exeaka jukanharhitini "ánchezikurhiti iretarhu anapu" jucha wanta jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhiranajka "empleados públicos" jimpoka ts'ima ánychikurhisí juchari ampe jimpo, jintéestiksí juchari ánychikurhiticha, así mirhikurhi éнки cha niwaka ma ampe kurhák'urini jima ka así jurakw'i eskiksí no sési kamaaka.

Iretarhu anapuicha ampuati wantonskurhini sési pap'erakuiri k'éri iretiri anapuni. Noma kúnkurhikwa charáakwa jinkoni, jatsísti sésikwa para úni éнки na wantonskurhika.

Námpi no sési exenhaa, ka napit'u ampua xerent'anhani ma kúnkurhikwani imanki úkurhiaka para kurhák'urhini o xárhata ni ma ikiákwa ma ampe jimpo imanki juramuti úka, éнки imani no sési arhiaka, éнки no warhipikwa arhiaka para cherani o para isĩ úratarani éski na wékaka.

Arhinskwa témpini (Art. 10). Kw'iripu Ireta K'éri éнки arhikurhika Méxiku anapuicha jatsísti sésikwa para charákwa jatsíani ts'imari k'umanchikwarhu, para sési járani ka kwáp'ikurhini, námpi úka jatsínhani ts'imanki Juramukwa K'éri Iretarhu anapu patsakata jatsíaka paraki Ejército, Armada, Fuerza Aérea y Guardia Nacional⁴³ arhirakata uraka. Juramukwa Ireta k'éri anapu arhiati naní na, ampe jimpo, ka naní úka jatsíani o kamáni charákuichani kw'iripu.

Arhinskwa témpini ma (Art. 11). Yámintu kw'iripu⁴⁴ sésikwa jatsísti para ínhani ka wérani Ireta k'éri, wanotani jimesi isĩ ka mótsini, námpi wétarhia s'irantichani ima jimpo, pasaporte, salvo-conducto arhirakatani ni mátaru jásĩ s'iranta. Úrakwai sésikuri jáwati éski juramuti sési úriri wantaaka, éнки wantípiriwaka o civil ampe k'amanharhiaka, ka juramitiricha sési úriri ampe, arhini náninki jinteaka na éнки arhiaka juramukwa wémukuri, ínhakuri sési p'ikwarerakwa yámintu K'éri Iretiri, o kw'iripu no sési úrhi mátaru k'éri iretarhu anapu éнки ixa irekaka.

Arhinskwa témpini tsimani (Art. 12). Ixa Ireta K'éri éнки arhikurhika Méxiku námpi íntspina s'iranticha éнки wantaka éski ma kw'iripu santaruika, ni santaru sésikuichani jatsíani ka eramarhikuicha orheta anapuicha, ni mátaru ampe imanka íntsínhaka mátaru Ireta K'éri.

⁴³ Éнки chà exeaka jukanharhitini turhisĩ jimpo "Ejército, Armada, Fuerza Aérea y Guardia Nacional" i Karakatarhu wantanha jáwati kw'iripuri ka k'umanchikuicha éнки warhipijka Ireta K'éri jimpo Ejército jintéesti imanki echeri jámajka, Armada jintéesti imanki itsiirhu jámajka, Fuerza Armada jintéesti imanki awantarhu isĩ jámajka námpi jaki Guardia Nacional arhirakata.

⁴⁴ Éнки chà exeaka jukanharhitini turhisĩ jimpo "hombre" námpi ahati, yámintu kw'iripustii jimposĩ jucha motsitajka éski kw'iripu.

Arhinskwa témpini tanímu (Art. 13). Nonemani ampuatiksí juramutspikuni juramukuichani imak'uirí ni ma juramutskikwarhu imerk'uirí jimpo imak'uirí. No ma kw'iripu o corporación⁴⁵ arhirakata ampuati juramukurhini, ni santaru antani éski ts'imanki intsínhaka para úni wétarhikwa iretiri ka arhikata jáwaka juramukwarhu. Pakarati juramunhakwa warhipikuri paraki exeaka no sési úkuichani jama anapuichani; pero juramutspikwa warhipikuri⁴⁶ námpi úa santaru k'éni ka mátaru kw'iripuni k'amanharhitani éнки no jima anapuiwaka. Énki ma no sési úkwa warhipikuri japirinka ínchamukutini ma kw'iripu no jima anapu, mítiati juramuti éнки yámintu amperi mitijka ampuati imani mítini.

Arhinskwa témpini t'ámu (Art. 14). Noma juramukwani ampuatiksí tátsipani exani éнки ma kw'iripuni no sési úkwaka.

Nonemáni ampuatiksí ewákurhini imeri jánkurhikwani o imeri ampechani, imeri sésikuichani, éнки juramutspikwa no chúxapaka ma juramutspikwarhu jimpo éнки orheta jáwaka, ts'imanki ukurhiaka na éнки arip'iaka útatspikuicha ka éski na jaka juramukuecharhu éнки orheta xárhathanhaka éнки ima úkuirika.

Juramutspikuicharhu no sési úkuiri no méni ampua jatsíkunhani, mátaru isí jási ampe jimpo, ka éнки santaruicha isí wantaaka, ma k'amanharhinskwa imanka no jáwaka arhirakata ma juramukwa jimpo imanka ampua jatsíkuni k'amanharhintkwani no sési úkwani jimpo.

Juramutspikuicharhu ts'imanki jintéeka civil amperi, mák'u wantanhakwa⁴⁷ isiíwati éski na karakata jaka o na éнка sésimintu kurhankunhaaka⁴⁸ ima juramukwa, ka éнки ima kwérataaka na éнки arhiaka wénaakwa juramukuichiri.

⁴⁵ Kurhánti éнки cha exeaka jukanharhitini "corporacion" jucha wantani jáwaka ma kunkwa kw'iripuri éнки ujka wantakurhini o mátaru ampe úni jimpoka juramukwa mítintajka isí jintéesti éski ma kw'iripu jimpoka usínka mámaru ampe úni.

⁴⁶ Exe je éнки cha exeaka jukanharitini "warhipikwa o warhipikuri" jucha wantani jáwaka imeri éнки tushisí jimpoka arhinhajka "militar o militares"

⁴⁷ Énki chà exeaka karanharhitini "mák'u wantanhakwa" jucha wanta jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "sentencia" definitiva.

⁴⁸ Exe je éka cha exeaka éski jukanharhika "kurankunha" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinajka "interpretación" jimpoka ima jintéeska éнки arhiaka na kurantina ima juramukwani.

Arhinskwa témpini yúmu (Art. 15). Námpiksī jurak'unha pakatperakuicha para petamuntant'ani ónhakatchani sési pa'perakuiri jimpo, nit'u no sési úricha ts'imanki jántspiripka jima K'éri Iretarhu jimanki no sési úpka, nit'u pakatperakuicha ts'imanki jimpo wékakaksī no sési úkwani kwaxchakuichani ka sésikuicha éнки i Karakatarhu waxastakata jakaksī paraki jatsiaka kw'iripu ka i k'éri iretarhu anapuicha.

Arhinskwa témpini kwímu (Art. 16). Nonemáni ampuatiksī no sési arhini, s'rukwarhu, imeri ampeni, chenimpa, s'rántechani o jatsíkurhikuichani, solo isī éski na exanhaaka karakata juramutiri jimpo imanka ampuaka, imanki arhiaka ampe jimpo ka antisī isī únha.

Námpi ampua juramunhani para jupítini soluiki juramuti sési uriri isī arhiaka ka éнки no jáwaka ma wantakuntakwa o warhipikwa úkurhikuri éнки juramukwa arhiaka éski no sési ampeka, para ewákpini jánkurhikwani ka éнка jawaka ma ampe éнки exerpiaka no sési ampeni ka éнки ima úpirinka k'amanharhikwa jatsíni jimpoka úka o inchap'ika ima úkwani.

Ima juramuti éнки úraaka ma juramunhakwa para jupikani ma kw'iripuni, kókani ka sési miákurhipani páati juramutspitini⁴⁹ jinkoni. Éнка no isī úkurhiaka ima jimpo k'amanharhitspiati ima juramukwa no sési úkuiri⁵⁰ jimpo.

Nákintarku kw'iripu ampuati jupikani imanki k'amanharhinskwa jatsika éнка no sési úni jáwaka o imani k'amataka úni, kókani páati juramuti jima anapuni jinkoni ka imat'u kókani páati, Juramuti Jirinatiní⁵¹ jinkoni. Jáwati ma s'iranta jimankiksī sontku karanharhitaaka éski naksī niaraka.

Soluiki jire jiresī wétarhinhaka, éнка jintéewaka ma k'éri no sési úkwa isī arhikata juramukwa jimpo ka éнка k'amanarhintsti wékaaka s'ipakurhini, ménku isī éнка no úaka

⁴⁹ Éнки jucha arhiaka "juramutspiti" turhsī jimpo jintéewati juez imèsti éнки útsipik'a ampe ka wantajka ne k'amanharhikwa jatséski.

⁵⁰ Éнки jucha arhiaka "juramukwa no sési ukuiri" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisī jimpo arhinhajka "ley penal".

⁵¹ Éнки cha exeaka jukanharitini "Juramuti Jirinatiní" i Karakatarhu jucha wantani jáwaka imeri éнки arhinhajka turhisī "Ministerio Público" ka imesti éнка jirinaka ne no sési útsipika, ampe jimpo ka néni jinkoni, it'u kwap'int'asinti iretani ka yámintuichani éнки ixu iretarhu irekani jaka.

nirani juramuti no sési úkuirini jinkoni éнка yontaka, éнка yawani jáwaka o ma ampe jimpo, ima Juramuti jirinati ampuati, imeri miákurhikwa jimpo, juramuni éskiksĩ jupikaaka, arhip'ini ka ampe jimpo isĩ úski

Éнка kani wétarhinhaka o éнка p'iaranhaka, juramutspiti éнка imani jiokurhiaka jire jiresĩ arhip'iatĩ éski onhakakĩ o jurak'uakaksĩ exeparini juramukwani.

Ima juramuti sési úkuiri, éнка Juramuti Jirinati kurakwaaka ka éнка únhaaka ma no sési úkwa kúnkurhitini, ampuati jupikani ma kw'iripuni, éнка na jántu ka náni jintéewaka éski na juramukwa arhiaka, éнка no jintéewaka santaru éski tsimani ekwatsĩ jurhia jimpo, ménku éнка wétarhinhaka ima jirinakwa jimpo, kwap'ikwa kw'iripuri jimpo, o imeri ampechani jimpo, éнка exeaka éski ima wétarhiaka jimpoka k'amanharhinsti wékaaka s'ipakurhini. Ari jurhiatikuicha ampuati santaru jintéeni, menku éнка Juramuti Jirinati xárhataaka ampe jimpo isĩ ú, it'u ima jimpo, ima jupikwa námpi ampua santaruini éski t'amu ekwatsĩ jurhiecha.

Ima no sési úkwa kúnkurhitini jintéesti ma kúnkurhikwa tanimu o santaru kw'iripuri, ts'imanki ménku wékaka no sési útsipini, na éнка arhiaka imeri juramukwa.

No ma no sési úri ampuati jupinhani santaru éski tsimani ekwatsĩ ka yúmu tanímu hora Juramuti Jirinatinĩ jimpo, ima jimpo juramunhati imeri jánkurhikwa o éski pákwaka juramutini sési úriri; ima ampuati tsimani úkurhini éнка juramukwa mítiaka éski no sési úrika kúnkurhiticha. Yámintu santaru kóparakwa⁵² éski na arhirakata jaka juramukwa no sési úkuiri k'amanharhit'ati.

Yámintu juramunhakwa para ínachap'ini, sólo juramuti sési úkuiri ampuati íntsipini ka karakatiwati, arhiati náni éнки exep'iwaka, kw'iripuni éнки jupínhaka ka ampechani éнки jirhínantaka, ka imankuksĩ ampuati úni, karanhaati éнка k'amaraka, jimanki arhiaka ampe

⁵² Énki jucha arhiaka santaru kóparakwa tursĩ jimpo jintéewati "abuso" jimpoka juramuti santaru k'amanharhitas'inti éski juramukwa arhijka.

ka ampe japka, ka jáwatiksī tsimani kw'iripu ts'imanki wantantaka ka arhiawaka imanki jima japka o éнки no japirika o éнка no jiwaaka, juramuti éнка imani úaka arhiawati.

Eyánkperakuecha ma kw'iripuri námpi ampua ínchamunhani. Juramukwa k'amanharhitpiati nákintaru ma ampeni imanka wékaka no sési úkuni ima jánkurhikwani ka imeri ampe. Námpi isiwa éнка ma kw'iripu éнка jima jámani jáwaka imani intspiaka. Juramutspiti eratsiati na xáni maruawa ima, ménku éнка jima jáwaka ma arhip'ikwa no sési úkui. No ma ampe jimpo jurak'unhati eyántpikuicha éнка wantakunt'ani jáwaka ma ampe éнка no sési exeaka juramukwa.

Juramutik'u sési úkui lreta k'érirhu anapu ampuati, éнка kurhak'urhiaka juramuti ireta k'éri anapu imanka juramukwa jurak'waka o Juramuti Jirinati ireta no xáni k'érirhu anapu, ampuati jwinani éski ínchakuni eyámperakwani ma kw'iripuri. Para ima, juramuti imanka ampuaka mítin, karakata jimpo, wantati anti kurhak'urhinhajka, it'u wantaparini, na ínchamukwa, ts'imanki úaka ka na xáni yónta. Juramuti sési úkui lreta k'érirhu anapu námpi úa jurap'ini éнка jintéewaka erakukui, kurhap'ikui, atarantiri, civil, ánichikui o sési úratiri, ni jiák'ani éнка wantonskurhiaka jupikakata ka kwáp'iri.

Winhapikuicha Sési Úkui jatsiati juramutspitichani exerpichani éнка jire jiresi mák'u wantanhaka, ka nákintaru ma ampe jimpo, imanki kurak'urhinhaka paraki exekurhiaka, ka yátsistakwari isi ka na éнка jirinaka juramuti, éнка wétarhiaka exerpini sési ukwani jimpo, exeparini sésikuichani ts'imeri éнка k'amanharhitani jáwakaksī ka ts'imeri énkiksī no sési úkwaaka o no sési arhinhaka. Úkurhiati ma sīranta jimanki jukanarhiaka náksī wantonskurhi jaki juramutspicha ka Juramuti Jirinati ka mátaru juramuticha éнка imani ampuaka exeni.

Ínchamukuicha éнки jwinhanhaka isi únhati éski juramukuicha arhiaka. Imanki wéraka ínchamukwa jimpo éнка no isi úkurhiaka, námpi jakak'una.

Juramuti sési úrakuiiri ampuati nírani p'orénkurhini para exeni éнки únhaaka imanki arhijka juramukwa sési p'ikwarwakuiri ka kwárukuiri⁵³; ka kurhak'urhiati éski exenhaaka takukatichani ka sírantichani ts'imanki wétarhijka para exeni éski únha jaka éski na arhijka juramukwa kurhap'ikuiiri⁵⁴; na éнка, ts'imeri juramukuicha ka na úkurhia ínchakurhikuicha.

Síranticha éнка karakata jaka ts'imanki ókurhitini exanhaajka ka mimutinksí jáwaka nostu ampuatiksí eranhapini, ka ima jimpo k'amanharhip'erati.

Éнка sési janhaaka nonema Warhipikwarhu anapu ampuati pakarani k'ta ma kw'iripuiiri ka éнки imanki jima irekaka no wékaaka, nit'u ma ampe kurhak'urhini. Éнка jatap'erakwa jáwaka warhipiticha arhikaticha ampuatiksí kurhak'urhini éskiksí jurak'wawaka ma k'tarhu pakarani, xukuparhakwa, t'írekwa, ka mátaru ampe, na éнки juramukwa warhipikuiiri arhiaka.

Arhintskwa témpini yúmu tsimani (Art. 17). Noma kw'iripu ampuati sési ukurhíni⁵⁵, ni no sési jamáni para kurhak'urhini imeri sésikwani.

Yámintu kw'iripu jatsísti sésikwa para intsínhani sési úkwa juramuticha kuntantskatichani jimpo ts'imanki kókani íntspiaka na éнки arhijka juramukuicha, xárhatapani imeri wantakuicha sontku, yámintu ka mák'u. Ima úaka intsímperanhati, pakarapani, ima jimpo, námpiksí kurhak'urhia ma méyampikwa sési úkuiri arhikatiri.

Ts'íma juramukuicha arip'iatu na mátaru ampe jimpo ampua sési pakarani no sési pak'perakuicha. Juramukwa no sési úkuiri jimpo arhip'inhati na úranha, exeati éski méntaru sési jáwaka imanki xerent'anhaka ka waxastati ampe jimpo wétarhia éski juramuti sési úkuiri imani exeni jáwaka

⁵³ Éнки jucha arhiaka "kwárriri" ampe jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhiranajka "policia".

⁵⁴ Éнки jucha arhiaka "kurháp'itiri" ampe jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhiranajka "fiscal o tributario". Jimpoka imesti éнки marhuajka paraki Ireta K'éri ampuaka tumina játsini para iretichani úni ampe ka kurhák'usinti yámintu kw'iripuni `enki ixu irekani jaka.

⁵⁵ Éнки jucha arhiaka "sési úkurhini" o "sési ukwani" turhisí jimpo jintéewati "justicia" jimpoka ima jintéesti ma K'éri sési úkwa imanki yámintuichani intskwajka iménki ts'imerika.

Ts'ima mák'u wantanhakuicha éнка k'amarutaka utatspikwa wantakatani sésimintu arhip'inhati ka yámintuicha ampuati imani exeni éнка orheta p'itak'urhinhaka no sési pa`pericha.

Juramukuecha ireta k'éri anapuicha ka ireta sapichiri arhip'iatiks'i ampe éнки wétarhinhajka para kwap'ini jantyak'wa jamákwaní juramuticha kuntantskatichiri ka yámintu imeri mák'u wantanhakuicha.

Ima K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'éricha ka Echeró exeatiks'i éski jáwaka ma ampakita kwáp'ikwa kw'iripuri ireta jimpo ka sési exeati paraki ima ánychurhita jimpo kwáp'iricha santaru antaaka. Méyamunhakuicha kwáp'iriricha námpi ampua santaru sapini éski imanki méyamunhaka Juramuti Jirinati.

Nonemáni ampuatks'i jataperakwarhu páni éнки kantspiaka ka ima jintéewaka civil ampeiri.

Arhintskwa témpini yúmu tanímu (Art. 18). Solo no sési úkwani jimpo éнка antankwaka onhakwa kw'iripu jataperakwarhu jáwati. Ima jintéewati éнки mátaru éski jimanaki méyampinhaka k'amanharhintskwa ka sési imeri arhukukata jáwati.

Ima úkwa jataperakui úkurhiati ánychurhita jimpo, ka mítiparini imeri ampe, jorhentpikui ampe, sési p'ikwarerakui ampe ka ch'anantskwa paraki kw'iripu éнка jima jáwaka méntaru sési jámani iratarhu ka exeparini éski nótaru jámaka no sési útspini, exeparini sési ampe éka juramukwa játsiaka para ima. Warhiticha ts'imanki jima jáwaka onhakata ts'imeri k'amanharhintswa méyampiati mataru jataperakwarhu éнка jáwaka achaticha ima jimpo.

Ima K'éri Ireta, Ireta no Xáni Kericha ka Echeró ampuati pakatperichani úani paraki ts'imanki k'amanharhita ya ma no sési úkwa jimpo jimanki ts'ima ampuaka juramuni méyampiaka ts'imeri k'amanharhintskwani jataperakuicharu jimanki mataru juramuaka.

K'éri Ireta, Ireta no Xáni Kericha ka Echeró jatsiatiks'i, Jimaka ampuaka juramuni, ma sési ukwani jimanki jatsíkwakaks'i ts'imanki k'amanharhitantajka ma no sési ukwani éнки juramukwa

no sési úkuiri k'amanharhitajka, ka jatiriwaka témpini tsimani wéxurhini ka no xáni éski témpini yúmu tanímu wéxurhini jatiriaka jimanka kwáxchakwanhaka ts'imeri k'éri sésikuichani ts'imanki i Karakata mítintawaka para yámintu kw'iripu, it'u mítint'ati ts'ima sésikuichani éнки jatsiakaksí jimpokiksí kw'iripuika éнка k'érani jaka. Ts'ima kw'iripu ts'imanki no jatirika témpini tsimani wéxurhini ka úkaksí ma no sési úkwani na éнки juramukwa arhiaka, intsínhatiksí jarhuakwa ka jarhuatawatiksí méntaru sési jámani.

Manatakwa ima úkwa amperi mántani juramutikwarhu jimpo jatsiati ma k'umanchikwa, juramutspikuicha ka juramuticha éнка imani ampe mítiaka para sésimintu sési útspikwani tatakichani. Ampuatiksí arhit'akwani, kwáxchakwani ka exeani na énkiksí wétarhiaka ts'ima, exeparini éskiksí sésimintu kwáxchakwawaka ka éski ts'ima tatakicha imani wétarhijka.

Ka mátaru jási sési úkuicha ampuatiksí exekurhini ima jimpo, ménkisí éнка isí ampuaka úkurhi. Yámintu útsperakuichani⁵⁶ tumpichiri exenhaaati imanka kwap'ikwani sési úkwani jimpo na éнка juramukwa arhiaka, ka it'u éski mántani juramuticha ts'imanki exaka ka ts'imanki k'amanharhitaka úaka wantakurhini. Ts'imanki isiwaka éski no sési úkwa jintéewaka ka éнка jarhuatawaka tumpichani méntaru sési jámani, ka éski sési k'épani jáwaka. Ka incharakwa úranhaati jiák'ani éнка nótaru ampe jáwaka ka éнка no xáni yóniwaka, ka ampuati úrakurhini tumpicha jimpo ts'imanki santaru jatiriaka éski tempini t'ámu wéxurhini, ima jimpo éнка no sési úkwaka yámintu iretani ka éнка ma k'éri no sési úkwa jintéewaka.

Ts'ima no sési úricha ixu anapuicha ts'imanki onhakata jáwaka mátaru k'éri ireticharhu, ampuatiksí jwankwanhani ixuani K'éri Iretani paraksí ixu k'amataka méyampini imeri k'amanharhintskwani na éнка arhijka ixu úkurhixaká sésimintu jurhimperant'ani k'uiripuni éski na exekata jaka i artículo jimpo, ka ts'ima no sési úricha ts'imanki onhakata jaka jimpokiksí mák'u wantanhakwani arhiaka ya ts'imanki kánkatika mátarurhu ireta k'érirhu no sési úkwani jimpo yámintu Ireta K'éri, o imeri ampe imanka jimak'u jintéeeaka Echeru anapu, ampuatiksí moskunhani ts'imeri ireta k'ériru jimankaksí anapuika o jimankaksí

⁵⁶ Éxe je, éнки jucha arhiaka "útatsperakwa o útatsperakuichani" ini jmpo, jucha wantani jáwaka imeri éнки unhajka ma juramutspikwarhu ka na éнки paanajka ima ampe.

irekani japka, na éнка Pakatperkuicha éнки ima jimpo úkurhiaka arhiaka. Ts'íma juramuticha Ireta no Xáni K'érirhu anapuecha ampuatiksí kurhakuni Juramuti K'éri Iretarhu anapuni, exeparipani imanki arhiaka juramukuicha jima anapuicha, éнки ts'a no sési úricha éнки onhakata jaka no sési ukwani jimpo inchanakata ampuatiksí ima Pakatperakwa jimpo. Mótsintakwa no sési úrichiri ampuati úkurhini imeri sésikwani jinkoni.

K'amanharhiticha ts'ímanki mák'u wantanhakwa arhiaka ya, na éнка juramukwa arhip'iaka, ampuatiksí méyampinit'ani ts'ímeri k'amanharhikuichani jima jataperakuicharhu éнка no xáni yawani p'itaraka jimanka ima irekaka, para isí jarhuatani éski ampuaka sési jurhimperant'ani.

Ima onhakwa éнка sáni isí jáwaka ka méyampikwa ts'ímeri k'amanharhintskurhiri imeri éнка úakwaksí no sési útspiricha kúnkurhitini jimpo jáwatiksí jataperakuicha ima ampek'u jimpo. Ts'íma juramuticha éнка ima ampe ampuakaksí mítin úatiksí áanaxutani wantontskurhikuichani mátaruichani jinkoni, námpi isíwa énkaksí wékaaka, ka ts'mani éнка jima onhatini jáwaka exeani. Imanki orheta arhinhaaka ampuatiksí úkwani ts'ímanki wétarhiaka it'u eskiksí ménku exeani jáwaka, na éncia juramukwa arhiaka.

Arhinskwa témpini yúmu t'ámu (Art. 19). Nóma jupinhakwa juramuti sési úkuiri ampuati santaruini éski tanímu jurhiata (72 hrs), éncia wénaaka éнки imankiksí k'amanharhitaka imani intsínhaka, ka éncia no intsínhaka ma síranta para jataperakwarhu ínchanhani jimanka arhiaka: ima no sési úkwa imanka jimpo k'amanharhitant'ajka; náni úka, na jántu ka nanénki na ukurhika, ka it'u imanki exentaaka ima jirinhakwa jimpo, ts'anki jintéewaka wánikwa parakaksí ampuaka k'amanharhinskwa jatsíkuni no sési úkwani ka ampuni isi sési k'amanharhitani.

Ima Juramuti Jirinati mák'u ampe jimpo ampuati kurak'uni juramutspitini éski sáni isí onhaka éncia mátaru ampe no antankwaka paraki imankiksí k'amanharhitani jaka niwaka imeri útsipikwarhu, na éncia xanharapaka imeri jirinhakwa, kwáxchakuni imankiksí no sési úkuka, ts'ímeri éncia ima exeka o iretiri anapuichiri, it'u éncia imanki k'amanharhitani jáwaka orheta k'amanharhitapka ma no sési úkwa jimpo éncia ima mítitini úpka. Ima juramutspiti

arhip'iatí éski onhakata jáwaka sáni isĩ, jimpoka ima isĩ wantaaka, éнка no sési útspiticha kúnkurhitini úaka, éнка wantikpiaka mítiparini, tsĩpakwa jimpo, kw'iripuni jiskakwarhu jimpo, éнка no sési útspiaka atap'ipani chararakwa jinkoni, ka charakuicha jinkoni, it'u k'éri no sési úkuichani jinkoni na éнка juramukwa arhiaka éнка no sési úkwaka k'ékwani k'éri iretirini, éнка sési k'éaka kw'iripu ka sési p'ikwarerakwani.

Ima juramukwa arhip'iatí ampe jimpo juramutspiti ampua méntaru onhant'ani imanki jurak'waka éнка ma útsplikwa jatsiaka.

Ima jurhiaticha paraki karap'iaka ima sīrantani éнка wénaaka ma útsplikwani ampuati santaru yoratarani éнка isĩ kurhak'urhiaka imankisĩ k'amanharhitani jaka, na éнка juramukwa arhip'iaka. Éнка santaru yóntaka jupikwa juramukwa no sési úkuiri k'amanharhitpiati. Juramuti jima anapu éнки k'amanharhintsti jáwaka jupikakata, éнка no exerpinhaka sīranta sésikwa intskwa jinkoni ima jataperanhaka o éнки santaru jurhia kurhak'uriaka, ima juramuti k'uramariati juramutspirini ima jimpo éнка ima jurhia k'amaraka ka, juramutspiri wantap'anhati imeri, éski no intsīnhaka ima sīranta tanímu hora jimpo imanka chúxapaka, jurak'uati imankisĩ k'amanharhitani jaka.

Yámintu útsperakwa chúxapaka imak'u no sési úkwani jimpo éнка sīranta arhinajka paraki jataperanhaka o jupinhaka. Éнка ma utsperakwa xárhapirinka éнки mátaru no sési ampe útspika, mátaru ampe jimpo jirinant'atiksĩ, ka námpi úa éski tátsipani kuntanhaka éнка isĩ sési exenhaaka.

Éнка tatsikupani éнка xárhathanhaka ima sīranta útspikuri no sési úkuiri kúnkurhitini ka imankisĩ k'amanharhitani jáwaka sīpakurhiaka o páakaksĩ mátaru juramutspitini jinkoni o kurak'urhini jáwaka mátaru k'éri iretarhu, ánoxutanhati ima útsplikwa ka jurhiaticha paraki nótaru ampuakaksĩ k'amanharhitani ima no sési úkwani jimpo.

Yámintu ima no sési kamperakwa éнка jupikaksĩ o jataperakuicharhu, yámintu ima ikiatperakwa imanka isku úkurhiaka; yámintu ima intsperakwa o tumína kurhap'ikwa

jataperakuicharhu, jintéestiksĩ no sési kamperakuicha ts'ĩmanki juramukuicha jurimperaka ka inchanhakata jáwatiksĩ juramutichani jimpo.

Arhinskwa ma ekwátsi (Art. 20). Ima útsplikwa no sési úkuiri jintewati k'amanharhinskuiiri ka wantaparini. Isĩ úkurhiati éski wénakuicha eyánpikuiiri, no sési pap'erakuiri, kúnkurhipani imani ka kókani.

A. Wénakwa yámintu i amperi

I. Ima útsplikwa no sési úkuiri unhati jimpoka wétarhijka éski imanki úkurhika sési janhasaka, kwáxchakwaka imanki no ma ampe k'amanharhika, exeparini éski imanki k'amanharhikwa jatsika no isku pakaraaka ka éski méyampiaka imanki no sési úka;

II. Yaámintu wantantsukwa úkurhiati orhepani juramutspitiri, ka no ma ampe jimpo ampuati mátaru kw'iripu imani jimpo járhani ka exeani ts'ĩmani ampechani éнка jarhuataaka janhanharini, ts'ĩmanki sésimintu exenhaka ka éski na exeaka ima.

III. Yámintu jimpo imeri mák'u wantanhakuiiri solo isĩ ampuati exeni éski janhanhaskwa ts'ĩmanki orheta exenhaka jima útsplikwarhu. Ima juramukwa waxastati ampe wétarhinha para incharani imani ampe éнка jarhuataka janhanharini, éнка ts'ĩma wétarhiaka éski orheta exenhaka;

IV. Ima útsplikwa úkurhiati orhepani juramutspitiri imanki no mítiaka ima útsplikwani orheta. Na énkiksĩ wantakurhiaka ka ima ampe éнка jimpo mítikurhiaka úkurhiati na éнка yámintu ireta exeaka, warhipikwa jimpo ka wantaparini;

V. Imanki k'amanharhip'ini jáwaka exerpiati ampe jimpo k'amanharhispijka, na éнка arhiaka jima juramukwa no sési úkuiri. No sési pap'ericha mák'u ampuati wantakurhini para k'amanharhitpini o kwáp'ikurhini;

VI. Nóma juramutspiti ampuati exeani ima ampechani éнка útspini jáwaka mántani no sési pap'erichani jinkoni éнка no tsimarani jáwaka, ménku exeparini ima wénakwa warhipikuiiri, ka éнка no isiwaka ari Karakata arhiati.

VII. Éнка wénakurhini jáwaka útsplikwa no sési úkuiri, ménku éнка no mátaru ampe wantaaka imankiksĩ k'amanharhitani jáwaka, ampuati arhip'inhani éski kókani k'amakurhiaka na éнка arhiaka juramukwa, éнки imankiksĩ k'amanharhitani jáwaka

mítint'aka éski ima úkwa orhepani juramutiri, na éнка ima wékaaka ka mítiparini ampe úkurhinja, na no sési útspika ka mátaru ampe jáwaka para imani ampe winhaperani, ima juramutspiri p'itak'urhiati paraki mák'u wantanhaaka. Ima juramukwa waxastati na no káni xukaaksí ima k'amanharhitini éнка ima mítint'aka imeri k'amanharhinskwaní.

VIII. Ima juramutspiti ampuati k'amanharhitspini éнка jáwaka ima ampe éнка jarhuataka k'amanharhitani imanki k'amanharhitani jakaksí

IX. Nákindaru ampe éнка ampuaka janhaskatpini imanki no sési úkwaaka k'éri sésikwani námpi maruawa, ka

X. Ts'ima wénakuicha éнка arhinhajka ari arhinskwarhu, exenhatiksí it'u wantantsperakwarhu éнка orheta imeri útspikuiri jáwaka.

B. Sésikwicha yámintu kw'iripuri énkiksí k'amanharhitani jáwakaksí

I. Éski isí exenhaka éski no ma ampe k'amanharhikwa jatsiaka éнка nótki mák'u wantanhakwaaka juramutspiti ima amperi.

II. Wantant'ani o no wantant'ani. Éнка jupinhaaka mítitaranhati ampe jimpo jupinha ka éski sésikwa jatsika para no ma ampe wantani, ka ima jimpo nóksí k'amanharitati. No méni ampunhati ka juramukwa no sési úkuiri k'amanharhitpiati, éнки nóksí jurakw'akwa mátaruni jinkoni wantani, éskiksí cheraaka o ataakaksí. Éнки ima wantant'aaka ka no imeri kwáp'iri járhani no ma ampe maruawati.

III. Éka kókani arhinhaaka, it'u éнка jupinhaaka it'u éнка páakaksí orhepani juramuti jirinatiri o juramutspiti jinkoni, ima úkwa ampe jimpo énkaksí k'amanharhitani jaka ka imeri sésikuichani. Éнка jintéewaka no sési útspikwa kw'iripu kúnkurhiticha jimpo, juramutspikwa no sési úkuiri ampuati jurak'uni éski no eyánkpinhaka na arhikurhiski imankiksí k'amanharitani jaka ka mátaru imeri ampe.

Juramukwa waxastati ima ampeni éнка jarhuawaka imankiksí k'amanharitaaka, éнка útspikuni jáwakaksí o éнка mák'u wantanhakwaka éнка jarhuawaka sési jirninani o chúxapani ima no sési úkwa kw'iripuri éнка kúnkurhitini úaka;

IV. Éski erokanhaka ima janhaskwa éнки ima páwaka ka kw'iripu éнки mítiaka na úkurhipka, inskwaparini xáni jurhiatikuichani éнка juramukwa arhiaka ima jimpo ka jarhuatapani paraki ampuaka páni jima ima kw'iripuni éнка p'itak'urhiaka paraki wantant'aaka na éнка juntsikw'aaka juramukwa.

V. Jima arhinhati jimanka wánikwa kw'iripu jáwaka ma juramutspiri o ma juramutspikwa jimpo. Ima amperi eyánpikwa áanaxutanhati éнка juramukwa isí arhiaka, jimpoka wétarhiaka éski k'éri ireta sési jáwaka, éski ireta sési jáwaka, éski kwáxchakunhaaka ima kw'iripu imankiksí no sési úkuka, ts'imanki ima ampe exepka ka sapiraticha, éнка ampunhaka eyánpini ma ampe éнка juramukwa kwáxchakutini jatsika, o éнка juramutspikwa éski ima ampe wétarinchanhajka.

Ima no sési útsplikwa éнка kw'iripu kúnkurhitini úaka, ima ampe éнка unhaka imeri jirnakwa jimpo ampuati maruatanhani, éнка ampunhaka méntaru exenhani útsplikwarhu jimpo o éнка ampuaka no sési úminhani ts'imanki ima ampe exepka o ts'imaki no sési únhaka. Námpi úa éнка imankiksí k'amanharhitani jáwaka ampuaka no sési jeyapanhant'ani ka mátaru ima amperi janhaskwa exerpiani;

VI. Ts'ima intsínhati yámintu ampe imankiksí wétarhiaka ka kurhak'urhiaka para kwáp'ikurhini ka éskiksí jima jáwaka úkurhintskwarhu imanka orhepani nirajka.

Imankiksí k'amanharhitani jáwaka ka imeri kwáp'iri ampuatiksí exeni yámintu ampe éнка ima jirnakwa jimpo úkurhini jaka éнка k'amanharhinsti jupinhatini jáwaka ka éнка wékanhaaka imeri wantant'akwa kurhantinhani o k'uramarhini imeri ampeni. It'u, orheta éнка niwaka arhapeni juramutspitini ampuati exeani imeri ampechani, na éнка wétarhiaka para kwáp'ikurhini. Ima jurhiatikwa wénani námpi ampua jiskakwani ts'ima jirinakuichani, soluiki isímintu arhiaka juramukwa éнка ima káni jimpo wétarhinchaaka paraki sési sési jirinakaksí ima ampeni ka ménku éнка kókani xárhantanhaka paraki sésikwa imeri éнка k'amanharitanksí jaka ma no sési úkwaaka.

VII. Juramutspikwatiksí no xáni éski t'ámu kutsíicha éнки jintéewakaksí no sési úkuichani jimpo éнки no jataperakwarhu jáwaka santaru éski tsimani wéxurhini, ka orhetani ma

wéxurhiri éнка k'amanharhinskwa santaruiwaka éski ima, éнка santaru kurhak'uriaka kwap'ikwani jimpo.

VIII. jatsíati sésikwa éнка kwap'iawaka mero sési, imak'u, ma kwap'irini jimpo, o ma kw'iripu imanka sési minharhikwaka. Eki no jawaka no ampuaka arhinani kwap'irini, tátsikwa éнки p'itarkurhinhaka, juramutspiri intskwati ma kwap'irini imanka nompe méyamuaaksí. Ka it'u jatsíati sésikwa paraki ima imaka kwap'ini jáwaka níwaka yámintu útspikuicharhu ka i niwati na xáni p'itarkurhinhaka; ka,

IX. Noma ampe jimpo ampuatiksí santaru jataperakwarhu járhani, Éнка kwérataka méyampikwa o mátaru kwantperakwa tumíniri, ima jimpo miákurhikwa civil o mátaru ampe imanka mák'uini jáwaka.

Not'u úati santaru yóntani onhakwa éski xáni kánikwa jintéewaka éski xáni éнки juramukwa arhip'iaka no sési úkwani jimpo imanki jimpo útsperakwa jáwaka ka no ma ampe jimpo santaruiwati éski tsimani wexurhini soluiki kwáp'ikwa k'amanharhistiri jimpoewaka. Éнка niwaka ima jurhiatikuicha ka no ma ampe mák'u wantahakwa arhip'inhaka, imankiksí k'amanharhitani jáwaka kókani jurakw'nhati ka isí jáwati 'éńkaksí útspikuni jáwaka, ka na úa ima para mataru ampe jimpo jupikani.

Yámintu k'amanharhinskwa para jataperakwa járhani na éнка arhiaka ma mák'u wantanhakwa, miyukurhiati na éнка jáwaka onhakata ka wénati éнки jupinhaka.

C. Imeri imankiksí no sési úkukaksí o imanka no sési arhikaksí:

I. Intsínhani arhit'akwa juramukui; ka éski eyánkunhaka ts'imeri sésikuichani ts'imanki i Karakata íntspiaka ka, éнка kurhak'urhiaka, eyánkunhani na nirani jaka útataspikwa no sési úkuiri;

II. Jarhuatperani Juramuti jirinatiní jinkoni; éski jíókurhinhaka yámintu ampe éнка ima jatsíaka para ampuni kwap'ikurhini, éнка wénakurhiaka jirinantskwa ka it'u útsperakwarhu, ka éskisí exenhaaka yámintu na éнки wétarhinhaka.

Kani éнка Juramuti Jirinati exeaka éski no wétarhiaka exeni ka úni mátaru ima ampe para xanatani útsplikwani, ima arhiati anti ka ampe jimpo no wékajka imani ampe exeni.

III. Jííkurhini, jiák'ani éнка ukurhiaka ima no sési úkwa, éskiksí exeaka sontku tsinap'iricha ka mátaru imanka jinkoni ampuaka wantontskurhini⁵⁷ éнки kókani úaka nirani.

IV. Éskiksí sési ukuntaka imani imanka no sési úkuka. Ka jiák'ani éнка ampuaka isí ukurhini, Juramuti Jirinati ima jáwati para isí úratarani ka juramutspiri námpi ampua imani ewant'ani imaniki k'amanharhikwa jatsiaka jimpoka mák'u wantanhaka éski ima k'amanharhika.

Juramukwa juntsik'wati náni éнка na únghaka santaru kókani mák'u wantanhakuicha para sési unt'ani o sési jatsint'ani imankiksí orheta no sési úkupka.

V. Éski no nema mítiaka ne jintée ka mátaru imeri ampe ari jimpo: kani éнка imankiksí no sési úkuka o no sési arhinhaka jintéewaka sapiraticha, námpi exep'erana imani jinkoni imanka k'amanharhikwa jatsiaka éнка jintéewaka no sési úkuicha arisí éski ts'ípatiaka⁵⁸ o éskiksí jupikaka ka jiskakaksí kw'iripu kúnkurhitini no sési úkuka; ka éнка juramutspiti exeaka éski wétarhijka éski kwáxchakunhaaka, sési patsaparini sésikuichani imeri éнка k'amanharhikwa jatsiaka.

Ima Juramuti Jirinati exeati éski sési kwáxchaaka ts'íma éнка no sési únghaka, it'u ts'ímanki imani mítiaka ka yámintuicha éнка jima útapikwarhu jámaaka. Ts'íma juramutspicha ménku exeni jáwati ka miákurhiatiksí éski ima ampe únghani jáwaka.

VI. Kurhak'urhiati imanka wétarhinaka ka exeparini jáwati imanki wétarhiaka para kwáp'ikurhini ka intsínhant'ani imeri sésikuichani, ka

VII. Warhipini orhepani juramuti sési úkuiri ima ampe éнка no úka Juramuti Jirinati ima jirinakwa no sési úkuiri jimpo, it'u mátaru mák'u wantanhakuicha éнка arhiaka éski nóksí

⁵⁷ Exe je, éнки cha exeaka jukanharitini "ima jinkoni éнки ampuaka wantonskurhi" wantani jáwakaksí, imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "psicologo" jimpoka imani jinkoni kw'iripu úsinti wantonskurhini éki ma wantanhakwa jatsiaka, éнки ikiani jáwaka.

⁵⁸ Exe je ima ts'ípati jintéesti imanki mátaru kwiripuni tsítajka jimpo no sési úkujka it'u ampuati no sési úkuni ma achatini o ma warhitini jimpoka újka éski ireta nótaru sési exeawaka ya, úati ma ampe eyákwani ka no isí úni o atani paraki ts'íma úaka imanki wékaaka.

jirinaaka imani ampeni o jurakw'aka ima jirinakwa para k'amanharhitspini éнка no sési úkunt'akaksí imeri ampeni éнка orheta no sési úkurhinchaka

Arhinskwa ma ekwatsí ma (Art. 21). Ima jirinakwa no sési úkuiri ménku úati Juramuti Jirinati ka kwáricha, ts'ímanki ima arhiawaka ka juramunhaka ima úkwani jimpo

Ima no sési úkuiri k'amanharhinskwa juramutspikwarhu orhepani imak'u juramuti Jirinati ampuati úni. Ima juramukwa arhiati na ka káni kw'iripu ampua imani ampe úni jima orhepani juramiti sési úrichani.

Ima jatsikwa o waxastakwa k'amanharhinskui, imani mót'akuni ka na xáni jimpo jáwa jintéewati imak'ui éнка arhinhajka juramuti sési úri.

Ima juramuti útspikuiri ka imeri waxastakwa ka éski na jatsikunhaaka k'amanharhinskwa no sési úaka jimpo na éнка arhijka juramukwa juramutiri ka kwári juramukwa, ts'ímanki isku jintéeaaka méyampikwa o éskiksí onhaka ma ekwatsí tempini kwímu hora jimpo; ka éski ima imanka no méyampiaka xáni imanka arhinhapka, ts'íma mót'akwakurhiati onhatakwa jimpo, éнка no jintéewaka santaru éski ma ekwatsí tempini kwímu hora jimpo.

Ka éнка ima no sési úri jintéeaaka imanki mátaruiri taretani ánychikurhijka, obrero arhirakata o ánychikurhiti, námpi ampunha santaru tumina ewani éski imanki intsínhajka ánychikurhini ma jurhiati jimpo.

Éнка ánychikurhitichiri ts'ímanki no ménkisí mák'u antaaka, ima tumina imankaksí ewaka námpi jintéea santaru éski ma echakwa jurhiatiri.

Ima Juramuti Jirinati ampuati exeni na kókani niwaksí jupikani imanki no sési útspika, na éнка waxastaaka juramukwa.

Ima K'éri Juramuti Ireta K'érirhu anapu ampuati, sésikwa senado arhirakatani jinkoni, mítint'ani náni éнка na úaka juramuni ima Corte Penal yámintu ireta k'érichiri.

Kwap'ikwa yámintu kw'iripuri jintéesti ma ukwa Ireta K'éri, Echerioiri, Ireta no Xáni K'érichiri ka Orhetsikuichiri, imanki jintéewaka exekwa paraki no sési únghaka, jirinani énka ima úkurhiaka ka chúxapani imanki no sési útspika para ima jimpo jupikani, ka it'u k'amanharhinstani énka no sési útspiaka ma iretiri amperini na énka arhiaka juramukwa, jimankiksí ampuaka juramuni éski na i Karakata juntsik'ujka. Náni énka na jámaaka ima k'umanchikuicha kwárichiri ts'íma isí úati éski na juramukwa arhiaka, sési únghakwa, mitiparini yámintu ampe, nompe síparahini ka janhanharipani sésikwa yámintu kw'iripuri énka i Karakata mítint'ajka.

Ts'íma k'umanchikuicha énka kwap'ijka kw'iripuni jintéewatiksí éski kw'iripu, xukap'iatiksí ka sésimintu mítiatiksí. Ima Juramuti Jirinati ka k'umanchikwa kwárichiri tanipuru juramutichiri sési pakatperatiksí para ampuni sési úni ka kwáp'ini yámintu iretani ka úni imani énka jintéewaka Sistema Nacional de Seguridad Pública, énka isí éski na orhepani arhiaka anchikurhiaka:

- a) Juramunhati na erakunha ts'ímankijima inchaaka, náksí jorhent'anha, náksí ampua jima pakarani, náksí exea éski sésiksí jorhenkurhi jaka, náksí mítint'anha énka sési jorhenkurhiaka ka naksí intskwawa ma síranta énka isí arhiaka ts'ímanki jima k'umanchikwarhu énka kwáp'iaka iretani jámaaka. Na énka ima manakurhiaka ka na énka úaka ima ampe énka ampujka úni exeni jáwati K'éri Ireta, ima Echerio, Ts'íma Ireta no Xáni K'érichiri ka ts'íma Orhetsikuicha jimanki ts'íma ampuaka juramuni.
- b) Ima waxastakwa para jatsini yámintu ampe ts'ímeri énka no sési útspiakaksí énka jatsiaka ts'íma k'umanchikuicha énka kwáp'ini jakaksí iretani ka ts'ímeri énka jima anchikurhini jáwaka. Nonema ampuati jima inchani énka no orheta sési exekaksí ka énka no jima pakaraaka jukanharhitini.
- c) Ima úkwa ampe na énka sési útspiakaksí paraki no sési útspiaka iretarhu.
- d) Arhinhati na náksí inchap'ia ireta sapicha ts'ímanki jarhuatpiaka, it'u, na arhip'inha ka na waxastanha imanki wantakata jaka para exeni na kwárukupirini no sési úkwani ka it'u nákiwaksí ts'íma k'umanchikuicha énka kwáp'iaka iretani.

e) Ima tumina éнка tánhatini jáwaka paraki k'éri ireta jarhuatawaka marutaruichani parakiksi ampuaka kwáp'ikurhini, yámintu ari k'éri iretani jimpo inskwatiksi ireta no xáni k'érichani ka orhetsikuichani paraki ts'ima imak'u jimpo úrawaka.

Arhinskwa ma ekwatsi tsimani (Art. 22). No méni jura'kunha éski intsipinhaaka k'amanharhinskwa ts'imanki jintéeka wantikpikuri, ma ampe kachukurhi, chkwanterakuri, únakuicha, chkári atakuicha, k'uikiriakuicha, no sési kamákuicha nákintaru ma ampe jimpo, ewaka káni tuminiri, énkiksi ewakurhiaka imanka jatsiaka ka mátaru k'èri k'amanharhinkuicha. Yámintu k'amanharhinkuicha xáni k'ériwati éski ima no sési úkwa ka ima ampe énkaksi no sési úkuka.

Námpi jintéewa ewakurhikwa imeri ampe éskiksi jatsikwaka yámintu o sáni ma echakwa kw'iripuri ampechani úkata juramuti sési úkuiri jimpo, parakiksi méyampiaka imeri miákurhikuichani civil imanka isí wéraaka ma no sési úkuiri jimpo. Ka not'u jintécati ewakurhikwa imanka juramuaka juramuti sési úkuiri, imeri ampechani, jiák'ani éнка ima kaneraka tumina jatsiaka no sési ampe jimpo éski na arhijka articulo 109, éнка K'éri Ireta jatsiawaka sési ampèchani éнка orheta jupiaka ka ts'Imani no nema jirnant'aka na éнка arhip'ikata jáwaka, ka nit'u ts'imeri sési ampechani éнки ewakurhinhaka mák'u wantanhakwani jimpo. Enka k'amaraaka imeri minkwa waxastanhati ma útsipkwa imanki úkurhiaka na éнки ixu ketsikwa arhip'inhaka:

I. Jintewati juramunhawaka ka mátaru juramukuri éнка no jintéewaka ari no sési úkuiri ;

II. Ampuati únhani éka no sési úkuiwaka ma kúnkurhikuri jimpo, ts'Imanki no sési p'ikwaritaaka kw'iripuni, s'ipap'erakwa kw'iripuri, s'ipap'erakwa trokiri ka éнка jántspitaka kw'iripuni, ari ampèchiri:

a) Ts'Imanki uranhaka o s'ipap'inhaka ma no sési úkwani jimpo, nák'iru arhip'inhaka mák'u wantanhakwa éнка arhiaka éski k'amanharhika, peroksi jáwaka káni ampecha éнка xárhataaka éski ima no sési úkwa úkurhika

b) Ts'ímanki no úranhaka, o s'ípap'eraka ma no sési úkwani jimpo, peroksí úranhaka paraki jiskanhaka o yetanhaka sési ampecha ts'ímanki no sési úkwaaka, ménku éнка kúnkurhiakaksí yámintu ampecha éнка arhijka tatspani.

c) Ts'ímanki úranha jaka para ma no sési útspini mátaru kw'iripuni jimpo, éнка imanki minkurhiaka mítiaka ka no eyánkpiaka juramutini o úkwa ma ampe para no jurak'uni.

d) Ts'ímanki jatsiaka ma s'íranta éнка arhiaka éski mátaruirika, ka jáwaka káni ampe éнка janhatspiaka éski ma no sési úkuiri ampeka o no sési úkwa kúnkurhitirika, ka imanki k'amanharhitani jaka ima jimpo isí jámaka éski imeri minkurhiti.

III. Yámintu kw'iripu éнка exeaka éskiksí no sési úkuka ampuati nirani ka exerpini éski ima ampecha imerika ka éski sési wantani jaka, it'u éski no ma ampe jimpo ampuka mítini éski ima sési ampecha úranha japka para no sési útspini.

Arhinskwa ma ekwatsí tanímu (Art. 23). Noma wantíkpiri juramutspikwa ampuati santaru éski tanípuruini úkurhini. Nonemani ampuatiksí tsimapurhu juramutspikuni mák'u no sési úkwani jimpo, éнка juramutspikwarhu k'amanharhitaka o no k'amanharhitaka. Ka no méni ampua ísku jurak'uni útatspikwani.

Arhinskwa ma ekwatsí t'ámu (Art. 24) Yámintu kw'iripu ampuati jakak'uni imanki wékaka ka úani ampecha imeri jakak'ukui, o mintsikajka imanka ampuaka úni, ménkisí éski no jintéeka ma no sési úkwa éнка imanki juramukwa k'amanharhitaka.

K'éri Tánkurhikwa námpi ampua arhitspini juramukuichani ts'ímanki jatsiaka o no jurak'waka éski jakak'uni jáwaka.

Ts'íma úkurhikwa jakak'ui ménkisí úkurhiati tiosa. Ka ts'ímanki sonmeni wérakwa úkurhiaka úkurhiati na éнка juramukwa arhiaka

Arhinskwa ma ekwatsí yúmu (Art. 25). Ireta k'éri juramuati na sési k'ea ireta k'éri exeparini éski jintéewaka yámintuichani jimpo ka éskiksí intsínhaka yámintuicha, ka éski winhaperaka Wantakurhikwani Ireta K'éririni ka, éskiksí isi jarhuataka k'eratani tumina

antakwani ka ánychikurhikwani ka ma santaru sési arhukwaka yámintu tuminani imanka inchaaka, jurak'uati éski yámintuicha úaka jánkurhini ka sési káncurhikwa kw'iripuri, kúncurhikuri ka yámintu jási kw'iripuri, ts'imanki i Karakata kwáxchakwajka.

Ireta K'éri, arhiati, paati, orhepati, ka arhit'akwati náninka na únha tumina antakwa Ireta k'éri anapu, ka exeati na sési k'ea úkuicha énka sésimintu ampekaksí yámintu kw'iripuri exeparini na énka i Karakata íntspijka jánkurhikwani.

K'eratani tumina antakwani K'éri Iretarhu anapuni niwatiksí, miákurhikwa jinkoni yámintu iretiri, yámintu kw'iripuri, ma kw'iripuri, exeparini éski no sési ukwaka mátaru tumina antakuichani ts'imanki jarhuataka k'eni Ireta K'éri.

Yámintu iretiri imak'u jatsiati, ts'ima káni wétarhikuichani ts'imanki juntsik'ukata jaka ima artículo 28 jimpo, parrafo t'ámu Karakatiri, jatsíparhini ménkisí Juramuti Ireta K'éri anapu imani ampeni ka imeri manatakwani na énka jatsinhaka.

It'u ampuatiksí inchap'ini ts'imak'u o yámintu iretirini jinkoni ka ma kw'iripuri jinkoni, eski na juramukwa arhiaka, para isí p'ákchatani ka arhini náni énkini na únha para k'eni.

Exeparini éskiksí yámintuicha mák'uika ka éskiksí úaka marhuatani ánychikurhitani jarhuatatsí ka p'ákchakwatiksí ts'imani empresas arhirakatani ima iretiri anapuichani ka ma kw'iripurini tumina antakwani jimpo, na énka arhip'iaka sési ampe yámintuichiri ka úrakwa, yámintuichani jimpo, úrakuichiri ampe, sési kamaparhini paraki sésimintu irekanhaaka ka sési jantiaka.

Juramukuicha arhip'iati náni na jarhuatpinha ka yostsíta tumina iretiri: ima ejidos, kúncurhikwa ánychikurhitiricha, jarhuatpikuicha, iretichiri, empresas ts'imanki jintéeaka ánychikurhitirichiri ka, yámintu, imakaksí wékaka táncurhini ánychikurhita jimpo, etsakuni ka úrakurhini imankaksí yámintuicha wétarhiaka.

Juramukwa jarhuatati tumina antakwani ts'imanki úaka ma kw'iripuicha ka arhiati náni éнка na únghaka paraki ampuaka sési úni ma kw'iripuiiri ka jarhuatati k'eratani tumina antakwani éнки jarhuataka k'eni K'éri Iretani, eski na arhiaka i Karakata.

Arhinskwa ma ekwatsi kwimu (Art. 26).

A. K'éri Ireta sési únt'ati ma sistema arhirakatani exeparini Iretiri Juramukwani ka k'ekwa Ireta K'ériiri imanka chopeaka, tsipiaka, ménku jáwaka ka mák'u únt'aka tumina antakwani wantakurhikwa jimpo ka Iretiri Juramukwa ka sési pa'perakwani, iretarhu anapuni ka p'intekwa K'éri Iretiri.

Imanki jirinajka orhepakwa Ireta k'ériihu anapu ts'imanki i Karakatarhu jaka arhip'iati ampe inka na únghaka. Ima únghaka jintéewati sési pa'perakwa jimpo. Exeparini éski yámintuicha wantaaka ka ima jimpo únhati na éнка wékanhaka ka imanki kurhak'urhini jaka iretiri anapuicha imanki jukanharhiati úkutatarhu ka exenhaati náni éнка jáwaka k'ekuiri ampe. Jáwati ma úkwa K'éri Iretiri. K'ekurhikuiiri jimpo imankaksi exeaka wékaparhini o no wékaparhini yámintu úkuicha Ireta K'ériihu anapuicha.

Juramukwa intskwati sésikwa K'éri Juramutini paraka arhip'iaka na kw'iripu inchap'inha ka kurankurhinha sistema ireta k'ériiri anapu éнка arhiaka na úngha juramukwa iretiri jinkoni, ka ampenki jimpo isi únghaká, na ua, sési jatsíni ka exeni éski sési jáwaka ka náksi k'ea. Ka it'u, arhip'iati náki k'umanchikwa jima anapu miákurhia na úranha ima ka na wéna úni K'éri Ireta arhip'ia ka na jarhuap'era Ireta no Xáni K'érichani jinkoni ka pakatpera ma kw'iripuni jinkoni na sési úna ts'imani úkuicha.

Ima sistema úkurhikwa iretiri juramukwa, K'éri Tanhkurhikwa jatsiati inhamukwa éski na arhiaka juramukwa.

B. Ireta k'éri jatsiati ma Sistema Nacional de Información Estadística y Geográfica⁵⁹ arhirakatani ka ima exenhaanti éski imeri jintéeni. Ireta k'éri, Ireta no Xáni k'éri, Echeru ka orhetsikuicha, ka ima ampecha ts'imanki patsakata jakaksí jima úranhaatiksí xánk'u isí éski na arhiaka juramukwa.

Ima miákurhiati juramuni ka sési jatsintani ima Sistema jatsiati ma jarhuaperakwa⁶⁰ imanka jantayak'u wantakurhiaka ka éski niwaka kurhak'urhini ampe, éski juramukwa ka tumina jatsikurhiaka ka éskiksí ampuaka arhini na tant'ana, erakuna ka etsakunha imani arhip'erakwani éнка tankúnhaka ka exeni éski isí úkurhini jáwaka.

Ima jarhuap'erakwa jatsiati ma Kúnkurhikwa Juramutichiri imanka jatsiaka yúmu kw'iripuichani, ma echakwa exenhaati éski Juramuti K'éri imeri ka it'u jarhuap'erakui; Juramuti K'éri iretarhu anapu erakwati éski sési exeaka ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri o éнки ima no áchikurhini jáwaka Tánakwa éнка ménku jáwaka K'éri Tánkurhikwani jimpo.

Juramukwa arhiati na pakara ka na áchikurhinha ima Sistema Nacional de Información Estadística y Geográfica arhirakata, éski eranakurhiaka, sési inchan eyánperakuicharhu; eranhapani, sési jánkurhipani jinkoni, imanka wétarhiaka jatsíni ts'imanki wékaka Kúnkurhikwa Juramutichiri anapui, na xáni yónta jima ka éski na karapanaka imeri áchikurhitarhu.

Ts'imanki Tánkurhikwa juramutiricha anapuiwaka ampuatiksí mántanhani ma no sési úkwani jimpo ka námpiksí ampua jatsíni mátaru áchikurhita, o mátaru ampe úni, éнки nompeksí méyamúnhaka ma jorhentpikwarhu, jirhinatikwarhu, pintekuicharhu etsakuicharhu o jima imanka intsímperanhaka ampe; ka isí úatiksí éski na arhiaka arkukata t'ámu i Karakatiri.

⁵⁹ Ima "Sistema Nacional de Información Estadística y Geográfica" jintéesti imanki arhijka na xáni kw'iripu irekani jaka ixu K'éri Iretarhu, na xáni ampe jaka, ampoe ujka kw'iripu, na xáni antasíni, na xáni ampe jarhaski ka yámintu ampe éнки wétarhinhajka miyunhani.

⁶⁰ Éнка cha exeaka éski ixu jukanharhiaka jarhuap'erakwa jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "organismo" jimpoka ima jintéesti ma kúnkurhikwa éнка jarhuapik'a para úni ma ampe éнка K'éri Ireta wétarhijka yámintuichani jimpo

Arhinskwa ma ekwatsi yúmu tsiman (Art. 27). Echerichani ka itsiichani ts'imanki incharhini jaka Ireta K'érirhu, Ireta K'éristi ménkisi, imanka ménkisi jatsípka ka jatsísti sésikwa para intskuni ma kw'iripuni, ka isi úkurhisinti jatsikwa ma kw'iripuri.

Ts'ima p'itanhakuicha⁶¹ ampuati isi úkurhini jiák'ani éski yámintu ireta úraka ka éнки méyamunhaka imankaksi p'itanatanhaka.

Ima Ireta K'éri ménkisi jatsiati sésikwa para arhini na jatsia ma kw'iripu imeri jatsikwani éнка na wétarhiaka ireta, ka it'u arhip'ini na éнка terokukwaka yámintu kw'iripuni iretarhu anapu, ka éskisi sési úraka ts'ima ampechani ts'imanki echerirhu jaka énkiksi úaka jatsínikurhini, ka ima jimpo ampuni sési etsakuni tuminani iretiri, ka sési kamáni paraka ampuaki irekani, ka ima jimpo sési k'eratani Ireta K'éri ka eska sési irekanhaka yámintu K'éri Iretarhu, Ima jimpo, arhip'inati ampe éнка wétarhinhaka para arhini náni jamperi irekanhaka ka arhip'iatu éski na intskunha, úranha, imanki pakaraka patsakata ka na úranha echericha, itsiicha ka jwaticha, para ampuni úani áchikuirikuichani iretiri ka wantanhani náni éнка na ukurhiaka ka arhip'ini na wénakurhia, sési jántskanha, ka na k'erana ireticha; para pakatani ka ka sési jáwaka yámintu éнка iretarhu jáwaka; para arhukwani echeri santaru k'éri; para úrani, éнка na arhiaka juramukwa, kúnkurhikwa ka p'itaku ampe yámintu kw'iripuri ejidos arhikaturhu ka iretiri; sési k'eratani jimpo ima jatsikwa echeri sapiratiri iXu isi anapu; p'ákchakupani júskwani, ima wakasi jatsikani ampe, anhatapu jatsintakwani ampe ka para mátaru ukuicha ts'imanki tumina íntspiaka iretichani, ka no jurak'uni éski xerentanhaka isi ampe jaka ka no sési ampe imanka jatsíkwa ampuaka isi úranhachani ka no sési úkuni iretani.

Ireta k'éri jatsiati éski imerini yámintu ampeicha ts'imanki jantiak'u wérakurhijka ima echerirhu ka inhamikurhini itsiirhu omekuichirhu; yámintu tsakapu éнки marhuawaka⁶²,

⁶¹ Éнка cha exeaka éski iXu jukanharhiaka P'itanakuicha jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka "expropiación o expropiaciones" jimpoka ima úkurhisinti éнка K'éri Ireta wétarhijka ma ampe éнка ma kw'iripuirika ka ima jimpo ewasinti méyamuparini imani.

⁶² Éнка cha exeaka karanharhitini "tsakapu éнка marhuawaka" jucha wantani jáwaka imeri ampe éнка tursisi jimpo arhinhajka "minerales" jimpoka ts'ima jintéesti tsakapuicha éнка mámaru ampe jukanharhijka ka úranhasinti mátaru ampe jimpo it'u jima petanasinti tiamu, tiripita, teyakata ka mámaru ampe

imanka orhitajka, ts'iririni jásiichani, ima ampe éнка jintéeeaka méntaruini jási éski echericha, isi éski tsakapu éнки marhuawaka ts'imankaksi p'itanhaka tiámuicha ka tiámuiri jási ts'manki uranhajka industria; jimanka jáwakáksi tsakapuicha sési járhatcha, tsakapu itukuiri ka itukwa jatsikuicha ts'manki wérajka itsii t'arerhu; ka ts'ima ampecha ts'imanki wérajka éнка xerentanhajka tsakapuicha, jiák'ani énkiksi p'itakwa jimpo wétarhijaka éski áchikurhinhaka inchatsikurhini; jimanki jáwaka tsakapu éнки marhuawaka u organicos ts'imanki ampuaka úranhani para jatsíkuni echerini paraki sési k'eraka imanka jatsínhant'aka; ts'imanki kurhitanajka tsakapu chopericha éнки marhuawaka; petroleo ka yámintu ima isi jási chopericha, itsiiri o suaratcha; imanki karakwa Ireta K'érirhu jaka, éski na yostsika ka éski na arhiaka sésikwa parhakupiniri anapu.

Jintéestiksi Ireta K'ériru itsiicha éнка imani piritini jaka na éнка yostsika ka na arhiaka ima Sésikwa Parhakupinirhu anapu; itsiicha inchamikurhini anapuicha; japontarhu anapuicha ts'imanki niarajka; ts'ima japonticha éнка inchamikurhini jaka ts'imanki úkurhika jantiak'u éнка jupikurhitini jaka mátaru itsiini jinkoni; yorekuicha ka ts'imanki kúnkurhintajka mátaru itsiini jinkoni éнка jurimpika o no jurimpika, jimanka wérajka itsiicha ts'imanki no manakurhijka, ts'imanki menchani manakurhijka o ts'imanki winhamintu wekorhijka, jimankiksi jamperku kúnkurhintajka k'éri japontani jinkoni, japondanku, japonta sapiratinii jinkoni o itsiicha ts'imanki no sési. Janharhika ireta k'ériricha; ima itsi yorekuiri jurimpitku o no jurimpitku, jiák'ani éнка yámintu o mapurku, úranhaaka arhukukwa jimpo ireta k'ériru o ireta no xáni k'eratichiri, o kani éнка tsankwaraka ma ireta no xáni k'érirhu o parhikwaka jimak'u jamperiwaka Ireta K'éri; japonticha, japonta sapicha o itsiicha no sési janharhicha jimesi éнка jaka itsi, wanamukurhini, ts'imanki parhikutini jáwaka ma arhukutarakwa tsimani o santaru ireta no xáni k'érichiri o Ireta k'ériru mátaru Ireta K'ériini jinkoni imanka piritini jáwaka; imeri itsiiri éнка wéraka k'éri itsiiri wanamukurhini, ma k'éri itsiiri, itsiirhu, itsiirhu o wanamukutini japontarhu, japonticha o itsi no sési janharhi k'éri Iretiri, ka ts'imanki p'itanhaka p'orotarhu ukatani; itsiirhu, jimanki jintéejka itsi o wanamukutini japondarhu ka nani éнка itsi incharhini wiriajka jimak'u jamperi éнка juramukwa arhiaka. Itsiicha inchatsikurhini anapuicha ampuatiksi p'itanani áchikurhita jimpo ka imanki jatsiaka echerini ampuati jatsiani, jiák'ani éнка kurhak'urhinaaka jimpoka ireta wétarhiaka o no sési ukwaka mataruni; ima Juramuti Ireta K'ériru anapu ampuati juramuni nani éнка

na p'itanhaka úranhaaka ka arhip'ini náni no nentaru nema úaka inchakuni, ka it'u mátaru itsiicha jimpo éнка no tátsipani miyunhaka, isi exenhaati éskiksí jintéeka echeriri jimanka isi wiriajka o jimanka jáwaka jatarhini, éнки exenhaaantapirinka tsimani o santaru echericharhu, úrakwa imeri itsiichiri isi exenhaati éski jintéeka yámintu kw'iripuri, ka isi únhati éski náksí arhip'iaka Ireta no Xáni K'éricha.

Jiák'ani éнки na arhijka tsimarhani parrafo tátsipani anapuicha, éнка Ireta K'éri jatsiaka námpi ampua ewákurhinhani ka ménkisí imeriwati ka p'itaku ampe, urakwa o úrakperakwa imeri ampe, ma kw'iripuni jimpo o ma kúnkurhikwani jimpo ukata éski na arhip'ijka juramukuicha Méxiku anapuicha, námpi ampua úkurhini éski no íntspinhaka sésikwa jinkoni Juramuti Ireta k'éri anapu, isi úparhini éski na éнка na arhip'ijka juramukuicha. Juramukuicha énkaksí arhiaka na áchikurhinha p'itánhakwa tsakapuri éнка marhuawaka ka mátaru ampe imanka arhijka parrafo t'ámu, ts'ima exeati éski sési úkurhiaka éнка wénaaka, no exeparini kani intsínhasi sésikwa, ka éski no isi ukurhiaka ima ewanati. Juramuti Ireta K'éri anapu ampuati patsani ireta k'eirirhu ka kestatani. Ima wantakuicha arhiawati Juramuti K'éri Iretarhu anapu na éнка juramukuicha arhiaka. Éнка petroleo amperiwaka ka mátaru imeri ampe hidrogeno chopericha, itsí ukata o suarati o tsakapu éнка marhuawaka radioactivos, námpi íntspina s'iranticha sésikwa jinkoni ka ni pakatperaticha, ka nit'u pakarati ts'imanki intsperanhapka ka Ireta K'éri úati imani p'itani, éski na arhiaka Juramukwa imeri. Ireta K'érik'u ampuati úni, p'ákchakuni, mót'akuni, etsakuni ka íntspini energia eléctrica arhirakatani imanka wétarhiaka yámintu kw'iripu. Ini ampe jimpo námpi intsínha sésikwa ma kw'iripu ka Ireta K'éri úrati imani ampechani ka ima ampeni éнка jantiak'u wérakurhijka éнка wétarhinhaka imani jimpo.

It'u jintéesti Ireta K'éri úrakwa ima tixatakwa nucleares arhikatani éнка maruawaka para kwérani energia nuclear arhirakatani ka sési jatsiaka paraka ampuaka urakurhini mátaru ampe jimpo. Ima urakwa energia nuclear ampuati úrani sési ukwa jimpo.

Ireta k'éri úrasinti zona tumina antakuri imerku imanka jaka wemukurhini itsí k'érirhu echeriri ka pirperatini imani jinkoni, ima sésikuicha wantakurhichiri ka náni éнка jamperi ampuaka juramuni éнка arhiaka juramukuicha K'éri Tánkurhitichiri. Ima zona tumina

antakuiri imerik'u yostsiati a doscientas millas nauticas, tseritikata jimanka wénajka tseritakurhini echeri itsi k'éri. Jiák'ani éski ts'ima yótsiaka úaka kuntakurhini mátaru zona tumina antakuiri mátaru Ireta K'éri, tseritakwa ts'imeri zona arhikatiri isi úkurhiaka éski na wétarinhaka, pakatperaka jinkoni Ireta K'érichi.

Ima ampu kwa para jatsiani echerichani ka itsiicha ireta k'éri anapuichani, isi ukurhiata éski na arhiaka ixu orhepani:

I. Ts'imak'u éнка Méxiku kánkatika o ts'imanki wékaaka ixu anapuni ka kúnkurhikuicha Méxiku anapuicha jatsístiksí sésikwa para pyáni o jatsiani echerichani, itsiichani ka mátaru ts'imeri ampechani o parakaksí intsínhaka sésikwa para p'itani ampe p'orotarhuichani o itsiichani. Ireta k'éri it'u ampuati inskwani sésikwa mátaru ireta k'éri anapuichani, ménkisí éнка pakatperakaksí imani Secretaría de Relaciones⁶³ arhirakatani jinkoni éskiksí exenhaaka éski ixu anapuicha ts'imani ampechani jimpo ka éski no kurhak'urhiaka éskiksí ts'imeri juramuticha kwáp'iawaka ima ampe jimpo; ka ima jimpo k'amanharhitani, éнка no isi úaka éski na pakatperakaksí, tsiitati ima sési ampechani ka jupikantawati Ireta K'éri, sési ampechani éнка intsínhapka ima pakatperakuichani jimpo. Jini jimanki k'amarajka ireta k'éri cien kilómetros jimpo ka cincuenta wanamukurhini itsi k'érirhu, no ma ampe jimpo ampuatksí jupikani echerichani ka itsiichani mátaru k'éri iretarhu anapuicha.

Ireta k'éri exeparhini imanki wétarhiaka yámintu iretarhu incharhini ka éski na wénakuicha pakatperakuichiri, ampuati, éski na exeaka Secretaría de Relaciones, jurak'uni éski mátaru Ireta K'éricha piaka, jimanka Winhapikwa Ireta K'éri jáwaka, piakurhiani echerichani éнки wétarhiaka ts'imanki ixuksí wantakwaka o orhepakwaka ima úkwani jimpo.

II. Kúnkurhikuicha ma jakak'ukuiri anapuicha ts'imanki úkurhiaka éski na arhijka artículo 130 ka imeri juramukwa ampuatiksí, pyáni, jatsiani o sési jatsiani, ts'imak'u, sési

⁶³ Ima "Secretaría de Relaciones Exteriores" arhirakata jintéesti imanki wantonskurhijka mátaru K'éri Iretichani jinkoni éнки parakpiniri jaka ka it'u pakatperichani ts'imani jinkoni úasinti.

ampechani imankaksī wétarhiaka ima úkwa jimpo, imani jinkoni énka kurhak'urhinaka ka jimak'u énka arhip'iaka imeri juramukwa.

III. K'umanchikuicha intsīnp'erakuiri, iretiri o ma kw'iripui, ts'imanki jarhuatpiaka ts'imanki wétarhijka, jirinantskwa científica, eyámpikwa jorhēntpikuichiri, jarhuapikwa jima anapuichiri, o nákintarma ampe imanka sési ukurhiaka, no ampuati pyáni santaru echerichani éski ts'imanki wétarhiaka ima úkwa jimpo, sontku o jurimpitku imeriwaka, éski na arhip'ika juramukwa.

IV. Kúnkurhikuicha atarantikuiri tumina arhukutsperakuiri ampuatiksī jatsini echerichani ixuisī anapuicha xáni éski na wétarhinchaka para isī úni imanka jimpo úkurhika.

No ma ampe jimpo ts'ima kúnkurhikuicha isī jásīicha ampuatiksī jatsiani echerichani jimankiksī júkskanhaka, jimanki wakasī jatsínhaka o jimanki anhatapuichani jatsinhaka éski santaru yostsīaka éski ma ekwatsī yúmu énka arhijka fraccion XV i articulo anapui. Imeri juramukwa arhiati na jáwa tumina ka námuniwaksī kúnkurhiticha ima kúnkurhikuiri, paraki echericha kúnkurhikuiri no santaruiwaka éski xáni úaka jatsini ma kw'iripuk'u. Jiák'ani, yámintu jatsikwa imanka ma echakuiwaka, ts'imanki jintéeaka echericha ixuisī anapuichiri, santaru

Wanerati imeri ampe miyukwani. Ka it'u, juramukwa arhiati náni énka na ukurhiaka parakiksī mátaru ireta k'érirhu anapuicha isi inchamukwaka ima kúnkurhikuicharhu.

Juramukwak'u jatsip'iatu na karakurhia ka na ukurhia paraki isī únhaka énki na arhijka i fraccion.

V. Ts'ima k'umanchikuicha náni énka tumina patsanhajka ts'imanki sésikwa jatsika, éski na arhijka juramukuicha k'umanchikwa tumina patsakuiri, ampuatiksī jatsini tumina, má echerirhu jini mátaru iretarhu ka ixuisī éski na pakatperakata jaka juramukuicharhu, ka námpit'u ampuatiksī jatsiani echerichani o sési kamáni santaru echerichani éski ts'imanki wétarhiakaksī ima úkwani jimpo.

VI. Ireta no xáni k'eraticha ka Echeru, it'u éski orhetsikwa yámintuiri Ireta K'érirhu anapuicha, ampuatiksí yámintu pyáni ka jatsiani yámintuicha echerichani éнки wétarhinhaka ireta k'ériini jimpo.

Juramukuicha Ireta K'ériiri anapuicha ka Ireta no Xáni K'ériiri anapuicha jimankaksí ampuaka juramuni, arhip'iatiksí kani ireta wétarhina úrani echerini, ka éski na pakatperakata jaka juramukuichani juramuti sési ukuiri úati wantantani ima jimpo. Nánki xáni jukaparaka imeri méyampikwa, exeparipani éski na arhirakata jaka jima éнка méyampinhajka ima ampe, éнки imani wantanhtap'ka imanki jatsika o éнка imani jeyapanhantaka jimpoka isí méyampika. Énki santaru jukaparapka o éнки santaru sési jarhatakaksí o éнки xerekakaksí tátsikwa káni éнка jatsínhaka ima jukaparhakwa, imak'u jimpo ampuati exenhaani ma kw'iripu éнка kani mitiaka jimpo o éнка na arhiaka juramutspiri. Imat'u exekurhiati kani éнка jintéeeaka ma ampe éнка no arhirakata jáwaka jima k'umanchikuirhu éнка méyampinajka.

Ireta K'éri imeri úkwa jimpo, íni jimpo éнка na arhijka arhi articulo, úkurhiati na éнка únhaka sési úkwa; incharhitini ini jimpo éski na juramuaka kunkurhikwa juramutiricha ts'imanki ampuaka úni, imanka karakutarati ma kutsí jimpo, ts'ima juramuticha sési úkuiri úatiksí ima jimpo jima inchakpini, sési úni, atarant'ani ts'imani echerichani o itsiichani éнка arhiawaka ka yámintu imeri ampe, ka námpi ampua imani xeretant'ani ima juramutichani jimpo orheta éнка juramuticha arhip'iaka ma m'ak'u wantanhakwani jimpo na úkurhinha.

VII. Mítintanhasinti éski iredicha ka ireti sapicha juramukwa jatsikaksí ka kwáxchakusinti ts'imeri jatsikwani echeriiri, paraki kw'iripu ampuaka irekani o mátaru úkwa ampe jimpo.

Juramukwa kwáxchakwati éski no kachukunhaka echericha p'orhépichichiri.

Juramkwa, exeparini janhanharhikwani ka winhaperani irerakwa kw'iripuri iretiri ka ireta sapichiri, kwáxchakwati echerini irerakuiri ka juramuati náni na úranha echericha, jwaticha

ka its'icha yámintu iretiri ka íntspíati imanki wétarhinhaka paraki santaru sési irekaka kw'iripu jima anapu.

Juramukwa, janhanharhipani imanka wantaaka ima kw'iripu imanka jatsíka echeri ka ts'imanki jatsíka echeri iretiri ampuatiksí úrani ts'imeri ampeni éski na santaru terokukwa, juramuni náksí úra ts'imeri sésikuichani mántani ts'imanki jatsíaka echeri iretiri. Ka it'u arhiati náni éнка na úaka ts'imanki jatsíka echeri ka ts'imanki jatsíaka echeri iretiri ampuatiksí kúnkurhintanksí, Ireta K'ériini jinkoni o mátaru kw'iripuichani jinkoni ka intskwani úrkwani echeriri; ka, éнка ts'imanki jatsíka echeri jiteeakaksí, íntspini ts'imeri sésikuichani echeriri mátaru ima iretarhu

Anapuichani; it'u arhiati ampe éнки wétarhina ka na úkurhia na éнка kúnkurhikwa echeriri íntspíaka imanki jatsíka echerini jatsikwa imeri echerini. Ka jíák'ani éнка atarant'aka echerini janhanharhiati orheta sésikwa éнка juramukwa arhiaka.

Incharhini mák'u iretani, noma imanki jatsíka echerini ampuati jatsini santaru echeri éski imanki jintéeka 5% yámintuiri echeri jima anapuni. Jíák'ani, éнка ma kw'iripu imanka jatsíka echeri isí jatsiati éski na jamperi arhiaka fraccion XV.

Kúnkurhikwa yámintuichiri ima iretiri o sapi iretiri anapuicha jintéesti santaru k'éri imeri juramuti, ka na éнка na úaka ampe éski juramukwa arhiaka. Ima orhetspiri iretiri o sapi iretiri imanka exeaka iretichiri anpechani, imankaksí erakuka yámintu kw'iripu éski na juramukwa arhiaka, ima jintéeatu juramuti imanka jáwaka orhepani jima ka jintéeatu imanka miákurhiaka úani imanki k'éri kúnkurhikwa arhipka.

Éskiksí ireticha ints'inhant'aka echerichani, jwaticha ka its'icha imani nucleo iretiri isi úkurhiati éski na arhijka juramukwa imeri;

VIII. Ts'imani námpiksí janhanharia:

a) Yámintu atarant'akwa echerichiri, itsiicha ka jwatichiri ts'imanki iretirika, ireta sapichiri, tankurhikurhitichiri, ts'imanki úkata juramutichani jimpo, Juramiticha Ireta no Xáni K'ériricha, o nákititiri mátaru juramuticha jiminku anapuicha no úakati éski na juramunhajka juramukwa 25 junio 1856 jimpo ka mátaru juramukuicha ka mátaru ampe isi jásiicha.

b) Yámintu íntspikuicha: marhuatakuicha o atarantskuicha echeriri, itsiiri ka jwatichiri, éнка úkata Jarhuatperakwa de Fomento, Hacienda o nákintarma juramuti Ireta K'éririri anapu, éнка wénaaka 1 diciembre 1876 jimpo, ka yáasi jamperi, imanka jimpo inchakutspika ka nompe sésikwa jimpo jatsíka para jima járhani echericharhu, echericha iretiri o mátaru ampe jási, iretiri, ireta sapiichiri, kúnkurhikuiritichiri, ka mátaru iretiri.

c) Yámintu imankaksi niwaka exeni ka arhini náni jamperiski o náni jintéewa, atarant'ani, kókani atarant'aka ts'imanki úkurhika jiák'ani éнка arhijka fraccion tátsipani anapu, kúnkurhikwa jimpo, juramutspiri jimpo o mátaru juramuti Ireta no Xáni k'éririri o Ireta K'éririri anapu, ts'imanki jinkonsi inchakutspika nompe sésikwa jinkoni echerichani, itsiicha ka jwaticha iretiri, echericha ts'imanki arhukurhiaka, o mátaru jási, ts'imanki iretiri jintéewakaksi.

Wérakwa pakarasinti no janhanharikwarhu tátsipani arhirakata, echericha ts'imak'u jatsípirinka ma siranta imankiksi úpka éski na juramukwa 25 junio 1856 jimpo ka imankaksi jatsípkia imeri siranta santaru éski témpini wéxurhini ka no yostsiaka santaru éski tsimani ekatsi tempini hectáreas.

IX. Arhukperakwa imanka úkurhipka éski sési úkurhini ka no isiipka ts'imanki jima irekaka jinkoni ka jimanka chkwanterakwa o no sési úkata jaka, ampuatiksi no janhanharhini éнка isi kurhak'urhiaka ts'ima tanímu támu ima iretarhu anapuicha éskiksi jatsiaka ma t'ámu ima echerichiri, imanka arhukurhiaka, o ma t'ámu jima anapuicha éнка jatsiawaka tanímu t'ámu echerichiri.

X. (Kachukukata)

XI. (Kachukukata)

XII. (Kachukukata)

XIII. (Kachukukata)

XIV. (Kachukukata)

XV. Ixu Ireta K'érirhu éнка arhikurhika Méxiku no méni jurak'uminati éski ma kw'iripu jatsiaka santaru echerichani.

Isi exenhaati éski sapika ma echeri juskakuiiri imanka no santaru jatsiaka éski yúmu ekatsi ka ma kw'iripuiirwaka éнка úaka t'epakurhini o kwákantiaka o mátaruicha éнка isi jáwaka o xáni mátaru jási echericha.

Éнка exenhaani jáwaka na xáni kaniwa echeri miyunhati ma hectárea t'epakuiiri tsimani jimpo ementiri, t'ámu jimpo t'irétatarakwa wakasiichiri sési jási ka yúmu tanímu jimpo jwatiri, o jimanka t'ireatatarakaksi wakasiichani jimanki charantiaka.

Isi exenhaati, ka it'u, éski echeri sapika, imanka no yostsiaka ma kw'iripuiiri santaru de ciento cincuenta hectáreas jiák'ani éнка echericha úrakurhiaka para jatsint'ani xurata, éskiksi t'epaka; ka trescientas, kani éнки jintéeaka para jatsint'ani plantani, simpa, café, henequen, hule, p'umu, vid, olivo, quina, vainilla, cacao, agave, pare o anhatapuicha ts'imanki jukaka akwa ampe.

Isi exenhaati éski echeri sapi wakasiichiri imanka no santaru k'ériwaka éski xáni éski na wétarhiaka ma kw'iripu para t'irerani ma irepita ka yúmu ekwatsi k'éri wakasiichani o isi jási sapi wakasiicha jimpo, na éнка arhip'iaka juramukwa, éski xáni ampuaka juskanhani t'ireratarakwa wakasiichiri ima echerirhu.

Éнка jatsina jáwaka t'epakwa, itsi no sési janharhi ampe mátaru imeri áchikurhita jatsirichani jimpo o ts'imanki jatsiaka ma echeri sapi ka sési jak'unt'apirinka ima echerini, it'u exenhaati éski echeri sapi, jiak'antu, éнка sési jáxintakwa jimpo, santaru jatsiaka éski imanki arhijka arhi fraccion, ménkisi éski jatsiaka imanka wétarhiaka éski na juramukwa arhikaka.

Jiák'ani éнки ma echeri sapirhu wakasi jatsikuiiri imanki sési jántskakaksi echerichani ka ts'ima úranhaati júskakuiiri jimpo, echeri imanki i jimpo úranhaaka no ampuati santaru

yoskani, nánki jáwaka, náni énki jamperi arhip'ijka parrafo tsimani ka tanímu arhiiri fraccion éнка isí jarhaka éski náksí japka tátsipani énkiksí sési jáxintaka.

XVI. (Kachúkukata)

XVII. Ima K'éri Tánkurhikwa ka juramukwa úrhicha ireta no xáni k'éricha, jimankaksí juramujka, xárhataksí juramukuichani ts'imanki arhip'iaka náni éнка na úkurhiaka arhukunhakwa ka atarantskwa santaru yosts'iri náni éнка na arhijka fracciones IV ka XV ari articulo anapu.

Imanka santaru yoskaka arhukunhati ka atarant'ati jatsirini jimpo ma wéxurhini jimpo imanki wénaaka éнка eyánkunhaka. Éнка ima niwaka. Ka no atarakurhinhtaka, imanksí íntspikurhiati imanka santaru méyampiaka. Mák'u, janhanharhiatiksí ima sésikuichani éski na arhiaka imeri juramukwa.

Juramukuicha ma iretiri sési jatsiant'ati jatsíkurhikuicha ma s'irukuiri, isí exeani jatsíkurhikuicha éнки jima jáwakaksí, exeparini éskiksí no ampuaka ewakurhinhani ka nóksí jupinhaka ma kantspikwa jimpo.

XVIII. Arhp'inhasinti éski ampuakaksí méntaru exeani yámintu s'irantichani ka kwanitakurhichani úkata Juramutichani yóntki anapuichani jimpo ima wéxurhini 1876 jimpo, ts'imanki waneraka echerichani, its'icha ka jatsikuichani éнка isiku wérakurhika Ireti K'érihu, ma kw'iripuni jimpo o kúnkurhiku, ka Juramuti Ireta K'érihu anapu, ampuati xeretani éнка no sési úkwaka yámintu iretani.

XIX. Ari Karakatani jimpo, ireta k'éri arhiati na éнка kókani ka sési etsakunhaka sési úkwani juskukuiri, éнка ampuaka eyákpini sési úkwani jatsiaka echeri jimpo éнка iretarhu jaka, iretiri ka jatsikwa sapi echeriri, ka jarhuawati arhit'akwani t'arerichani juramukuiri ampeni.

Jintéestiksí juramunhakwa ireta k'éri yámintu wantakuicha tseritakurhikuiri echerichiri éнка iretarhu jaka ka iretiri echeri, nákintaru ma wénakurhika, ts'imanki nótki k'amarani jaka o ts'imanki úkurhika ts'imani o santaru iretichani jinkoni; it'u ts'imanki jatsíkurhika

echeriri jimpo ts'imanki iretarhu jaka ka iretiri echeri. Ima jimpo ka, yámintu, sési úkwani juskakuiiri jimpo, juramukwa úati kúnkurhikwa juramutichiri ts'imanki wantakurhiaka ka ampuati yámintu juramuni, ts'imanki úkurhiaka juramutspicha jimpo ts'imanki erakwaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu ka ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri o, éнки mintsitant'ani jáwaka, Tánakwa éнка ménku jáwaka imani jimpo.

Juramukwa jatsiati ma k'umanchikwa juramutiri éнка íntspiaka sési úkwa juskakuiiri, ka

XX. Ireta k'éri wénati aríp'ini na éнка yámintu k'eratanhaka jini éнка juskanhaka, éнка úaka wanerani áchikurhikuicha ka eyákwawaka tarerichani sési irekurhikwa ka éski wantakurhiaka ka éski inchamukwaka nitamakwarhu k'éri iretiri, ka p'ákchakwati júkskukwani ka jatsíntakwa anatapuichiri paraki sési uranhaka echeri, úani imanki wétarhinaka, áchikurhitiri ampe, kwantperakwa ampe, jorhentpini ka jarhuatani mitiani. Ka it'u xárhatati imeri juramukuichani éнки úaka exeni ka arhini náni na juskana, k'eratanha ka atarant'anha, exeparini na sési jáwaka ireta.

Arhinskwa ma ekwatsi yúmu tanímu (Art. 28). Ixu Ireta K'érirhu éнка arhikurhika Méxiku no méni jurak'uminhati éski ma kw'iripuk'u jatsiaka wánikwa, eka mák'u ampeni ewakaksí kánikwa tumina, ka mák'u ampeni no ma tumina ewakaksí éski na arhikaka juramukuicha. It'u exenhaati éski no méni jatsinhaka kwáxchakwa úkuiiri jimpo.

Ima jimpo, juramukwa kani k'amanharhitant'ati, ka juramuticha chúxapatiksí sontku ka winhapikwa jinkoni, yámintu tánakwa éнка mák'u ják'icharhu jáwaka ts'imeri ampeni éнка kánikwa wétarhinajka ka ima jimpo wékakaksí santaru jukapararana; yámintu pakatperakwa, úkurhiaka o yetakwa imeri ampeni, úkatichiri, atarantstichiri o tumina jatsiriricha jántspikuiiri, ts'imanki nákintaru ampe jimpo úakaksí, no jurak'ukwani antap'erani jámani ka ka isí úratarani éski piaricha kani méyampiaka ka, yámintu jimpo, yámintu imanka úaka éski ts'imak'u o mák'uicha orhepaka ka éski no sési úkwaka iretani o máru jási kw'iripuni.

Juramukuicha arhip'iatiksī na xáni jukapara ima ampechani, ts'ima ampechani éнки marhoajka, ts'ima ampeni éнки wétarhinhajka tumuina jatsiku ireta k'éri o imanka kw'iripu urajka, ka it'u para jatsiani mámaru ampe paraki sési pakaraka etsakukwa ima ampechiri, ts'ima ampeni éнки wétarhinhajka, para no jurak'uni éski ts'imanki no wétarhinhajka nóksī inchamukwaka o éski jukarhi isī xeretaka éski no antankwaka, ka santaru jukaparharakwa jimpo. Juramukwa kwáxchakwawati piarichani ka jarhuatawati ts'imani sési kúnkurhini paraki sési kwáxchakwawaka imechiiri ampeni.

Námpi jintéewa mák'uiri jatsíkwa imanki K'éri Iretak'u úaka áreas estrategicas arhirakatichani ts'imankiskī arhiranajka: correos, telegrafos ka radiotelegrafia; petroleo ka mátaru hidrocarburos; petroquímica básica; minerales radiactivos ka úni energía nuclear, electricidad ka áchikurhikuicha ts'imanki juramukuicha éнка K'éri Tánkurhikwa petawaka. Eyámperakuicha via satellite ka ferrocarriles jintéestiksī áreas ts'imanki wétarhinajka santaru k'ekwa ireta k'éri éski na arhijka ima artículo 25 i Karakatiri; Ireta K'éri éнки imechani úawaka, kwáxchakwawati éski sésimintu jáwakaksī ixu ka Wantakurhikwa Ireta K'éri, ka éski íntspiaka sésikwa o sésikwa jatsiati o jatsikwati jupinakuimeri eyánpikuri ampeni éski na arhip'iaka ts'imeri juramukuichani.

Ireta k'éri jatsiati k'umanchikuichani ka empresas ts'imanki wétarhiaka para ampuni kókani manatani ampe éнка santaru wétarhinhaaka ts'imanki jatsiawaka ka ts'imanki wétarhiaka sontku úni jimanka, éski na arhip'iaka juramukuicha, ts'imak'u inchap'iaka o márutaruichani jinkoni éнка k'éri iretiriwaka ka ma kuiripunk'u jinkoni.

Ireta k'éri jatsiati ma k'umanchikwa éнка tumina patsaaka imanka jantiak'u wantakurhiaka imeri áchikurhiaka jinkoni ka imeri sési úkwani. Ima kwáp'iati ka exeati éski sési antankwaka tumina ixu anapu, winhaperani ima jimpo éski Ireta K'éri juramuaka éski na sési k'eaka ireta k'éri. Noma juramuti ampuati juramukuni imani k'umanchikwani éнка tumina patsaaka imanka éнка kwantpiaka.

No jintéesti mák'u némeri jatsikuirikwa imanki K'éri Ireta úaka jantiak'u, imanki úaka k'umanchikwani éncia tumina patsaaka jimpo éncia santaru wétarhinhaaka úni tiámuiri

tumina o petani s̄irantiri tumina. Ima k'umanchikwa K'éri Iretiri anapu éнка tumina patsaaka, éски na arhiaka juramukuicha ka inchamukwani jinkoni juramutichiri éнка imani ampuaka úni, it'u arhip'ini na manatanha, it'u na mátaruichani jimpo úa ma ampe ka na úa tuminiri ampe.

Jatsiparini imani ampe éнка wétarhiaka para imeri ampe juramuni ka jarhuatati ka exeati éски is̄i úkurhiaka. Ima k'umanchikuiiri manatakwa jatsiati ma kw'iripu éнка erakwawaka juramuti Ireta K'ériiri anapu éнка sési exeakas̄i ts'ímanki Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri o Tánakwa éнка ménku jáwaka⁶⁴, o jiák'ani; úatiks̄i ts'ímeri terorikwani mántani jurhia jimpo éски jáwaka na xáni ka is̄i kárapani éски na imeri úkwa ka imák'u wantakurhipati; ka ampuatiks̄i mánatanhani ma k'éri no sési úkurhikwani jimpo ka námpiks̄i ampua jatsíni mátaru ánychikurhitani, terorikwa o exanhani ma ampe jimpo, námpi úa imanki ixu arhijka éнка orhepakwaka ari k'umanchikwani éнка tumina patsajka ka ts'ímani jimpo éнка no méyamunhaaka kúnkurhikwa jorhetspitichiri jinkoni, kúnkurhikwa jirinatiri jimpo, p'intekuiiri o ts'ímanki ints̄impijka ma ampe kw'iripuni. Ts'íma kw'iripu éнка juramuaka náni éнка na niwaka ima k'umanchikwa éнка tumina patsajka, ts'íma ampuati is̄i arhinharinhani ma juramutspikwa sési pa'perakuiiri jimpo éски na arhip'ijka ima artículo 110 ari Karakatiri.

No jintéesti mák'u jatsikuiiri ts'íma kúnkurhikuicha ánychikurhitichiri énkiks̄i únhaaka ts'ímeri kwáp'ikurhikwa jimpo ka kúnkurhikuicha ts'ímanki tánajka ampechani o újka ampechani ima jimpo, éнка kwáp'iaka imeri ampechani o yámintuiri ampechani, ts'ímak'u atarant'akaks̄i mátaru ireta k'eraticharhu ts'ímeri ampechani ixu anapuichani o ts'ímeri úkatichani ts'ímanki jintéeeaka tumina antakutarakuicha jima anapu jimanki is̄i únhaka o ts'ímanki jintewaka éнка santaru wétarhinhaka, ménkisi éски ts'íma kúnkurhikuicha exenhakaks̄i ka kwáp'itini jáwakaks̄i Juramuti K'éri Iretani anapuni jimpo, ka éски orheta sésikwa ints̄inhaka juramukwa úrichani jimpo éнка úakaks̄i. Ts'ímat'u juramukwa úricha, ts'ímak'u o éнки na arhiaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu ampuatiks̄i ket'atani, kani éнка isi kurhak'urhiaka wétarhikuicha iretiricha, sésikwa ints̄inhakaticha para úani kúnkurhikuichani ts'ímanki arhirakata jaka.

⁶⁴ Exe je ima Tánakwa éнка menku jáwaka turhis̄i jimpo arhinhakata "Comisión Permanente" jintéesti imanku ampuaka arhip'ini éнка no jáwaka kúnkurhitini K'éri Tánkurhikwa (Senadoricha ka Diputaduicha) ka ima úkurhis̄inti mántani kw'iripuni jinkoni éнка jámani jáwaka tsimani arhut'akuichani jimpo.

Not'u jintéesti mák'u jatsikuri ts'ima santaru ampechani éнка intsínhakaksí kararicha ka sési ampe úrichani para úani ánychikurhikuichani ka ts'imanki jurak'uaka éski ts'imak'u úraka ma ampe imanka ts'ima úpka ka no orheta japka, intsínhakaksí ma ampe úricha éнка no japka ka sési jak'unt'aka imani ampeni.

Ireta k'éri, exepariani juramukuichani, ampuatiksí jiák'ani éнка yámintu iretarhu anapuicha wékaaka, jurak'wati éski mátaruicha íntspiaka imanki ireta wétarhiaka o petanhakwa ampe, úrakwa ka sési úraka ts'imeri ampeni ts'imanki jintéeeaka Ireta K'éri, námpi ísiwa éнка juramukuicha isí arhiaka. Juramukuicha arhiati náni na ka ampe jimpo imankiksí jimpo ampua sési úkurhini imanki ireta wétarhiaka ka náksí úranha, ka no jurak'uati éski táncurhinhaka éнка no sési úkwaka imanki ireta wékajka.

Na éнка únhaka imanki ireta wétarhijka isí únhati éski na arhirakata jaka Karakata jimpo ka imak'u juramukwani jimpo ampuati úkurhini.

Ampuati tumina intsipinhani ánychikurhikuichani éнка santaru wétarhinhaka, éнка jintéeeakaksí no yóntakwa jimpo ka nóksí kánikwa no sési úkwaka tuminani Ireta K'éri. Ireta K'éri exeni jáwati éski jatsínhaka ka imanki wéraka exeati ya.

Arhinskwa ma ekwatsí yúmu t'ámu (Art. 29). Énki inchakunhaka, énkiksí xeretaka sésimintu iretani, o nákontarma éнка jáwaka ma no k'éri sési ampe o énki jáwaka ikiatsperakwa, Juramutik'u Ireta K'éri énki arhikurhika Méxiku, na éнка pakatperaka jáwaka ts'imani jinkoni éнка Juramutiwaka Secretarías arhikatiri ixu K'éri Iretarhu anapuichani, Departamentos Sési Úkuri ka Procuraduría Yámintu Ireta K'éri anapu ka éнка K'éri Tánkurhikwa terokwaaka, ka, kani éнка no ánychikurhini jáwaka, ima Tánakwa éнка Ménku Jáwaka, ampuati ewani yámintu Ireta K'érihu o mák'u iretani jimpo kwáxchakuichani ts'imanki no jurak'upirinka sési ka kókani wérakwani sontku imani no sési no sési úkwani; ewakwa kwáxchakuri námpi yónta, ka énkiksí arhip'iaka na úkurhia ka éнка mák'u kw'iripuni jimpoewaka. Énki ima ewakurhikwa úkurhipirinka éнка no

japirinka ima Keri Tánkurhikwa kúnkurhitini, ima íntspíati sésikuichani ts'ímanki exeaka éski wétarhiaka paraki Juramuti K'éri Iretarhu anapu úaka orhepani wérakuni imani, ka éнки úkurhipirinka kani éнка no áchikurhini japirinka, yóarhiatiksí sontku imani K'éri Tánkurhikwani paraki isi arhip'iaka.

ARHUKUKATA TSIMANI MÉXIKU ANAPUICHIRI

Arhínskwa ma ekwatsí témpini (Art. 30).Méxiku anapu irekwa jupinhasínti jimpoka kw'iripu ixu kánkatiwaka⁶⁵ o ixu wékaka anapuini.

A. méxiku anapuistiksí jimpoka ixu kánkatiwaka:

I. Ts'ímanki kanáaka i echerirhu K'éri Iretani anapuni, naníkiksí anapuiwaka tsímeri tatímpicha.

II. Ts'ímanki kanáaka mátaru k'éri iretarhu, éнки tsímeri tatímpicha méxiku anapuiwaka, éнки tatímpa méxiku anapuiwaka, éнки amámpa méxiku anapuiwaka.

III. Ts'ímanki kanáaka mátaru k'éri iretarhu, éнки tsímeri tatímpicha wékapka méxiku anapuini, éнки imeri tatímpa wékapka méxiku anapuini, o imeri amámpa wékapka méxiku anapuini, ka

IV. Ts'ímanki kanáaka ma k'éri ichárhutarhu o kwini tiámuirirhu méxiku anapuni, o énkiksí kwini tiámuiiri méxiku anapu warhipikuiiriaka o atárantikuiiriaka.

B. Méxiku anapuistiksí ts'ímanki wékaaka ixu anapuini:

I. Mártaru anapuicha éнки jatsíaka karata éнки íntspijka Jarhuatperakwa de Relaciones arhirakata.

⁶⁵ Éнка cha exeaka éski jukanharhiaka "kanani o kanaka" jucha wanta jáwaka imeri éнки turhisí jimpo arhinhajka nacimiento ka maru iretichani jimpo arhinhasínti antatsierani.

II. Warhiti o ahati mátaru anapu énkisí témpuchaaka ma ahati o warhitini méxiku anapuni jinkoni, éнки ixuksí irekani jáwaka ka éнки iXu jatsiakaksí irerakwa ka jatsiakaksí mátaru ampe imanki juramukwa arhiaka.

Arhinskwa ma ekwatsí témpini ma (Art. 31). Méxiku anapuicha eyákurhikuisti:

I. Úni éski wajpicha o jorhenkurhicha níwaka jorhenkurhikwarhu kéri iretarhu anapu o ma kw'iripuri, para jatsíni jorhenkurhikwa preescolar, primaria ka secundaria ka intsínhaka jorhenkurhikwa warhipikuri, na éнки arhiaka juramukwa.

II. Nírani jurhíaichani ka na jántuichani éнки Ayuntamiento jini anapu éнка irekani jáwaka arhiaka, para intsínhaní jorhenkurhikwa kaxumpikuri ka jorhenkurhikwa warhipikuri éнки jurak'uaawaka sésikuichani úrani, imanki jorhéntaka chararaka úrani, ka énkisí mítiaka warhipini.

III. Nírani ka jántspini Guardia Nacional arhirakatarhu na éнки wantaaka imeri juramukwa para sési jupíkani ka kwápini jánkurhikwani, echerini, sési exekwani, ka sésikuichani ka yámintu ampe iXu anapuitichani, it'u éski sési janhaka iXu isí; ka

IV. Jarhuatani tumina jatsini paraki ireta úraaka, it'u K'éri Ireta, ka it'u éski Echeru o Ireta no Xáni K'éri ka Orhetsíkwa jimanki irekaaka, na éнки ampuaka isí éski na arhiaka juramukwa.

Arhinskwa ma ekwatsí témpini tsimani (Art. 32). Juramukwa arhiati na úranha sésikwa éнки juramukwa méxiku anapu inskwajka méxiku anapuichani éнки it'u jatsiakaksí ma síranta mátaru anapuni ka jatsiati juramukuichani éнки arhiaka náksí úa para sési pa'perani ka no warhiperani jimpoka tsimani k'éri iretarhu anapuiwakaksí.

Ts'íma terorikuicha o mátaru úkuicha ts'ímani jimpo, éнка isí wétarhiaka na éнка i Karakata arhijka, wétarhiaka éski kw'iripu méxiku kankatiwaka, patsakurhiati ts'ímani jimpo éнка iXu kankatiwaka ka noksí jupikaaka mátaru k'éri iretirini síranta éнки arhiaka éski jima anapuika. It'u patsakurhiati terorikuicha ka mátaru úkuicha éнка mátaru juramukuicha K'éri Tánkurhikwarhu anapuicha is isí arhiaaka arhiaaka .

Ima jurhiáta jimpo éнки yámintuicha sési pa'perani jáwaka, no nema mátaru ireta k'érirhu anapu ampuati Warhipikwarhu ixu anapuni ánychikurhini, nit'u jini winhapikwa kwárichiri o mártaru k'umanchikwarhu éнка kwáp'iaka k'éri iretani. Ts'ima éнка wékaaka ánychikurhini Warhipikwarhu ixu anapuni ka mátaru Armada arhikatarhu o jima Winhapikwa éнка arhinhajka Fuerza Aérea ménku, éнка wékaaka jatsini nákindarma úkwa o terorikwa jima, wétarhiati éski jintéewaka méxiku kankatini.

It'u wétarhiati méxiku kankatini éнка wékaaka jintéeni capitanes, pilotos, patrones, maquinistas, mecánicos arhirakaticha ka it'u, yámintu jimpo, yámintu ánychikurhiticha éнки manatawaka ichárhutarhu o kwini tiámurhu éнки jatsiaka bandera arhirakatani méxiku anapu. It'u wétarhiati éski wékaaka ánychikurhini capitan puerto anapu ka yámintu ánychikurhiticha éнка úaka ma imeri ampe ka juramuaka jima aeródromo arhikatarhu.

Méxiku anapuicha wénaní erakunhati éнки mák'u jáwakaksí o mák'u mítiakaksí éski mátaru ireta k'érirhu anapuicha, paraki íntsinhakaksí sésikuichani ka yámintu ánychikurhitichani, terorkuichani, o mátaru úkuichani juramukuicharhu, éнка wétarinhaka éski ixu anapuiwaka

ARHUKUKATA TANÍMU MÁTARU K'ÉRI IRETA ANAPUICHIRI

Arhinskwa ma ekwatsí ka témpini tanímu (Art. 33). Jintéestiksí mátaru k'éri iretarhu anapuicha ts'imanki no jastíkurhiaka imanki arhijka arhinskwa 30 arhikata. jatsístiksí sésikwa paraki kwáp'iawaka kwáxchakuicha éнка ínsipajka Arhukukata I, Arhutsíkwa Ma, i Karakatiri, ka K'éri Juramutik'u i Tánkurhikwarhu anapu ampuati i echerirhu kókani chútani, yámintu mátaru k'éri ireta anapuichani éнки ima isi sési exeaka.

Mátaru k'éri ireta anapuicha nómeni ampua inchap'ini ka wantani sési pa'perakuri i k'éri iretiri ampeni.

ARHUKUKATA T'ÁMU TS'ĪMER ÉNKA MÉXIKU ANAPUIKA

Arhinskwa ma ekwatsī témpini t'ámu (Art. 34). Jintéestiksī kw`ripu ixu K'éri Iretarhu anapuicha achaticha ka warhiticha éni, jatsiparini méxiku anapuikwa, it'u, jatsiakaksī, i ampeni:

- I. Éski témpini yúmu tánimu wéxuirini jatiriwaka, ka
- II. Énki sési irekurhiaka.

Arhinskwa ma ekwatsī témpini yúmu (Art. 35). Jintéestiksī sésikwa kw`ripu ixu k'éri iretarhu anapuichiri:

- I. Ampuni erakuni éнка erakukwa yámintu iretiri jáwaka;
- II. Ampuni erakunhaní parakiksī ampuaka terorini éнка ireta erakwawaka, ka ampuni arhinhatarani mátaru ánkikurhikwani o úkwa jimpo, exeparini imanki juramukwa arhiaka éski wétarinhaka.
- III. Mántani kúnkurhini éski na wékaka para ampuni wantonskurhini k'éri iretiri sési pa'perakwani ka mátaru ampeni.
- IV. Jupíkani chararakuichani Warhipikwa Ixu anapuni jimpo, para kwáp'ini K'éri Iretani ka k'umanchikwicha ixu anapuichani, na énki juramukuicha orheta arhiaka, ka
- V. Ampuni kurhak'urhini yámintu jásí ampe imanki wétarhiaka

Arhinskwa ma ekwatsī témpini kuímu (Art. 36). Jintéestiksī imanki wétarhijka úni kw`ripu ixu K'éri Iretarhu anapu:

- I. Kwirunharhikurhini echeriri sírantarhu⁶⁶ éнка orhetsikwarhu jáwaka, wantant'aparini na xáni echeri jatsíkurhiski ima iretarhu, imanki újka, imanki

⁶⁶ Exe je "echeriri síranta" jintéesti ima síranta éнка jukanharhijka ne minkurhisini ma echerihu ka ima jimpo méyampikurhisinti "contribución" arhirakata ka mántani Orhetsikwarhu jarhasti ma ima jásí ampe.

ánchikurhiaka, imanki jintéwaka, it'u kwirunharhikurhini Registro Nacional de Ciudadanos arhirakatani. na éнки juramukuicha arhiaka.

Na éнки jáwaka ka na éнки ménku úranhaaka jimanki yámintuicha karanharitini jaka éнка arhikurhika Registro Nacional de Ciudadanos ka na ínspinha síranta imanki wantaaka ne méxiku anapueski jintéstiksí jántspikuicha k'éri iretahu anapuicha, ka isí jimpo, na éнки miákurhint'aka K'éri Ireta ka ts'imanki ixu anapuiwaka, na éнки juramukwa arhiaka.

- II. Íncháni warhipikwarhu ixu anapuni imanki arhiranhaka Guardia Nacional;
- III. Erakuni éнки erakutarakwa yámintu iretiri jáwaka na éнки juramukwa arhiaka;
- IV. Ánchikurhini terorikuicharhu éнка erakunhaaka jima erakukwarhu Keri Iretiri o Ireta no Xáni K'érichiri, imá jimpo ménku méyamunhatiksí; ka
- V. Terorini orhetsikwarhu jimanki irekaka, ánchikurhini erakutarakwarhu éнка ima jáwaka ka juramutispini éнка wétarhinhaka.

Arhintskwa ma ekwatsí témpini yúmu tsimani (Art. 37).

- A) Noma méxiku anapuni ampuatiksí ewákurhini ixu anapukwani.
- B) Ima méxiku anapuikwa éнка jupinhaka jimpoka isí wékanhaka tsítakurhiati íni ampe jimpo:
 - I. Jimpoka mátaru k'éri ireta anapukwani jupíkaaka, jimpoka isí jámaaka éski mátaru ireta k'érirhu anapuni jimpoka kámani jáwaka ma síranta éнка isí arhiaka, jimpoka úraaka síranta mátaru k'éri iretarhu anapuni jimanka arhiaka éski jini anapuika, jimpoka jatsiaka ma síranta jimanka arhiaka éski irechika o k'éri ampeka ka imani jimpo jántspiaka mátaru K'éri Iretani, ka
 - II. Jimpoka yúmu wéxurhini irekaaka mátaru k'éri iretarhu.
- C) Méxiku anapuika tsítakurhisínti:

- I. Jimpoka tekáaka o úraaka ma s̄iranta mátaru k'éri iretarhu anapu jimanki arhiaka éski irechika o k'éri ampeka jini mátaru k'éri iretarhu.
- II. Jimpoka wékaaka jántspini jáwaka mátaru k'éri iretarhu éнки no sési exeaka K'éri Tánkurhikwa o imeri Tánakwa éнки ménku jáwaka.
- III. Jimpoka tekáaka úarani mátaru k'éri iretiri ampechani éнки no sési exeaka K'éri Tánkurhikwa K'éri Iretarhu anapu o Tánakwa éнки ménku jáwaka.
- IV. Jimpoka tekaaka éski ints̄inhaka mátaru k'éri iretiri jimpio ma arhinhant'akwa ampe o éнка jatsiaka ma terorikwa éнки no sési exeaka K'éri Tánkurhiikwa K'éri Iretahu anapu o imeri Tánakwa éнка ménku jáwaka, námpi isiwa éнки jintéewaka jírinakuiri o kw'iripu jarhuatperakwa ts̄imanki ampuaka tekaani éski na wékaaka.
- V. Jimpoka jarhuataaka, no sési úkuni k'éri iretani, ma kw'iripuni mátaru k'éri iretani anapuni, ma juramutini mátaru k'éri ireta anapuni, éнка warhípiw arhini jáwaka k'éri iretani o éнка orhepakwaaka ma juramutspikwarhu parhakupiniri anapu.
- VI. Mátaru ampe éski na arhiaka juramukuicha.

Na éнки arhijka fracciones II a IV i terókutiri, K'éri Tánkurhikwa K'éri Iretiri waxastati ari juramukwarhu, na éнка úkurhiaka éнка sésikuicha ka jurhak'utarakuicha is̄i exenhaaka éski intspinhakaks̄i, éнки k'amaraaka ima jurhiatikuicha éнки juramukwa arhijka, kurhak'urhik'u jimpo imeri éнка wétarhiaka.

Arhinskwa ma ekwats̄i témpini yúmu tanímu (Art. 38). Sésikuicha ts̄imanki jatsiaka kw'iripu ixu anapu anáxikurhis̄intiks̄i jimpoka:

- I. Éнка no is̄i ún̄haka éski na arhikata jaka, isku ya, mántani miákuichani éнка miatajka ima arhinskwa 36 arhikata. ima anáxutakwa jáwati ma wéxurhini jimpo ka no úati éнки juramukwa imamintu jimpo márutaru jási ima jimpo úkwa k'amanharhint'skuicha jatsikwawaka.
- II. Jimpoka k'amanharhint'ani jáwakaks̄i ma no sési úkwa ampe jimpo éнки jataperakwa antánkwaka, imanki wénaka miyukurhini éнки ints̄inhaka s̄irantani jimanki arhiaka ima jurhia éнки wénaka jataperakwarhu járhani.
- III. Éнки jataperakwarhu jáwaka ma k'amanharhikwa jimpo

IV. Jimpoka isku jámaaka o ménku káwirini jáwaka, wantakata na éнки juramukwa orheta isĩ arhiaka.

V. Jimpoka juramutichani sĭpakurhikwani jámaaka, imanki wénaka ima jurhia jimpo éнки kwirunharhikwakaksĭ sĭrantani jimanki arhiaka éски jupinhaaka ka k'amakurhiati éнки k'amaraka k'amanharhinskwa ima no sési úkwani jimpo, ka

VI. Jimpoka jáwaka ma mák'u wantanhakwa imanki jatsip'iaka ma no sési úkwani jimpo ima anáxukwani.

Juramukwa arhiati na éнки tsĭtakurhiaka, ka éнки áanaxutanhaka sésikuicha kw'iripuri ixu anapuri, ka na méntaru intsĭnha

ARHUTSĭKWA TSIMANI
ARHUKUKATA MA
WANTAKURHIKWA AMPERI KA NA JURAMUNHA

Arhinskwa ma ekwatsĭ témpini ka yúmu t'ámu (Art. 39). Wantakurhikwa k'éri iretiri wénasĭnti ka kw'iripu ixu anapu ménku. Yámintu juramutikwa iretarhu anapu wérasĭnti kw'iripuni. Kw'iripu méntku jatsĭsti sésikwa para méntaru únt'an o mót'akuni na éнки juramunhaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsĭ (Art. 40). Kw'iripu méxiku anapu wéksĭnti úkurhini éски ma juramutikwa erakui⁶⁷, na éнки juramujka ireta, éнки ma K'éri Iretywaka, úkata ireta no xáni k'érichani jinkoni éнки jánkurhiaka ka wantakurhiaka jatsĭka, pero éнки kúnkurhitini jaka ma k'éri iretani na éнки wénakwa ari juramukuiri éнки káni maruawaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsĭ ma (Art. 41). Kw'iripu úrati imeri wantakurhikwani Winhaperakwa Kúnkurhikuiri jimpo, na éнки ts'ima úaka juramuni, ka Ireta no Xáni K'éri, iméchiri jimpo, na éнки ari Karakata k'éri iretarhu anapu wantajka ka mátaru Karakaticha

⁶⁷ Exe je éнки cha exeaka jukanharhitini "Juramutikwa Erakui" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisĭ jimpo ariranajka "República Representativa" jimpoka ima jintéesti na éнки juramunhajka ixu K'éri Iretarhu.

jima Ireta no Xáni k'éririchiri, ts'ima námpi ampuá mátaru ampe úni éki no arhip'íkata jaka pakatperakwarhu K'éri Iretiri jimpo.

Méntaru jatsíant'ani winhapikwa Juramukwa úrichiri ka K'éri Juramitiri úkurhiatiksí erakuichani jimpo ts'imanki jintéewaka éski na wékanhaka, éski sésimintuaka ka mántani wéxurhini jimpoewaka, na éнки ixu orhepani arhinhaka:

I. Ts'ima Partidos políticos arhirakaticha jintéestiksí arhut'akuicha éнки yámintuicha wétarhiaka, juramukwa arhiati na éнки niwakaksí erakukurhicharhu, Partidos políticos k'éri iretarhu anapuicha jatsíati sésikwa para erakurhikwarhu nirani ireta no xáni k'éri ka orhetsíkuiri.

Ts'ima Partidos políticos arhirakaticha únhasínti jimpoka wétarhijka etsákuni éski kw'iripu wantaaka na únha iretiri juramukwani, jarhuatatsí éski tankunhaka erakukuicharhu k'éri iretarhu anapuicha ka na kúnkurhia kw'iripu, úatiksí éski kw'iripu ampuaka inchap'ini juramukwarhu iretiri, na éнки ts'ima arhiaka, na éнки ts'ima arhijka ka náksí eratsiaka ka erakuni éski na wékaka, éski no nema exeaka ka nemintuni wékajka. Kw'iripuk'u ixu anapu ka imanki wékaka. Ts'imak'u ixu anapuicha ampuati inchakurhini partido político arhirakatani imankiksí wékaka ka mántani kw'iripuk'u

II. Juramukwa eyátspiati éski yámintu partidos políticos arhirakaticha mák'u jatsíaka yámintu ampe para úni iméchiri ampe. Ísí jimpo, jatsiatiksí sésikwa para ménku úrani járhani wantakwa etsákutarakuichani ts'imanki yámintuichirika, na éнки ts'ima arhirakata jatsíka jima juramukwarhu. It'u, juramukwa arhiati na éнки tumína úranhaaka partidos políticos arhirakaticha ka ts'imeri etsakukwani erakukuitiri, isí jimpo exeatiksí éski tumina iretiri santaru úranhaaka éski ma kw'iripuirik'u.

Tumina iretiri énkiksí intsínhaaka partidos políticos arhirakaticha énkiksí pakataka ts'imeri kwirunharhikwa s'irantarhu éki k'amataka erakukwa, úkurhitini jáwati yámintu jimpo éнки jintéewaka paraki ampuaka ménku nitamakurhini járhani ka ts'imanki wétarhiaka éнки

erakutarakwa⁶⁸ jirinani jámaaka éнки ma erakukwa jáwaka, ka intsĩnhaka na éнки orheta arhip'iaka ka imanki juramukwa arhiaka.

a) Tumína iretarhu anapu para méntku úrani imeri ampechani jimpo, jatsinhati ma wéxurhini jimpo, úrapani na éнки wétarhipirinka ima Arhukukwa⁶⁹ éнка Manataaka ima K'umanchikwa Erakukuiiri K'éri Iretarhu anapuni⁷⁰, na xáni iretiri orhetspiticha⁷¹ ka kw'iripuri orhetspiticha⁷² erakunha, na xáni partidos políticos arhirakata éнки jatsiaka orhetspirichani jatsiaka mántani Arhut'akuicharhu K'éri Tánkurhikuiiri ka na xánksĩ jáwa estakukuicha erakukwa jimpo. 30% yámintu tuminiri na éнки tátsipani arhikunhaka, íntskunhati mák'u yámintu partidos políticos arhirakatichani ka 70% éнки pakaraka it'u arhukunhati exeparini na xánksĩ erakutarakwa intsĩnhaka erakukwani⁷³ éнки tatsipank'u úkurhika.

b) Tumína iretarhu anapu éнки úranhaaka paraki erakutarakwa intsĩnhaka éнки ma erakukwa jáwaka mák'u jintéewati éski, tumína iretarhu anapu éнки intsĩnhaka mántani wéxurhini jimpo yámintu partido politico arhirakatiticha, ka

c) Intsinhan'tati sáni tumína éнки partidos políticos arhirakatiticha úraaka ts'imeri úkwani jimpo éнки úranhaaka jorhenkurhikwa imeri jimpo, mítitakwa jimpo, jirinakwa it'u imeri éнки wétarhiaka ireta jimpo ka sési pa'perakwa jimpo, it'u takukata úrakwa jimpo.

Juramukwa arhip'iati na xánksĩ úra partidos politcoa arhirakatiticha énkiksĩ kurhak'urini jámaaka erakutarakwani; arhip'iati na xánksĩ úa tumina íntspini ts'ĩmanki jima jámaaka o sési exekaksĩ ima partido arhirakatani ka náksĩ intsipia ka exenhaa nánki wéraski ima

⁶⁸ Exe je yámintuicha i kánki ampakisti éнки sési úranhaaka, inte erakutarakwa arhikurhisti ka marhuasĩnti para jatsiani juramutichani éнки diputados ka senadores arhinhajka turhisĩ ka it'u marhuasĩnti éнки erakunhaka Juramuitini K'éri iretarhu anapuni, ireta no xáni K'ériiri anapuni ka oretsikwarhu anapuni, sési exe éнки ts'ĩmanki wékaka jima kiratsikuni jámaaka kurhák'urini erakutarakwani ka míanti je imechani éнки nóksĩ úaka éski naksĩ eyátspika.

⁶⁹ Exe je éнка ixu jukanhariaka "arhukukwa" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisĩ jimpo arhinhajka "organo" jimpoka isĩ exenhasĩnka éski Iretiri Juramutikwa jintéeka éski ma kw'iripu ka ima jatsisti ják'ichani para úni ampe, ep'u para eratsint'ani, eskwa para exeni ka arhukurhitixati para sési áchikurhini.

⁷⁰ Exe je yámintuicha éki jucha jatsinharikwaka "K'umanchikwa Erakukuiiri K'éri Iretarhu anapuni" jucha wantani jáwaka ima K'umanchikuiiri éнка arhinhajka "Instituto Fedral Electoral", ima úasĩnti Erakukuichani ka exesĩ eskĩ no káni tumina úrakaksĩ ts'ĩmanki wékajka éskiksĩ erakunhaaka, ka it'u wantasĩnti ne antaski ka inspisĩnti sirantani éki isĩ arhijka.

⁷¹ Énka jucha jukanharhitaaka "iretiri orhetspiti" jucha wantani jáwaka imeri "Senador" éнка turhisĩ jimpo arhinhajka "senador" jimpoka ima jintéeeski ma kw'iripu éнка orhetspikujka iretani.

⁷² Énka jucha jatsinharhitaaka "kw'iripuri orhetspiti" jucha wantani jáwaka imeri éнка turhisĩ jimpo arhinhajka "diputado" jimpoka ima orhetspikusĩnti kw'iripuni éнка irekaka jimanki erakunhaka.

⁷³ Isĩ jimpo éнки orhetaksĩ arhika jáwati ma jurhia éнки erakunhaka yámintuichani ka ima arhinhati "elecciones" ka jucha arhini jáwaka "éнки erakukwa jáwaka", sési míanti je.

tumina ka na úranha yámintu ampe éнки ts'íma jatsiaka ka it'u, juntsik'uati na ts'íma k'amanharhint'anha éнки no úkurhiaka éски na arhip'itini jaka.

III. Na jáwa erakukwa k'éri iretarhu anapu jintéesti úkwa k'éri iretiri éнки úkurhiaka ma k'umanchikwa k'éri iretiri jimpo éнки ampuaka wantakurhini imanki arhikurhika K'umanchikwa Erakukui K'éri Iretarhu anapu, éнки jatsikurhiaka tumína ka wantakurhiaka, ka na éнки ima únghaka ka jáwaka inchap'iatu K'éri Tánkurhikwa, partidos politicos arhirakatacha k'éri iretiri ka kw'iripu iretarhu anapu, na éнки arhiaka juramukwa. Ima úkwa jimpo k'éri iretiri, éски exeakaksí éски isímintu úkurhika, éски na juramukata jaka, eski imak'u wantakurhika, éски no ma ampe mátaru jimpoeka, ka éски no ma ampe wénani exeka jintéewatiksí ts'ímanki káni maruataka juramukui wénakwani ka jintéekaksí imanki jimpo ari xanharaka.

Ima K'umanchikwa Erakukui K'éri Iretarhu anapu jintéewati imanki juramuaka erakukwarhu, no úati éнки ima wantaaka ka úaka ka sési jáwa, jatsiati ma ampe éнки arhiaka na jáwa. Ima Arhit'akwa Yámintuichiri⁷⁴ jintéewati k'éri juramuti imeri ka jatsiati ma santaru k'éri juramutini ka yúmu tanímu arhit'atichani; ka niwatiksí, wantakwani jinkoni ka námpiksí erakutarakwa jatsia, arhit'aticha Winhapikwa juramukwa úrichiri, arhitaticha partidos politicos arhikatichiri ka ma Jarhuatati Ejecutivo arhirakata jinkoni, juramukwa arhiati na sési úkurhia ka na jáwa ts'íma, it'u náksí juramunha ts'íma, it'u na jáwa juramunhakwa imechani jinkoni. Ts'íma juramukuicha jatsiatiksí kw'iripuni éнки káni mitíaka imani ampeni éнки wétraiaaka para íntspini jántspikwa erakukui. Juramukwa erakukui ka imeri juramunhakwa imanki sési exeaka Arhit'akwa Yámintuichiri jima anapu, wantati na pá'pera áchikurhiticha jima k'umankchikwarhu iretiri anapuni. Ts'ímanki exenhaani jáwaka santaru únhatiksí ohep'itichani partidos politicos arhirakatachani jinkoni k'éri iretarhu anapuicha. Ka jima pitsikwarhu éнки jáwaka casilla arhirakata úkurhitini jáwati kw'iripu iretiri jinkoni.

⁷⁴ Exe je ima Arhit'akwa Yámintuichiri jintéesti imanki turhisí jimpo arinhajka "Consejo General" ka ima úkurhisinti éka yámintu arhit'aticha kúnkurhitini áchikurhini jáwaka ima wantasinti na jima úkurhia.

Ima Juramuti Arhit'akuiri ka mátaru Erakukuiri Arhit'aticha erakunhatiksī, jimak'u tatsipakuni, erakutarakwa tsimani tanipurui jimpo ts'imechiri éнка jima jáwaka ima jurhia jimpo Kw'iripui Orhetspitiichiri arhikatani, o éнки nóksī jáwaka jimpoka mintsitant'ani jáwaka imani jimpo Tánakwa éнка Ménku Jáwaka, éнки kúnkurhikuicha parlamentario arhirakaticha exerawaka, Isī éski na arhikata jaka, erakunhatiksī yúmu tánimu arhit'aticha éнки ts'imani jimpo pakaraaka, na éнка ts'ima orheta japka, Juramuka waxastati ka arhiati it'u na jatsinha ka na úkurhia ima ampe.

Ima K'éri arhit'ati ka márutaru Arhit'aticha erakutiri jima jáwatiksī yúmu tsimani wéxurhini ka námpiksī ampua mátaru ampe áchikurhita jatsíni, soluiki ts'imanki úawaka ima jimpo Arhit'awa Yáminuichiri ka ts'imanki úawaka Arhit'akwa Yámintuichiri jimpo ka mátaruichani éнка úawaka kúnkurhikwa jorhenkurhikwa jimpo, jirínakwa jimpo, p'intekuichani jimpo; jirinakwa o ts'imanki márutaruichani jarhuatajka énkiksī no méyamunhaka. Méyampikwa éнки intsínhaka k'éri arhit'ati ka márutaru erakutiri arhistaticha mák'uiwati éski imanki arhikata jaka K'éri Juramutspichani jimpo jini T'are Kúnkurhiwa Sési Úkuiri K'éri Iretahu anapuni jimpo.

Ima Jarhuatati Ejecutivo arhirakata erakunhati tsimapurhu tanipui jimpo imeri Arhit'akwa Yámintuichiri jima anapuicha K'éri Arhit'akuiri pakwawaka éнка ima K'éri Juramuti jima anapu imani exerpiaka.

Ima juramukwa arhiati ampe wétarhinha ts'imanki wékaaka éskiksī erakunhaka santaru K'éri Arhit'ati jima Arhit'akwa Yámintuichiri, ka márutaru Arhit'aticha Erakukuiri ka Jarhuatati Ejecutivo imeri K'umanchikwa Erakukuiri K'éri Iretarhu anapu, ka ts'ima k'amanharhist'anhati na éнки arhijka ima Arhuts'ikwa T'amu ari Karakatiri anapu.

Ts'ima Arhit'aticha Winhapiwa juramukwa Úrichiri anapuicha exerpintahiksī ts'ima kúnkurhikuichani ma partido anapuichiri jimpo éнки jáwaka jima mántani arut'akuichani jimpo. Mák'u Arhit'ati jáwati mántani kúnkurhikwa parlamentario jimpo ka námpi úa éнки mitint'anhaka tsimapurhu Arhut'akuichani K'éri Tankurhikuiri i K'éri Iretarhu anapuichani.

K'umanchikwa Erakukui K'éri Iretarhu anapu imak'u yámintu jatsiati, ka santaru éнки juramukuicha arhiaka, jorhentatpikwa ka sési jámakui ampe, exerawati náni éнки jaka erakurhikuicha, sésikwa kúnkurhikuichiri, na xáni erakuticha jarhaski, imeri ampe sirantarhu jukanharhitini, úni yámintu ampe éнки wétarhinaka para ima jurhia, miyunt'ani na éнки juramukwa arhiaka, wantani na sési jáwa ka ínskwani ts'imanki antaki para jintéeni kw'iripui orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha siranta, miyuni erakutichani k'éri juramutirini Ixu k'éri iretarhu éнки arhikurhika Méxiku yámintu distrito uninominales arhikatichani, it'u wantani náksi jáwa ts'imanki juwaka eramarini erakukwani ka tsimanki k'uramarp'iaka ima erakukui. ka yámintuicha ampuati exeni éнки tánkurhinhaka ts'ima terokukuicha juramutikui éнка kúnkurhitini jáwaka na éнки arhiaka juramukwa.

IV. Para exeni éski sési úkurhini jáwakaksí wénakwa ari karakatiri ka éski úkurhiaka na éнка arhikata jaka juramukwarhu ka yámintu mák'u wantanhakuicha erakutiri jimpo, jatsinhati ma úkurhikwa ampe éнки arhiaka náksi úa ts'imanki no sési jeyapanhant'ani jáwaka na éнки arhiaka i Karakata ka juramukwa. Ima úkwa jimpo k'amarapati ts'ima utspikwa ampecha erakukui ka exeni jáwati ka kwáxchakwawati sésikuichani sési pa'perakui éнка kw'iripu jatsika paraki ampuaka erakuni, erakunhani ka kúnkurhini na éнки arhijka arhintskwa 99 ari karakatiri.

Erakutarakwa jimpo na éнки únghaka éнки ma no sési jeyapanhantaka éski na arhiaka karakata o juramukwa námpi ampua áanaxutani éski na mák'u wantanhaka o ima úkwani éнки no sési jeyapanhant'anhaka.

ARHUKUKATA TSIMANI

YÁMINTU ECHERIRI ÉNKI IXU K'ÉRI IRETARHU ANAPUIKA

Arhintskwa tsimani ekwatsí tsimani (Art. 42). Echeri ixu k'éri iretarhu anapu ima jintéesti:

I. Yámintu echeri éнки na ahukurhitini jaka K'éri Ireta;

- II. Omekuicha, arrecifes ka cayos⁷⁵ arhikatichani jinkoni éнки jáponticharhu jáwaka;
- III. Omekuicha Guadalupe arhirakaticha ka Revillagigedo, éнки jaka T'are Jápontarhu Pacífico arhirakatarhu;
- IV. Yámintu éнки echerirhu ka kétsikwa its'irhu jaka omekuichiri, it'u cayos ka arrecifes arhikatichiri.
- V. Itsiicha ka japonticha i echerirhu anapuicha xáni yósticha éнки arhiaka Juramukwa Yámintu Parhakupinirhu anapu ka itsiicha éнки éнки inchárini jaka.
- VI. Awánta éнки kárakwa i k'éri iretarhu jaka, xáni k'éri éнки wantaaka ka na éнки jatsiaka imat'u Juramukwa Yámintu Parhakupinirhu anapu.

Arhinskwa tsimani ekwatsi tanímu (Art. 43). K'éri ireta úkurhitixati ínte Ireta no Xáni k'érichani jinkoni Aguascalientes, Baja California, Baja California Sur, Campeche, Coahuila, Colima, Chiapas, Chihuahua, Durango, Guanajuato, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, México, Michoacán, Morelos, Nayarit, Nuevo León, Oaxaca, Puebla, Querétaro, Quintana Roo, San Luis Potosí, Sinaloa, Sonora, Tabasco, Tamaulipas, Tlaxcala, Veracruz, Yucatán, Zacatecas ka ima Echerero arhikata.

Arhinskwa tsimani ekwatsi t'ámu (Art. 44). Ima Ireta éнка arinhajka Méxiku jintéesti Echerero, jima jáwati Winhapikwa K'éri Iretarhu anapu ka jintéesti Capital arhirakata K'éri Iretiri éнки Arhikurhika Méxiku. Ima jatsiati echeri éнки yáasi jatsika éнки winhapikwa K'éri Iretarhu anapuicha mátaru isi mótsiaka, jima úkurhiati ma Ireta no Xáni K'éri éнки arinhaka Valle de México imanki jatsiaka xáni echeri éнки K'éri Tánkurhikwa iXu anapu intskwaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsi yúmu (Art. 45). Ireta no Xáni K'éricha ka K'éri Ireta tsimarani pakatatiksi echerini ka nániksi niaraka iasi isi, éнки nóksi jatsiaka ma warhípiXka ima ampe jimpo.

⁷⁵ Eje je ts'ima éнка isi arhinhajka cayos ka arrecifes jintéesti ts'ima ampecha éнка jima japonticharhu jaka ka it'u jucharisti.

Arhinskwa tsimani ekwatsi kuimu (Art. 46). Ireta no xani k'ericha ampuatiksi sesi pakatperant'ani enki, ma sesi pa'perakwani jimpo, eki ahiakaksi naniksi niarajka ts'imeri echericha, ka nampiksi ua panani i pakatperakuicha enka no sesi exeaka Arhut'akwa Iretiri Orhetspiricha.

Enkiksi no sesi pakatperaaka, mantani isi marutaruicha ampuatiksi nirani orhepani Arhut'akwa Iretiri Orhetspiricha, imanki isi uaka eski na arhijka ima arhinskwa 76, fracción XI, arii Karakatiri.

Ima mak'u wantanhakwa Iretiri Orhetspikwa anapu nampi ampua mot'akunhani ka noma ma ampe jimpo ampuati mokurhini. Ima T'are Kunkurhikwa Sesi ukuri Ireta K'eririhu anapu ampuati mitini ma warhiperakwa ari karakatiri, enki isi kurakwakaksi, ka mitiati enki ma warhiperakwa jawaka imeri utsperakwa jimpo enka ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspitichiri uaka imanki arhinskwa arhiaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsi yumu tsimani (Art. 47). Ireta no xani k'eri ka k'eri Nayarit arhirakata jatsiati xani echeri ka enki nani niarak'i ias'i Echeri Tepic arhirakatiri.

Arhinskwa tsimani ekwatsi yumu tanimu (Art. 48). Omekuicha, cayos ka arrecifes arhikatcha japontiri enki ixa jaka k'eri iretarhu, echerirhu, zocalos arhikatcha, enki ketsikwa omekuichiri jaka, cayos ka arrecifes arhikatcha, japontahu k'eri iretarhu anapuicha, itsi japontarhu inchari anapu, ka yamintu awanta enki jima karakwa jaka k'eri retarhu anapuisti ka jima Juramuti K'eri Iretiri juramuati, nampi is'wa omekuicharhu jimanki ias'i jampera Ireta no Xani K'ericha juramuni jaka.

**ARHUSTIKWA TANIMU
ARHUKUKATA MA
NA ENKI WINHAPIKWA ARHUKURHIJKA**

Arhinskwa tsimani ekwatsi yúmu t'ámu (Art. 49). Ima santaru K'éri winhapikwa ari k'éri iretarhu anapu arhukurhisinti úkwa jimpo, Jurmukwa Úricha jimpo, Juramuti K'éri Iretiri jimpo ka ima Winhapikwa Sési Úrichiri jimpo⁷⁶.

Námpiksí ampua kúnkurhinhani tsimani o santaru winhapikuicha mák'u kw'iripuni o kunkutiri jimpo, nit'u jurak'unhanii Juramukwa Úkwa ma kw'iripuni jimpo, soluiki éнки K'éri Juramuti ari K'éri Iretarhu anapu intsínhaka mák'u jimpo mataru juramutikwa, na éнки arhijka arhintswa 29. Námpi mátaru ampe jimpo, soluiki imanki arhijka tsimani párrafo arhintswa 131 anapu, Intspiatiksí sésikwa paraki juramukwa úawaka mák'u ampe jimpo.

ARHUKUKATA TSIMANI WINHAPIKWA JURAMUKWA ÚRIRI

Arhinskwa tsimani ekwatsi témpini (Art. 50). Ima winhapikwa juramukwa úriri ari K'éri Iretiri éнки arhikurhika Méxiku anapu. waxastanhati ma K'éri Tánkurhikwarhu jimpó, imanki arhukurhiaka tsiman Arhut'akuichani jimpo, ma jintéewati jimanki jáwaka kw'iripuiiri orhetspiticha ka mátaru jimankiksí iretiri orhetspiticha jáwaka.

TEROKATA MA NA ÉNKA ERAKUNHAJKA KA JASTÍNHAJKA K'ÉRI TÁNKURHIKWA

Arhinskwa tsimani ekwatsi témpini ma (Art. 51). Ima Arhut'akwa Kw'iripuiiri Orhetspitichiri jatsíati ts'imanki jintéeka erakuticha K'éri Iretarhu anapuicha, yámintuicha erakúnhati mántani tanímu wéxurhini jimpo. Ka ma kw'iripuiiri orhetspitini jimpo, erakunhati ma éнка imani jimpo jáwaka pakaraaka.

⁷⁶ Exe je inte k'éri ampeesti, juramukwa K'éri mák'uisti ka tanipurhu arhukurhisinti ka járhastiksí tanimu winhapikuicha ts'imanki mák'u marhuaajka ma jintéesti éнки juramukuichani karajka, ima "Legislativo" arhinhasinti, jársti mátaru éнки juramujka ka ima "Ejecutivo" arhinhasinti ka mátaru éнки wantajka ne jurhimpitkwa wantajka a éнки sési útspijka éнки ma warhiperakwa jáwaka o mátaru ampe éнки w'wétarhinhajka éski ima arhiaka, ima ahinasinti "Judicial"

Arhinskwa tsimani ekwatsī ka témpini tsimani (Art. 52). Ima Arhut'akwa Kw'iripuiiri Orhetspitichiri arhirakata jatsíati 300 kw'iripuiiri orhetspitichani éнки erakunhaka na éнки arhijka wénakwa erakutarakuiri éنها arhiaka éski santaru erakutarakuichani jatsiaka, ts'imanki erakunhaaka mántani arhukutichani jimpo éнка uninominales arhírakatichika, ka 200 kw'iripuiiri orhetspiticha éнки erakunhaka na éнки arhijka wénakwa imeri éski na xáni erakutarakuichani petakaksí⁷⁷, na éнки arhijka ima, Sistema de Listas Regionales arhíkata, erakukaticha circunscripciones plurinominales⁷⁸ arhirakaticha anapu.

Arhinskwa tsimani ekwatsī témpini tanímu (Art. 53). Terótakwa echeriri 300 distritos electorales uninominales arhirakaticha jintéewatiksí ts'imanki weraka éнки arhukunhaaka kw'iripu éнки k'éri iretarhu ireka jaka yámintu arhut'akuicharhu erakukuichiri uninominales arhirakatichani. Na éнки arhukunhaka erakukuicha uninominales arhirakatichani ireta no xáni k'érichani jimpo úkurhiati exéparini censo general de población arhíkata imanki tátsipani únhaaka, ka námpi úa sáni jintéeni éski tsimani kw'iripuiiri orhetspiticha éнки ima Ireta no Xáni K'éri erakwawaka.

Éнки erakunhaka 200 kw'iripuiiri orhetspiticha na éнки arhijka wénakwa imeri éнки ariika na xáni intskunha erakutarakuichani jimpo éнки jatsiawaka ka Sistema de Listas Regionales arhirakata, únati yúmu circunscripciones electorales plurinominales arhirakataticha k'éri iretarhu. Jurámukwa arhíati na éнки úkurhinhaka terótakwa echeriri ts'imanki circunscripciones arhirakaticha.

Arhinskwa tsimani ekwatsī ka témpini t'ámu (Art. 54). Erakukwa 200 kw'iripuiiri orhetspiticha na éнки arhijka ima wénaaka erakutarakwa jatsikuiiri ka síranta imanki jukanharhiaka arhukutarakwa jimpo éнка ts'ima wénani íntspika ka úkurhiati na éнка orheta arhinhaka ka éski na juramukwa arhíaka:

⁷⁷ Káni wétarhisinti éski yámintuicha mítiaka na jaka erakutarakuiri ampe, cha exe járastiksí ma irepita ka yúmu ekwatsí diputados (500) arhíkata ka ts'ima erakunhasinti isí 300 éнки erakunajka erakutarakwa jimpo ka 200 éнки erakunajka na éнки xáni petaka ima partido arhirakata ts'ima jukanharhitini jáwati ma síranti éнки ima íntspiaka mántani Circunscripción arhirakatani jimpo...

⁷⁸ Así che ima éнка ixu arhinha jaka jintéesti na éнка arhukunhajka juchari K'éri Ireta ka ts'ima jintéesti yúmu ka jima únhasinti ma síranta éнка arhinhajka "Listas" jimanki jukanharhiaka na xáni erakutarakwa petaskiksí ts'ima mántani "Partidos Políticos" arhirakaticha.

- I. Ma partido político arhirakata, éнки wékani jámaaka éskiksī kuirhunharhitaka imeri sīrantani arhukutirichiri, ka xárhatači éski jatsiaka ts'imeri kw'iripuni éнки wéka jaka éskiksī erakwaka kw'iripuri orhetspiticha mero erakutarakwa jimpo jini 200 arhukutakuichirhu éнки mák'uiriwaka⁷⁹;
- II. Yámintu partido político arhirakatchani éнки antanhwaka tsimani yámintuiri erakutakuichani éнки íntspinhaka jima arhukukuicharhu ka na éнки sīranta jukanharhiaka plurinominales arhirakatani, jatsiatiksī sésikwa parakiksī intsīnhaka kw'iripuri orhetspiticha na éнки arhiaka wénaaka érakukuiri erakutarakwa jimpo⁸⁰;
- III. Partido político arhirakatani éнки úaka imanki ixú wantakata tsimapurhu orheta jaka, námpi exeparini éski jatsiaka sīrantichani jimanki arhiaka éskiksī antaka jimpoka santaru erakutakuichani petaaka, intsīnhati márutaruichani ima jimpo éski xáni erakutakuichani petaaka, na éнки na xáni erakutakuichani petaaka yámintu k'éri iretarhu, na xáni kw'iripuri orhetspiticha jáwaka jukanharhitini imechiri sīrantarhu mántani arhukukuicharhu éнки arhukurhitini jaka k'éri ireta. Ka isī intsīnhati éski na kwirunharhikuka ts'íma.
- IV. No ma partido político arhirakata úati jatsini santaru éski 300 kw'iripuri orhetspitichani ima tsimapurhu énkiskī arhi jaka impo.
- V. No méni, ma partido político arhirakata úati jatsiani santaru iretiri orhetspitichani ima tsimapurhu énkiksī ixu arhini jaka jimpo éнки santaruwaka éski yúmu tsimani imeri Arhut'akuichiri ka éнка it'u ima jimpo santaruwaka éski erakutakuichani éнки intsīnhaka k'éri iretarhu. I waxastakwa námpi instkunha partido político arhirakatchani, éнки antaka distritos uninominales arhirakatchani, éнка intsīnhaka jima, éнка santaru jintéewaka éski yúmu tsimani erakutakuichani éнки intasīnhaka jima k'éri iretarhu, ka.
- VI. Na éнка arhijka fracciones III, IV y V éнка orheta jaka, kw'iripuri orhetspikuicha éнки erakunhaka éski na intsīnhaka erakutakuichani kéri iretarhu éнка jáwaka orheta éski íntspinhaka partido político imanki jáwaka na éнки éнка arhijka fracciones IV o V, inskunhati márutaru partidos políticos arhirakatchani éнки imani sésikwa jatsiaka mántani

⁷⁹ Exe je ts'íma "partidos políticos" arhirakatcha íntspiatiksī ma sīranta éнки jukanharhiaka 200 éski naksī arhinhasī ka it'u xárhatači éski jatsiaka márutaruichani énkiksī erakunhaka erakutarakwa jimpo, ts'imanki jucha erakwawaka.

⁸⁰ Ixu jarhasti imankiksī arhijka "principio de representación proporcional" ka unhasínti jimpoka námpi yámintuicha úsinta antani ka wétarhisínti éski yámintu eratsikuicha jima jáwaka.

arutakuicharhu plurinominales arhirakatchani, ísĩ éski na intsĩnhaka erakutarakuicha k'éri iretarhu éнки úaka miyunhani. Juramukwa arhip'iatu k'eparatati ka na éнки únha ima ampe.

Arhinskwa tsimani ekwatsĩ témpini yúmu (Art. 55). Para jintéeteni kw'iripuri orhetspiti wétarhinhati:

- I. Méxiku anapuini, ixú kánkata, éнка yámintu sésikuichani úrani jáwaka.
- II. Ma ekwatsĩ ka ma wéxurhini jatirini ima jurhia jimpo éнка únhaaka erakukwa;
- III. Ima ireta no xáni k'érirhu anapuini jimanki úkurhiaka erakukwa o jima irekani santaru éski kwimu kusĩ orheta ima jurhieru éнка ima úkurhiaka.

Para ampuni járhani kúirunharitini ma sírantarhu jima circunscripciones electorales plurinominales anapuichani éнки wékaaka éskiksĩ erakwaka para jintéeni kw'iripuri orhetspiti, wétarhiati ma ireta no xáni k'érirhu anapu jimanki jáwaka circunscripción arhíkatani jimanka erakukwa jáwaka, o jima irekani ka sesimintu irekaaka kimu kusĩ orheta éнка ima úkurhiaka.

Námpi tsítakurhia Irekwa jimpoka mátaru ireta jimpo niwaka jimpoka ma terorikwa iretiri jatsiaka jimpoka ireta erakuka ka ima áchikurhita jimpo nika.

IV. No áchikurhini járhani Warhipikwa K'éri Iretarhu anapuni ka not'u juramuni kwárikwarhu o gendarmería rural arhirakatani jima distrito náninki únhaaka erakukwa, t'amu ekwatsĩ tempini jurhia jimpo orheta éncia ima únhaaka.

V. No jintéeni Jarhuatati o Subsecretario K'éri Iretarhu anapu, nit'u K'éri Juramutspiti T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapu jintéeni, soluiki jurakw'aka t'amu ekwatsĩ tempini jurhia jimpo orheta ts'imeri éncia erakukwa jáwaka, éncia wantani jáwakaksĩ ts'imeri éncia wénakwa jaka ka tsimani wéxurhini jimpo éncia wantani jáwakaksĩ K'éri Juramutspichiri;

Juramuticha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha námpiksĩ ampua erakunhani Ireta no Xáni K'érirhu jimanki jáwakaksĩ juramuni éncia ima áchikurhita jatsiaka, it'u jintéewati éncia jurak'wakasksĩ ima anchikurhitani.

Ts'ima Jarhuatatcha jima Juramukwarhu Ireta No Xáni K'érirhu anapuicha, T'are Juramuticha ka Juramutspicha Ireta K'érirhu anapuicha o ireta no xáni k'érirhu anapuicha námpi ampua erakunhani ireta no xáni k'érirhu jimankiksí juramuni jáwaka, éнка no jurakw'aka ima áchikurhitani t'amu ekwatsí tempini jurhia jimpo orheta éнка úkurhiaka erakukwa.

VI. No jintéeni K'éri Juramutspiri ma jakakw'ukuiri, ka

VII. No jatsíni ima ampe éнка no jurak'waka imanki arhíkata jaka arhintswa 59 jimpo.

Arhintskwa tsimani ekwatsí témpini kuímu (Art. 56). Arhut'akwa Iretiri Orhetspitichiri úkurhitini jáwati kwimu ekwatsí yúmu tsimani iretiri orhetspitichani jimpo, ts'imanki, mántani Ireta no Xáni K'érirhu ka Echeró, tsimani erakunhati jimpoka antaakaksí ka ma éнка tátsipakwaaka. Ima jimpo, partidos políticos arhíkatcha jatsiatiksí tsimani. Ka mátaru intskunhati imanki tátsikupaaka. Ari ampe jimpo, ts'ima partidos políticos úatiksí ma síranta éнка kwirunharhiaka néchani wekajka éski jima jáwaka ka tsimaniwatiksí ts'ima. Ima iretiri orhetspikwa intskunhati ts'imanki tatspipakwaka imanki antaaka ka wénani jukanharhitini jáwakaksí jima sírantarhu éнка ima partido político intspiaka, éнка imak'u, tatspipakwaaka, ka it'u tatsipakwakaksí erakutarakuichani jimpo éнка intsínhakaksí jima ireta no xáni k'érirhu jimpo.

Ts'ima ma ekwatsí témpini tsimani iretiri orhetspiticha éнка kw'erataaka erakunhatiksí na éнка arhiaka wénakwa imeri representación proporcional arhíkata, ima jimpo listas votadas mák'u circunscripción plurinomial arhikatani jimpo k'éri iretiri anapuni. Juramukwa waxastaati na úkurhia ka na únha ima ari ampe jimpo.

Ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspitichiri yámintu mót'akunhati mántani kuímu wéxurhini jimpo.

Arhintskwa tsimani ekwatsí témpini yúmu tsimani (Art. 57). Mántani iretiri orhetspitini jimpo erakunhati mátaru éнка ima jimpo pakaraka éнка wétarinhaaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsĩ témpini yúmu tanímu (Art. 58). Para iretiri orhetspitini jintéeni it'u wétarhiati éski para kw'iripuiiri orhetspitini jintéeni, ka ma ekwatsĩ ka yúmu jatirini ima jurhia éнка erakunhaka.

Arhinskwa tsimani ekwatsĩ témpini yúmu t'ámu (Art. 59). Ts'ima Iretiri Orhetspiticha ka Kw'iripuiiri Orhetspiticha éнка niwaka K'éri Tánkurhíkwarhu námpi ampua méntaru jimak'u orhepani erakunhani.

Ts'ima Iretiri Orhetspiticha ka Kw'iripuiiri Orhetspiticha éнка ts'ima jimpo pakaraaka ampuka erakunhani jimak'u para ts'ima járhani éнка nóksĩ jáwaka ima jimpo ánychikurhini, Iretiri Orhetspiticha ka Kw'iripuiiri Orhetspiticha námpi ampua méntaru jimak'u erakunhani paraki mátaruicha jimpo pakaraaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsĩ (Art. 60). Ima arhukukwa K'éri iretiri anapu éнка na arhijka arhinswa 41 ari Karakatiri, na éнка arhiaka juramukwa, arhíp'iatĩ éskiksĩ maruaka erakuticha iretiri orhetspitichiri ka kw'iripuiiri orhetspitichiri mántani distritos electorales uninominales arhíkatichiri éнка úkurhipka jima ireta no xáni k'éricharhu; íntspiatĩ s'iranta éнка arhíaka iski antaakaksĩ ts'imanki santaru erakutarakwa petaaka ka arhíati ne antaski para jintéeni kw'iripuiiri orhetspiti o iretiri orhetspiti it'u arhíp'iatĩ ne imani tatsikupaski na éнка arhijka arhinswa 56 ari Karakatiri ka juramukwa. It'ú, wantaati newa kw'iripuiiri orhetspiticha exeparini náni anapuicha santaru petaski para intskwani ima representaci3n proporcional arhíkatanĩ jimpo na éнка arhijka arhinskwa 54 ari Karakatiri ka juramukwa.

Arhíkukuicha éski sési jaka, íntspikwa s'iranta éncia arhíaka ne antakaksĩ ka ínts'inhakwa s'iranta jimanki arhiaka newa kw'iripuiiri orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha, ampuati warhiperani salas regionales imeri Juramutspikwa Erakukuiri Winhapikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu, na éncia juramukwa arhijka.

Mák'u wantanhakuicha ts'imari salas arhikatichiri éncia arhíajka imanki kwirunharhitini jaka orheta, ampuatiksĩ méntaru exenhant'àni Sala Superior ima Juramutspikwarhu anapuni, éncia ts'ima partidos políticos arhíkaticha wékaaka warhipiani éncia imanki ts'ima arhiaka

éski no sési úkwani jaka ampuaka mót'akuni na éнка orheta arhiampka erakunhakwa. Ka isí úkurhiati éski na arhiaka ima Sala arhikata imanki isí pakaraka ka not'u ampuati mót'akurhini. Ima juramukwa arhiati na warhiperanha, ka ampe wétarhia para warhipini ima éнка orheta arhip'inhaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsí ma (Art. 61). Námpiksí ampua k'amanharhitani kw'iripui orhetspitichani ka iretiri orhetspitichani imani jimpo éнка ts'íma wantaaka éнка imani terorikwani jatsiaka, ka námpiksí ampua ima jimpo xukanhani.

Ima K'éri Juramuti mántani Arhut'akuiri anapu ménku exeni jáwati éski ima kwáp'ikwa ari karakatiri⁸¹ jima anapuichiri ka it'u éski no inchákwawaka éнка ts'íma jáwaka áchikurhini.

Arhinskwa tanímu ekwatsí tsimani (Art. 62). Ts'íma kw'iripui orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha éнка jatsiaka ima terorikwani, námpiksí ampua éнка xánsí jáwaka mátaru ampe áchikurhini mátaru ampe úni K'éri iretarhu o ireta no xáni k'érirhu imanki jimpo méyamunhaka, éнка no orheta sésikwa Arhut'akuiri intsínhaka, ka ima jimpo jiák'ani jurak'uati imanki áchikurhini japka erakukwani jimpo. Xánki éнка jáwaka ima úkwani jimpo. It'u jáwati kw'iripui orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha jinkoni éнка ts'ímani jimpo pakaraaka, éнка ts'íma imeri áchikurhini jáwaka. Ts'ímanki no isí janhanhariaka tsítatiksí terorikwa kw'iripui orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha.

Arhinskwa tanímu ekwatsí tanímu (Art. 63). Ts'íma Arhut'akuicha námpi ampua wénani imeri áchikurhitani nit'u ampuati úni imeri terorikwani, éнка no niwakaksí kúnkurhini, mántani imeri arhikukwa, éka no santaru íski terok'ani ka ma jima anapuicha jáwaka kúnkurhitini; pero ts'ímanki jáwaka kúnkurhitiaksí ima jántu ka ma jurhia jimpo éнки juramukwa arhiaka ka kókani petak'urhiatikí ts'ímanki no jáwaka parakiksí níwaka ma ekwatsí ka témpini jurhia jimpo éнка orhepakwaaka, ka ma wantakwa exakwawatiksí énkiksí no isí úaka imak'u ampe jimpo exekurhiati éski, nóksí wékajka jupikani ts'ímeri terorikwani, ka yóariatiksí ts'ímani éнка imechani jimó pakaraaka, ts'ímanki xánku jurhia

⁸¹ Exe je kwáp'ikwa i Karakatiri jintéesti imanki turhisí jimpo arhinhajka "fuero constitucional" ima kwáp'iasinti teroritichani éнка jintéeka kw'iripui orhetspitichani ka iretiri orhetspitichani enka jima K'éri Tánkurhikwarhu áchikurhiaka na xáni éнки jima jáwakaksí.

jimpo wétarhiaka jima nírani, ka éki ts'imat'u námpi wékaaka jima nírani, jantiajk'u pakarati ima terorikwa ka mataru ampuati jupikani. Ts'ima terorikuicha énka jántiak'u pakaraka it'u kw'iripuri orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha K'éri Tánkurhikuiiri éнки jáwaka éнки wénani jáwaka ima juramukwa ukwa. It'u tsimanki úkurhiaka éki áchikurhinani jáwaka, jupinhatiksí; Ts'ima terorikuicha énka jantiajk'u pakaraaka kw'iripuri orhetspitichiriri ka iretiri orhetspitichiriri K'éri Tánkurhikuiiri anapuicha jupikanhati ts'imani jimpo éka santaru erakutarakwa petaaka, ima Arhut'akwa énka jiteewaka eyánkpiati paraki mátaru erakukwa únhaaka na éнки fracción IV arhintswa 77 jimpo ari karakatiri arhijka, éнки ma kwérataka jima Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikuiiri éнка erakunhaka ima jimpo éka xáni petaka imecha, tátsipani éнки intsínhaaka ts'imari kw'iripuri orhetspichichani, éнки kwérataaka ts'imanki erakunhaaka jima Arhut'akwa Iretiri Oretspitichiri na xáni jimpo éнки ts'ima intsínhaaka jupikatiksí ts'imanki tatsipakwaka ima s'irantani kéri iretiri anapu éki jukanharhiaka tatsipani éнка intsínhakaksí iretiri orhetspitichani éki ts'imariwaka ; ka éнка kwérataaka jima Arhut'akwa Iretiri Oretspikuiiri éka erakunhaaka jimpoka tatsikupaaka imanki antaaka, erakunhatiksí ts'imanki jáwaka jukanharhitini ima ireta no xáni k'éri

It'u kurankurhiati éski kw'iripuri orhetspiticha o iretiri orhetspiticha éнки isku ampe jimpo no níwaka o nóksí sésikwa kurhak'uriaka, k'éri juramutini ima Arhut'akwa anapu, jimanki arhiaka anti no níwa, imani wékaaka jurak'uni jimpoka mátarurhu éнка orhepaaka wékaaka nírani parakini imani ampe jimpo imanki imani jimpo pakaraaka níwaka.

Iki no kúnkurhiaka na xáni íski wétarhinhajka paraki ampuaka waxastanhani ts'ima Cámaras o paraki ampuakaksí ima ampe áchikurhini, ka kókani yóarinhatiksí ts'imaki ts'imani jimpo pakaraaka parakiksí kókani jima niwakaksí imeri terorikwani úni, éнки nírani jáwaka ma ekwatsí témpini jurhia éнки tatsipani ixú wantanhaka.

K'amanharhikwa jatsiatiksí, ka juramukwa k'amanharhint'ati ts'imani ima jimpo, ts'imanki erakunhaka para kw'iripuri orhetspitini o iretiri orhetspitini, ka isku ampe jimpo no níwaka áchikurhini éki imeri Arhut'akwa isí exeaka, úni imeri terorikwani ima jurhia jimpo éнки na arhijka primer párrafo ari arhintskuiiri. It'u k'amanharhiati, éнка imat'u juramukwa

k'amanharhint'aka, Partidos Políticos K'éri Iretarhu anapuicha éнка xárhataaka ma kw'iripuni éнка wékaka erakunhani para jintéeni kw'iripuri orhetspiticha o iretiri oretspitini, pakaraka jima anapuicha éka erakunhaaka no niwaka imeri terorikwa úni.

Arhinskwa tanímu ekwatsi t'ámu (Art. 64). Ts'íma kw'iripuri orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha éнка isku no sésikwa jinkoni Arhut'akwa anapuri imankiksi jáwaka nóksi níwaka ma sesión arhirakatani, námpiksi jatsía`seikwa para méyampinhani ima jurhia énkaksi no niwaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsi yúmu (Art. 65). Ima K'éri Tánkurhikwa wénani kúnkurhiati ima jurhia 1o. septiembre jimpo mántani wéxurhini jimpo, Ima Jurhiatikuicha éнка ts'íma áchikurhiaka⁸² éнка ménkuksi jáwaka úani ka ima jurhia 1o. febrero jimpo mántani wéxurhini para méntaru ts'íma áchikurhiaka éнка ménkuksi jáwaka úani.

Ima Tsimapurhu Ima Jurhiatikuicha éнка Ts'íma Áchikurhiaka ima K'éri Tánkurhikwa úrati para exeni ka jorhenkurhini, wantonskurhini ka erakwani ima juramutichani éнки jimaksi xárhatanhaaka ka mák'u wantanhakwani mátaru ampe éнка ts'íma ampuaka mítini na éнка ari karakata arhijka.

Mántani Ima Jurhiatikuicha éнка Ts'íma Áchikurhiaka K'éri Tánkurhikwa úrati para wénani para úani ima ampe éka arhiaka Juramukwa Jima Anapu.

Arhinskwa tanímu ekwatsi kuímu (Art. 66). Mántani Ima Jurhiatikuicha éнка ts'íma áchikurhiaka jáwati na xáni éнка wétarhiaka para wantani yámintu ampe éнка arhijka arhinskwa tátsipani anapu. Ima jurhiatikwa wénakwa anapu námpi úa santaru járhani éski 15 de diciembre ima wéxurhini jimpo, námpi isiwa éнки Juramuti K'éri Iretarhu anapu wénaaka na éнка wantajka arhinskwa 63, ima jimpo námpi ampua járhani hasta 31 de diciembre ima wéxurhini jimpo. Tsimantani jurhiatikuicha námpi ampua járhani santaru éski 30 de abril ima wéxurhini jimpo.

⁸² Exe yámintuicha ima K'éri Tánkurhikwa kúnkurhisinti tsimani jurhiatikuichani jimpo ka ima jurhiatikuicha éka kúnkurhitini jáwakaksi arhikurhisti "Periodo Ordinario de Sesiones" isi jimpo ixuksi arhiraaka "Ima Jurhiatikuicha éнка Ts'íma Áchikurhiaka" así mirhikurhi jimpoka i k'éri ampesti

Énka tsimapurhu K'éri Tánkurhikwa no mák'u wantapirinka para k'amatani Sesiones arhikatichani orhepani ima jimpo énka únhapirinka, mák'u wantanhati Juramuti K'éri iretiri.

Arhinskwa tanímu ekwatsi yúmu tsimani (Art. 67). Ima K'éri Tánkurhikwa o mák'u Arhut'akuicha, énka ma ampe imerik'uiwaka, kúnkurhiati santaru áchikurhini mántani jurhia jimpo énka yóariawaka Tánakwa énka Ménku Jáwaka ima ampe jimpo; tsimapurhu ampe imak'u ampe úati imanki ima Comisión ts'imani mítitarawaka, ts'imanki arhínhaka ima sīrantani jimpo énka ts'imani eyánkwawaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsi ka yúmu tanímu (Art. 68). Tsimani Arhut'akuicha jáwati mapurhu ka námpiksī ampua nírani énka nóksī isī pakaraka éski wétarhijka mótsini náki jurhia jimpo ka na xáni jimpo isī úkurhia, arhíparini nánkiksī kúnkurhia yámintuicha. Ka énkaksī no isī pakaranhaka, jimpoksī no mák'u wantaaka éski wétarhijka mótsini, na jurhia, náksī ima ampe úa, ka nániksī niwa, ima K'éri Juramuti k'amatati ima no sési pakatperakwani, wantani na úkurhia ka na sési jáwa. No ma Arhut'akwa ampuati jurak'uni imeri áchikurhikwani santaru éski tanímu jurhia jimpo, énka no mátaru arhut'akwa, sésikwa intspíaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsi yúmu t'ámu (Art. 69). Énka wénaaka Ima Jurhiatikuicha énka ts'ima Áchikurhiaka ima wénakwa Jurhiatikwa K'éri Tankurhikuiiri jima níwati Juramuti K'éri iretarhu anapu ka intspíati ma sīranta énka mítitpiaka, jimanki arhíaka na jarhaski yámintu útsipikwa ampe ireta k'ériiri anapu. Énka wénaaka santaru áchikurhikwa ima K'éri Tánkurhikiri ari K'éri Iretarhu anapu, o mák'u imeri arhut'akuicha jima anapuicha, ima Juramuti Tánakuiri énka Ménku Jáwaka, eyánkpiati anti yóaria ka ampe jimpo ima úski imani yóarhip'iwani.

Mántani Arhut'akuicha exeati na arhijka ima sīrant'ani ka ampuati kurakuni Juramuti K'éri Iretarhu anapuni éski santaru ma maperi arhiawaka énka imani karaaka ka yóarhiani Jarhuatpitichani K'éri Iretarhu anapuichani, Útsipirini Yámintu K'éri Iretarhu anapuni ka ts'imanki juramujka jima entidades paraestatales arhikatichani, ts'imanki jima niwaka ka

wantant'aaka no chkwanterakwa jinkoni, Juramukwa K'éri Tánkurhikwa anapu ka imeri juramukwa arhiati na únha ima ampe.

Arhinskwa tanímu ekwatsí témpini (Art. 70). Yámintu mák'u wantanhakwa K'éri Tánkurhikiri isí exerpinhati isíka éka ma juramukwa, juramukuichani o mátaru eyánpikuicha eyánpwatíksí Juramutini K'éri Iretarhu anapuni imankíksí kwirunharhitaaka juramuticha tsimarani Arhut'akuiri anapuicha ka ma kararini mántani anapuni jimpo, ka isí wantanhati: "K'éri Tánkurhikwa Ireta K'éri éнка arhíkúrhika Méxiku wantasínti: (imanki juramukwa o eyánpikwa arhíaka).

K'éri Tánkurhikiri jatsíati ma juramukwa éнка arháka na jáwa ka na úkurhia imeri ampe.

Juramukwa arhíati ampe jimpo ka na éнка kúnkurhiaka kw'iripui orhetspiticha, na éнка jáwakáksí partido arhíkátani, exeparini iskíksí úaka wantakurhini éskíksí na wékaaka ka eratisni iski náksí wékaaka jini Arhut'akwa Kw'iripui Orhetspikuiri.

Námpíksí ampua áanaxutanhani ka nit'uksí wétarhiati éski juramuti K'éri Iretiri xárhataaka paraki winhapikwa júkaaka ka yámintuicha juramuaka.

TEROKATA TSIMANI NA ÉNKA WÉNAJKA KA ÚKURHIJKA JURAMUKWA

Arhinskwa tanímu ekwatsí témpini ma (Art. 71). Jatsíatíksí sésikwa para wénani juramukuichani:

- I. Imani Juramuti K'éri Iretarhu anapuni;
- II. Ts'imani Kw'iripui Orhetspitichani ka Iretiri Orhetspiticha arhíkátichani K'éri Tánkurhikwarhu anapuicha, ka
- III. Juramukwa Úkuicharhu Ireta no xáni K'érirhu anapuicha.

Wénakuichani éнка Juramuti K'éri Iretarhu anapu, Juramukwa Úkuicharhu arhíkaticha Ireta no xáni K'érirhu anapuicha xárhataka, wénani jáwatiksī comisióń arhirakatani. Ts'imanki kw'iripui orhetspiticha o iretiri orhetspitichani xárhataaka, úkurhiatiksī na éнка Eyámpikwa Wantonskurhikui⁸³ arhíaka.

Arhintskwa tanímu ekwatsī témpini tsimani (Art. 72). Yámintu juramutichiri wénakwa o arhip'ikuicha, éнка no Arhut'akuichiri jintéewaka, wantonskurhinati exeparini na éнка Eyámpikwa Wantonskurhikui arhíaka na úkurhinha, na xáni áanaxunha ka na úkurhia jima wantonskurhikuicha ka na jima erakunha.

A. Éнка Arhut'akwa jimanki wénaaka sési exeaka, mátaru jimpo wantonskurhinati. Éнка tsimani sési exeaka; exeakwatiksī Juramutini K'éri Iretarhu anapuni, ima, éнка sési exeaka, kókani eyántspíati.

B. Sési exekati jáwati Juramutini K'éri Iretarhu anapuni jimpo, yámintu imanki no inskuntaaka ma wantakwani jinkoni, Arhut'akwarhu jimanki wénaaka, témpini jurhia jimpo, éнка K'éri Tánkurhikwa no mikurhitini o áanaxutini jatsiaka ts'imeri áńchikurhichani, éнка ima úkurhiaka exati ima jurhia jimpo éнка méntaru mitákurhiaka ka kúnkurhiaka K'éri Tánkurhikwa.

C. Éнка ma juramukwa wénakwa o arhip'ikwa ka éнка ima no sési exekurhiaka sáni isī o yámintu Juramuti K'éri Iretarhu anapu jimpo, méntaru jima wantonskurhinati, ka éнка méntaru sési exekaksī tsimapurhu tanipui yámintu erakutarakui, níwati méntaru mataru Arhut'akwarhu imanki exent'aka. Éнка santaru yámintui sési exeaka méntaru, juramukwa wénaaka méntaru exanhaati Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jinkoni paraki ima xárhataaka.

Ts'ima erakuicha juramukui o arhip'ikui, jintéewatiksī nominales arhíkaticha:

⁸³ Exe je yámintuicha ima Eyámpikwa Wantonskurhikui jintéesti imanki turhisī jimpo arhinhajka "Reglamento de Debates" ka ima maruasinti éнка ts'ima wantonskurhini jáwaka jimpoka ima wétarinhasinti parakiksī no jimak'u atap'eraka.

D. Énka ma juramukwa wénakwa, no sési exenhaaka yámintu Arhut'akwa énka arhínhaka jimpo, exanhant'ati jimanki wénaka imani jinkoni. Énka méntaru exeakaksí ka yámintuicha ts'imanki jáwaka sési exeaka, exanhant'ati jimanki no sési exekaksí, imanki méntaru arhinhaka, ka énka sési méntaru exenhaaka, exanhaati Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jinkoni paraki úkurhiaka na énka arhijka fracción A, ka énka no sési exeaka, námpi úa méntaru xárhathanhani mák'u jimpo.

E. Énka ma juramukwa wénakwa o eyánpikwa no sési exenhaka yámintu o sáni isí, o mót'akuni, o santaru jatsínhani Arhut'akwa énka arhínt'aka jimpo, méntaru wantonskurhinhati jima Arhut'akwarhu énka wénaaka ka imak'u jimpo jintéewati imanki no sési exenhaka, námpi úa mónant'ani máteru ampe imanki orheta sési exenhaka. Énka mót'akwa o santaru jatsíkwa énka Arhut'akwa imanki arhínt'aka ampuati yámintuicha jima anapuicha sési exeaka exanhaati Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jinkoni, paraki úkurhiaka na énka arhijka fracción A. Énka imanki Arhut'akwa jatsíkwaka o mót'akwaka yámintuicha exeaka jini énka wénaaka, exanhant'ati parakiksí exeaka, énka no sési exeakaksí yámintuicha, énka yámintuicha no sési exeaka méntaru, ima wénaaka énka tsimani Arhut'akuicha exanhaati Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jinkoni, paraki úkurhiaka na énka arhijka fracción A. Énka Arhut'akwa imanki arhíntaka wékaka mót'akuni o santaru jatsíkuni, yámintu wénaakwa námpi úa xárhathanhani ima jimpo, úati xárhathanhani énka yámintuicha tsimani Arhut'akuicharhu anapuicha wantaaka, éнки juramukwa úkurhiaka imanki jinkóni énka yámintuicha sési exeka, ka patsakurhiati imanki mót'akunhaaka o jatsíkunhaaka mátaru jimpo.

F. Na énka kurhankunhaka o mót'akunhaka o p'íkuntanhaka juramukuicha, exeatiksí ts'imani ampe énka wétarhiaka éski na waxastakata jaka para ima úkurhini.

G. Yámintu juramukwa wénakwa o arhip'ikuicha énka Arhut'akwarhu jimanki wénaaka no sési exenhaaka, námpi ampua méntaru xárhathanhani énka ánychikurhini jáwakaksí ima wéxurhini jimpo.

H. Ima úkurhikwa juramukuichiri o arhip'ikuichiri ampuati wénakurhini nákintaru ma Arhut'akuicharhu, námpi isiwa éнка wénakwa kwantpikuri jintéewaka, contribuciones o impuestos, o nítakwa warhipikwarhu arhíkatichiri, yámintu ts'imanki wénani wantonskurhinhaka Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikwarhu.

I. Juramukwa wénakwa o arhip'ikuicha wantonskurhinhati jima Arhut'akwarhu imanki xárhatahaka, námpi isiwa éнка jatsiaka ma kutsi ka ima jimpo exanhaati jimanki arhinhaka na sési jáwa imanki isi arhikurhika Comisión dictaminadora, ima jimpo juramukwa wénakwa, úati xárhatanani ka wantonskurhinhani mátaru Arhut'akwa.

J. Juramuti K'éri Iretarhu anapu námpi úa ma ampe arhini imanki eyántspiaka K'éri Tánkurhikwa o Arhut'akuicha éнка ts'ima erakuri ampe wantonskurhini jáwaka, it'u éнка Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikwarhu k'amanharhint'aka ma k'éri juramuti ireta k'érihu anapuni jimpoka no sési útspiaka.

Napit'u ampua úkuni Arhip'ikwani éнка yóariawaka ima jimpo éнка Tánakwa éнка ménku jáwaka xárhataka.

TEROKATA TANIMU

IMANKI AMPUAKA ÚNI K'ÉRI TÁNKURHIKWA

Arhintskwa tanímu ekwatsi témpini tanímu (Art. 73). K'éri Tánkurhikwa ampuati úni:

- I.** Jurakw'ani íski mátaru ireta no xáni k'éricha ínchaaka K'éri Iretari Tánkurhikwarhu.
- II.** Kachukukata.
- III.** Para úani mátaru Ireta no Xáni K'érichani jimankiksi yáasi jaka mártaruicha, ima jimpo wétarhiati:

1o. Éski ts'imanki wékaka úkurhini ireta no xáni k'éricha, jatsiakasi ciento veinte mil kw'iripuni éнки jima irekani jáwaka.

2o. Énki K`éri Tánkurhikwani éskiksī jatsíka yámintu ampe énka wétarhiaka para jintéeni ma ireta no xáni k`éri.

3o. Énki kurantiakaksī Juramuti Úrichani Ireti no Xáni K`éri anapuicha jimanki wéka ima úkurhini, na exea íski jima úkurhiaka mátaru Ireta no Xáni K`éri, ima miákurhiati eyánpini kwímu kusī jimpo, imanki wénani miyukurhiaka ima jurhia jimpo énkiksī eyákwaka.

4o. It`u kurantiakaksī Juramutini K`éri Iretarhu anapuni, imanki exaaka énki ima wantaaka yúmu tsimani jurhia jimpo wénani miyukati énki kurhak`uminhaka.

5o. Énki erakunhaka éski úaka járhani mátaru Ireta no Xáni K`ériri tsimapurhu tanímuiri kw`iripuiiri orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha jimpo énki jáwaka Arhut`akwa ima jurhia.

6° Éski imanki mák`u wantanhaka K`éri Tánkurhikwa sési exep`inhaaka santaru Juramukwa Úkuicharhu Ireta no Xáni Kérichiri jimpo, wénani exeparini ima takukatani énki jukanhariaka na jaka juramukwa xanhatakwa. Juramukwa Úkuicharhu Ireta no Xáni K`érichiri nákintarhu imankiri jintéewaka echeri.

7o. Éka Juramukwa Úricha Ireta no Xáni K`éririchiri énka imeri echeriwaka, no sési exeaka, paraki ima ampe énka orheta ixu arhip`ika wétarhiati éski tsimapurhu tanímuiri yámintu Juramuti úricha mátaru Ireta no Xáni K`éririchiri sési exeaka.

IV. (Kachukukata).

V. Para mótsitani jini énki jáwaka K`éri Winhapikwa K`éri Iretiri.

VI. (Kachukukata).

VII. Para tumína kurhak`urhini imanki wétarhiaka jimpo.

VIII. Para waxastani na tumina kurhak`urhia Juramuti K`éri Iretarhu anapu, para sésikwa instspini ka imani mítint`ani ka exani méyampini imanki kantpiaka K`éri Ireta. no ma kwántpikwa ampuati úkurhini énki no jintéewaka para sési jarhutani o sési jántskani ka énki santaru tumina jatsíaka k`éri ireta námpi isíwa énki jintéewaka paraki tumína iretiri sési antankwaaka. Námpi úa énka ima kwánkurhinhaka paraki exeakaksī na ampua tgumina ixu anapu sési winhaphani, ts`imanki kwánkurhinhaka jimpo mót`akunhaka ka ts`imanki kurhak`urhiaka énki káni wétarhinhaka ka isí wantaaka Juramuti K`éri Iretarhu anapu na énki wantajka arhintskwa 29. it`u sési exeati mántani wéxurhini imanki kwantpinhaka ts`imanki jáwaka juramukwa tumína inchakuiiri jimpo, imanki wétarhiaka echeri ka ampecha k`éri iretarhu anapuicha na énki arhiaka imeri juramukwa. Ima

Juramuti K'éri Iretarhu anapu eyánkpiati mántani wéxurhikwa jimpo K'éri Tánkurhikwani na úraski na úraski imanki kwánkurhika ima jimpo Juramuti Echerero anapu exakwati ma síranta jimanki eyánkwaaka na úraka ima tumínani. Juramuti Echerero anapu eyánkwati Tánkurhikwani Echerero anapuni, éнки arhítspiaka na úraaka ima tuminani éнка ireta inskwaaka para jima úrani.

IX. Námpi jurakw'a íski mántani Ireta no Xáni K'éricha no sési exeaka atarantakwa ka wékakaksí imani áanaxutani.

X. Parki juramukwa úawaka yámintu Ireta K'érirhu hidrocarburos arhikatichiri, imeri tsakapuri éнка maruawaka, industria cinematográfica, atarantkwa ampe, ch'anakwa tumína jinkoni ka sorteos, éнка mataruni jimpo úaka ka tumía kantpikwa ampe, energía eléctrica ka nuclear ampeni, ka xárhātani juramukuichani áchikurhikuri imeri arhintskwa 123 anapu;

XI. Para jatsíani ka ket'atani áchikurhitichani K'éri iretiri anapu ka juntsik'uni, k'ératani o sapiratani imanki íntspiaka.

XII. Para warhipikwa arhíni, éнки exeaka imanki íntskwaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu.

XIII. para juramukwa karakpiani éнки arhíaka náki presas arhhíkaticha ts'imanki echerirhu ka japóntarhu jaka na sési jaráski ka nákichá námpi sési jaki, ka xarátani juramukuichani ts'imanki sésikwa japóntairi arhíaka éнки sési jáwaka o éнки warhipikwa jáwaka.

XIV. Paraki máruataka ka tarataka Námpiksí k'umanchikwa warhipikuri K'éri Iretarhu anapuicha, éнки jintéewaka Warhipikuri, Marina de Guerra ka Fuerza Aérea Nacionales ka arhíni na jáwa ka máruakurhia.

XV. Para íntspini ka arhíp'ini na jáwa, náksí kunkurhia, chararakwa íntskwani ka sési úratani ima Guardia Nacional arhíkatani, patsakurhitini náki kw'iripu ixú anapu jáwa, ne juramutia, ka ireta no xáni k'éricha jorhentatani na éнки arhíkata jaka.

XVI. Karakpiani juramukuichani anapukuri, na jáwa mátaru k'éri iretarhu anapuicha, náksí ixú anapuiwa, janoa irekani, ka na níwa mártaru isí o juwa ka náksí sési p'ikwarera i k'éri iretarhu anapuicha.

1a. Sési p'ikwarerakuiri arhítakwa i k'éri iretarhu anapu Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jintéeriwati, ka Jarhuatpikwa K'éri Iretiri námpi ampua inchakpini, ka isi úkurhiati k'éri iretarhu.

2a. Énki ma k'éri p'amenchakwa jáwaka o ma p'amenchakwa mátaru yawani anapu, ima sési p'ikwarwrakwa énka arhinhajka Departamento de Salubridad kókani arhiati na kwáp'ikurhia, énka orheta exeraaka ima Juramuti K'éri Iretarhu anapuni.

3a. Ima juramuti sési p'ikwarerakuiri jintéwati útsipikwa ka yámintu juramuticha Ireta K'érirhu anapuicha úati na énka ima arhiaka

4a. Imanki ima Arhit'akwa arhip'ini jáwaka jima Estakukwani énka arhiaka éski no sési jaka xáni kawikwa ka imeri atarant'akwa yerba amperi o no sési p'ikwarhitaka kw'iripuni o no sési jarataaka kw'iripuni, ka it'u exeni éski nóksí no sési úkwaka echerini o ikichakwa úakaksí yámintu ampe énka jima jáwaka, ts'ima tátsipani exenhati K'éri Tánkurhikwa jimpo énka ima ampuaka imeri ánkichurhitiwaka.

XVII. Para karakpiani juramukuichani xanharhuiri ka wantakwa etsakperakuiri, ka imeri postas arikatichani ka ts'ima correos arhíkaticha, xárhatani juramukuichani jimanki arhiaka na úranha itsíni jimanki k'éri ireta juramuaka.

XVIII. Para jatsíani k'umanchikwa jimanki tumína unhaaka, arhip'ini naksí ts'ima jáwa, ka na xáni jukaparha tumína mátaru k'éri iretiri ka waxastani náksí úranha kw'etsapikuicha ka tseritakuicha.

XIX. Para arhíp'ini na úranha o atarant'anha echericha jimanki nonema irekaaka ka na xáni jimpo.

XX. Para karakpiani juramukuichani énka arhiaka na jáwa ts'ímanki anchikuriaka jima Cuerpo Diplomático ka mátaru jima Cuerpo Consular méxiku anapuicha.

XXI. Para waxastani no sési úkuichani ka mátaru no sési úkuichani énka K'éri Iretani no sési úkuni jáwakaksí ka náksí k'amanharhita ts'ímanki no sési úaka, it'u juramukwa úani imeri no sési úkwa énka úakaksí kúnkurhitini.

Ts'ima juramuticha k'éri iretarhu anapuicha ampuati mítini no sési ukuichani fuero común arhíkatiri énka ts'ima kúnkurhitini jáwaka mátaru no sési úkuichani jinkoni énka k'éri ireta ampuaka mítini.

Énka kúnkurhiaka na énka ari Karakata arhijka, juramukuicha k'éri iretarhu anapuicha waxastatiksī naksī ampua mítini juramuticha ima fuero común arhíkaticha ka arhíp'ini no sési úkuichiri énka k'éri ireta ampuaka mítini.

XXII. Para tékant'ani no sési úkuichani énka mítikwa jintéewaka imeri Juramutspikwa K'éri Iretarhu anapuichiri.

XXIII. Para xárhatani juramukuichani énka waxatakaksī na ánychikurhia K'éri Ireta, Echeró, Ireta no Xáni K'éri, ka orhetsīkuicha, it'u waxastani ka arhíp'iniikurhia k'umanchikuicha énka ménku exeaka sési jáwaka ireta k'éri, na énka waxastaka ima arhintskwa 21 ari Karakatiri.

XXIV. Para xárhatani juramukwa énka arhiaka na únha exepikwarhu K'éri Iretarhu anapu ka mátaru énka arhiaka na úa, níwa ka exepia Winhapikwa Tánkurhikuri ka entes arhíkatichani k'éri iretiri ampechiri.

XXV. Para waxastani, arhiani na úa ka pakatani yámintu K'éri Iretani jimpo jorhentpikuichani sapiichiri, k'éricha, ts'imanki terok'ani jáwaka secundaria arhíkatichani ka ts'imanki sési ampe jorhentpiaka profesionales arhíkatichani, jirinakuichani, sési ampechiri, ka jorhentpikwa mítitarakuri técnica arhíkatichani, jorhentpikwa juktakakuri ka tsakapuri énka maruawaka, úkwa ka mítikwa, museos, takukata patsarakuri, exekuicha ka mátaru mítikwa kw'iripu k'éri iretarhu ampe ka jatsíni yámintu imeri ampe; para juramukwa úani énka jáwaka ma yóntki anapu ampe o sáni isī ampe ts'imeri énka yóntki irekapka, sési ampe, ka ima énka arhijka na japka iXu yóntki, imanki patsakwa yámintu k'éri iretiriwaka; it'u karakpiani juramukuichani énka sési arhukwaka K'éri Iretani jimpo, Ireta no Xáni K'éri jimpo ka Orhetsīkwarhu jimpo ima jorhentpikuri úkwa ka tumína arhukuni éski na wétarinhaka ima ánychikurhikwa iretiri jimpo. Ts'ima Titulos ts'imanki jima jorhentpikwarhu isī jarhaticharhu íntspinhaka yámintu K'éri Iretarhu máruawatiksī.

XXVI. Para ínskuni sésikwa Juramutini K'éri Iretarhu anapuni ka isī kúnkurhini para jintéeni Colegio Electoral arhírakata ka erakuni imanki jáwaka Juramutini K'éri Iretairi jimpo, sáni isī o ménku, na énki arhijka arhintskuicha 84 ka 85 i Karakatiri.

XXVII. Para jeyapanhani énki Juramutini K'éri Iretarhu anapu wékaka imani jurak'uni.

XXVIII. Kachukukata.

XXIX. Para tumína kurhak'urhini K'éri Iretani jimpo.

- 1o. Átarant'akwa mátarhu K'éri iretichani jinkoni;
- 2o. Na éнки úranhaaka yámintu ampe éнки ixú jaka ts'imanki arhíajka párrafos 4o. y 5o. del arhintskwa 27 arhikaticha;
- 3o. Ts'imanki jintéeka instituciones de crédito y sociedades de seguros arhíakaticha;
- 4o. Jánsplikwa k'éri iretahu anapuichani tsimanki mártaruicha újka o K'éri Iretamintu úajka, ka
- 5o. Mák'u járhaticha;
 - a) Energía eléctrica arhíkati;
 - b) Úni ka úrani itsutakwa úkatani;
 - c) Gasolina imanki marhuajka para troki manatani ka mártaru ampe petróleo arhíkati;
 - d) t'inatakuicha;
 - e) Urapinharhi ka imeri ampe éнка imeri wérájka; ka
 - f) Úrakwa anhatapuichiri
 - g) Úkwa ka akwa cerveza arhíkatichiri.

Ireta no Xáni K'éricha íntskunhati tumína éнки tánkurihaka jimpoka kurak'urhinaka ma ampe jimpok'u, na éнки juramukwa k'èri iretiri arhip'iaka. Juramukwa úricha Ireta no Xáni K'éri anapuicha arhip'iatiksī na xáni intsīnha Orhetsīkuicha, imeri éнки méyamunhaka o tánkurihinhaka ima ampe éнка úranhajka erak'ukwa jimpo éнка energía eléctrica arhinhajka.

XXIX-B. Para úani juramukuichani éнка arhiaka na úranha Bandera arhirakata, Escudo ka pirekwa ixa anapu éнка Himno Nacional arhinhajka.

XXIX-C. Para xárhata ni juramukuichani ts'manki arhíaka na kúnkurhia Juramuticha K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'éri ka Orhetsīkuicha anapuicha, jimanki ts'ima ampuaka arhip'ini, ima jimpo éнка arhip'inhaka náni ireka kw'iripu, `para úni imanki arhijka párrafo tanimu arhintskwa 27 i Karakatiri.

XXIX-D. Para xárhatañi juramukuichani tsimanki arhíaka na santaru tumínáksí jatsía ka sésiksí jáwa, it'u na eyánkunha ka na jarhaki echeri ts'imanki K'éri Ireta wétarhiaka.

XXIX-E. Para xárhatañi juramukuichani ts'imanki arhíaka; na etsákunha, na sési pakaranha ka náksí tumína anta, santaru exeani na jatsínha ampe ka mátaruicha para úkurhini ampe éñki wétarhinhaka ka úkwa, kw'íripuri ka imanki yámintu K'éri Iretari wétarhinhaka.

XXIX-F. Para xárhatañi juramukuichani ts'imanki arhíaka na etsákunha ixú tumína úrani, na jáwa tumína mátaru K'éri Iretarhu anapu, exani mítikuichani ka na úranha mítikwa imanki wétarhijka K'éri Ireta para sési k'éni.

XXIX-G. Para xárhatañi juramukuichani ts'imanki jatsíaka na kúnkurhia Juramuticha K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'ériiri ka Orhetsikwa anapuicha, jimanki ts'ima ampúaka wantani, para kwáxchakuni yámintu ampe éñki echerirhu jaka ka patsani ka sési únt'ani imani.

XXIX-H. Para xárhatañi juramukuichani éñki waxastakaksí juramutspikuicha ima amperi éñka arhinhajka contencioso-administrativo, ts'imanki ampuaka karakpinhani ts'imeri mák'u wantakuichani, para sési úkwani márutaruichani, ka sési pap'erakwani K'éri Iretiri ka ma kw'íripuri, ka k'amanharhitani áñchikurhichani ts'imanki K'éri Iretarhu áñchikurhijka na éñki juramukwa arhíaka, waxastani juramukuichani éñka arhiaka na jatsínha, na manatanha, na únha ka ampe jimpo ampua mót'akunhani ts'imeri mák'u wantanhakuicha.

XXIX-I Para xárhatañi juramukuichani ts'imanki jatsíaka na áñchikurhia K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'ériiri ka Orhetsikuicha, sésiksí pakatperati kw'íripuri kwáxchakwani jimpo, ka

XXIX-J Para juramukwa úani ch'anakwiri, arhíparini náksí sési pakatpera juramutikuicha éñka mák'u jatsiaka K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'éricha, Echeri ka orhetsikuicha; it'u na ampua inchap'ini kw'íripu kúnkurhitini ka ma kw'íripu, ka

XXIX-K Para xárhatañi juramukuichani p'orhénkuiri, arhíparini na ampua mák'u juramunhani K'éri Ireta, Ireta no Xáni K'ériiri, orhetsikuicha ka echeri, it'u na ampua inchap'ini kw'íripu kúnkurhitini ka ma kw'íripu.

XXIX-L Para xárhatañi juramukuichani éñka arhip'iaka na ampua mák'u juramunhani juramutikwa k'éri Iretiri anapu, juramutikwa Ireta no Xáni K'ériiri anapuicha, ka orhetsikwarhu anapuicha, jimankiksí ampuaka juramunhani, kurucha jupikuri ka kurucha jatsíkuri, it'u na ampua inchap'ini kw'íripu ka ma kw'íripu, ka

XXIX-M Para xárhata ni juramukuichani é nka marhuawaka para K'éri Iretani kwáxchakuni, jima jatsíparini na é nka jirínanhanhaka ima ampe.

XXX. Para xárhata ni yámintu juramukuichani é nki wétarhinhaka, para ampuni úranhani imanki ixú arhíkata jaka, ka mátaruichani é nka i Karakata intskwajka Winhapikuicha Tánkurhikwa anapuichani.

Arhinskwa tanímu ekwatsí témpini t'ámu (Art. 74). Imak'u Arhut'akwa Kw'iripu Orhetspikui ri ampuati úni:

I. Xárhata ni Bando Solemne arhirakatani é nka arhip'iaka yámintu K'éri Iretarhu ne erakunhaski K'éri Juramuti éski na orheta úpka Tribunal Electoral arhirakata Winhapikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu⁸⁴.

II. Jarhuatperani ka arhíni, no exeparini, wantakurhikwani ka úkwani, na ánkurhia imanki exeaka íski sési únhani jáwaka K'éri Iretarhu na é nka juramukwa arhiaka.

III. (Kachukukata).

IV. tekant'ani mántani wéxurhini jimpo na Xáni Wétarhia K'éri Ireta, orheta exeparini ka wantonskurhini ka, mót'akuni é nka wétarhiaka imanki exaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu, é nka sési exenhaaka na xáni wétarhia, para ántankutani, it'u exeni na úarnhaspi ima wéxurhini é nka tasipapka.

Juramuti K'éri Iretarhu anapu exaati Arhut'akwa wénakwa tumíniri juramukwa ka wénaaka imanki wétarhinhaka K'éri Iretarhu santaru teroxuku éski yúmu tanímu kutsíiri septiembre arhirakatani, ka níwati jarhuatati despacho anapu arhirakata eyánpini. Ima Arhut'akwa Kw'iripui ri Orhetspikwa sésikwa íntskwati imanki úranhaaka K'éri Iretarhu santaru teroxuku éski témpini ka yúmu kutsí noviembre arhirakata.

É nka wénaaka úkwa éski na arhijka arhinskwa 83 arhirakata, Juramuti K'éri Iretarhu anapu exaati Arhut'akwa wénakwa tumíniri juramukwa ka imanki úranhaaka K'éri Iretarhu santaru teroxuku éski témpini ka yúmu kutsí diciembre arhirakata.

⁸⁴ Ixú Méxiku winhapikwa arhukurhitini jarhasti tanipuru jimpo para úranhani ka ma jintéesti imanki exejka éski sési jatsikunhajka imanki juramukwa arhijka, imani ixuksí arhirani jáwaka "Winhapikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu, así mirikurhi".

Námpi ampua járhani tumína jiskakata, ts'imanki no wétarhinhaka, ima járhani, imanki úranhaaka; ts'imanki úraka jarhuataticha arhirakaticha pakatperakwa karakata Juramuti K'éri Iretarhu anapu jimpo.

Ima exekwa Miyunskwa Iretiri jitéewati para mítin na úkurhiski ima tumina úrakwa ka náksī úski, mítint'ani iski isī úpka éski na wénani arhip'ikata japka ka éнки jo sésimintu úka imanki arhikata japka jima s'irantarhu éнка imani ampe juramuka.

Para exeni Miyunskwa Iretiri, ima Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikwarhu jarhuakurhiati imanki exeaka íski sési únhani jáwaka K'éri Iretarhu jinkoni. Éнка ima exekwa jimpo exent'aka éski no mák'u jaka tumina imanki inchaka ka imanki úranhaaka, éski ima na wantakata japka o na japirinka ampe jimpo no isī úranha o na xáni tumina jaki, k'amanharhitati na éнка juramukwa arhijka.

Ima Miyunskwa Iretiri mátaru wéxurhiri xárhatanhaati Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikuri ima H. K'éri T'ankurhikwa témpini jurhia jimpo kutsī junio arhirakatani.

Sanku ampuati k'eranhani ima jurhiatikuicha éнка ínstk unhaka para xaratani Juramukwa Tumíniri Wénakwa ka wénakwa imanki úranhaaka éнка Juramuti K'éri Iretarhu anapu kurakwaka ma ampe jimpo éнка sési exeaka ima Tánakwa éнка ménku jáwaka, ima jimpo níwati Jarhuatati Despacho anapu eyántspini ampe jimpo wétarhijka.

V. Arhíni éнка wétarhiaka jataperakwaru pani ts'imanki k'éri iretarhu áchikurhijka éнка no sési útspiakaksī na éнка arhijka arhintskwa 111 ari Karakatiri

Mítini imanki k'amanharhitajka ts'imanki k'éri iretarhu áchikurhijka imanki arhijka arhintskwa 111 ari Karakatiri ka k'amanhárhitani éнка juicios políticos arhíkaticha jatsinhaka.

VI. (Kachukurhisinti)

VII. (Kachukurhisinti)

VIII. Mátaruichani éнка intskwawaka i Karakata.

Arhinskwa tanímu ekwatsi témpini yúmu (Art. 75). Arhut'akwa Iretiri Orhetspikuiiri, éнка sési exeaka imanki arhiaka na Xáni Tumina úranhaaka, námpi úa jurak'wni arhíni na xáni méyamunha ánychikurhita jimpo éнка juramukwa arhiaka; ka éнка no arhiaka káni ka na xáni méyamunha, isí exekurhiati éski na arhiampka imanki úranhaaka mátaru wéxurhiri ima ánychikurhita jimpo.

Arhinskwa tanímu ekwatsi témpini kuímu (Art. 76). Imak'u Iretiri Orhetspikwaru ampunhati úni:

I. Exeni na jarhaski pa'perakwa mátaru Ireta k'ératichani jinkoni imanki újka Juramuti Kéri Iretarhu anapu na éнки ima eyánpkiaka ka Jarhuatati Despacho anapu arhirakata níwati K'éri Tánkurhikwarhu eyánpkini.

Santaru ampe, sési exeni ts'imani pakatperakuichani márutaru K'éri Iretichan jinkoni ka kúnkurhikwichani ts'imanki Juramuti K'éri Iretarhu anapu kwirunharitaka, it'u ampuati arhip'ini éski k'amataka, eyánpkini imani, imani áanaxutani, imani mót'akuni ka wantani na ima mótsitanha.

II. Sési exepint'ani arhirakwani éнки juramuticha ts'imanki erakwaka Útspiri Yámintu K'éri Iretarhu anapu⁸⁵, K'éri Juramutspicha, agentes diplomáticos, cónsules generales, ánychikurhiticha superiores Hacienda anapuicha, coroneles ka mátaru k'éri juramutichani Warhipikuiiri, Armada ka Fuerza Aérea K'éri Iretarhu anapuichani arhirakatchani; na éнки arhiaka juramukwa.

III. Sésikwa íntspini parakiksi wéraaka warhipiticha ixú anapuichani Wérakwa i echerirhu, éнки warhipiticha mátaru K'éri Iretarhu anapuicha ixú isí xanharaaka ka

⁸⁵ Éxe je yámintuicha éнка jucha jatsinharitaaka ari sírantarhu Útspiri Yámintu K'éri Iretarhu anapu jucha wantani jáwaka imeri éнка turhisí jimpo arhiranajka "Procurador General de la República" ka ima jintéesti éнка orhepakujka Juramuti K'éri Iretarhu anapuni ka it'u exesinti yámintu ampe éнка ampuaka no sési úkuni K'éri Iretani o imeri ampechani.

pakarakaksī ixu jáwakaksī santaru éski tanímu kusī jimpo ts'ima warhipiticha, japonta ixú anapuicharhu.

IV. Sésikwa ínskuni Juramutini K'éri Iretarhu anapuni para úrani Guardia K'éri Iretiri wérakwa Ireta no Xáni K'éricharhu: exeparini na xáni wétarhinha.

V. Arhík'pini íski k'amaraka ya yámintu winhapikwa ts'imanki japirinka éski na arhijka Karakata ma Ireta no Xáni K'éri, ka éнка wétarinhaka jastíni ma juramutini éнка sáni isí jima jáwaka, éнки yóarhip'iaka para erakuni mátaruni na éнки arhiaka karakata ka juramukuicha jima anapuicha. Ima juramuti Ireta no Xáni K'érirhu anapu arhip'inhati Iretiri Orhetspikwani jimpo tanipurhu jimpo éнки Juramuti K'éri Iretarhu anapu exerawaka, énkiksī sési exeaka tsimapurhu tanímuiiri ts'imanki ima jurhiata jima jáwaka, ka éнки mintsitant'ani jáwaka, Tánakwa éнка ménku jáwaka jimpo. Ima juramuti éнки isí arhínaka, námpi ampua erakunhani para Juramuni jima Ireta no Xáni K'érirhu na éнка arhiaka ima s'iranta imanki jimpo yóarhip'inhaka. Ísī juramunhati éнки Karakata Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha no mátaru ampe arhiaka.

VI. Mák'u wantanhakwani Winhapikuichani Ireta no Xáni K'érirhu anapuichani inkiksī ma warhipikwa jatsiaka, éнки ma níwaka Iretiri Orhetspikwarhu, éнка nóksī pap'erani jáwaka iski karakata arhijka, ma warhipikwani jimpo. ima jimpo Iretiri Orhetspiticha karakpiati na únha, exeparini imanki arhijka Karakata K'éri Iretarhu anapu ka Karakata Ireta no Xáni K'érirhu anapu.

Juramukwa arhiati na úranha i sésikwa ka imanki tátsipani jaka.

VII. Úkurhini Juramutspikwa arhirakata imanki mák'u wantanhaaka ka mítiaka para k'amanharhitani no sési útsipikwa ampe imanki úaka áchikurhiticha K'éri iretiri éнки k'éri iretiri ampeni no sési úkwaaka o sési áchikwani, na éнка arhintskwa 110 i Karakati arhijka.

VIII. Arhirani ts'imani K'éri Juramutspichani T'are Kúnkurhikwa K'éri Iretarhu anapuni, ts'imanki erakwawaka imechani jimpo éнка Juramuti K'éri Iretarhu anapu exakwawaka, it'u íntskwani sésikwa o no intskwani sésikwa o parakiksī imani jurak'uaka, ts'imani exanhaaka ima juramuti.

IX. Arhip'ini ka manatani ima Juramutini Echeru anapuni na éнки arhiaka ari Karakata.

X. Sésikwa íntskwani erakutarakwa tsimapurhu tanimuiiri énkiksī jáwaka, sési pakarperakuichani éнки úakaksī, Ireta no xáni K'éricha imanki arhiaka nániksī níarajka jimpo.

XI. Mák'u wantanhakwani éнки Ireta no Xáni K'éricha warhiperani jáwaka echeri jimpo ts'imanki isī kurhak'urhiaka, erakutarakwa jimpo tsimapuiri tanmimuiiri ts'imanki jiní jáwaka.

XII. Mátaruichani éнки imak'u Karakata íntskwawaka.

Arhinskwa tanímu ekwatsī témpini yúmu tsimani (Art. 77). Mántani Arhut'akuicha ampuati, ts'imak'u:

I. Karanhani wantanskukata imeri tumíniri.

II. Wantap'erani mátaru Arhut'akwa éнка imani jinkoni juramukwa úawaka ka Juramuti K'éri Iretiri jinkoni, ts'imeri comisiones arhíkatichani jimpo.

III. Erakwani ts'imeri jarhuatperakwa anapuni áchikurhitichani ka úni imeri reglamento arhirakatani.

IV. Petani eyánkukwani, ma ekwatsī ka témpini jurhía jimpo éнка ma vacante arhirakata jáwaka, para erakuichani mántani isī éнка úkurhiaka tanímu ekwatsī ka témpini jurhía jimpo, para úrani ts'imak'u vacantes arhíkatichani imanki arhijka arhinskwa 63 ari Karakatiri, áchikuicha éнка no nema úani jáwaka éнка kw'iripuiiri orhetspiticha jatsíaka ka iretiri orhetspiticha K'éri Tánkurhikuiiri principio de mayoría relativa jimpo, námpi isíiwa éнка vacante jáwaka éнка k'amara jáwaka wéxurhini éнка jáwaka ima juramuti úri.

TEROKATA T'ÁMU **IMERI TÁNAKUIRI ÉNKA MÉNKU JÁWAKA**

Arhinskwa tanímu ekwatsī témpini yúmu tanímu (Art. 78). Éнка mintsítani jáwaka K'éri Tánkurhikwa jáwati ma Tánakwa éнка ménku jáwaka imanki ma ekwatsī yúmu tanímu Kw'iripuiiri Orhetspiticha ka témpini yúmu tanímu Iretiri Orhetspiticha, éнка

erakunhaka wénani éнка Arhut'akuicha k'amatani jáwaka ima ampe éнка ménku áchikurhinhaka jima. Ka mántani jimpo éнка jáwaka mátaru, ima jimpo jáwati.

Tánkurihka éнка ménku jáwaka, santaru éнка i Karakata íntskwajka ampuati, íni ampe éнка ixu arhijka úni:

- I. Sésikwa intsípni paraki úranhaaka Guardia K'éri Iretirini ima jimpo éнка wantajka arhintskwa 76 fracción IV;
- II. Intsínhani, éнка isiwaka, eyánpikwa Juramuti K'éri Iretarhu anapu;
- III. Wantatspini imanki imeriwaka, intsínhani wénakwa juramukui éнка K'éri Tánkurihka mintsítani jáwaka ka imanki Arhut'akuicha exaaka ka exani paraki Comisiones Arhut'akui anapuicha exeawaka, paraki kókani exanhaaka mátaru áchikurhikwarhu jimpo;
- IV. Tsímku pakarani o éнка K'éri Juramuti arhiawaka, ima yóarhini Tankurhikwani o máku Arhut'akwani paraki santaru áchikurhinhaka, wétarhiati tsimapurhu tanímui ts'imanki jima jáwaka. Yóarhikwa arhiati ampe jimpo santaru áchikurhinha.
- V. Sési exeni o no sési exeni Útspirini Yámintu K'éri Iretarhu anapuni, imanki Juramuti K'éri Iretarhu anapu exeaka.
- VI. Ínskuni sésikwa ma ekwatsi ka témpini jurhía jimpo Juramuti K'éri Iretarhu anapuni ka erakuni imanki ima jimpo jáwaka;
- VII. Méntaru sésikwa íntskwani ts'imaki Juramuti K'éri Iretarhu anapu erakwaka agentes diplomáticos arhikatchani, cónsules generales, áchikurhiticha superiores Hacienda anapuicha, coroneles ka mátaru K'éri Juramuticha Warhipikui, Armada ka Fuerza Aérea Nacionales, na éнка juramukwa arhiaka, ka
- VIII. Mítini ka máku wantanhakwani ima sésikuichani éнка exerakaksi ts'ima juramukwa úricha.

TEROKATA YÚMU
EXEP'IKWA K'ÉRI IRETIRI

Arhinskwa tanímu ekwatsī témpini yúmu t'ámu (Art. 79). Ima exep'ikwa K'éri Iretarhu anapu, Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikuri ampuati úni éski na wékaka imanki juramunhaka ka wantakurhiati na éнка ima jáwaka, úaka ka watáaka, na éнка juramukwa arhíaka.

I exep'ikwa K'éri Iretarhu anapu jatsíati para úni:

I. Exep'ini na xáni tumína íntchaski ka na xáni úrakurhiski, na manatana, na patsana, ka na úranha tumína éнка jatsíaka Winhapikwa Tánkurhikurhikuri ya mátaru ampecha ireta k'éririricha, it'u na úna imanki wéaka úni k'éri ireta, eyánpikwa jimpo ts'imanki íntspinaka na éнка juramukwa arhíaka.

It'u exeati ínski tumína k'éri iretarhu anapu énkaksí úraka ireta no xáni k'éricha, eyánpkerakuicha ka ma kw'iripu

No exeparini imanki eyámpinhaka na éнка orheta ixu arhip'ikata jaka, éнка úkurhinhaka ma ampe éнка no ménku úkurhijka na éнка juramukwa arhíaka, ampuati kurhak'wani santaru ampe éнка wétarhiaka ts'imanki exeani jáwaka paraki sési ampuaka imani ampe exeni. Éнка nóksí ínskunhaka ima jurhía jimpo ka na éнка juramukwa arhijka, ima ampuati k'amanharhitani ima jimpo.

II. Eyánpipini imanki wéraaka ima exekwani jimpo imeri éнка Úranhaka Iretarhu Kw'iripuri Orhetspikwani santaru yóni éski ma ekwatsí ka témpini ma kutsí marzo mátaru wéxurhiniri jimpo éнка íntsinhaka. Ima eyánpkwa arhíati ampe exeski ka exeati éski isí úkurhiaka éski na arhip'inhaka orheta ka náksí exejka ts'imanki ts'imanki exenhaka, it'u jukati imanki wantaaka ka na exeski, imani yámitu kw'iripu úati exeni.

Ima T'arhe exep'ikwa ireta k'érirhu anapu sési patsati imanki úaka ka imanki exeaka hastaki eyánpkiaka na éнка arhijka i arhinskwa; juramukwa arhíati na k'amanarhitanha ts'imanki no isí éncia ixu arhijka úaka.

III. Jirínani ima úkwa o no úakwa éнка no sési jáwaka íchakwa, úrakwa, manatakwa, patsakwa ka úratarakwa tumía k'éri iretarhu anapuni, ka pórhémpikwa úani, para kurhak'urhiani sirantichani, ts'imanki wétarinhaka para sési jirinantani, na éнка juramukwa arhijka para ampuni inchatspini, ka

IV. Arhip'ini no sési úkuichani éнка no sési jáwaka para Hacienda Iretiti K'éri Iretarhu anapu o mártaru k'umanchikuicha ireti k'éri anapuicha o tumina o mártaru ampe imerini ka imak'u k'amaritant'ati ts'imanki isí úaka méyampitani ka tumina ewani ima jimpo, it'u nírani juramutini éнка ampuaka k'amanharhitani mártaru ampe jimpo, k'amanharhitani na éнка arhijka Arhutsikwa T'amu i Karakatiri, ka nírani wantakwant'ani ka warhipikwa arhiani juramukwa no sési úkuiri jimpo, ka ts'ima útatspikuichanio jimpo inchap'iatí na éнка juramukwa arhiaka.

Ima Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspikwa arhiati ne jáwa exeperakwarhu ka erakuati erakutarakwa jimpo tsimapurhu yámintuichiri éнка jima jáwaka. Juramukwa arhiati na erakunha. Ima jáwati yúmu tanímu wéxurhini ka ampuati méntaru erakunhani. Úati manatanhani, éнка ma k'éri ampe no sési úaka éнка juramukwa arhiaka, na éncia wétarhijka para arhínhani para jima járhani, ka ima jimpo ka isí éski na arhijka Arhutsikwa T'amu i Karakatiri.

Para exep'irini t'árhe exekuiri K'éri Iretarhu anapu wétarhiati, úni éncia arhijkaksí fracciones I, II, IV, V y VI del arhintskwa 95 i Karakatiri arhijka, imanki arhiaka juramukwa. Éncia jima jáwaka námpi úa járhani ma partido político arhirakatani, mártaru ampe áchikurhini, úati mártaru ampe áchikurhini éncia no méyampinhaka jirínakwarhu, jorhentipkuicharhu, sési úkuichani.

Ts'ima Winhapikuicha ari K'éri Iretarhu anapuicha ka ts'imanki wétarhiaka exeani jarhuatatiksí imani exeperakwani jima K'éri Iretarhu anapuni imanki miákurhini jáwaka éski exeaka yámintu imani ampe.

Ima Winhapikwa Juramutiri K'éri Iretarhu anapu arhiati na méyampinha ka k'amanharhikwa tumíniri ka paraki tumina intspint'anhaaka na énka arhijka fracción IV i arhinskwa anapu.

ARHUKUKATA TANIMU JURAMUTIRI K'ÉRI IRETARHU ANAPU

Arhinskwa t'ámu ekwatsi (Art. 80). Jatsinhati úkwa T'arhe Winhapikwa Juramutikuiiri K'éri Iretarhu anapu ma kw'iripunku, énka arhíranhaka "Juramuti K'éri Iretiri énki arhikurhika Méxiku".

Arhinskwa t'ámu ekwatsi ma (Art. 81). Erakukwa Juramuti K'éri Iretarhu anapu jintéewati na énka arhiaka juramukwa erakuiiri.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi tsimani (Art. 82). Para jintéeni Juramuti K'éri Iretarhu anapu wétarhinhati:

- I. Méxiku kánkatini énka yámintu sésikuichani jatsiaka, énka amampa o tatimpa méxiku anapuiwaka ka i k'éri iretarhu irekani ma ekwatsi jimpo.
- II. Ma ekwatsi ka témpini yúmu wéxurhini jatírini énka erakunaka.
- III. Irekani i k'éri iretarhu jimpo yámintu orheta wéxurhini ima jurhia énka erakunhaaka. Énka mátaru k'éri iretarhu níwaka ma ekatsi ka témpini jurhia jimpo, námpi kachukuta irekwani.
- IV. No ma jakak'ukuiri anapuini o jintéeni juramuti ma jakak'ukwarhu anapu.
- V. No áchikurhini járhani, Warhiperakwarhu énka jima anapuiwaka, kwímu kutsi orheta ima énka erakukwa úkurhiaka.
- VI. No jintéeni jarhuatpiri o jarhuatpiti sápi Ireta K'érirhu anapu, juramuti o jarhuatpiti general de Departamento Administrativo, Útspiri Yámintu K'éri Iretarhu anapu, nit'u Juramuti Ireta no Xáni K'érirhu anapu, ima námpi úa énka jurak'waka, kwímu kutsi orheta ima énka erakukwa úkurhiaka, ka

VII. No arhinhakata járhani na éski no ampuaka isi éski na waxastakata jatsika arhintskwa 83.

Arhintskwa t'ámu ekwatsi tanímu (Art. 83). Juramuti K'éri Iretarhu anapu wénati áchikurhini ka pakarati kwímu wéxurhini. Ima kw'iripu iretarhu anapu énga terorikwa Juramuti K'éri Iretiri, imanki erakunhaka yámintuichani jimpo, énga sáni jáwaka, mátaruni jimpo jáwaka, no meni ka no ma ampe jimpo ampuati méntaru jima járhani.

Arhintskwa t'ámu ekwatsi t'ámu (Art. 84). Énga ménku kwérataaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu, tsimani wéxurhini jimpo énga wénani jáwaka ima juramuni, énga K'éri Tánkurhikwa áchikurhini japirinka, kókani úkurhiati Colegio Electoral arhirakata, ka kúnkurhinhani tsimapurhu yámintuichiri ts'imeri énga jima áchikurhini jáwaka, arhinhawati santaruicha jimpo ka s'ipatinku erakutarakwa jimpo, ma juramutini énga sáni isi jáwaka; imat'u Tánkurhikwa xárhata, orheta témpini jurhía jimpo énga arhínhaka juramutini énga sáni isi jáwaka, ima eyánpikwani para erakuni juramutini énga imani úkwani k'amataka, ka no jáwata sáni kutsi éski témpini t'ámu, ka no santaru éski témpini yúmu tánimu kutsiicha énga yóarhinhaka ka úkurhiaka erakukwa.

Énga Tánkurhikwa no áchikurhini jáwaka, Tánakwa énga ménku jáwaka arhíratu ma Juramuti K'éri Iretarhu anapu énga sáni isi jáwaka ka yóarhiati Tánkurhikwani paraki santaru áchikurhiaka, ka arhínhaka juramutini énga mátaruni jimpo jáwaka ka xárhataka eyántpikwani para erakukwa juramutiri na énga `orheta arhijka.

Énga juramuti kwérataka t'ámu wéxurhini para k'amatani, énga K'éri Tánkurhikwa, jáwaka áchikurhini, arhínati juramutini énga mátaruni jimpo jáwaka énga ima úkwani k'amarataka, énga Tánkurhikwa no kúnkurhitini jáwaka, Tánakwa énga ménku jáwaka arhíratu ma juramutini énga sáni isi jáwaka ka yóarhiati K'éri Tánkurhikwani para santaru áchikurhini para úkurhiaka Colegio Electoral arhirakata ka úaka erakukwa juramutiri énga mátaruni jimpo jáwaka.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi yúmu (Art. 85). Énka wénani ma ánychikurhikwa éski na karakata arhijka ka no níwaka juramuti erakunhati, o erakukwa no jáwaka úkurhitini ka arhíkakati ma diciembre jimpo, jurak'uati, juramuti énka k'amataka ka jupíkati Juramutikwani Winhaperakwa anapuni, jintéeni juramutini énka mátaruni jimpo jáwaka, imanki arhíaka K'éri Tánkurhikwa, o énka kwérataka imanki sáni isí jáwaka, imanki arhínka Tánakwa énka ménku jáwaka, úni na énka arhinhajka ima arhinskwa jimpo énka tasípani iri jaka.

Énka kwérataka ma juramuti sáni isí, K'éri Tánkurhikwa, énka no kúnkurhitini jáwaka, o énka no jáwaka Tánakwa énka ménku jáwaka, arhínhati ma juramutini énka mátaruni jimpo jáwaka paraki ánychikurhiaka ima jurhiechani énka ima no jáwaka.

Énka ma juramuti kwérataka santaru éski ma ekwatsi ka témpini jurhía jimpo ka K'éri Tánkurhikwa no kúnkurhitini jáwaka, Tánakwa énka ménku jáwaka yóarhip'iatu santaru ánychikurhini Tánkurhikwani paraki wantaka sésikwa íntspikwani jimpo ka arhínaka, juramutini énka mátaruni jimpo jáwaka.

Énka sáni kwératakwa, úkurhiaka ménku, úkurhiati na énka arhijka arhinskwa énka tatsípani jaka.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi kwímu (Art. 86). Ánychikurhita Juramuti K'éri Iretarhu anapu jurak'unati énka ma k'éri no sési ampe únha, énka isí wantaka K'éri Tánkurhikwa, jimanki exanhaaka ima jurak'ukwa.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi yúmu tsimani (Art. 87). Juramuti K'éri Iretarhu anapu. Énka wénaka ima terorikwani, exerpiati K'éri Tánkurhikwarhu o Tánakwa énka ménku jáwaka, énka ima no jáwaka, isí wantaati: "Ji patsaaka ka patsanhaka Karakata Ireta no xáni Kéri Tánkurhiticha énka arhíkurhika Méxiku ka juramukuicha énka jima wérajka, ka sési ánychikurhini i juramutikwarhu K'éri Iretarhu anapuni énka kw'iripu íntskukarini, ménku exeparini éski yámituicha sési jáwaka ka éski Tánkurhikwa k'éaka, ka énka no isí K'éri Iretarini kurachiaka".

Arhintskwa t'ámu ekwatsi yúmu tanímu (Art. 88). Juramuti K'éri Iretarhu anapu námpi úa mátaru k'éri iretarhu nírani éнка no jwinhaaka K'éri Tánkurhikwa o Tánakwa éнка ménku jáwaka.

Arhintskwa t'ámu ekwatsi yúmu t'ámu (Art. 89). Juramuti K'éri Iretarhu anapu ampuati úni ka imani ampe miákurhiati, íni ampe jimpo:

- I. Xárhatani ka úrani juramukuichani éнка petáaka ima K'éri Tánkurhikwa, exeparini éski isí únhaka ka éski no ma ampe jimpo ima jurak'unhaaka.
- II. Arhírani ka manatani jarhuatpichani jima despacho anapuichani, manatani agentes diplomáticos arhíkatichani ka k'éri áchikurhitichani Hacienda anapuichani, ka arhínhani ka manatani éski na wékaka mátaru áchikurhitichani kúnkurhikwarhu anapuichani, éнка Karakata o juramukuicha no mátaru ampe arhíaka;
- III. Arhírani k'éri juramutspichani, agentes diplomáticos ka cónsules generales arhíkaticha, éнка Iretiri Orhetspikwa sési exeaka.
- IV. Arhíranani, éнка Iretiri Orhetspikwa sési exeaka, Coroneles ka mártaru oficiales superiores Warhipikwarhu anapuicha, Armada ka Fuerza Aérea K'éri Iretarhu anapuicha, ka k'éri áchikurhitichani Hacienda anapuichani.
- V. Arhírani mátaru oficiales Warhipikwarhu anapuichani ka Fuerza Aérea Nacionales arhíkatichani, na éнка juramukwa arhijka.
- VI. Patsani k'éri iretani ampeni, na éнка juramukwa arhíkaka, ka úrani yámintu Fuerza Armada arhirakatani, Armada arhirakatani ka Fuerza Aérea arhirakatani paraki ínkhakurhini sési jáwaka ka kwápikwa K'éri Iretiri.
- VII. Úrani Guardia Nacional arhirakatani imat'u jimpo, na éнка arhijka fracción IV arhintskwa 76 anapu.
- VIII. Warhipikwa arhíani K'éri Ireta éнка Mexiku arhíkurihika jimpo, wénakwa juramukwa K'éri Tánkurhikwarhu anapu.
- IX. Arhírani, éнка Iretiri Orhetspikwa sési exeaka, ima Útspirini Yámintu K'éri Iretani anapuni;

- X.** Juramuni sési pa`perakwani mátaru k`éri iretichani jinkoni ka úani pakaterakuichani mártaru k`éri iretichani jinkoni, ka it`u k`amatani, eyánkpiani, áanaxutani, mók`takwani, mentaru sési úant`ani, két`atani, ka arhíni na kurankunha ts`íma, éнка Iretiri Orhetspikwa jwinhaaka. Ima sési pap`erakwa ampe jimpo, Juramuti K`éri Iretarhu anapu exeati ari wénakuichani juramukuirí: wantakurhikwa yámintu iretichiri, no ínchamukuni mataru k`éri iretani, sési pa`perakwani yámintu k`éri iretiri, éski k`amataaka no sési arhikwa o éski warhipikwa arhiawaka mátaru k`éri iretichani, éskiksí mák`u juramunhaka yámintu K`éri Ireticha, jarhuap`erakwa yámintu k`éri iretichiri para sési k`éeni, ka jirinani éski yámintu ireticha sési pa`perakwa jáwaka ka sésiksí jáwaka k`éri ireticha.
- XI.** Yóarhiani K`éri Tánkurhikwani paraki ánychikurhiaka, éнка isí arhíaka Tánakwa éнка ménku jáwaka.
- XII.** Íntskuni imanki wétarhiaka Winhapikwa Sési Úkuiiri paraki ampuaka sési ánychikurhini.
- XIII.** Jatsíani puertos arhíkatichani, jatsíani aduanas itsíirhu ka fronterizas arhíkatichani, ka arhíni nániksí jáwa.
- XIV.** Íntspiani, na éнка juramukwa arhijka, tekakunt`akwa ts`ímanki jataperakwarhu jáwaka mák`u wantanhakwani jimpoka no sési útspitikaksí jimanki juramutspikuicha k`éri iretarhu anapuicha ampuaka juramuni ka ts`ímanki k`amanharhiaka no sési útsipikwa, jima Echeró anapuni;
- XV.** Íntspiani santaru ampe ma kw`iripuni ma jurhíechani jimpok`u, na éncia juramukwa arhíaka, ts`ímanki ma ampe exent`aka, it`u ts`ímanki ma jimpáni ampe xárhataaka o ts`ímanki sési jarhataaka ma úkwa ampeni.
- XVI.** Éncia Arhut`akwa Iretiri Orhetspitichiri arhíkaticha no ánychikurhini jáwaka, Juramuti K`éri Iretarhu anapu ampuati arhínatani imanki wantajka fracciones III, IV y IX éncia sési exeaka Tánakwa éncia ménku jáwaka.
- XVII.** (Kachukukata).
- XVIII.** Xárhataani paraki exeaka Iretiri Orhetspikwa, ts`ímáni tanípurhu éncia arhinhatakaksí K`éri Juramutspiri T`are Kúkurhikwa Sési Úkuiiri ka éski ima sésikuichani paraki jurak`ukwa ánychikurhitani paraki sési exeaka imat`u Senado.
- XIX.** (Kachukukata).
- XX.** Mátaruichani éncia sesimintu íntskwawaka ari Karakata.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi témpini (Art. 90). Ima Sési Útspikwa Ireta K'érirhu anapu jintéewati centralizada ka paraestatal arhirakata na énka arhiaka Juramukwa Orgánica arhirakata imanki petáaka Tánkurhikwa, énka estákwaka úkuichani K'éri Iretarhu anapuichani énka jatsikakasi Jarhuatpikuicha K'éri Iretarhu anapuichani ka Departamentos Administrativos arhíkatcha ka arhiati na kuéranha entidades paraestatales arhíkatcha ka na íntchap'ia Ireta K'éri imeri úka jimpo.

Juramukuicha arhiati na pa'pera entidades paraestatales ka Ireta K'éri, o ts'ima ka Jarhuatpikuicha K'éri Iretarhu anapuicha ka Departamentos Administrativos arhíkatcha.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi témpini ma (Art. 91). Para jintéeni jarhuatpiti Despacho anapu arhirakata wétarhiati Méxiku kánkatini, yámintu sésikwa jatsiani ka ma ekwatsi ka témpini jatirini.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi témpini tsimani (Art. 92). Yámintu Reglamentos, Eyánpikuicha, Pakatperakuicha ka juramunhakuicha Juramuti K'éri Iretarhu anapuri jáwati kwirunharhitini Jarhuatpiti K'éri Iretiri o Juramuti Departamento Administrativo arhíkatcha anapu jimpo ts'imanki imani exeaka, ka énka no isiwaka námpi juramunha.

Arhinskwa t'ámu ekwatsi témpini tanímu (Art. 93). Jarhuatpíticha Despacho anapuicha ka Juramuticha jima Departamentos Administrativos arhíkatcha anapuicha, énka mítakurhiaka áchikurhiniani na énka ménku anchinaka, arhiati Tánkurhikwani, na jarhaskiksi úkuicha ts'imanki exea jaka.

Nákintaru Arhut'akuicha ampuati yóarhiani jarhuatpítichani k'éri iretarhu anapuicha, Útspiri Yámintu K'éri Iretarhu anapuni, juramuti departamentos administrativos anapuri, it'u directores ka administradores jima arhukukuicha descentralizados k'éri iretarhu anapuicha o jima útspikuicharhu jimanki santaru tumina jatsiaka k'éri ireta, parakiksi eyánpikiaka énka wantonskurhini jáwaka ma juramukwa o mítakurhiaka ma tuminiri ampe iméchiri úkwa jimpo o paraki kurhakuwaka na kurhakhia o ma ampe k'uramarini.

Ts'ima Arhut'akuicha, éнка t'ápuru jima anapuicha, éнка kw'iripui orhetspitiakaksí, ka terók'ani, éнка Iretiri Orhetspiticha jintéewaka, jatsiatiksí sésikwa para jirínani naksí jaka ánychikurhini ts'ima arhukukuicha descentralizados ka útspikuicharhu jimanki santaru tumina jatsiaka k'éri ireta. Ka ts'ima jirinakuicha mítintanhati Juramuti K'eri Iretarhu anapuni.

Ts'ima Arhut'akuicha ampuati kurhak'urhini éskiksí arhiawaka santaru ma amperi o síranta juramutichani jurhap'erakwa ka arhut'akwarhu anapuichani, éнка ima karakata jáwaka, imanki kurhakunhaka tempini yúmu jurhia jimpo éнки ima jiokanhaka.

Na éнка ima úkurhiaka jintéewati éski na arhijka Juramukwa K'éri Tankurhikui ka imeri juramunhakwa.

ARHUT'AKATA T'ÁMU WINHAPIKWA SÉSI ÚKUIRI

Arhintskwa t'ámu ekwatsí témpini t'ámu (Art. 94). Jatsínhati ima úkwa winhapikwa sési Úkui K'éri Iretarhu anapu ma Kúnkurhikwarhu éнка arhinhaka T'are Kúnkurhikwa Sési úkui, ma Juramutspikwa Erakukui, Juramutspikuicha Colegiados ka Unitarios jima Circuito anapuicha ka Juramutspikwa Distrito anapuicha.

Ima úkwa, exepikwa ka sési jánkwa Winhapikwa Sési Úkui K'éri Iretarhu anapu⁸⁶, no exeparini imani T'are Kúnkurhikwani Sési úkui K'éri Iretahu anapuni, teroritini jáwati ma Arhit'akwa Sési Úkui K'éri Iretarhu anapu⁸⁷ waxastatini na éнка i Karakata arhiaka, ka éski na juramukuicha arhiaka.

⁸⁶ Éнка jucha arhiaka " T'are Kúnkurhikwa Sési úkui K'éri Iretarhu anapu" wantani jáwakaksí imeri éнка turhisí jimpo arhinhajka "Suprema Corte de Justicia de la Nación" jimpoka ima jintéesti éнка arhijka na jatsikunha juramukwa.

⁸⁷ Ex je ima Arhit'akwa Sési Úkui K'éri Iretarhu anapu jintéesti imanki turhisí jimpo arhiranhajka "Consejo de la Judicatura Federal", ka imesti éнка juramunhajka ka exerpisinti na úkurhia jima Winhapikwa Sési Úkui

Ima T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu úkurhitini jáwati témpini ma K'éri juramutspichani⁸⁸ jimpo ts'imanki áchikurhiaka Yámintuicha kúnkurhitini o Támu jimpo.

Na éнка arhíaka juramukwa áchikurhiati Yámintuicha kúnkurhitini o Támu úatiksí yámintuicha exeani, ka sonméni sípatinku éнка sési jánkwa o sési ampe yámintu iretiri isí wétarhiaka.

Na éнка ampuaka áchikurhini ima T'are Kúnkurhikwa, na éнка ampuaka úni Yámintuicha o Támu jimpo, imanki ampuaka mítini ts'íma Juramutspikuicha Circuito anapuicha, ts'íma Juramutspikuicha Distrito anapuicha ka imeri Juramutspikwa Erakukui, it'u na éнка k'amanharhiaka ts'imánki winahpikwa sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu áchikurhiaka, juramunhati na éнка juramukuicha arhíaka, na éнка waxastatini jaka i Karakatarhu.

Arhit'akwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu, arhíati na xáni, naksí arhukunha circuitos jimpo, ampe echerihu ampua juramuni ka, ka éнка wétariaka, ampeksí ampua exeni, ts'íma Juramutspicha Colegiados arhikatcha ka Unitarios Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha.

Ima kúnkurhikwa yámintuichiri T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri ampuati péetani pa'érakwa paraki yámintuicha úrawaka, para ampuni sési arhukurhini Támu jimpo imeri ampe imanki kúnkurhikwa mítiaka, it'u exani Juramutspikwa Colegiados ima Circuito anapuicha, para kókani exeani ka k'amarukwani imani ampeni éнка ampuaka mítini, ts'imani éнка arhit'akwaka na arhijka juramukwa o ts'imani éнка, éski na arhíaka ima pa'perakuicha, kúnkurhikwa wantaati na santaru sési úkurhia. Ts'íma pa'perakuicha úaranhati tatsípini éнка xárhatanhaaka ma sírantarhu.

⁸⁸ Éxe je K'éri Juramutspicha jintéesti ts'imanki santaru k'éri juramutspikwa jatsika ka ts'íma arhisinti na éнка arhintanha ka kurankunha juramukwa, it'u éнка ma warhipikwa. Jima niaraka jimpoka máritaru juramutspicha no sési pakaraaka o kw'iripu no jeyapanhantaka imanki ts'íma wantaaka, turhisí jimpo arhinhasinti "Ministro".

Juramukwa jatsíati na úranha ima arhit'akwa juramukuiri éнка jatsíaka juramutspikuichani Winhapikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu na éнка kurhankunha ari Karakata, juramukwa k'éri iretarhu anapuicha o ireta no xáni k'érirhu anapuicha ka pa'perakwa mátarhu K'éri Iretichani jinkoni, it'u na áanaxutanha o motsítanha.

Na xánki anta ima ánychikhita jimpo K'éri Juramutspicha T'are Kúnkurhikuiiri anapuicha, ts'íma T'are Juramutspicha Circuito anapuicha, Juramutspicha Distrito anapuicha ka Arhit'aticha Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapuicha, it'u T'are Juramutspicha Erakukuiri, námpi ampuia sapi únt'anhani.

Ts'íma K'éri Juramutspicha T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri anapuicha jáwatiksí ima terorikwarhu témpini ka yúmu wéxurhichani, ka ampuatiksí manatanhane na éнка arhijka Arhutsíkwa T'amu ari Karakatiri ka, éнка ima k'amaraaka, jatsíati sésikwa paraki méyamunhaaka éнка níwaka.

No ma kw'iripu éнка jintéewaka K'éri Juramutspiti ampuati méntaru arhínhant'ani, soluiki éнка sáni isí japirinka o mátaruni jimpo japirinka.

Arhinskwa t'ámu ekwatsí témpini yúmu (Art. 95). Para ampuni erakunhani K'éri Juramuti T'are Kúnkurhikuiiri Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu, wétarhinhaati:

- I. Méxiku kánkatini, ka yámintu sésikuichani jatsíani sési pa'perakuiri ka civiles arhikatichiri;
- II. Jatirini éski ma ekwatsí ka témpini yúmu wéxurhini éнка erakunhaka;
- III. Jatsíni ima jurhía éнка erakunhaka, témpini wéxurhini tatsípani, sīranta kwáp'iriri, éнка péetaka juramuti o ma K'umanchikwa jorhentpikuiri imanku ampuaka ima úni;
- IV. Ískiksí yámintuicha sési exeaka ka éski no jataperakwarhu japirinka jimpoka no sési útsipka santaru éski ma wéxurhini ima k'amanharhikwani jimpo, pero éнка

sĭpap'iaka, isku k'arhap'ipka ka mátaru énka yámintuicha no sési exeaka námpi úa járhani, nákintarma énka imani jimpo k'amanharhitakaksĭ.

V. Irekani ixú K'éri Iretarhu tsimani wéxurhikwa jimpo tátsipani énka erakunhaka, ka

VI. No jintéeni, jarhuatpiri k'éri iretarhu anapu juramuti de departamento administrativo, Útspiri Yámintu K'éri Iretarhu anapu o Sési Úri Echerio anapu, iretiri orhetspiti, kw'iripuri orhetspiti not'u juramutini ma ireta no xáni kérirhu o juramutini Echerio, ma wéxurhini jimpo tasípani énka erakunhaka.

Arhínhakwa K'éri Juramutspiri íntspinhati úkurhiati énka wénani erakunhaka ima kw'iripuni énka jima orhepani sési jántspika, kókani úka imani ampeni, énka jintéewaka ma kw'iripu sési kaxumpiti o éнки káni mítiaka ka sésimintu ánchiaka, sési úriaka o énka yámintuicha sési exeaka ka énka tátsipani ánchikurhikwa jimpo sési úraka juramukwani.

Arhinskwa t'ámu ekwatsĭ témpini kuímu (Art. 96). Para arhínhani K'éri Juramutspiri T'are Kúnkurhikuri Sési úkuri anapu, Juramuti K'éri Iretarhu anapu tanímu kw'iripuni exerati Senado arhirakatani, imanki, énka ima kw'iripu wénani niwaka jima orhepani parakiksĭ exeawaka. Erakwati K'éri Juramutspini imanki jima jáwaka. Ima erakukwa úkurhiati énka ima erakunhaka tsimapurhu erakutarakwa jimpo ts'ímeri énka jĭak'ani jima jáwaka, ma ekwatsĭ ka témpini jurhía jimpo. Énka Senado no wantaka ts'íma jurhía jimpo, arhínhaati K'éri Juramutspiri ima kw'iripu énka, imeri tanipuru jimpo, Juramuti K'éri Iretarhu anapu erakwaka.

Énka ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspiti no sési exeawaka yámintu ts'íma tanípuruichani, Juramuti K'éri Iretarhu anapu mátaruichani erakwawati, na énka arhijka tátsipani. Énka ts'ímant'u nóksĭ sési exeawaka, imani terorikwani jupikati ima kw'iripu énka imeri tanípurhuiri jimpo, erakwaka Juramuti K'éri Iretarhu anapu.

Arhinskwa t'ámu ekwatsĭ témpini yúmu tsimani (Art. 97). Ts'íma T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha arhínhatiksĭ ka jima jatsítspinhatsĭ Arhik'takwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapuni jimpo, na énka waxastakata jaka ka na énka wékaaka ka éski na wétarhiaka ka na énka útspikurhiaka na énka

juramukwa arhiaka. Jima terorikwarhu jáwati kwímu wéxurhini jimpo, enka ts'íma k'amaraka, enka mentaru jimpo erakunhaka o éнка santaru ampe íntskunhaka, solo ampuatiksí ewánt'ani ima áńchikurhitani ima jimpo ka na éнка útatspikwa éнка waxastaka juramukwa.

Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu ampuati arhínhatani ma o maru Juramutspirini Distrito anapuni o T'are Juramutspicha Circuito anapuicha, o arhínhani ma o maru comisionados especiales arhíkatichani, éńki isí exeaka o enka Juramuti Kéri Iretarhu anapu kurakwaka o Arhut'akuicha K'éri Tánkurhikwarhu anapuni, o ma Juramuti ma Ireta no Xáni K'érirhu anapuni, imak'u jimpo paraki jirinaaka ma o maru ampe éнка úkurhika ka ima jintéeaka ma xáni k'éri ampe éнка no sési úkwaaka kwáxchakwa kw'iripuirini. It'u ampuati kurhak'urhini imani Arhik'takwani Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapuni, éнка jirinaaka na jámaxaki ma juramutspiri o t'are juramutspiti K'éri iretarhu anapu arhíkata.

Ima T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri ampuati imak'u jirinani ma o maru ampe enka no sési úkwaka erakutarakwani iretiri, ka soluiki enka imanki exeaka ampuaka no sési jakak'uni imanki juramukwa arhíjka yámintu erakukuirini ma Winhapikwa Tánkurhikurhiri. Imanki ima jirinakwa jimpo exent'aka ka kókani exanhati náni enka jáwakaksí ts'íma arhukukuicha éнка ampuaka mítini.

Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri arhínhati ka manatati imeri jarhuatpitini ka mátaru teroritichani ka áńchikurhitichani éнка jima áńchikurhiaka. Ts'íma T'are Juramutspicha ka juramutspicha arhinhatiksí ka manatatiksí ts'ímeri teroritichani ka mátaru áńchitichani éнка jima Juramutspikuicharhu jima Circuito anapuicha áńchikurhiaka ka Juramutspikuichani Distrito anapuichani, na enka juramukwa arhíaka imeri éнка arhiaka náksí ampua santaru antani ts'ímanki jima áńchikurhijka.

T'ámu wéxurhini jimpo, Yámintuicha éнка T'are Kúkurhikwarhu áńchikurhijka erakwatiksí Juramutini T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapuni, imanki námpi ampua jimak'u méntaru erakunhani.

Mántani K'éri Juramutspiti T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri, éнка iman úni ínchaaka, isĩ wantap'iatu Iretiri Orhetspikwarhu:

Juramuti “¿wantasĩnti sési úni áncuikurhitani ka exeparini éski sési jáwaka k'éri ireta ari terorikwani K'éri Juramutspiti T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapuni enkari itsĩnhaka ka patsani ka patsanhani ari Karakata Ireta K'éririni ka juramukuichani enka jima wérajka, ménku exeparini eski yámintu Tánkurhikwa sési jáwaka ka k'éaka?”.

K'éri Juramutspiti: “Jo, isĩ wantasĩnka”.

juramuti: “enka no isĩ úaka, eski, K'éri Iretakini kurachint'aka”.

Ts'ima T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha wantap'iatiksĩ T'are Kúnkurhikwa Sési úkuirirhu ka Arhit'akwa Sési úkuiri K'éri iretirirhu.

Arhinskwa t'ámu ekwatsĩ ka témpini yúmu tanímu (Art. 98). Énka kwérataka ma K'éri Juramutspiti santaru éski ma wéxurhiniaka, Juramuti K'éri Iretarhu anapu exep'iatu arhínatarakwa paraki mátaru K'éri Juramutspiti éki sáni isĩ jáwaka Iretiri Orhetspikwarhu, exeparini imanki arhijka arhinskwa 96 i Karakatiri.

Énka kwérataaka ma K'éri Juramutspiti jimpoka warhíaka o ima níwaka, Santaru K'éri Juramuti exep'iatu mátaruni énka wekaaka arhinhani jima Iretiri Orhetspikwarhu, na énka arhijka ima arhinskwa 96 ari Karakatiri.

Éki nótaruksĩ jáwakaksĩ ts'ima K'éri Juramutspicha T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri imak'u k'éri no sési ampe amputiksĩ imani jurak'uni; Juramutini K'éri Airetarhu anapu exeranhati ka, énka ima tekant'aka, exanhaati paraki tekaaka Senado arhikata.

Ts'ima sésikuicha énka kurhak'urhika K'éri Juramutspicha, énka no santaruiwaka éski ma kutsĩ, amputiksĩ intspinhani T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapuni jimpó,

ts'imanki santaru jimpoiwaka éski ima, ampuatiksī intspinhani Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jimpo éki sési exeawaka ima Iretiri Orhetspikwa. No ma sésikwa énka kurhak'urhika ampuati santaruini éski tsimani wéxurhikwa jimpo.

Arhintskwa t'ámu ekwatsī témpini yúmu t'ámu (Art. 99). Ima Juramutspikwa Erakukuii jintéewati, no exeparini imanki arhijka fracción II del arhintskwa 105 i Karakatiri, santaru k'éri juramuti jursisdiccional arhirakata énka imani mítikaka Winhapikwa Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu.

Para úni imani ampe énka ampuaka, Tribunal ánychikurhiati ma K'éri Kúnkurhikwarhu ka it'u Támu Echericharhu ka imeri ánychikuichani yámintu kw'iripu ampuati exeni, na énka juramukwa wantaaka. Jatsíawati kwáp'ichani ka mátaru ánychikurhitichani énka wétarhiaka para sési ánychikurhini.

K'éri Kúnkurhikwarhu jatsíawati yúmu tsimani T'are Juramutspicha Erakukuii Juramuti Tribunal anapuniri erakunati Sala Superior arhirakatani jimpo, ka t'ámu wéxurhini jáwati.

Juramutspikwa Erakukuii wantaati ka nótaru nema ampuati méntaru wantani, na énka i Karakata arhijka ka énka juramukwa jatsínhaka, imeri:

- I. Imanki no sési exenhaaka erakukuichiri k'éri iretarhu anapu kw'iripuii orhetspiticha ka iretiri orhetspiticha.
- II. Énka no sési exenhaaka erakukwa Juramuti Ireta K'érii énka arhíkurhika Méxiku ts'imani ampuati mák'u wantanhakwani jima Sala Superior jimpo.
 1. Ima Sala Superior k'amatati miyuni erakukwa Juramuti Ireta K'éri énka arhíkurhika Méxiku, énka wénani mák'u wantanhakwaaka, o imani ampe, imanki no sési exenhaaka imeri ampe ka jima niwakaksī rhini, ima jimpo wantaati éski sési jaka erakukwa ka newa Juramuti K'éri Iretiri énka Erakunhaaka ts'imeriri énka wékaaka erakunhani jimpoka santaru erakutarakuichani jatsíaka;

- III.** Imanki no sési exenhaaka wantakwa juramutiri electoral federal arhikatiri, énska no isĩ jásíiwaka éski na arhijka tsimani fracciones énska tatsípani jaka, éskiski no úaka éski karakata o juramukwa arhijka.
- IV.** Ima úkwa énski no sési exenhaaka o énska mák'u wantanhakwaaka ka énska nótaru nema ampuaka mátaru wantani juramutichiri ireta no xáni k'érirhu anapuicha ka arhíni éski sési o no sési jaka erakukwa ka mák'u wantanhakwani énska ma warhípi kwa ima jimpo jáwaka, énska ampuakaksĩ no sési úkuni erakukwani o na énska ima manatanhani jáwaka. Ima ampeni úatiksĩ kurák'urini énska úaka méyamunhani ka énska juramukwarhu ampuaka únhani ima jurhia jimpo énska erakukwa úkurhíni jáwaka ka énska orheta ima jurhia énska arhip'iaka karakata o éski na juramuaka ts'ima arhut'akuicha o énska waxakaka juramutichi énska erakunhaaka.
- V.** Imanki no sési exenhaaka wantakui énska no sési úkwaka sésikuichani erakurhitiri kw'iripuri énska úaka erakuni, erakunani ka kúnkurhíni iski na wékaka para wantonskurhíni k'éri iretiri ampe, na énska arhip'iaka i Karakata ka juramukuicha;
- VI.** Warhípi kuicha o no sési pa'éra kuicha énska jatsáwaka Tribunal arhirakata ka imeri ánkurhiticha;
- VII.** Warhípi kuicha o no sési pa'éra kuicha ánkurhiticha jimpo énska jatsiawaka K'umanchikwa Erakukui K'éri Iretarhu anapu ka imeri ánkurhiticha;
- VIII.** Ampuani arhip'ini ka jatsíkwani k'amanharhikuichani ima ampe jimpo; ka
- IX.** Mártaruichani énska juramukwa arhíaka.

Énska ma Sala imeri Juramutspikwa Erakukui wantaaka éski no úkurhika o no mák'u wantanhaaka éski karakata arhijka, o mák'u wantanhakwa o kurhankunha ma arhínskwa ari Karakatiri arhijka, ka ima arhip'ikwa ampuaka mátaru ampe arhíni éski imanki arhijka ima Salas o Yámintu Tánkurhikwa imeri T'are Kúnkurhikwa Sési Úkui, nákintarma,

Ts'ima K'éri Juramutspicha, Salas o ma arhukukwa imericha, ampuati wantant'ani éski no mák'u ampe arhíni jaka, na énska juramukwa arhíaka, paraki Yámintu T'are Kúnkurhikwa Sési Úkui K'éri Iretarhu anapu arhip'iaka náki sési jáwa éski pakaraaka. Ima mák'u wantanhakuicha éki ini jimpo arhip'inhaka námpi mót'akwa imanki orheta wantanhaaka.

Ima na éнка ánkurhiaka T'are Kúnkurhikuri, ampe éнка ampuaka mítini Salas arhíkatcha, na éнка útatspiaka mák'u wantanhaakwa imanki ampuaka mítini, it'u na únha imankiksí isí arhip'ika jima mántani ampe jimpo, jintéewatiksí ts'imanki ari Karakata ka juramukuicha arhíaka.

Sési útatspikwa, exep'ikwa ka na éнка úaka Juramutspikwa Erakukuri ampuatiksí mítinhani, na éнка juramukwa arhíaka, ma Comisión arhirakata Arhit'akwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapu, imanki úkurhiaka Juramuti Juramutspikwa Erakukuri anapuni jimpo, imanki jima juramuaka, ma T'are Juramutspiti Erakukuri jima Sala Superior anapuni imanki arhinhaaka jimak'u erakukwani jimpo⁸⁹; ka tánimu Arhit'atcha jima Arhit'akwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapuicha. Ima Juramutspikwa exerpiati ma s'iranta jimanki arhiaka na xáni tumina wétarhinha imani Juramuti T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri paraki ima íncharaaka ima s'irantarhu éнка arhiaka na Xáni Wétarhia Tumína jima Winhapikwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapuni jimpo. It'u, ima Juramutspikwa xárhataati imeri Juramukwani éki jima incharini jáwaka ka pa'éraquichani paraki sési ánkurhinhaaka.

Ts'ima T'are Juramutspicha Erakukuri Sala Superior anapuicha ka ts'imanki mapurhu k'éri iretarhu jáwaka erakunhatiksí erakutarakwa tsimapurhuidi ts'imechiri énkaksí jima jáwaka Arhut'akwa Iretiri Orhetspitichiri, o éнка mintsitani jáwaka Tánakwa éнка ménku jáwaka jimpo. Juramukwa arhíati na únha.

Ts'ima T'are Juramutspicha Erakukuri Sala Superior anapuicha úatiksí na éнка juramukwa arhíaka, ts'imanku xasiwaka éski imanki wétarhinaka para jintéeni K'éri Juramutspi T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapu ka jima jáwatiksí témpini wéxurhini ka no santaruwati. Énkaksí nótaru wékaka járhani, énkaksí níwaka ka éнка sésikwa kurhak'urhiaka T'are Juramutspicha Erakukuri jima Sala Superior anapuicha únhatiksí, pakatatiksí ka íntspinhatiksí Sala arhirakatani jimpo, na éнка arhijka arhintskwa 98 i Karakatiri.

⁸⁹ Ima jimak'u erakukwa jintéesti imanki turhisí jimpo arhinhajka "insaculación" jimpoka ima jintéesti ma erakukwa éki jimak'u 'ukurhijka.

Ts'ima T'are Juramutspicha Erakukui ka ts'imanki mapurhu k'éri iretarhu jáwaka wétarhiatiksí imanki juramukwa arhiáka, ts'imanki xasiwaka éski imanki wétarhinajka para jintéeni T'are Juramutspiri jima Juramutspikuii Colegiado Circuito anapu. Jima jáwatiksí yúmu tanímu wéxurhini jimpo ka no santaruiwati, námpi isiíwati éнка jima karhárika mátaru áchikurhitarhu.

Áchikurhiticha Juramutspikwarhu anapuicha juramunhatiksí áchikurhikwani na éнка arhijka Winhapikwa Sési

Úkui K'éri Iretarhu anapu ka na éнка arhip'ijka ka na éнка no ampuaka éski na arhijka juramukwa.

Arhintskwa yúmu ekwatsí (Art. 100). Ima Tánkurhikwa Sési Úkui Ireta K'éri anapu jintéewati ma arhut'akwa jima winhapikwa Sési Úkui Ireta K'éri anapu ka wantakurhiati jimpoka mitiaka, para úni kurhak'urhini ka exerpiani imeri mák'u wantakuichani.

Ima Arhit'akwa úkurhiata yúmu tsimani kw'iripuni jimpo ka imanka, imeri mechakwa jintéewati Juramuti T'are Kúnkurhikwa Sési Úkui, ka imat'u jintéeeati imeri Arhit'akuirihu; tanímu Arhit'aticha ts'imanki jirinawaka kúnkurhitini Yámintu T'are Kúnkurhikwa, ka éнка jintéeeakaksí santaru éski yúmu tanímu erakutarakuichani jimpo, ts'ima T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha; tsimani Arhit'aticha ts'imanki jirinawaka jimanki jáwaka Iretiri Orhetspiticha, ka mechakwa imani Juramuti K'éri Iretarhu anapuni jimpo.

Yámintu Arhit'aticha tanawatiksí síranticha ts'imanki arhikata jaka jima arhintskwa 95 ari Karakatiri ka jintéeni kw'iripu éski erakurhiaka jimpoka ampuaka áchikurhini ka sési úrini, ka éski no síparpiri ampewaka, jiák'ani éнки áchikurhini jáwaka, éнки jintéeeaka arhirakata T'are Kúnkurhikwa jimpo, ka éskiksí mítinhaka juramukwarhu sési úkui jimpo.

Ima Tánkurhikwa áchikurhiata yámintu o arhut'akukata. Yámintu tánkurhikwa arhip'iatí náni na jirinakurhia, ka éskiksí manatanhakaksí t'are juramutspicha ka juramutspicha, it'u mátaru áchikurhiticha imanki juramukwa isí arhiaka.

Imak'u Juramutí Tánkurhikwa Arhit'akuirí, mátaruicha Arhit'akpicha jáwatiksí yúmu wéxurhini ima áchikurhitarhu, ampuatiksí mot'sítani sankani arhipini, ka not'u ampuati méntaru arhip'inhani mátaru áchikurhikwa jimpo.

Arhip'iticha námpiksí orhets'ikwaka ts'imanki arhinhajka, imani jimpo áchikurhiatiksí éski náksí wéka ka nonema jinkoni sési pakarani. Énki na xáni jáwaka jima áchikurhini, solo ampuatiksí manatani éski na k'amarukukata jaka ima arhut'akwa t'ámu ari Karakatiri.

Juramukwa arhip'iatí náksí únha ka éski jurhiatani jinkoni jáwaka áchikurhiticha, it'u para éski k'eaka ima áchikurhikwa sési úkuiri, imanka isí juramunhaka wénakuichani sési janhanharikuirí, éski jatsiaka ampe para isí úni, éski para yámintuicha mák'uaka, ka éski na wékaaka.

Isí éski na arhip'ijka juramukuicha, Arhit'akwa ampuati exerpini yámintu pakatperakuichani para sési úani imeri áchikurhikuichani. Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri ampuati kurhak'urhini Arhit'akwani éski exerpiaka yámintu pakatperakuichani ts'imanki isí exeaka éski wétarhijka paraki sési úakaksí áchikurhikwani winhapikuirí ireta k'érirhu. Yámintu T'are Kúnkurhikwa it'u ampuati sési eramatani ka, jiák'ani, ka it'u no sési exeni imanki Arhit'akwa wénani sési exeaka, énka santaruicha xáni éski yúmu tanimu sési exeaka. Juramukwa arhiati náni na ka náninksí niwaka ima ampecha.

Imanka isí sési únt'aka ima Arhit'akwa ménku jáwatiksí ka námpiksí ampua manhatanhani, ima jimpo, námpi ampua járhani ma juramutspikwa ka ni ma ampe énka ts'imani manhatawaka, solo ts'imanki énka isí jintéeka ma arinhakuirí jimpo, náni jáwa, énka méntaru sési exenhaka ka na énki manhatakaksí ts'imani t'are juramutspicha ka juramutspichani, ts'imanki ampuakaksí sési eramat'ani imani jimpo T'are Kúnkurhikwa

Sési Úkuiri, imak'u jimpo éнка sési jupinhaka ima jurhimpikuichani éski na arhip'ijka juramukuicha éнки újka juramuni jima.

T'are kúnkurhikwa Sési Úkuiri úati ima sīranta jimanka arhiaka na xáni tumina úra ka ima Arhit'akwa úati márutaruicha Winhapikwa Sési Úkuiri Ireta K'éri anapuichani jimpo, ka námpi úa imanki arhiaka Karakata imani párrafo yúmu tsimani ima artículo 99 jimpo. Ima sīranticha jimanka arhiaka naxáni tumina wétarhinchaka jintéeatiksī eyámpikata ima Juramuti K'éri Kúnkurhikuri paraki ampuni inchamukuni imankaksī wékajka úni para wantani naxani tumina wérájka Ireta K'érihu. Ima sési úkwa T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri anapu jintéeatī imeri Juramutiri.

Arhinskwa yúmu ekwatsī ma (Art. 101). K'éri Juramutspicha T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri anapuicha, T'are Juramutspicha circuito anapuicha, Juramutspicha Distrito anapuicha, ka sīranta úricha, ka ts'ima Arhit'aticha judicatura Ireta K'éri anapu, isī éski ts'ima T'are Juramutspicha ima sala k'éri kúnkurhikwa Erakutichiri anapuicha, not'u ampuati, noma ampe jimpo, jupikani o úni ánkurhikuichani o imanka isī arhiaka éski uaka ireta K'érihu, Ireta no Xáni K'éri anapuicha, ima Echeru o ma kw'iripuri, solo ts'imanki énkaksī uaka ka éski no méyamunhakaksī tánkurhikuicharhu jirinakuichirhu ampe, jorhētpikuicharhu, takukaticharhu ampe o jimanka intsīmpinhajka ampe.

Ts'ima kw'iripu éнки úkaksī ya ima ánkurhita K'éri Juramutspiti T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri anapu, T'are Juramutspiti Circuito anapuicha, Juramutspicha Distrito anapuicha o Arhit'aticha Judicatura Ireta Keriri anapuicha, ka it'u éski T'are Juramutspicha ima sala K'éri ima Kúnkurhikwa Erakutichiri anapuicha, not'u ampuatiksī, ánkurhini tsimani wéxurhini éнки chúxapaka jimanka ima wémupupka, éнки kwap'iricha, o nirani orhepani wérakuni mátaruni ma útatsperakwani jimpo éнки jima Winhapikwa Sési úkuiri Ireta K'éri anapu úkurhiaka.

Incharini ari tsimani wéxurhinirhu, kw'iripu éнки ánkurhipka isī éski K'éri Juramutspiti, solo éskiksī úpka ma ratku jimpo o mátaruni jimpo japka, not'u ampuati úrani ts'imani ánkurhikuichani ts'imanki arhip'ijka ima fraccion VI ima artículo 95 ari Karakata jimpo.

Ts'ima no jurak'ukukuicha éski na arhijka i articulo jatsikunhatiksī ánychikurhitichani sési úkuiri anapuichani ts'imanki ampuaka nirani ma sīrantani jimpo.

Énka no isī úaka éski na exekata jaka ya ts'ima parrafos tátsipani anapu, k'amanharhitawatiksī ka ts'itatiksī ima ánychikurhikwa imanka jaka incharini Winhapikwa Sési úkuiri Ireta K'éri anapu, it'u éski ts'imanki kwantperakuicha ampe ka ima ampe imanka ints'inhanka ima jimpo, no jupikapani ts'imani k'amanharhintskuicha ts'imanki mátaru juramukuicha arhiaka.

Arhinskwa yúmu ekwatsī tsimani (Art. 102).

A. Juramukwa arhiati náni na pakaraaka ima Juramuti Jirinati Ireta K'éri anapu, ts'imani ánychikurhiticha arhinhatiksī ka manatanhatiksī Juramuti K'éri jimpo, éski na pakatperakata jaka juramukuichani. Ima Juramuti Jirinati Ireta K'éri anapu úkata jáwata ma Útsipiri yámintu Ireta K'éri anapu, imanka arhinhataka K'éri Juramuti Ireta K'éri anapu ka éski sési exeaka ima senado o, éski no ánychikurhini jáwaka, ima Tánakwa énka ménku jáwaka jimpo. Para jintéeni útsipiri wétasinti: jintéeni ixu kánkata; jatirini ma ekwatsī tempini yúmu wéxurhini ima jurhiatikwa imankaksī arhinhataka, tempini wéxurhini, éski intskunhaka ima sīranta jimanka arhiaka éski ima jintéeka Kwáp'iri; ka éski yámintu kw'iripu sési exeakaksī, ka éski nomeni k'ataperakwarhu incharini japka ma no sési úkwani jatsikukuiji jimpo. Ima útsipiri ampuati o manatanhane éski na K'éri Juramuti wékaaka.

Ima Juramuti Jirinati Ireta K'éri anapu ampuati, chúxapani, juramutspikwarhu yámintu no sési úkuicha Ireta K'érihu; ka, ima jimpo, ima kurhak'urhiati ts'ima sīranticha para jupikani no sési úrichani ampe; jirinani ka exerpiani ts'ima ampechani éski úrakurhiaka para isimintu wantani éski ima isī úka; úni éski útatsperakuicha isī jurimpiti úkurhiaka parakaksī jatsikwaka sési úkwa sontku ka sésimintu; kurhak'urhini éskiksī jatsikwaka k'amanharhinskwa ka inhamukuni yámintu imanka juramukwa imani intskwaka.

Ima Útspiri yámintu Ireta K'éri anapu inchamukwati imamintu ts'imani no sési pa'perakuichani ka úkuichani ts'imanki isĩ arhip'iaaka ima arhintskwa 105 ari Karakatiri.

Yámintu arhip'ikuicharhu jimanka Ireta K'éri jáwaka; jiák'ani ts'ima diplomaticos ka ts'ima yámintu márutaruicha jimanka ima inchamukwaka Juramuti Jirinati Ireta K'éri anapu, ima Útspiri Yámintu K'éri Iretiri jantiak'u úati o imeri áchikurhiticha jimpo.

Ima Útspiri Yámintu Ireta K'éri ka ts'imeri kwáricha, miákurhiatiksĩ yámintu imanka no isĩ úkurhiaka, o éski no kurajchaka o no sési úkwaka ima juramukwani éski jiák'ani úkwakaksĩ kani éнка áchikurhini japka.

Ima áchikurhita arhit'atichiri juramukuiiri ima juramutikuiiri, jáwati para úni ima Juramuti Ireta K'éri anapu imanka, paraki isĩ úkurhiaka, arhip'iatu juramukwa.

B. Ima K'éri Tánkurhikwa ka ts'ima juramukuicha úricha jima ileticha no Xáni K'érirhu anapuicha, jimanka ima isĩ újka juramuni, waxastatiksĩ arhukukuicha éni kwáxchakwawaka sésikwa kw'iripuirini ts'imanki kwap'ijka ima juramukwa mexicano anapuni, ts'imanki mitiaka ima wantanskuichani no sési úkuiri ireta sési úkuiri éni mántani imeri áchikurhiti uaka, námpiksĩ exea ts'imanki úawaka Winhapikwa Sési Úkuiri Ireta K'éri anapu, ts'imanki no sési ukwaka ari sésikuichani.

Ts'ima arhukukuicha éni xárhankwa ima parrafo tátsipani anapu jimpo, úatiksĩ arhip'ini yámintu Iretarhu, ts'imanki no matakata jáwaka ka wantanspikuichani ka komu arhikurhini juramutichani jinkoni ts'imanki isĩ ampuaka úni.

Ari arhukukuicha not'u jintéeatu para isĩ juramuni káninki jintéekaa ampe imanka jintéekaa erakukwa jimpo, áchikurhini ka para arhini hasta náni na isĩ úaka juramuni.

Ima organismo imanka úaka ima K'éri Tánkurhikwarhu ima arhikurhiati Comision Ireta K'éri kw'iripuirini Sésikuiiri; ima wantakurhiati, ka únati siranta éni wantaaka na xáni tumina úranha, ka éski mítint'anhaka éski jintéekaa ka jatsiati sési ampecha imanki imeriwaka.

Ima Comision Ireta K'éri imanki kw'iripuri sésikwichani kwáp'iajka jatsiati ma táncurhikwa imanka isi jáwaka únskata tempini arhit'akpirichani jimpo ts'imanki erakunhaka tsimani tanimuri arhukukaticha éni jima jáwaka ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspirichiri o, éni mintsitani jáwaka, ima jimpo Tánakwa éni ménku jáwaka jimpo K'éri Tánkurhikuri, ima isi erakunhaka jimpo. Juramukwa arhip'iatu náninka na chúxapaka para páni imanki isi wékajka éski úkurhiaka imamintu Arhut'akwarhu jimpo. Mántani wéxurhini mót'sikunhati tsimani arit'aticha éni yóni jáwaka, solo jiák'ani éskiksi jirinapka ka exepka éski isipka para áncikurhini mátaru tsimani wéxurhini.

Ima juramuti ima Comision Ireta K'éri Kw'iripuri Sésikuicha, imanka it'u jintéeka imeri táncurhikwa Arhit'akuri éni K'uramarinhaka, jintéeatu erakukata éski na k'amarujka ima parrafo tátsipani anapu. Ima áncikurhitarhu jáwati yúmu wéxurhini, amputati méntaru jintéeni erakukata ma jimpo ka solo amputiksí mánatani imeri áncikurhitaru éski na k'amarukukata jaka jima Arhutsikwa T'ámu Karakatiri

Ima K'éri Juramuti ima Comision Ireta K'éri kw'iripuri Sésikuri exerpiatu mántani wéxurhini Winhapikuichani Tankurhikuri náninka na ukurhina jaka ima áncikurhikuicha. Ka para isi úni niwati orhepani Arhut'akuichani K'éri Tánkurhikuri éski na arhiaka juramukwa.

Ima juramuti ima Comision Ireta K'éri Sésikwa kw'iripuri mitiati imeri ampe imanka no terokukwakaksí kw'iripuni imankaksí sési wantakuka, pakatperakuicha o éski no isi úka ima organismos ts'imanki isi jintéeka éski ireta no xáni k'éricha.

Arhintskwa yúmu ekwatsí tanimu (Art. 103). Ts'ima Juramutspikuicha Ireta K'éri anapu xereant'atiksí yámintu no sési pa'perakuichani éni isi wérapan jáwaka:

I. Juramukuicha jimpo o imanka isi uaka juramuticha ka éski no sési ukwaka kw'iripurini kwáxchakuichani.

- II. Juramukuicha jimpo o imanka isi uaka juramuticha Ireta K'éri anapu éni no sési ukwaka o kwarhukwaka ima wantakurhikukwani Ireta no Xáni K'éri anapu o jima éni ima isi uaka juramuni jini Echeró, ka
- III. Juramukuicha jimpo o úkwa juramutichiri Ireta no Xáni K'éri anapu o Echeró ts'imanki inchakukwaka jimanka isi úaka juramuni juramuti ireta k'éri anapu.

Arhinskwa yúmu ekwatsi t'ámu (Art. 104). Juramutspikuicha Ireta K'éri anapu mitiatiksí:

I. Yámintu no sési pa`perakuichani o wantikperakuichani paraki isi ukurhiaka éski na arhiaka juramukuicha Ireta K'éri anapuicha ka pakatperakuicha yámintu ireta k'éricheri ukata ima k'éri ireta Méxiku arhikata. Jiák'ani éni warhiperakuicha no sési ukwaka mák'u kw'iripuni, ampuatiksí mítini imecheri, éski na erakwaka ima, juramuticha ka juramutspikuicha Ireta no Xáni K'éricha ka ima Echeró. Ts'ima mák'u wantanhakuicha éni wénani wantanhakaksí ampuatiksí warhiperani ima juramuti jinkoni éni karakwa jáwaka imeri juramutspirirhu imanki mítini jáwaka ima ampeni.

I-B. Ts'ima síranticha exerpikuri éni páanaka mák'u wantakwani jinkoni juramutspichiri contencioso administrativo arhikatichiri imanka isi arija ima fraccion XXIX-H ima artículo 73 ka fraccion IV, arhujtakwa e) ima artículo 122 ari karakatiri, solo jiák'ani éski isi arhiaka juramukuicha. ampecha éni era eramatant'aka, éni mitiaka Juramutspikuicha colegiados de circuito arhirakata, jupitakurhiatiksí éski na arinhakata jaka éski arhiaka ima juramukwa imanka 103 ka 107 ari Karakatiri arhip'ijka éski jintééaka amparo indirecto, ka iman jinkoni imanka mák'u wantaka juramutspikuicha colegiados de circuito no ampuati ukurhini juicio o mátaru kwajpikwa ampe;

- II. Yámintu warhipikuicha ts'imanki isi arhip'iaka sésikwaitsíri k'éri;
- III. Ts'iméri éni Ireta K'éri incharini jáwaka;
- IV. Ts'ima warhipikuicha ka úkwa ampechiri imanka isi arhiajka artículo 105, imanki it'u mítinhaka imak'u T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri Ireta K'éri anapu;
- V. Ts'imanki isi wérakurhiaka Ireta no Xáni K'éri ka mechakuri o santaru éni piritikurhitini jáwaka mátaruri, ka
- VI. Ka jiák'ani imeri Cuerpo Diplomático ka Consular arhirakata.

Arhinskwa yúmu ekwatsi ka yúmu (Art. 105). Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiiri Ireta K'ériiri anapu mitiati, éski arhijka ima juramukwa, artsí ampechiri:

I. Ts'ima warhipikuicha Karakatiri, námpi éнки jintéewaka erakukuiiri ka imanka arhikata jaka ima artuculo 46 ari karakatiri, éнки úkurhiaka:

- a) Ireta K'éri ka ma Ireta no Xáni K'éri o ima Echerero;
- b) Ireta K'éri ka ma Ohretsikwa;
- c) ima Winhapikwa K'éri Iretiri ka ima K'éri Tánkurhikwa; ima ka nákintarma Arhut'akwa imeri, solo jiák'ani, ima Tánakwa éнки ménku jáwaka, jintéekaksí éski juramukuicha Ireta K'ériiri o Echerero anapu.
- d) Ma Ireta no Xáni K'éri ka mátaru
- e) Ma Ireta no Xáni K'éri ka Echerero;
- f) Echerero ka ma Orhetsikwa;
- g) Tsimani Oretsikuichamántani Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha;
- h) Tsimani winhapikuicha mák'u ireta no xáni kerirhu anapuicha, jimpoka unhajka éski arhip'ijka Karakata;
- i) Ma ireta no xáni keriri ka mechakwa Orhetsikwa, jimpoka uaka éski arhip'ijka Karakata;
- j) Ma ireta no xáni keriri ka mechakwa Orhetsikwa mátaru Ireta no Xáni K'ériiri anapu, jimpoka uaka éski arhip'ijka Karakata; ka
- k) Tsimani juramuticha Echerero anapu, jimpoka uaka éski arhip'ijka Karakata.

Ménkisí éнки warhiperakuicha arhip'iaka ireta no xáni kericha o ima Orhetsikuiri éнки warhipinhaka K'éri Iretani jimpo, oretsikuiri éнки warhipinhaka ima Ireta no Xáni K'éricha, o jiák'ani imanka arhikata jaka incisos c), h) ka k) éнки tátsipani jaka, ka mák'u wantakuicha ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiiri arhiaka éski no marhuakaksí, ts'ima mák'u wantakuicha jatsiati paraki yámintuicha isí úaka jiák'ani éнки sési exekata jáwaka yúmu tanimu erakutarakwa jimpo.

Mátaru wantakuicharhu, imanka isĩ mák'u wantaka ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiiri máruakwawatiksi ts'imanki warhiperani jáwakaksi.

II. Imeri imanki ukurhiaka éнки no isiwaka éski na karakata arhijka éнки isĩ wantaaka éski ma juramukwa K'éri Iretarhu anapu ka i Karakata no mák'u arhip'iaka.

Úkuicha éнки jintéeka imeri éнки no isĩ únghaka éski arhikata jaka Karakatiri ampuatiksi úkurhini, incharini ma ekwatsi ka tempini yámintu jurhiatiricha imanka chúxapaka imani éнки exerpika ima juramukwani, ima jimpo:

a) Imanka isiwaka éski ma ekwatsi tempini ka tanimu por ciento ima Arhut'akwa Kw'iripuiiri Orhetspikwa K'éri Tankurhikuiiri, imanka warhiperaaka imani juramukuicherini Ireta K'ériiri anapu o Echeru exerpikata ima K'éri Tánkurhikwa jimpo;

b) Imanka isiwaka éski ma ekwatsi tempini ka tanimu por ciento ts'imanki jaka Iretiri Orhetspikwa, imanki warhiperaaka imani juramukwani Ireta K'ériiri anapuni o Echeru exerpikata ima K'éri Tánkurhikwani jimpo o pakatperakuicheri yámintu ireta k'éricheri úkata ari jimpo Ireta K'éri Méxiku arhirakata;

c) Ima Útspiri Yámintu Ireta K'ériirhu anapu, imanka niwaka warhipini juramukuichani Ireta K'ériirhu anapuicha, ireta no xáni kerirhu anapuicha ka Echeru anapu, ka it'u éski pakatperakuicheri úkaticha ari jimpo Ireta Méxiku jimpo;

d) Imanka jintéewaka ma ekwatsi tempini ka tanimu por ciento juramukwa úricha Ireta no Xáni K'érichiri, éнка warhipiaka juramukuichani jinkoni éнки exerpiaka imak'tu juramuti, ka

e) Imanka jintéewaka ma ekwatsi tempini ka tanimu por ciento Kúnkurhikwa imanka Orhepakwaka Echeru, warhipiaka juramukuichani jinkoni éнки imat'u Kúnkurhikwa Echeru anapu exerpiaka.

f) Ts'ima Partidos políticos éнка jukanharhitini jáwaka jima K'umanchikwa Erakuiiri K'éri Iretarhu anapu, ts'imeri orhetpítichani jimpo éнка ampuaka juramuni Ireta K'ériirhu, éнки warhipiaka juramukuichani erakuiiri Ireta Kerirhu anapu o ixuk'u anapuicha; ka partidos políticos éнки jukanharhitini jáwaka jima ma Ireta no Xáni K'ériirhu,

jarhuatakurhipani ts'imeri orhetspirichani jinkoni, imak'u warhiperaaka juramukuicha erakukuri jinkoni éнка exerpinhakaksí juramukwa úrichani jima Ireta no Xani K'érirhu anapuicha jimpo jimakiksí jukanharhitaaka.

g) Ima comision Ireta K'érirhu anapu kw'iripuri sésikwa, warhipikwa juramukuichani imanka Ireta K'érirhu anapu, ireta no xáni kericheri ka Echeró, ka it'u como éski pakatperakuicha yámintu Ireta K'éricheri úkata k'éri juramuti Ireta K'érirhu anapu ka éski sési exeapka ka ima Senado Ireta K'érirhu anapu, éнки santaru sapi exeakaksí sésikwa kw'iripurini éнки i Karakatarhu jaka. Ka ut'u organismos éнки kwap'iawaka kw'iripurini sésikuichani jima Ireta no Xáni K'éricharhu, éнки warhipiaka juramukuichani jinkoni exerpikaticha o ima jimpo juramukwa úricha jimajka anapuicha ka ima Comision Kw'iripuri Sésikuri Echeró anapu, warhiperani juramukuichani jinkoni exerpikatiksí Tánkurhikwa juramukwa úricha Echeró anapu.

Solo éнки úaka éski i Karakata arhijka ampunhati juramukuichani erakunhakuichani no sési jeyapanhant'ani na éнки ari artículo arhijka.

Ts'ima juramukuicha erakukuri Ireta K'ériru anapu ka ireta xuk'u anapuicha wantahati ka exerpinhati orheta de tanimu kutsí éнки wénakurhiaka erakukwa éнки úranhaaka, ka jíák'ani éski isí úkurhini jáwaka no ampuati móts'ini ts'ima juramukuicha.

Mák'u wantakuicha T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri solo ampuatiksí wantantani éski nótaru urakurhiaka ima juramukwa imanka wékapkaksí éski no isí ukurhipirinka, ménkisi éski jintéepirinka sési exekata o éski isí terokukwaka santaruichani éski yúmu tanimu kw'iripuichani.

III. Éнки no kurhak'urhinhaka o éski kurhak'urhinhaka éнки isí kurhak'uminhaka. Juramutspikuicharhu Unitario de Circuito arhirakata o ima Útsipi Yámintu Ireta K'érirhu anapu, ampuati mítin ima amperi éнки ima no sési exepka imanki mák'u wantanhapka Juramutspicha Distrito anapuicha jimpo éнки únhapka jimanka Ireta K'éri incharini jáwaka ka éski imanka ima terokukujka ka éski santaru tátsikwa isí úrakurhiaka.

Ts'ima wantakuicha éski nótaru úrakurhiaka imecha mák'u wantanhakuicha ts'imanki isí karakata jaka fracciones I ka II ari arhintskwa ka ampuati k'wanatsint'ani, solo jiák'ani éski no sési úkuiri ampe, jimanka juramunhaka k'éri wénakuicha ka éski isí juramukwa arhikaticha éнки isí úrakurhiaka ari amperi.

Jiák'ani éskiksí no isí úaka éski na arhijka mák'u wantakwa imanka isí arhikata jaka ima fraccion I ka II ari articulo úrakurhiatiksí, káni éнка wétarhiaka, útatspikuicha waxastakata jima ma ka tsimani párrafo imeri fraccion XVI ima arhintskwa 107 ari Karakatiri.

Arhintskwa yúmu ekwatsí kwímu (Art. 106). Ima Winhapikwa Sési Úkuiri ireta k'éri anapu ampuati, éski na arhijka juramukwa imeri, xereant'ani ima warhipikuichani, éнки na úaka jimpoksí úkurhiaka, ima Kúnkurhikwarhu Juramitichiri ireta k'érir anapu, Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha o imeri Echeró, imani jinkoni ma ireta no Xáni k'éri ni ka mátaru, o imani ireta no Xáni k'éri ni ka Echeró jinkoni.

Arhintskwa yúmu ekwatsí yúmu tsimani (Art. 107). Yámintu no sési pakatperakuicha éнки isí wantanhana jaka ima articulo 103 jupitakurhiatiksí útsperakuicharhu ka náninka na arhiaka juramukwa imanka isí eyátpika juramukwa, éski na pakaperaka ts'íi:

- I. Ima juramutspikwa úkurhiati ménkisí kwap'iatí ts'imankiksí no sési ukunhaka;
- II. Mák'u wantanhakuicha ménkisí jintéeatiksí, solo urakurhiati ma k'wuiripuni jimpo, ka solo kwáxchakwawati ka kwap'int'ati ima jimpo énkiksí k'amanharhitani jaka, ka námpi ampua wantakuni yámintu amperi imeri juramukuiri éнки jimpoksí úka.

Ima juramutspikwa éнки kwáxchakwaka jimpo ampuatiksí mót'akwani yámintu ampe imanka no marhuakwaka ne éнки kurhak'urhini jaka imeri juramukwa ts'imani articulos 103 ka 107 ari Karakatiri.

Káni éнка warhiperani jáwaka ts'ima úkuicha ts'imanki jatsika o ampuaka ewakurhini imeri echerichani o imanka isí míntakurhika o éski úrani jáwaka echerichani, itsiichani, echeri jimanka jaka t'irekwa para wakasíicha o jwaticha echerichani ts'imanki ireta

intsĩmpijka o núcleo iretarhu ts'ĩmanki isĩ jatsika o imeri sėsikuichani patsaka ima isĩ ireta jáwaka, o ts'ĩmani kw'iripuni énki jatsika echerichani énki ireta sapi intskujka o ts'ĩma kw'iripu énki jatsika echerichani iretarhu, tanatiksĩ ankiri no wékaparini yámintu ampechani ts'ĩmanki ampuaki sėsi ukuni kúnkurhikuichani o kw'iripuni ts'ĩmankiksĩ tátsipani arhikaksĩ ya ka pakarani nénki niwaka úani ima útspikuichani ts'ĩmanki isĩ wétarhinchaka para jatsiani sėsi imeri sėsikuichani júkskani jimpo, ka it'u éski náninka na wénaka ka ampe úkaksĩ ts'ĩmankisĩ kurhak'urhini jakaksĩ.

Ima útatpikuichani imanka jima párrafo tátsipani anapu no úkurhiati, para no sėsi úkwani ts'ĩma núcleos echeririichiri o ts'ĩmanki ireta sapi íntspiajka, o kw'iripu énki jatsika echerichani iretarhu, éskiksĩ no ma ampe útsperakuichani úa jaka ka ni ima instancia, pero ma o mátaru jo ampuati karakurhini ka wantakurhini para imani terokukuni. Káni énkaksĩ kurhak'urhint'ani jáwaka ima ampe imanka no sėsi úkwawaka sėsikuichani kúnkurhikwa kw'iripuiriri ima núcleo not'u ampuati ukurhini ima éski no wékaka ka ni sėsikwa kókani ka wantakata ka karakata imerk'u ampechani, solo éski ma pakatperaka ima Kúnkurhikwa Yámintuichiri jimpo o éski mátarurhu isĩ wéraka.

III. Ka jiák'ani éskiksĩ warhipikwa arhiawaka juramutspikuicharhu sėsi úkuiri, sėsi úriri o ánychikurhikuiri, ima kwáxchakwa ampuati ukurhini jiák'ani éski na ixu arija:

a) Warhipikwani mák'u wantanhakuicha jinkoni énkiksĩ k'amakutaka juramutspikwani, ts'ĩmanki no jurak'uaka éski ampuaka manhatanhani o mót'sitani, solo jiák'ani énki ima no sėsi úkwa úkurhiaka imecharhu o, úkurhipka jiák'ani éski únhani japka útsperakwarhu, ka no sėsi úkwaka imeri kwáp'ikuichani imanki isĩ kurhak'urhini jaka, santaru orhepani na parini imanki isĩ wantakurhika ya; ménkisĩ éski civil ampe jintéepka warhiperakata ima no sėsi úkwa éski na nipka ima úkurhintskwa jarhuatakurhipani imani jinkoni recurso ordinario úkata juramukwa jimpo ka éski yóarhinhapka éski no sėsi úkuipka jima ts'ĩma nipkia, ka énki úkurhipka imanka wénakurhipka. Ari énki wétarhiaka not'u ampuati kurhak'urhinhani mák'u wantanhakuichani kwáxchakuiri jinkoni énka arhip'inhaka ma warhipikwarhu estado civil amperi énkiksĩ no sėsi úkwaka imani juramukwani ka éski sĩrukwa sėsi jáwaka.

- b)** Imanki únhaka ma sési úkuiri jimpo jimanka no ampuaka sési ukunt'ani méntaru, wérakwa ima sési úkuiri o jiák'ani éнки k'amaraka ya, ka jiák'ani énkiksí k'amák'uaka ima ampechani, éнки k'amaraka yámintu úrspikuicha éнки ampuaka unan, ka
- c)** Ts'ima ampechani ts'imanki no sési úkwaka mátaru kw'iripuni ts'imanki no jima jámaaka.

IV. Sési úrichiri ampe ima kwap'ikwa úkurhiata, mátaru jinkonktu, mák'u wantakuicha éнки no sési ukwaka ts'imanki no ampuaki ukunt'ani ma ampe jimpo, sési ukwa o kwap'ikwa juramukuiiri Námpi wétarhinha k'amarukuni ichani éнки juramukwa éнка jatsiawaka kurhak'urhiaka, arhip'ini éski áanaxutaka imanki ima kurhak'urhint'a jaka, santaru ampe éski imeri sési úkuiri juramukwa wétarhinhaka para ima isí uni.

V. Ima kwap'ikuicha mák'u wantanhakuiri éнки k'amarutaka sési úkwani, jiák'ani éski ima no sési úkwa úkurhiaka ima útatspikwarhu, o mák'u wantanhakwani jimpo, panatiksí ima tribunal colegiado de circuito arhirakatani imanka isí ampuaka uni, isí exeparini éski na tsíatakaksí juramukwa ts'ima juramukwa imeri éнки waxastaka juramukwa Winhapikuiiri Sési úkuiri K'éri Iretarhu anapu, na éнки orhepani arhijka:

- a)** Wantaparini no sési úkuiri ampe warhipipani mák'u wantakuichani íntspikata juramutspikwani jimpo, k'éri iretarhu anapuicha, ixuk'u anapuicha o warhipíkuiri.
- b)** Wantaparini sési úkuiri amperi, káni éнка kurhak'urhintani jáwakaksí ma kw'iripu jimpo mák'u wantanhakuichani éнки mentku jáwaka ka mák'u wantakuicheri éнки k'amarukwaka ima juramutspikwani arhit'akukata juramutspikwani sési úriri o sési úkuiri jimpo éнка no ampuaka sési ukunt'ani ma ampe jimpo, juramutspikwa o ma medio ordinario arhirakata ka uni kwap'ikurhini juramukwa jimpo;
- c)** Wantaparini civil amperi, káni éнка kurhak'urhint'ani jáwakaksí mák'u wantanhakuicha imankaksí arhiaka jima juramutspikwarhu ima k'éri iretani jimpo o jima juramutspikwa atarantakuiri, jintéekaksí Ireta K'érirhu anapu o jimak'u anapu juramuti imanka arhiaka imani, o jima juramutspikuichani jimak'u anapuicha.

Jima sési úkuicha civiles imankaksĩ jintéeka k'éri iretiri ts'ïma mák'u wantanhakuicha ampuatiksĩ kurhak'urhintani jima kwáxchakuiri nákintarma kw'iripuni jimpo de ts'ïma tsimani, it'u éski ima k'éri ireta jimpo, para kwap'iani imeri sési ampechani, ka

d) Wantaparini áchikurhita amperi, káni éнка kurhak'urhint'ani jáwakaksĩ ts'ïma mák'u wantakuichani ima Juntas Locales o ima Federal de Conciliación y Arbitraje arhirakatcha, o por ima Tribunal Federal de Conciliacion y Arbitraje arhirakatcha ts'ïma áchikurhitiricha éнки áchikurhijka Iretani jimpo;

Ima T'are Kúncurhikwa Sési Úkuiri, imak'u úati éнки juramukwa jimpo kurhak'urhinhaka ima Tribunal Colegiado de Circuito, o ima Útspiri Yámintu K'éri Iretiri anapu, ampuati mítin ima kwáxchakwa jurhimpitiri ts'ïmanki ima jimpo k'éri ampeka ka éski yámintu kw'iripu wétarhiaka.

VI. Jiák'ani éski wantakurhini jáwaka ima amperi imanka karakata jaka jima fraccion tátsipani anapu, ima juramukuiri imeri artículos 103 ka 107 ari Karakatiri na éнки arhijka ka náninka na isĩ unhaka tribunales colegiados de circuito arhikata jimpo ka, jiák'ani, ima T'are Kúncurhikwa Sési Úkuiri, arhip'tap'ini jimpo imeri mák'u wantakuichani;

VII. Ima kwáxchakwa útatspikuiri jimpo, wérakwa juramutspikwarhu o éski k'amaraka ya ima juramutspikwa, o éнки no sési úkwaka kw'iripuichani éнки nompe mitiaka juramutspikuiri, éнки warhipiaka útspikuichani sési uririchani jinkoni, niwatiksĩ orhepani ima juramutspitini de Distrito arhirakatani imanki jima úaka juramuni éнки ima ukurhika o úkurhini jáwaka; ka ima isĩ kurhak'urhini jáwakaksĩ solo kurajchani ima eyámperakwa juramutirini, éskiksĩ niwaka kurantini para imanki yóarhiaka jima misimu jimanki kurhak'urhiaka ima eyámperakwa ka jiókurhiatiksĩ ts'ïma ampecha éнки kw'iripu pakwaka ts'ïmanki kwap'iawaka ka kurantiatiksĩ ts'ïmani kamperakuichani, ka jimak'u wantati ima mák'u wantanhakwani;

VIII. Warhipikwani ima mák'u wantanhakuichani éнки arhip'iakaksĩ Juramutspicha Distrito ka Tribunales Unitaris de Circuito jimkoni ampuatiksĩ méntaru exerpinhani. Imeri mítiati ima T'are Kúncurhikwa Sési úkuiri:

- a) Káni éнка warhipinhapka s̄irantani jinkoni jimankaks̄i kurhak'uripka kwáxchakwa, por is̄i exenhaani jurimpitkwa no sési úkuka i Karakatani, juramukuichani ireta k'éritu anapuicha o ixuk'u anapuichani, pakatperakuichani márutaru ireta k'érichani jinkoni, reglamentos exerpikata ima k'éri juramuti Ireta K'érirhu anapu jimpo éski na arhipijka jima fraccion I ima articulo 89 ari Karakatiri ka ts̄'ima reglamentos arhikaticha juramukuichiri Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha jimpo exepikaticha Juramuti jima anapuicha jimpo o Juramuti Echeru anapu jimpo, útas̄i jáwati recurso ima wantanhiakwa Karakatiri;
- b) Káni éncia wantakurhini jáwaka ima amperi imanki is̄i arhikata jaka jima fracciones II ka III ima articulo 103 ari Karakatatiri.

Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri, imak'u o éнки sési jimpo kurhak'urinhaka ima Tribunal Colegiado de Circuito jimpo, o ima Útspiri Yámintu Ireta K'éri anapu, ampuati mítin imeri kwáxchakui ri i exenhaant'ani jáwakaks̄i, ts̄'imanki jimpoka sési ampekaks̄i ka káni amparakaks̄i is̄i kurhak'uriaka.

Ts̄'ima ampechani jimpo éнки no exekurhika jima tátsipani anapu parrafos, mítiatiks̄i méntaru imeri exekwani ts̄'imari ampecha ts̄'ima tribunales colegiados de circuito ka ts̄'imari mák'u wantanhakuicha námpiks̄i jurak'ua éski xérentanhaka ma ampe jimpo;

IX. Ts̄'ima mák'u wantanhakuicha énkikwáxchakuichani jimpo wantaakaks̄i ts̄'ima Juramutspikuicha Colegiados Circuito anapuicha not'ui jíokurhiati mátaru ampe, solo éнки arhip'iaka éski ma juramukwa no is̄i arhijka éski Karakata o éskiks̄i sésimintu wantaaka na kurhankunha ma Karakatiri arhintskwa éнки imeri mák'u wantanhakwa, na éнки exeaka ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri ka na éнки pakatperanhaka, éski mero inchakwaka ma k'éri ampe imanki is̄i urakurhiaka ka éski santaru orhepani is̄istu úrakurhiaka. Solo ari jimpo uati méntaru ts̄'ima T'are Kúnkurhiwa Sési Úkuiri anapuicha, imak'u jimpo imanki is̄i exerpiaka éski is̄i arhikata jaka éski Karakata arhijka.

X. Ts̄'ima ampechani éнки warhipini jáwakaks̄i ampuatiks̄i áanaxutanhani jíák'ani ka náni na ka kwáxchakurhini éski na arhiaka juramukwa, ima jimpo exenhaati náninka na únghaka ima no sési ukwa imanki is̄i warhiperanha jaka, na xáni úkwa jáwa para sési unt'an ima ampe imankaks̄i is̄i no sési ukukaks̄i imani kw'iripuni, ima úkwani jimpo,

ts'imanki áanaxutakwa úkwawaka kw'iripuni ts'imanki no ampe mitipka ka it'u iretiri ampechani.

Ima anáxutakwa ints'inhati ima mák'u wantanhakwa jimpo éнки ménkisí isiwaka ima no sési úkuiri ampe káni éнка eyámperanhaka éskiksí nikaksí ya jats'ini ima kwáxchakwani, ka civil amperi, jarhuatakurhipani imani méyampikwani⁹⁰ jinkoni éнки íntspiaka imanki isí áanaxutani jaka éki ima áanaxukwa ampuaka no sési úts'pini, imanki no úrakurhiaka jik'ani éнки mátaru it'u intsipiaka tumina paraki isí úakaksí sési úant'anhani ts'ima ampechani káni éнка isí intsinhaka ima kwáxchakwa, ka para méyampini no sési úkuichani ts'imanki chúxapakaksí;

XI. Ima áanaxutakwa kurhak'urhinhati orhepatini ima juramutiri imanki isí miákurhiaka éнки jintéewakaksí jurimpiti kwáxchakuicha ts'imanki kurhak'urhinhaka jima Tribunales Colegiados de Circuito arhikaticharhu ka imak'u juramuti imanki isí miákurhika arhip'iatu imeri amperi ka na ukurhia. Ka jiák'ani, Imanki no sési ukukaksí ima niwati pakuni imani kurhak'pikwa kwáxchakuiri ima juramutini imanki isí miákurhiaka, kuparatati mák'u jásiichani kurhak'urikuiri para intskwani mátaruichani éнки jima juramutspikwarhu jámaaka, ka it'u imani Juramuti Jirinatinu ka ma echakwa takukwani jimanka yáminu ampe imeri jaka. Mátaru ampecharhu, mitiatiksí ka mák'u wantatiksí ima áanaxutakuiri ts'ima Juramutspikuicha Distrito anapuicha o Juramutspikwa Unitarios Circuito anapuicha arhikaticha;

XII. Ts'imanki no sési úkwaksí imani kwáxchakuichani éнки jaka jima artículos 16, no sési úkuiri ampe, 19 ka 20 kurak'watiksí jima k'ériinu juramutspikwarhu anapuni imanki isí úka, o imani Juramutspi Distrito anapu o Tribunal Unitario de Circuito arhikata imanki isí úaka, ampuni warhipini, ma echakwarhu o mátaruni, ima mák'u wantakuicha ts'imanki arhip'inhaka, éski na arhikata jaka jima fraccion VIII.

⁹⁰ Exe je i ampe mero ampakisti jucha ampuaka kurhák'urhini ima kwáxchakwani éнки "amparo" arhiranhajka turhisí jimpo ka imani jimpo anhxutani máku wantakwani arip'ikata ma juramutspitini jimpo, sonmeni wétarhisintu éski íntspinhaka tumina paraki ima anhxutakwa jimpo nóksí sési úkwaki imanki juramutspiri arhika éski antaaka ka ima isí úkururhisintu jimpoka someni jarasintu mátaru ampe éнки utspikwarhu jimpo no exeka juramutspiri. Así mirikurhi inte sési ampeni

Énki ima Juramutspiti Distrito anapu o ima Tribunal Unitario de Circuito nóksĩ japirinka jimanki jaka ima juramuti imanki isĩ miákurhika, juramukwa arhiati náki juramutspiti o juramutspikwa jimankiksĩ niwaka pakuni ima karakatani kwáxchakuiri, imanki ampuaka ántaxutanhani ma ratitku ima ampe imankiksĩ isĩ kurhak'urhint'ani jakaksĩ, jiák'ani ka éski na waxastaka ima juramukwa;

XIII. Káni éнка ts'ima Tribunales Colegiados de Circuito jatsiakaksĩ arhip'ikuichani éнки no mák'u jintéeaka imani jinkoni sési úkwa kwáxchakuiri imanki isĩ újka juramuni, ts'ima K'éri Juramutspicha T'are Kunkuirkwa Sési Úkuiri, ima Útsipiri Yámintu Ireta K'érirhu anapu, ts'ima Juramutspikuicha o kw'iripu éнки isĩ incharini japka jima juramutspikwarhu jimankiksĩ ts'ima arhip'ikuicha isĩ japka, ampuatiksĩ wantant'ani imanki no isĩ mák'uiwaka jima T'are Kúnkurhikwa Sési úkuiri, paraki yámintuicha o ima Mántani Sala arhirakatichani jimpo, éski na jintéeaka, arhip'inhatiksĩ náksĩ yámintuicha arhip'ia.

Káni éнка ts'ima Salas imeri T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri anapu uantaka o jatsiaka táchani jási arhip'ikuichani jima juramutspikuicharhu kwáxchakuiri imanki ampuaka ima juramuni, nákintarma ts'ima Salas, ima Útsipiri Yámintu Ireta K'érirhu anapu o kw'iripu éнки inchakupka jima juramutspikwarhu jimanki ts'ima arhip'ikuicha isĩ arhip'eranhapirinkaksĩ, ampuatiksĩ nirani wantant'ani orhepani imeri T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri, imanki ánkichurhiaka yámintuchani jinkoni ka arhini náki ampuaka isĩ pakarani.

Ts'ima mák'u wantakuicha éнки isĩ wantaaka ima Salas o ima Yámintuicha ima T'are Kúnkurhikuiri jiák'ani éнки na arhip'ijka jima tsimani parrafos tátsipani anapuicha, isku ampuatiksĩ imani arhip'ikwani ka námpi sési úkwatiksĩ mátaruichani mák'u wantanhakuichani juramutiri na éнки arhikaksĩ jima juramutspikwarhu jimanki isĩ ukurhika jimanki nóksĩ mák'u arhip'ika, ka

XIV. No exeparini imanki arhijka jimanki parrafo k'amarajka ima fraccion II ari articulo, wantakurhiati éski nóksĩ exeaka kwáxchakwani o éski k'amaraki ya imanki imeri tiempo éнки ints'inhapka para imani isĩ uni o éski ima imanki no sési úkukaksĩ no ma ampe úaka o imanki nika isĩ wantani, káni éнка ima ampe imankaksĩ kurhak'urhint'anhaksĩ jintéeaka

civil o sési úrichiri ampe, jiák'ani ka éski na isĩ arhijka imeri juramukwa. Imanki isĩ ukurhiaka. Ima útatspikwa éнки no úkurhiaka winhapitati mák'u wantanhakwani.

XV. Ima Útspiri Yámintu Ireta K'érirhu anapu o ima Juramuti Jirinati Ireta K'érirhu anapu imanki ima jimpo isĩ jatsipka, ampuati inchamukuni yámintu juramutspikwarhu kwáxchakuiri; pero ampuati no wékani inchamukuni jima juramutspikwarhu, jiák'ani éнки ima exeaka éski no jintéeka, yámintu iretiri.

XVI. Éнки intsĩnhaka ya ima kwáxchakwa ka juramuti imanki isĩ miákurhika jáwaka mentku wantani éski ukurhipka o éнки no wékapirinka úni 'manki mák'u wantanhaka juramuti Ireta K'érirhu anapu, ka ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri exeaka éski nompe jaka wantaaka para no isĩ uni ima ampe imankaksĩ arhika éski úaka, ima juramtini kókani jarhankutatiksĩ ima áchikurhitarhu ka pakwatiksĩ imani juramutspirini Distrito anapu imanki mitiaka. Éski noma ampe jimpo ampupirini wantani, orheta éнки wantanhaka éski no isĩ ukurhiaka o éski méntaru isĩ ukurhipinka, ima T'are Kúnkurhikwa yóarhiati imani imanki k'amanharhinskwa ka intskwati ma plazo imanki exeaka éski wétarhinchajka paraki ima ka mák'u wantanhakwani. Incharini jima plazo imanki intsĩnhaka para isĩ úni, ima Táre Kúnkurhikwa Sési Úkuiri úati éski na arhikata jaka jima jimanka wénakurhika ari.

Jiák'ani éнки ima úkwa jurak'uaka, ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri, jiák'ani éнки exepirinka éski no isĩ ukurhipka o éski méntaru úpirinkaksĩ ima úkwani imankiksĩ kurhak'urhini jakaksĩ, ampuati úrani imak'u éski úkurhiaka ima mák'u wantanhakwa kwáxchakuiri, jiák'ani éski úkurhiaka jimpo mero no sési úkwakaksĩ yámintu kw'iripuni o kw'iripuni santaru úkwakaksĩ ka ima tumina imanki úaka jatsini imanki kurhak'urhint'ani jaka. Ka it'u, imanki no sési úkukaksĩ ka kurhak'urhintani jaka ampuati kurakuni orhepani ima juramutini imanki isĩ ampuaka úni, éski úkurhiaka ima ampe imanka arhijka mák'u wantanhakwa kwáxchakuiri jimpo, jiák'ani éнки ima úkwa isĩ ampuaka úkurhini.

Énka no kurhak'urhiaka ima kw'iripu imanki nika wantant'ani, jima útatspikuicharhu éнки jaka exeni para éski isĩ úkurhiaka mák'u wantanhakuicha kwáxchakuiri, úkurhiati imeri k'amarantskwa éski na arhijka imeri juramukwarhu.

XVII. Ima juramuti imanki isĩ miákurhika jatsika pakwatiksĩ ima juramutini imanki isĩ ampuaka mítin ima amperi, jiák'ani éнки no áanaxutaka ima ampe imankaksĩ kurhak'urhint'ani jaka ka éski úkurhiaka, ka káni éнка jiókurhiaka tumina jintéeaka sánititu, jintéeparini ixu tsimani ampecharhu, éski jarhuataka ima k'amanharhinskwanı civil jinkoni juramutiri imani jinkoni íntspipirini ima tuminani ka imanki kwantspiaka;

XVIII. (Kachukukata)

**ARHUTSĪKWA T'ÁMU
NA ÉNKIKSĪ K'AMANHARHITANT'AWAKA TS'ĪMANKI IRETA K'ÉRIRHU
ÁNCHIKURHIJKA KA NÁKSĪ K'AMANHARHITA IRETA K'ÉRINI**

Arhinskwa yúmu ekwatsĩ yúmu tanımu (Art. 108). Ima k'amanharhinskuichani jimpo ts'ĩmanki isĩ arhıkata jaka ari o arhutakwa isĩ exenhaati éski áńchikurhiticha iretarhu anapu ts'ĩmani orhetsitichani ts'ĩmanki erakunhaka, ts'ĩmanki jintéeaka áńchikurhiticha jima Winhapikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapuicha ka Winhapikwa Sési Úkuiri Echerı anapuicha, ts'ĩma juramuticha ka áńchikurhiticha, ka, isĩ yámintu, kw'iripuni éнки áńchikurhiaka, teroriaka o úni jáwaka mátaru ampe jima Sési Úkwa K'éri Iretarhu anapu o jima Echerı anapu, it'u éski áńchikurhiticha K'umanchikwa Erakukuiiri K'éri Iretarhu anapuichani, ts'ĩmanki isĩ miákurhiaka por ima ampe imanka jimpoka isĩ úkurhiaka o no isĩ úaka ima terorikwarhu.

Ima Keri Juramuti Ireta K'érirhu anapu, nánki xáni yóntaka imeri terorikwa, solo ampuatiksĩ k'amanharhitantani éski mót'siıaka no sési úkuni juchari K'éri Iretani ka k'éri no sési úkuicha jimpo.

Juramuticha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha, kw'iripuiiri orhetspiticha juramukwa úricha jimat'u anapu, ts'ĩma T'are Juramutspicha jima anapu T'are Juramutspikwarhu Sési Úkuiri Jimak'u anapuicha ka, jiák'ani, ts'ĩmanki jaka Arhit'akwa Sési Úkuiri Jimak'u anapuicharhu, jintéeatiksĩ ts'ĩmanki miákurhiakaksĩ no sési úkuicha ari Karakatani ka

juramukuichani ireta k'érirhu anapuichani, it'u jimpoka paaka tumina patsakata ka K'éri Iretarhu anapu.

Karakaticha Ireta no Xáni K'érirhu ts'imanki incharini jáwaka ireta k'érirhu arhip'iatiksí, eski na arhijka wénakwa ari articulo jimpo ka isí úni imeri miákurhikuichani, éski isí exenhaaka éski ánychikurhiticha Iretarhu anapu ts'imanki ánychikurhini jaka, terorika o úaka mátaru ampe jima Ireta no Xáni K'érirhucha ka jima Orhets'ikwarhu.

Arhintskwa yúmu ekwatsí yúmu t'ámu (Art. 109). Ima K'éri Tánkurhikwa ka juramukwa úricha ireta no xáni keratiricha, incharini imeri juramukuiri, íntspiatiksí juramukuichani miákurhikuiricha ánychikurhitiricha iretiri anapuichani ka mátaru juramukuichani éнки marhuaka para k'amanharhitani ts'imanki, jatsipari arini ánychikurhitani, úakaksí ma ampe, éski na arhikata jaka ixu:

I. Jatsikwatiksí, imani juramutspikwa sési pa'perakuiri jimpo, k'amanharhitskuichani éнки arhijka jima articulo 110 ánychikurhitichani iretarhu anapuichani arhikata ari articulo jimpo, jiák'ani éнки ánychikurhini jáwakaksí ka úakaksí o no exeakaksí ampe ka no sési úkwaka sési ampechani iretiri éнки wétarhinhajka paraki sési o kantpiaka kw'iripuni.

No ampuati úkurhini ima juramutspikwa sési pa'perakuiri jimpoka exerpinhaka eratsikuicha.

II. Éнки úaka ma no sési ampe ima ánychikurhiti iretiri ka chúxapatiksí ka k'amanharhitatiksí éski na arhijka jima juramukwa no sési úkuiri; ka

III. Jatsinhatiksí k'amanharhitskuicha sési úkuiri jimpo ánychikurhitichani iretiri imakiksí úaka o imankiksí no exeaka jimpo imanki no sési úkwaka ima juramunhakwani, ka imeri sesi ampeka, janhanharhikwani, ka mák'u exeani yáminuicha ka imankiksí exeaka éski sési úaka imeri ánychikurukuichani o imankiksí úranhaaka.

Útsperakuicha para isĩ ampuni jatsĩkwani k'amanharhitspikuichani isĩ arhikatichani ts'ĩmak'u isĩ úkurhiaka. No ampuatiksĩ jatsikunhani tsimantarhu k'amanrahitsuicha mechakwa úkwa jimpo.

Ts'ĩma juramukuicha arhip'iatu káni éuka ka náni na isĩ ampuakaksĩ k'amanharhitpini no sési úkuiri jimpo kánikwa tumina unt'ani jáwaka no sési úkuperini iretani ts'ĩmani ánkurhitichani iretarhu anapuichani jimankiksĩ ánkurhini jáwaka, imak'u jimpo, o mátaruni jimpo, ka éski santaru kaneraka imeri sési jatsikuichani, piakaksĩ echericha o éski isĩ exekurhiaka éski imerikaksĩ, ka éskiksĩ no ampuaka isĩ wantani náninkaksĩ p'iká ima ampe. Ts'ĩma juramukuicha no sési úkuiri k'amanharhitpiatiksĩ ewakurhipani ka no jurak'uni éski imeriwaka sési jatsikuichani, ka it'u éski mátaru k'amanharhitskuicha imeri jimpo.

Nákintarma kw'iripu iretarhu anapu, imeri miákurhinskwanu jimpo ka exerpipani ts'ĩma ampechani imankiksĩ úraka kwap'ikurhini jimpo, ampuati nirani orhepani ima Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspitikwa Kéri Tankurhikuri arhika úni ma wantanskwa ts'ĩma úkuichani imankiksĩ arhikata jaka ixu arhinskwa.

Arhinskwa yúmu ekwatsĩ tempini (Art. 110). Ampuatiksĩ jintéeni kw'iripu para ima juramutspikwa sési pa'perakuiri ts'ĩma iretiri orhetspiticha ka kw'iripuri orhetspiticha éni jima K'éri Tánkurhikwarhu niwakaksĩ, ts'ĩma K'éri Juramutspicha T'are Kúnkurhikuri Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapuicha, ts'ĩma Jarhuatpiticha Despacho arhirakata anapuicha, ts'ĩma Juramuticha K'umanchikuri Sési Úrichiri anapuicha, ts'ĩma Kw'iripuri Orhetspiticha Kúnkurhikwa Echeru anapu, ima Útsperi Yámintu Ireta K'érirhu anapu, ima Juramuti Gobierno juramukuri Echeru anapu, ima Útsperi Yámintu Ireta K'érirhu anapu, ima Útsperi Sési Úkuiri Yámintu Echeru anapu, ts'ĩma T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha, T'are Juramutspicha ka Juramutspicha Fuero Comun arhirakata jima Echeru anapu, Arhik'aticha Sési Úkuiri Echeru anapu, ima Juramuti Arhik'takuri, ts'ĩma Arhik'taticha Erakukuri, ka ima Jarhuatpiti Ejecutivo K'umanchikwa K'éri Iretiri Erakukwarhu anapuni, ts'ĩma Directores Generales ka ts'ĩmanki mák'uika arhukukuicha descentralizados anapuicha, empresas jimanki Ireta K'éri santaru kánkikwa,

tumina jatsika kúnkurhikuicha ka kuparakuicha ts'imanki isí exenhaaka éski icha ka fideicomisos iretiri.

Ts'ima Juramuticha Ireta no Xáni K'éricheri anapuicha, Kw'iripuri Orhetspiticha jimak'u anapuicha, T'are Juramutspicha T'are Juramutspikwarhu Sési Úkuiri Jimak'u anapuicha ka, jiák'ani, ts'imanki kuparakutini jakaksí jima Arhit'akwa Sési Úkuiri jima anapu, isku ampuatiksí úkwani juramutspikwa sési pa'perakuiri éski na arhijka ari arhutak'ukwarhu mero no sési úkuni ari Karakatani ka juramukuichani Ireta K'érirhu anapuichani éski jima isí wérakaksí ka it'u jimpoka o no sési úrakaksí tumina Ireta K'érirhu anapuni, pero ima jimpo mák'u wantakwa jintéeatí ma wantakata ka eyánkwati Juramukwa Úrichani Jimak'u anapuichani, éski ampuakaksí imani exeni.

Ts'ima k'amanharhitsuikuicha jintéeatiksí ket'atani ima áchikurhitarhu iretarhu anapu ka éski no ampuaka áchikurhini iretiri ampeni, áchikurhini, teroritini o éskiksí úranhaaka nákantarma ma ampe áchikurhikwa iretiri.

Para jatsikpini k'amanharhintskuichani imanki isí arhini jaka ixu, ima Arhut'akwa Kw'iripuri Orhetspitichiri úati k'amanharhitpini orhepani imeri Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri, ka énkiksí orheta isí arhiaka santaru waniwa ts'imanki jima áchikurhini jáwakaksí incharini arimeri Arrhut'akwa, éski ukurhika ya imanki isí úpirinkaksí ka éski jima japirinka kurantini imanki k'amanharhint'antani jaka.

Mitiparini ima k'amanharhinskwa ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspitichiri, únhakata jima Jurado k'amanharhinskuri énga mák'u wantanhaaka, jatsip'iatí ima k'amanharhinskwaní imanki ima exeaka éski isí jintéeka jarhuatakurhipani wantakwani tsimani tanimuiiri arhukakata énga kuparhikutinksí jaka jima ka éski japkaksí káni énga isí wantanhaka, éski na ukurhika diligencias énga isí japka para úani ka éski kurantini japka ima imanki k'amanharhinskwa jatsika.

Ts'ima wantanskuicha ka mák'u wantakuicha Arhut'akuicha Kw'iripuri Orhetspitichiri ka Iretiri Orhetspitichiri nosksí ampuati manatanhani.

Arhinskwa yúmu ekwatsī tempini ma (Art. 111). Para ampuni útsipikuni juramukwa no sési úkuiri jimpo ts’imani Kw’iripuiiri Orhetspiticha ka Iretiri Orhetspichiri K’éri Tánkurihikwarhu anapu, K’éri Juramutspicha T’are Kúnkurihikwa Sési Úkuiri K’éri Iretarhu anapu, ts’ima T’are Juramutspicha Salas Superior Juramutspikwa Erakukwa anapu, ts’ima Jarhuatpiticha Despacho anapuicha, ts’ima Juramuticha Departamentos Administrativos anapuicha, Kw’iripuiiri Orhetspiticha Kunkuirkwa Echerero anapuicha, ima Juramuti Echerero anapu, ima Útsipiri Yámintu Ireta K’érirhu anapu, ima Útsipiri Yámintu Echerero anapu, ka it’u éski ima Juramuti Arhit’ati ka Arhit’aticha Erakukuiiri ima Arhit’akwa Yámintuichiri K’umanchikwa Erakukuiiri K’éri Iretarhu anapu, jimpoka úaka ma no sési úkwa káni énka ima jatsipka ma terorikwa, ima Arhut’akwa Kw’iripuiiri Orhetspikuiiri wantati santaru wanika jimpo énki jima ánkurihini jáwakaksī incharini jima, para exeni éski ampuaksī o nóksī ampuaka isī úkuni ma ampe imanki énki k’amanharhitani jakaksī.

Énki mák’u wantakwa ima Arhut’akwa anapu no sési wantapirinka áanaxutanhati yámintu imankiksī orheta upirinka, pero ima no exerpinhati paraki k’amaritpikwa ma no sési úkwa jimpo niwaka isī chúxapani káni énka k’amanharhinsti k’amata imeri terorikwani o éski kamaraka imeri ánkurihita, ari no orheta arhiati imanki wétarhinhaka para imani k’amanharhitani.

Énka ima Arhut’akwa arhip’iaka éski ampuakaksī isī úni, ima kw’iripu pakarati para nanka jati ima juramuti imanki isī ampuaka juramukuni ka isī úati éski na arhijka juramukwa.

Imanki úaka k’éri juramuti Ireta K’érirhu anapu, solo ampuati nirani orhepani ima Arhut’akwa Iretiri Orhetspichiri arhini éski ima k’amanharhinskwa jatsika éski na arijka ima arhinskwa¹¹⁰ jimpo. Ari jimpo, ima Arhut’akwa Iretiri Orhetspitichiri mák’u wantaati exeparini éski na arhijka jima juramukwa no sési úkuiri imanki isī ampuakaksī jatsikuni.

Para ampuni k’amanharhitani no sési úkuichani jimpo ireta k’érirhu anapuicha Juramutichani Ireta no Xáni K’ériri anapuichani, Kw’iripuiiri Orhetspiticha ixuk’u anapuicha, Magistrados de los Tribunales Superiores de Justicia Ireta no Xáni K’éricheri anapuicha

ka, jiák'ani, ts'imanki kuparakutini jakaksĩ jima Arhut'akwa Sési Úkuiri Jimak'u anapuicha, isĩ urakurhiati éski nánki jaka waxastakata ixú arhinskwarhu, pero ari jimpo, ima wantanskwa náninka na jáwaka eyánkunhati Juramukwa Urichani jimak'u anapuichani, parakaksĩ úni jáwaka imeri áchikurhita, isĩ úaka éski na jintéewaka.

Ts'ima wantanskuicha ka mák'u wantakuicha Arhut'akuichiri Kw'iripui Orhetspichiri ka Iretiri Orhetspichiri anapuicha nosksĩ ampuati manatanhani.

Ima wantakwa éнки arhiaka éski isĩ ampuakaksĩ ima k'amanharhitani jarharitatiksĩ imeri terorikwarhu nánki jáwaka jima útsperakwa no sési úkuiri. Énki k'amarukwaka mák'u wantanhakwa ka no k'amaritaaka ampuati méntaru áchikurhita jupikant'ani. Ka énki máku wantanhakwa k'amanharhitanhaka ka jintéeeaka ma no sési úkwa imanki úkurhipka káni énki jima áchikurhini japka, not'u jurak'atiksĩ imani imanki k'amanharhinskwa jatsiaka éski niwaka.

Warhipikuicharhu civil amperi ts'imanki isĩ únhaka nákintarmani áchikurhitiri iretiri no wétarhiati éskiksĩ wénani wantant'ani náninka na isĩ únhaka o náninka isĩ wéraka ima.

Ts'ima k'amanharhinskuicha no sési úkuiri urakurhiatksĩ éski na jaka arhikata jima juramukwarhu no sési úkuiri, ka káni énka énki no sési úkuiriwaka énki imanki úka jupikaka ma tumina o ukwakaksĩ no sési máru jatsikuichani o mátaru ampeni, jatsikunhati na énki jupikapka ima tuminani ka wétarhikwani jinkoni sési imeri unt'ankwani ka ampecha énki no sési úkuka imani no sési úkwani jimpo.

K'amanharhinskuicha tumina amperi námpi ampuatiksĩ jintéeni santaru éski tanimu arhukukwa ts'imeri amperi énki jupikakaksĩ o ima no sési ukuichani isĩ unhaakatcha.

Arhinskwa yúmu ekwatsĩ ka tempini tsimani (Art. 112). No wétarhiati wantantskwa imanka jwaaka ima Arhut'akwa Kw'iripui Orhetspikwa káni énka ma áchikurhiti iretarhu anapu imanka isĩ karakata jaka ima ma párrafo ima arhinskui 111 imanka úaka ma no sési úkwani káni énka jáwaka arhukata imeri terorikwarhu.

Énka ima ánychikurhiti iretarhu anapu wénaaka ánychikurhini méntaru imeri ánychikurhikwarhu énka o erakunhaka para úni mátaru terorikwa imanka no jintéeeaka imanki ima ánychikurhini japka, pero éski ima isí miyukata jaka ima arhintskwa 111 jimpo, isí úkurhiati éski na pakatperakata jaka ima juramukwarhu.

Arhintskwa yúmu ekwatsí tempini tanimu (Art. 113). Ts'íma juramukuicha ima k'amanharhintskwa ts'ímeri éнки ánychikurhijka ireta jimpo, arhip'íati imeri ampeni éнки ima úaka ampuni sési patsani ima juramukwani, éski sésika ima ka no si'parpiri, éski imanku jinkoniwaka, yámintuichani jinkoni isiwaka, ka éski mero sési úaka ampe, ánychikurhikuichani, terorikwa o mátaru ampe; ts'íma k'amanharhintskuicha imanki no sési úka o imanka no isí úka ima jimpo, ka it'u éski útatsperakuicha ka juramuticha para isí jatsikwani. Ts'íma k'amanharhintskuicha, ka it'u ts'ímanki isí arhiaka ima juramukuicha, jintéeatiksí para nótaru úani, ket'atani o éski no ánychikurhiaka, it'u éski k'amanharhitsuwa tumina amperi, ka úatiksí exeparini ts'ímanki isí sési urakurhikaksí tumina imanki isí jupikakpka imanki isí k'amanharhitsuwa jatsika ka ima jinkoni imanka no sési ampechani ka imanka no sési úkuka sésikuichani imericha éski na arhikata jaka jima fraccion III ima arhintskwa 109, pero éski no santaruiwaka éski tanimu arhukukwa éski imanki no sési úkuka.

Ima miákurhikwa iretarhu k'éri ésnki no sési úkuicha éнки, ima ánychikurhikwa sési úriri no jurimpitipirinka; úkwawaka jima jatsikuichani o sésikuichani ma kw'iripui, jintéeeati jurimpiti ka imak'u. Ma kw'iripuicha jatsiatiksí sésikwa éskiksí ints'inhaka tumina para isí sési kuntani éski na waxastakata jaka, náni énka arhiaka juramukuicha.

Arhintskwa yúmu ekwatsí tempini t'ámu (Art. 114). Ima útsipikwa sési pa'perakuiri solo ampuati wénakurhini jiák'ani éнки ima ánychikurhini jáwaka ma amperi iretarhu anapu o éнки jatsiaka terorikwani ka ma wéxurhini orhepani. Ts'íma k'amararitatcha ima jimpo isí jatsikunhati ma wéxurhini ka no santaru jiák'ani wénani éнки isí wénakurhiaka.

Ima miákurhikuicha por no sési ukuicha úkata káni énka ima áchikurhini japka o terorkwa jatsipka nákontarma áchikurhiti iretarhu anapu jimpo, isí ampuatiksí kurhak'urhinani éski na jaka jima wénani arhikata ima Juramukwa no Sési Úkuiri, ts'imanki nomeni jintéewaka séni éski tanimu wéxurhini. Ts'ima jurhiaticha énki k'amatanhaka ampuatiksí kwak'unhani káni énka éski ima áchikurhiti iretarhu anapu úni jáwaka ma áchikurhikwa imanka arhip'ijka ima arhintskwa 111.

Juramukwa arhiati ampe jimpo k'amakurhia imeri miákurhikwa sési úriri exeparini náninka na wénakurhika ka ampe wisikwaka ima ukuicha ka éski no exeakaksí ampe imanki isí arhikata jaka ima fracción III ima arhintskwa 109. káni énka ts'ima úkuicha o éskiksí no exeaka jintéewakaksí mero no sési úkuicha ts'ima juriecha énki k'amarukwaka not'u jintéeeata santaru éski tanimu wéxurhini.

ARHUTSĪKWA YÚMU

IRETA NO XÁNI K'ÉRICHIRI IRETA K'ÉRI ANAPUICHA KA ECHEROIRI.

Arhintskwa yúmu ekwatsí tempini yúmu (Art. 115). Ireta no Xáni K'éricha jupikati para imeri jimpo ma jásí juramunhakwa yámintu iretiri⁹¹, máteru jimpo xárharatini, yámintuichiri, ka jatsini imeri yantukwa iecheri arhukukwani imeri sási pa'perakuiri ka sési xanhatani, Orhetsikwa Jánkurhirini éski na arhiaka orhepani:

I. Mántani Orhetsikwa juramunhati ma Ayuntamiento arhirakatani jimpo imanka jintéewaka erakukata yámintuichani jimpo, énka kuparakutini jaka ma Juramuti Oretsikuiiri anapu ka imecha énki arhiranajka regidores ka sindicatos énki juramukwa arhip'iaka. Náni énki na arhijka i Karakata ts'ima juramunhati úranhaati jimak'u Ayuntamiento arhirakatarhu ts'imak'uichani ka námpi jáwa Mátaru juramuti terhok'anirhu jimpo ts'imécharhu ka juramuti Ireta no Xáni K'érirhu anapurhu.

⁹¹ Exe je iamnki turhisí jimpo arhiranajka "República o Republicano" jintéesti imanki yámintu iretirika jimposí isí arhini jaka ka así mirikurhi inteeni.

Juramuticha orhets'ikuri anapuicha, regidores ka sindicatos arhirakatcha, énkak'si erakwawaka ya jurimpiti, nóks'i ampuati jimak'u méntaru erakunhant'ani. Kw'iripu éнки erakunhaka no jurimpitkwa jimpoi, o eki mátaru juramutini jimpo arhiranhaka, úakak'si imani ampe. Nákingtaru na arhiranhaka, námpik'si ampua mántaru erakunhani jimak'u orhepani Yámintucha juramuticha énkak'si arhiapkia, énkak'si jatsiaka ya, nóks'i uati jimak'u méntaru erakunhani para jima járhani materuni jimpo, pero ts'imanki mátaruni jimpo jáwaka ampuatik'si jimak'u erakunhani para imani jupikani solo éнки imani jupikapkaks'i orheta.

Imecha juramukwa úrica jimak'u anapuicha, pakatperakuicha jimpo tsimani ka tanimu kuparakutichiri úatik'si kwak'utani orhets'ikuichani, wantanta eskak'si icha ts'inyski ya ka kwak'utani o ewant'ani máru juramutikwani, mechakwa jimpó no sési jási ampe imanki juramukwa jima anapu arhiaka, ménku is'i ka káni wekini imechiri jatsipkakaks'i ya sésikwa ma para íntspini kwap'ikwani, ka wantakurhini éнка wékaka ka sési úkwakaks'i.

Énka mántani éнка jima japirinka jurak'upirinka ima úkwani, kentitatik'si para mátaru járhani, o is'i ukunhati éski na arhiaka juramukwa.

Énka wantanhapirinka éski ts'inchiska ma Orhets'ikwa o éнки nótaru wékapirinka úni o kwérataaka santeru wanikuicha, éнки na éнка juramukwa arhika éski námpi úa inchani ts'imanki mátaruicha jimpo jáwaka, juramukwa kararicha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha erakwatik'si ts'imanki ixuanki irekaka Arhistakuicha Orhets'ikwarhu anapuicha énk'si k'amaraka imani, intek'si Arhit'akuicha jáwatik'si kuperatati éki xáni miyukata jaka juramukuicharhu, ékak'si úaki erakwanhani na inki jatsinhatini jáwaka regidores jimpo.

II. Orhets'ikuicha mítint'awati juramukwa ka manatawati imeri ampechani éski na arhijka juramukuicha.

Orhets'ikuicha jatsiatik'si juramukwa para sési exeni, éski na terhukutaka juramukuichani jinkoni orhets'ikuri énkak'si exerpiaka juramukwa úricha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha, bando de kwáriiri ka juramutiri, reglamentos circulares ka mátaru sési úricha ampe éнки

yámintuicha exeaka jima énkiksī juramuaka, énkaksī tankwaka náni na úna, náninksī na úa sési úricha iretiri, úkuicha ts’imanki nirajka orehekuni, ukwa wétarhikwicha kw’iripuri tsīmeri énkaksī sési patsaka éka yámintu jima anapuicha wantaka.

Juramukuicha ts’imanki tátsipani arhikata jaka párrafo isī úatiksi:

- a) Ts’ima yámintu ampe imeri sési úrichiri orhetsīkuiri anapu ka útsperakwa sési uriri, inchamutaparini ts’ima ampecha éнки ampuaka úrani paraki no isī ukurhiaka ampe ka kúnkurhikuicha éнки marhuawaka para warhipini ima sési úriri ampe ka ma kw’iripuni jinkoni, isī úpani éski na wénakurhijka kwáxchakuicha mák’uini yámintuicha, exerpini yámintuichani, kurantikuiri ka juramukuiri.
- b) Jiák’ani éнки wétarhiaka pakatperakwa tsimani tanimu arhukata orhetsīkuiri para arhip’ini mák’u wantakuichani imanki no sési úkwaka ampechani orhetsīkuiri anapuni o para úani pakatperakuichani jimanki miákurhinhaka Oretsīkwa ma jurhia jimpo éнки santaruiwaka éнки jáwaka jima Ayuntamiento arhirakata.
- c) Juramukuicha éнки urakurhiaka yámintuichani jimpo para úani pakatperakuichani imanka arhikata jaka jima fraccion III ka IV ari arhintskuiri, ka it’u éski ima tsimani párrafo ima fraccion VII ima arhinskwa 116 jimpo ari Karakatiri;
- d) Útatsperakwa ka na éнки únaaka juramuti ireta no xáni k’ériiri anapu jimpo isī jupikaka imeri ánkikurhikwani o éski isī ánkikurhikwaka jima orhetsīkwarhu káni éнка, éski no jáwaka imeri pakatperakwa, ima juramukuicha úriri arhikata ima Ireta no Xáni K’ériiri isī exeaka éski ima orhetsīkwa no ampuaka isī úani o pani orhepani; ari jimpo, wétarhiati éskiksī orhetsīkwa wénani kurhak’uriawaka, éskiksī sési exeaka tsimani tanimu ts’imeri éнки jima jáwaka kuparakutini; ka
- e) Juramukuicha éнки úranhaaka ts’ima orhetsīkuichani ts’imanki no jatsikurhiaka bandos jinkoni o reglamentos arhirakatichani imeri.

Juramukwa Úricha Ireta no Xáni K’ériiri anapuicha íntspiatiksī juramukuichani éki arhip’iaka náninka na ukurhiaka ts’imanki sési únt’akaksī warhiperakuichani orhetsīkuiri eri ka ima juramuti ireta no k’ériiri, o terok’ani tsīmeri, ukuicha jimpo éнки jaka arhut’akuichani c) ka d) tátsipani anapuicha;

III. Orhetsikuicha úatiksī ima ukuichani ka wétarhikuicha iretiri énkii ixú arhipijka:

- a) Itsī ampanharhi, itsī no sési janari, itsī sīpiari, éskiksī ampanharhitant'akaksī ka na niwa itsīicha éнки isī no sési janharhikaksī,
- b) Éskiksī tixataka jatsikwaka yámintu iretani
- c) Éskiksī ampantskaka, tanakaksī, pakaksī mátaru náni ka éskiksī sési untakaksī imanki pakaraka ma amperi.
- d) Atarant'anskwa ka t'are atarant'anskwa.
- e) Jatsinskwa.
- f) Jimankaksī wantikwajka wakasīichani ämpe.
- g) Xanharuichani, parque ka jimanki tsītsīki jaka jatsinskata ka éski ménku sési jáwakaksī;
- h) Éski sési jáwakaksī yámintu kw'iripu ireta anapu, éski na arhijka jima arhintskwani 21 ari Karakatiri, kwári imanki orheta jáwaka para kwap'ini orhetsikwarhu ka xanharakuiiri; ka
- i) Mátaruicha éki ima Juramukwa úricha jima anapu arhip'iaka isī exeparini náninka na jáwaka jima echeriri ka socio-economicas orhetsikuiri, it'u éski na úaka sési úri ka tuminiri ampe.

Námi exeparini imanki ima ampuaka úni éнки na karakata arhijka, éski na úni jáwaka imeri ánkichurhikwa, tsīimanki orhetsikuicha úaka, exeatiksī imanki isī jaka juramukata imani juramukuichani Ireta K'érirhu anapuicha ka Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha arhiaka.

Orhetsikuicha, orheta isī pakatperakaksī ayuntamientos jinkoni, ampuatiksī isī jarhuatperani ka tánkurhinksī para santaru sési kwantpini wétarhikuichani iretarhu anapu o éski santaru sési uakaksī imeri ánkichurhikwani tsīimeri. Ari jimpo ka wantanhani járhani ima kúnkurhikuiiri orhetsikuichiri tsimani o santaru Ireta no Xáni K'érichiri, jatsiati sési exekwa juramukwa úrichiri Ireta no Xáni K'érichiri tsīimeri. Ka it'u káni énka orhetsikuicha isī exeakaksī éski isī wétarhijka, ampuatiksī uani pakatperakuichani imani Ireta no Xáni K'érichani jinkoni paraki ari, isī jurimpiti o jarhuatakurhipani ma kúnkurhikwani jinkoni,

éskiksī isī miákurhiaka ma jurhia jimpo mechakuiri, o éskiksī úaka isī sési imani Ireta no Xáni K'éririri ka oretsīkwat'u;

Ireta sapiraticha p'orhépichicha, jima incharini, ampuatiksī arhip'erani ka kúnkurhini éski na arhikata jaka éski na exeaka juramukwa.

IV. Orhetsīkuicha úatiksī arhukuni ka sési kámani imeri tuminani, imanki isī ukurhiaka imanki wéraka sési ampechiri éнки ima jatsiaka, ka it'u méyampikuicha ka mátaru tumina imanki imanki juramukwa úricha isī jatsiawaka, ka it'u;

a) Jupikaksī méyampikuichani, ka it'u tasas adicionales arhirakatichani, imanki Ireta no Xáni K'éricha arhip'iakaksī imechiri jatsikwa jimpo, imeri isī arhkuka, arhukuka, éski isī kukutaka, ka éski mátaru intsuaka ka éski sési jántskaaka it'u imanki mót'akwaka ka ampuaka jukaparani echericha.

Orhetsīkuicha ampuatiksī úani pakatperakuichani imani Ireta no Xáni K'érichani jinkoni paraka ari isī miákurhiaka ma anchukurhikuichiri éнки isī jásiwaka imani sési úrichiri ima méyampikuicheriri.

b) Ts'ima inchamukuicha ireta k'éri, imankiksī intskwa jáwakaksī ima Ireta K'éririri jimpo orhetsīkuichani éski na waxastakata jaka, na xankaksī íntspiaka ka káni éнка isī mántani wéxurhini isī arhiaka juramukwa úricha Ireta no Xáni K'éririri anapuicha.

c) Tumina imanki inchani jakwaka imani kwantipikwani jimpo éнки wétarhinchaka ireta imanki ima kwantpijka.

Ts'ima juramukuicha iret k'érirhu anapu not'u ampuati arhip'ini náninka jamperi ima Ireta no Xáni K'éricha ampuaka méyamperakuichani jatsiani imanki arhikata jakaksī jima incisos a) ka c), ka ni íntspiani o arhip'ini ima jimpo. Juramukuicha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha not'u ampuati tumina intskuni ma kw'iripuni o ma k'umanchikwani o arhip'ini imeri méyampikwa. Soluksī no méyampiatu sési kánkurhikuicha imanki yámintu kw'iripuiriwaka ima ireta k'éririri, Ireti no Xáni Keriricha o Orhetsīkuiri, solo éski ts'ima isī

ampe úrakurhiakaksí Ireta no Xáni K'éricha paraestatales arhirakata o ma k'wiripu jimpo, nánki ima arhikurhiaka, para urakurhini sési úrichiri amperi o mátaru jási ampe imanki no jintéaaka para yámintu kw'iripu.

Orhetsíkuicha, incharini jima éнки juramújka, arhiatiksí juramukwa úrichani Ireta no Xáni K'érichiri naxáni ewap'iaka ka ampuakaksí kurhak'urhiri méyampikuichani, sésikuichani jimpo, méyampikuichani sési jántskani jimpo ka s'iranta na xáni jukapajka mechakuiiri ka echeriri ka imankiksí isí techa úni jáwakaksí imanki isí ampuaka úrakurhini para kurhak'urhini méyamperakwa ima jimpo.

Juramukwa úricha Ireta no Xáni K'éricheri wantatiksí éski sési jaka juramukuicha para incharani tumina jima oretsíkwarhu, era eramatawatiksí ka exep'iani imeri tuminani imanki méyampijka ireta. S'iranticha jimankiksí arhijka na xáni wérajka tumina o na xáni úrakurhijka wantatiksí éski sési jaka ayuntamientos arhirakaticha éski arhijka jininka juramunhajka na xáni tumina ampuaka urakurhini.

Ima tumina imanki jaka patsakata jima orhetsíkwarhu ampuatiksí ts'íma juramutichani úrani, ka it'u, ts'íma jimpo éнки ts'íma arhinhaka éski ampuaka, na éнки jaka juramukwarhu;

V. Oretsíkuicha, éski na arip'ikata jaka jima juramukwa k'éri iretarhu anapuicha ka Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha éнки jimaaksí ampuaka urakurhini, juramutpiati ari jimpo:

a) Uni, ka sési exeni ka sési úrani arhukukwani ka eratsini para sési jántskani iretichani jima orhetsíkwarhu;

b) Inchamukuni para ampuni kwérakpini ka sési úni jima echerirhu ts'imanki ima patsakurhini jáwaka.

c) Inchamukuni para ampuni uni s'irantani éнки orheta arhiaka na santaru k'eratanha jimesi isi iretichani, imanki isí jáwaka éski na jaka yámintu ireticha jimankaksí wékajka isí úni. Kani éнка ima ireta k'éri o Ireta no Xáni K'éricha úaka ma s'iranta jimanki arhiaka sési k'ea ireticha jima anapuicha exeatiksí éski orhetsíkuicha jima inchamukwaka;

- d) Sésikwa íntspini, sési pani ka exerpini na úranhaxaki echeri imankiksí uraka, incharini jimankaksí isí ampujka juramuni, echerirhu jimankiksí juramukwa jatsika;
- e) Inchakukuni jimankiksí isí sīranti íntspini jakaksí para úni jatsiani echerichani iretarhu;
- f) Íntspiani sīranticha jimanki sésikwa íntspijka para úani k'techani;
- g) Inchamukuni para úani ka sési úni jima echericharhu ts'īmanki patsakurhini jáwaka na énkiksí jarhapka ka úani ka jatsikuni na éнки únha ka náninka na jáwaka ari ampe;
- h) Inchakukuni jimankiksí úani jáwaka ka jatsip'ini jáwakaksí ima éki úkurhiaka mánatatakwa kw'iripu iretiri káni éнка ts'īma no sési úkwaka jima echerirhu; ka
- i) Uani pakatperakuichani sési úkwa jimpo ka para kwap'iani ts'īmani echerichani k'éri iretarhu anapuichani.

Énki weparhaka ka na éнки arhijka jima párrafo tanimu ima arhinskuiiri 27 jimpo i Karakatiri, exerpiatiksí imechiri juramukuichani ka na éнки sési úkwa isí wétarhiaka;

VI. Káni éнка tsimani o santaru ireticha ts'īmanki incharini jaka echeriricharhu orhetsīkuiiri éнки jáwakaksí tsimapurhu o santaru ireta no xáni k'eraticharhu ka éнки úakaksí o wékakaksí mák'u iretini, Ireta K'éri, ireta no xáni k'eraticha ka orhetsīkuicha ts'īmanki, jimanki ampuakaksí juramuni, eratsiatiksí ka arhiatiksí kúnkurhitini ka mák'u jimpo na k'ekurhia ts'īma ireticha exeparini juramukwani k'éri iretarhu anapuni imeri ampe.

VII. Ts'īma kwáricha jima orhetsīkuiiri anapuicha juramunhatiksí juramuti oretsīkwarhu jimpo, éski na arhikata jaka imeri juramukwarhu. Arima úati éski na juramunhaka Juramuti Ireta no Xáni K'érirhu anapu intskwawaka jiák'ani éнки ima exeaka éski no ma ampe jimpo úaka áanaxutani o éskiksí no sési úkwaka sési pa'perakwani iretarhu anapuni.

Ima Juramuti Ireta K'érirhu anapu juramuati ima winhapikwani iretarhu anapuni jimanki irekaka ménkisí o sonmeni;

VIII. Juramukuicha Ireta no Xáni K'éricheri anapuicha inchanhatiksí na erakunha ma terojkakwa erakutarakwa jimpo jima ayuntamientos arhirakatichani yámintu orhetsīkuiiri.

Náksĩ pa'pera ánychikurhita jimpo orhetsĩkuicha ka ts'imeri ánychikurhiticha, ka isĩ únhati éski na arhiaka juramukuicha énki o exerpiaka juramukwa úricha ireta no xáni kericheri na énki arhijka jima Arhinskwa 123 jimpo i Karakatiri, ka ts'imeri juramukuicha.

IX. (Kachukukata)

X. (Kachukukata)

Arhinskwa yúmu ekwatsĩ tempini kwímu (Art. 116). Ima winhapikwa yámintu kw'iripuiiri Ireta no Xáni K'ériiri anapu arhukurhiati para úranhani arisĩ, ma Keri juramuti jima anapu, ma Juramukwa Úri ka ma Sési Úri, ka not'u ampuati kúnkurhini tsimani o santaru winhapikuicha ma kw'iripurhu o ma kúnkurhikwarhu, ka ni jatsinhani juramukwa úrini ma k'wiripunku.

Wnhapikuicha Ireta no Xáni K'ériiricha anapuicha isĩ ánychikurhiati éski na jaka mántani Karakatarhu jima anapuicha, jupitakurhipani i juramukuicharhu:

I. Juramuticha Ireta no Xáni K'éricheri anapuicha nóksĩ ampuati járhani jima terorikwarhu santaru éski kwímu wéxurhini.

Erakukwa imeri Juramutiri Ireta no Xáni K'ériiri ka juramukwa úrichiri jima anapuichiri jintéati jurhimpiti ka éski na arhip'iaka juramukuicha erakukuiiri jima anapuicha.

Juramuticha Ireta no Xáni K'éricheri, imanki isĩ erakunhaka yámintu kw'iripu iretarhu anapu jimpo, énki erakunhaka énki jáwaka ma erakukwa o tátsikwa, no méni ka na ma ampe jimpo ampuatiksĩ méntaru jatini ima terorikwani, énki mátaruni jimpo jáwakaksĩ; nit'u énka sáni isĩ jáwakaksĩ, mátaru jimpo o éskiksĩ isĩ kwani jáwaka jima.

Nomeni ampuatiksĩ erakunhani jimak'u para méntaru ánychikurhini sontku:

- a) Juramuti Ireta no Xáni K'éri anapu imanki jáwaka mátaruni jimpo na énka karakata arhijka, o imankiksí jirinaka paraka k'amakwaka jiák'ani énka no jáwaka imanki erakunhaka éski na arhijka Karakata, káni énka it'u méntaruini isí yóarinhaka;
- b) Ima Juramuti lerta no Xáni K'érirhu anapu imanki mátaruni jimpo jáwaka, Imanki jáwaka sáni isí o ima kw'iripu iretarhu anapu imanki, na énki wékaka arhinhani; isí jáwaka káni énka ima juramuti no jáwaka, ménkisí éski ima o teroriaka tsimani wéxurhini énka kwérataka para k'amarani ima.

Solo ampuati jintéeni Juramuti éski na arhijka karakata ma Ireta no Xáni K'érirhu anapu imanki ixu kanhaaka, o éski irekaaka jima yúmu wéxurhini jimpo tátsipani anapu ima jurhia jimpo énka erakukuicha jáwaka, ka jatirini wa ekwatsí tempini wéxurhini ima jurhia jimpo énka erakukwa úkurhiaka, o no xáni, énka isí arhiaka Karakata jima Ireta no Xáni K'éri anapu

II. Ima miyukwa orhetspirichiri énka jáwaka jima juramukwa úkwarhu Ireta no Xáni K'érichiri jintéeatí éski na nánki xáni jintéekaksí mántani imeri, pero, jiák'ani, no ampuati jintéeni sáni éski yúmu tsimani kw'iripuri orhetspiticha jima Ireta no Xáni K'éricharhu jimankiksí iretakaaka santaru éski 400 mil kw'iripu, yúmu tàmú jimanki irekanhaka santaru ka énki no niaraka a 800 mil kw'iripu, ka tempini ma jima Ireta no Xáni K'éricharhu jimanki kw'iripu jintéekaka santaru éski ima miyukwa.

Ts'ima kw'iripuri orhetspiticha juramukwa úricha Ireta no Xáni K'érirhu anapu nóksí ampuati jimak'u erakunhantani. Ts'ima kw'iripuri orhetspiticha énka mátaruni jimpo jáwakaksí ampuatiksí erakunhani jimak'u exekurhipani éska ima jiteekaksí, ménku isí énka no áchikurhi japka, pero ts'ima kw'iripuri orhetspiticha énka k'et'siwakaksí nóksí ampuati erakunhani jimak'u para mátaruni jimpo jarhana.

Juramukwa Úricha Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha úkurhiatiksí incharhatapani kw'iripuri orhetspiticha erakukatcha éski santaruicha isí erakwaka ka éskiksí isí orhepani paaka mátaruicha, éski na arhikata jaka juramukuicha imeriri;

III. Ima Winhapikwa Sési Úkuiri Ireta no Xáni K'érirhu anapuicha ima úkurhiati juramutspikwarhu jimpo éнка jatsiawkaksí Karakaticha jima anapuic

Wantakurhikwa t'are juramutspichiri ka juramutspichiri ts'imanki jantiak'uakaksí para uni imeri áchikurhikwa jáwati kwajchakukata ima k'éri juramukuichani ka ts'ima juramukuicha organicas Ireta no Xáni K'éricheri jimpo, ts'imankiksí jatsiaka o wantaka náninka na ukurhiaka para hinchán, ukurhini ka jima jarhana ts'ima kw'iripuiricha ts'imanki áchikurhikwaka ts'imani Winhapikuichani Sési Úkuiri Ireta no Xáni K'érichiri.

Ts'ima T'are Juramutspicha éнки kuparakutini jáwaka jima Winhapikwa Sési Úkuiri jima anapu, tanawatiksí ts'ima ampechani éнки wétarhiaka éнки arhikata jaka ts'imani fracciones I a V ima arhintskwa 95 jimpo ari Karakatarhu. No ampuatiksí jintéeni T'are Juramutspicha kw'iripuicha ts'imanki jatsipka ima terorikwa o áchikurhita Jarhuatpitiri o mátaru ima ampe, Útsipiri Sési Úkuiri o kw'iripuri orhetspiti jima anapu, Ireta no Xáni K'éricharhu, incharini ma wéxurhini orheta ima jurhiatikuiiri imanki erakunhaka.

Arhit'síkuicha t'are juramutspichiri ka juramutspiricha éнка kuparakwaka jima Winhapikwa Sési Úkuiri jimak'u anapuicha jintéeatiksí úkata sésimintu kw'iripuni jinkoni éнка jima áchikurhijka sési ka it'u jima sési úrikaksí jima sési úkwarhu o ima éнка jintéeka ma kw'iripu imanki nomeni no sési ampe úka, éski jintéeka para ima áchikurhita ka orheta úka mátaru jimpo juramukuiiri áchikurhini.

Ts'ima t'are juramutspicha xáni éнка jáwatiksí jima áchikurhikwa arhiati Karakata Ireta no Xáni Keriri, ampuatiksí méntaru erakunhani, ka éнки ís'iwaka, solo ampuatiksí ewakurhini imeri áchikurhita éski na arhikata jáwaka jima Karakatarhu ka juramukuicharhu k'amanharhikuiiri ts'imari éнка áchikurhijka jima Ireta no Xáni K'ériricharhu.

Ts'ima T'are Juramutspicha ka juramutspicha méyamunhatiksí imanki sési jintéeka ka no ampuatiksí wantani éski no wékajka, imankaksí no ampuaka sapi úranhani éнка jáwaka jima áchikurhini.

IV. Karakaticha ka juramukuicha Ireta no Xáni K'érii ima erakukwa amperi kwáxchakwati éskiksi:

- a) Erakukuicha juramutiri Ireta no Xáni K'érii, juramukwa úrichiri jima anpu ka ayuntamientos arhiratichiri úkurhiatiksí erakutarakwa jimpo, éski na wékaka, no erak'uparini, ka jurimpitikwa;
- b) Énki úni jáwaka ima ánkikurhita erakukuii juramuticha imeri jimpo jintéekaksí ampakiti sésikuicha juramukuii, no mani jarhuataparini, éski isiwaka, sési exeaka, éski jantiak'u iwaka.
- c) Juramuticha ts'imanki ampuaka úani erakukuichani ka náninki ampuaka juramuni mák'u wantakuni imani jimpo, éski wantakurhiakaksí imeri ánkikurhitarhu ka no ne ma juramukwaka imeri úkuichani jimpo;
- d) Waxastanhati ma útatsperakwa para ampuni no jurak'ukurhini paraki yámintu mák'u wantakuicha erakukuii jupitakurhiaka énka na juramukata jaka;
- e) Waxastakurhiaka káni énka ima exeaka para ampuni nirani exerpini yámintuicha kurantikuichani énka no sési jíikurhini jaka, exeparini éski na wantajka wénakwani énka arhijka éski útatsperakuicha erakukuii k'amák'upajka :

V. Wantap'eraukuicha ánkikurhikuii Ireta K'érii ka imeri ánkikurhiticha, juramunhatiksí juramukuichani jimpo énki isí íntspianhaka juramukwa úricha Ireta no Xáni K'érichiri anapuicha na énki arhijka jima arhintskwa 123 jimpo ari Karakata K'éri Iretarhu anapu énka arhikurhika Méxiku ka yámintu imeri juramukuicha.

VI. K'éri ireta ka Ireta no Xáni K'éricha, éski na arhijka juramukwarhu, ampuatiksí pákatperani paraki ts'ima úwaka márutaruichiri ampeni, úakaksí ka ánkikurhini jáwaka ka íntspiani jáwaka archikurhikwa iretiri, káni énka ima k'ériku tuminiri ka yámintu kw'iripuri úaka éski wétarhiaka.

Ireta no Xáni K'éricha ampuatiksí uani ts'imani pakatperakuichani ts'imeri Oretsikuichani jinkoni, parakaksí ts'ima jupikaaka imeri wétarhikuichani o para úani ts'imeri ánkikurhikuichani ts'imanki arhiajka párrafo tátsipani anapu.

Arhintskwa yúmu ekwatsĩ tempini yúmu tsimani (Art. 117). Ireta no Xáni Kericha námpi ampua, no ma ampe jimpo;

I. Úani pakatperakuichani, karakatichani o kúnkurhini mátaru Ireta no Xáni K'ériini jinkoni ka not'u mátaru K'éri Ireta winhapitini jinkoni.

II. (Kachukukata)

III. Úni tumina, exerpini s'iranta tumina, s'iranta sapiratichani ka ni s'iranta janharhiri.

IV. Minkwa jatsikwani kw'iripuni o ampechani éнки terop'akwakaksĩ imeri echerirhu jimpo.

V. No jurak'uni ka ni minkwa jatsikwani no jurimpiti éнки inchakaksĩ imeri echerirhu, ka ni éнка jima wémukwaka, nomani ataranskuichani ixú Ireta K'érirhu anapu o mátaru Ireta K'ériini anapu.

VI. Minkwa jatsikuni imani jima isĩ jwants'inhaka o imanki jima anhka ixú Ireta K'érirhu anapu o mátaruiri Ireta K'ériini, éskiksĩ méyampiaka o márutaru méyampikwa éнки ima sésikwa jatsiaka aduanas arhirakatica ixu anapuicha, wétarhinchaka éskiksĩ exenhaaka o éskiksĩ karakwakaksĩ wanochichani o kurhak'urhiakaksĩ s'iranticha imanki pampiaka ima ampechani.

VII. Exerpini ni méntku jatsiani isĩ juramukuichani méyampikuiri éнки no mák'u járhatiaka méyampikuicha o éski wétarhiaka mátaru ampe jimpoka jintéeaka ataranskwa Ireta K'érirhu anapu o mátaru Ireta K'ériini, o éski ima mátaru ampe waxastanhaka ánichikurhita jimpo éski isĩ jarhaaka éski jima anapu ampe ka isĩ mák'uika ixu ireta sapiiri, o éski jintéeak, a mák'u ánichikurhikwa éнки mátaru náni anapuiwaka.

VIII. Jupikani jurimpiti o no jurimpiti miákuichani o éнки kwaniakaksĩ tumina juramutikuicha mátaru ireta k'ériini anapuicha, kúnkurhikuichani jinkoni o ma kw'iripu éнки mátaru Ireta K'ériini anapuiwaka jinkoni, o káni éнка méyampinhaka tumina mátaru Ireta K'ériini jimpo o wérakwa echerirhu k'éri iretiri.

Ts'ima Ireta no Xáni K'éricha ka Orhets'ikuicha námpi ampua miákurhini o éskiksĩ kwaniakaksĩ tumina solo éнки uranhaka iretiri ampe jimpo, it'u éski ts'imanki kurhak'uriaka organismos descentralizados arhirakatichani jinkoni ka kúnkurhikwa iretiri, éski na jaka

waxastaka juramukwa úricha ma juramukwarhu jimpo ka ima ampe ka xáni jimpo éski na ima arhiaka mántani wéxurhini jimpo jima sīrantarhu jimanki arhip'ijka naxáni tumina wétarhia. K'éri juramuticha eyánkpiatiksī náksī úraski éнки eyánkpiakaksī ima miyukwa iretiri jimpo.

IX. Minkwani áchikurhikwani, tánakwa o atarant'akwa itsutakuiri imanki axantikwarhu jáwaka, nákindarma mátaru isī o santaru karatakwaka tumina éski imanka K'éri Tánkurhikwa isī arhip'iaka.

Ima K'éri Tánkurhikwa ka ts'ima Juramukwa Úricha Ireta no Xáni K'éri anapuicha arihip'iatiksī, káni éнка éski, juramukuicha para no jurak'uni ima kawikuiri ampeni.

Arhintskwa yúmu ekwatsī tempini ka yúmu tanimu (Art. 118). Not'u ampuatiksī, éнка no sésikwa intskwaka ima K'éri Tánkurhikwa:

I. Jatsiani sésikwa imeri jimpo kuetsapikuichani, ka ni nákindarma puertos arirakaticha, ka ni jatsikpini o sésikwa imeri jimpo imeri ampe éнка incharanhaka ixu ampe ka imanki petanhaka ampe ixu.

II. Jatsini, nantari jatini, warhipitichani imanka jméntku jáwaka ka ni k'éri icharukuichani warhipikuiri.

III. Warhiperakwa arhiani imak'u o mátaru ireta k'éri winhapitini, solo káni éнка inchakwakaksī ka éski wékakaksī no sési úkuni, imanka wétarhia ka éski kókani úaka. Solo jiák'ani eyámpintatiksī kókani ima Juramuti Ireta K'éri anapuni.

Arhintskwa yúmu ekwatsī tempini yúmu t'ámu (Art. 119). Winhapikuicha K'éri Iretiri kwak'piatiksī Ireta no Xáni K'éri chani yámintu jimpo éнка wékaka inchakwani o éskiksī no sési kamawakaksī wérakwa anapuicha. Jiák'ani éskiksī no sési arhiani jáwaka incharini, it'uksī intskwatiksī kwak'pikwa, ménki isī éski jintéeaka arhip'ikata Juramukwa Úricha Ireta no Xáni K'éri anapuichani jimpo K'éri Juramuti jimpo, éнки ima no japirinka yámintuicha.

Mántani Ireta no Xáni K'éri ka Echeró miákurhiatiksí kókani íntspiani kw'iripuini éнка exenhaaka éski no sési úka ampe, ts'imanki ùtaspikwani jáwakaksí o ts'imanki k'amanharhikwa jatsikaksí ya, ka it'u sési patsani ka íntspint'ani ima ampe, úratarakuichani o imakaksí úraka para isí uni imani no sési ukwani, kurajchapani juramutini mátaru Ireta no Xáni K'éri imanki isí wétarhiaka. I úkuicha para nirani exeni náninka na úkurhika úkurhiatiksí, éнка inchamukwakaksí procuradurías generales de justicia jima anapuicha, éski na arhikata jaka jima pakatperakuicharhu jarhuatperakui, ima jimpo, úakaksí Ireticha no Xáni k'éricha. Ka it'u jimpo, Ireta no Xáni K'éricha ka Echeró ampuatiksí úani pakatperakuicha para jarhuatperani imani juramutikwani Ireta K'érihu anapuni jinkoni, imanki isí úaka áchikurhini imani Procuraduría General de la Republica jimpo.

Énkiksí paant'awaka éнка yóarhint'ani jáwakaksí mátaru ireta ima juramuti Ireta K'érihu anapu úati imani ampeni, éнки exeparini jáwaka ima juramuti sési úkuiri éski na arhijka i Karakatarhu, Pakatperakuicha Yámintu K'éri Iretiricha éнки karakurhiakaksí ka imeri juramukuicha. Jiák'ani, imanki isí juramuaka ima juramutspiri éнка na juramunhaka xánk'u isí jimpo jupikatiksí p'inkwaka tanimu ekwatsí tempini jurhiatichani jimpo.

Arhinskwa kwímu ekwatsí (Art. 120). Juramuticha ireta no xáni keriri anapuicha miákurhihitini jáwatiksí para xárhata ni ka úatiksí éski isí unhaka imanki arhijka juramukuicha Ireta K'érihu anapuicha.

Arhinskwa kwímu ekwatsí ka ma (Art. 121). Mántani Ireta no xáni kerirhu jimanki i Ireta K'érihu anapu yámintu jakak'unhati ima ukuichani iretiri, karantskaticha ka útspikuicha sési úkuiri éнка márutaruichiri. Ima K'éri Tánkurhikwa, jarhuatakurhipani juramukuichani k'éri iretiri jimpo, wénani arhipiatiksí na wantani éski isí úkurhika, karanskuicha ka útsperakuicha, ka ima jimpo, jupitakurhipani náni éнка na ixu arhip'iaki:

I. Juramukuicha ma ireta no xáni keriri anapu solo ampuatiksí juramunhani imeri echerirhu, ka, ima jimpo, not'u ampuati minharhinani wérakwa imerirhu.

II. Sési ampecha énka újka manakurhini ka ts'ímanki no újka manakurhi juramunhatiksī jimankiksī jáwaka.

III. Mák'u wantanhakuicha arhip'íkata juramutspikwarhu jimpo ma ireta no xáni kerirhu ima sésikwa ampechiri o sesi ampechiri éнки no újka manakurhini éнки jaka mátaru Ireta no Xáni K'érirhu, solo jatsiatiksī winhapikwa jima, káni énka isī arhiaka imeri juramukuicha.

Mák'u wantanhakuicha sésikwa ma kw'iripuri solo ukurhiati mátaru ireta no xáni kerirhu, káni énka ima kw'iripu imankaksī k'amanharhitant'aka wékaaka imani jimpoka jima irekaaka, ima sési úkwa imanka isī wantaaka, ka ménkisī éнки yóarhinhapka imamintu para nirani ima sési úkwani.

IV. Ts'íma úkuicha ima estado civil sési jotakata imani juramukuicharhu ma Ireta no Xáni K'érirhu, ampuatiksī isī janhanharhini mátaruicharhu.

V. Ts'íma títulos profesionales íntspikata juramuticha ma Ireta no Xáni K'éri jimpo, jupitakurhiparini juramukuichani jimpo, janhanharhiatiksī mátaruicharhu.

Arhintskwa kwímu ekwatsī tsimani (Art. 122). Arhirakata ima arhintskwa 44 jimpo karakatiri náninka na énka juramukwa mítint'aka Echeroni, jima juramunhati Winhapikwa Ireta K'érirhu anapu ka imeri, Juramuti, Juramukwa Úricha ka Sési Úkwa imanki jima anapu, éski na arhijka ixu ari arhintskwa.

Jintéestiksī juramuticha jima Echeru anapu, ima Kúnkurhikwa Juramukwa Úricha, Ima Juramuti Echeru anapu ka ima T'are Juramutspikwa Sési Úkuiri jima anapu.

Ima Asamblea Legislativa Echeru anapu úkurhiati ts'íma' kw'iripuri orhetspiticha éнки jurhimpitku erakunhaka éski na erakutaranhaka ka imanki orhepakwaka, jarhuatakurhipani ima sīrantani jinkoni imanka arhijka naxánikaksī erakuka incharini ma circunscripción plurinomial arhirakatarhu, nabki isī arhiaka ari Karakata ka ima Estatuto de Gobierno arhirakata.

Ima Juramuti jima Echeró jatsiati k'éri juramukwani ka sési úkwa iretiri jima iretarhu ka intskunhati ma kw'iripunku, erakunhati yámintuichani jimpo, sési na wékanhaka, jurhimpiti ka éski no nema mitiaka.

Ima T'are Juramutspikwa Sési Úkuri ka ima Arhit'akwa Sési Úkuri jimat'u anapu, mátaru juramuticha jinkoni éнка isí waxastaaka ima Estatuto de Gobierno arhirakata, ampuatiksí ima ánychikurhita sési úkuri yámintu kw'iripuri jima Echeró.

Náksí etsakunha juramutikuicha jima Winhapikuicha K'éri Iretiri ka juramuticha jima Echeró anapuicha úkurhiati éski na axu isí arhijka:

A. Imani K'éri Tánkurhikwa ampuati:

V. Úani juramukuichani jima Echeró anapuichani, ka námpi ampua úani ts'imanki Kúnkurhikwa Juramuti Úriri jintéeka;

VI. Íntspini ima Estatuto de Gobierno jima Echeró anapu;

VII. Úani juramukuichani para ima imankiksí kantsipka Echeróiri;

VIII. Arhip'inhani juramukuichani ima isí wantaaka para yámintuicha éнка patsaaka imani, éski wétarhini jáwaka ka éski sési úaka ima ánychikurhita Winhapikwa K'éri Iretarhu anapu ; ka

IX. Mátaru sésikuichani éнка arhiajka i Karakata.

B. Juramuti Ireta K'érirhu éнка arhikurhika Méxiku ampuati:

V. Wénani juramukuichani orhepani K'éri Tánkurhikwarhu Echeró jimpo;

VI. Arhit'akuni imani Senado neni inchanha, káni énkaksí manataka, ima Juramutini Echeró anapuni;

VII. Exakuni mántani wéxurhini K'éri Tánkurhikwani, naxáni ampupirini tumina úrakurhini para méyampini imanki kurhak'urhinhaka ima tuminani imanki wéraka jima Echeró. Para isí úni, ima Juramuti Echeró anapu isí exerata imani Juramutini Ireta K'érirhu anapuni paraka ima imankiksí isí wékajka, éski na arhikata jaka juramukwa;

VIII. Íntspini jima sési úkwarhu éskiksī isī exeaka juramukuichani énka exerpiaka ima K'éri Tánkurhikwa Echeru jimpo; ka

IX. Mátaru sésikuichani énka arhiaka i Karakata, ima Estatuto de Gobierno ka Juramukuicha.

C. Ima Estatuto de Gobierno jima Echeru anapu jupitakurhiatiksī axunki isī arijka:

WAXASTAKWA MA.- Ima Kúnkurhikwa Juramukwa Úrichiri:

V. Ts'ima Kw'iripuri Orhetspiticha para inchani jima Kúnkurhikwa Juramukwa Úrichiri erakunhatiksī mántani tanimu wéxurhini jimpo ka yámintuicha jimpo, nánki ts'ima wékaaka, jurimpitkwa jimpo ka éski nonema mitiaka éski na isī arhiaka juramukwa, imanki isī exeaka, para nánki isī úkurhiaka erakukuicha, exerpinhani sīrantichani ka nanksī kwarhukwa paraka no isī úkurhiaka ima ampe, imanki isī arhiaka jima arhintskuicha 41, 60 ka 99 ari Karakatiri;

VI. Imanki isī wétarhinchaka para ampuni jintéeni Kw'iripuri Orhetspiticha ka inchamukuni jima Kúnkurhikwarhu nóksī ampuati santaru sánitituini éski ts'imanki isī kurhak'urhinhaka para jintéeni Kw'iripuri Orhetspiticha Ireta K'érirhu anapu. Jintéeatu jatsikukata Kúnkurhikwa Juramukwa Úrichiri ka ts'imanki isī kuparakata jaka jima, ts'ima arhip'ikuicha éni incharini jaka jima arhintskuicharhu 51,59,61,62,64 ka 77, fraccion IV ari Karakatiri;

VII. Imani partido politico imanki jupikaki imak'u santaru wánikwa sīranticha jimanki isī wantanhaka éski antaaka ka it'u éski ima ma ekwatsī ka tempini ima por ciento erakutarakuri jima Echeru, intskwatiksī xáni kw'iripuri orhetspiticha orhepakuri énka antankwaka para ampuni santaru jatsiani éski márutaruicha jima Kúnkurhikwarhu

VIII. Waxastani káni énka jáwaka tsimani jimpo jima áchikurhinhani mántani wéxurhini ka na kúnkurhinhaka ka sésikuichani imeri énka juramunhaka jiák'ani énka no áchikurhini jáwaka. Ima yóarhip'ikwa para nirani áchikurhini tátsipani énka ima k'amaraaka ampuati juramuni ima juramutiri incharini anapu éni isī kurap'iaka ts'imanki kuparakutini jáwaka o Juramuti Echeru anapu;

IX. Ima Kúnkurhikwa Juramuti úriricha, éski na arhikata jaka jima Estatuto de Gobierno, jatsiati ari juramukuichani:

- a) Íntspini imeri juramukuichani, imanki exakunhaka imani Juramuti Echeru anapuni paraki exerpiaka imak'u jimpo;
- b) Era eramatani, wantonskurhini ka arhip'ini éski sési jaka mántani wéxurhini imani s'iranta jimanki arhiaka naxáni tumina wétarhinha ka Juramukwa Inchakui jima Echeru anapu, sési exeani orheta imanki xáni wétarhiaka para úni imanki arhinha jaka.

Incharini jima juramukwarhu imanki inchaaka jimpo, nosksí ampuati inchamukuni éski santaru kantspiaka éski imanki sési exeka orheta ima K'éri Tánkurhikwa parakiksí ampupirini petani imanki wétarhinhaaka jima Echeru.

Ima séskwa paraki wénakurhiaka ima juramukwa para incharani tumina ka ima tumina imanki wéraaka jintéesti imerk'u Juramuti Echeru anapu. Káni énka ima isí niwaka pani k'amarasínti jiák'ani 30 de noviembre jimpo, solo wéxurhinichani énka erakunhaka ima Juramuti Echeru anapu, éнки k'amaraaka jiák'ani 20 diciembre jimpo

Ima Kúnkurhikwa Juramuti Úrichiri úati mántani wéxurhini jimpo imanki wékajka éski intsínhaka tumina ka exakwati sontku imani Juramutini Echeru anapu paraki kuparhakwaaka jimanki ima isí wénakuni jaka.

Urukurhiatiksí para jatsikwani imani imanki tumina kurhap'ijka iretani jimpo Echeru anapu, imanki no isí ampuaka kúnkurhini éski na jáxiaka o éski na juramuni jaka ima juramuti, imanki arhikata jaka jima tsimani párrafo ima arhut'akui c) ima fraccion IV ima arhinskwa 115 ari Karakatiri.

- c) Exeni éski sési jaka ima cuenta publica tátsipani wéxurhiniri anapu, imani jinkoni Contaduría Mayor de Hacienda Kúnkurhikwa Juramukwa Úriri, isí uparini éski na jaka arhikata jima fracción IV ima arhinskwa 74, jimanki isí jatsinhaka.

Ima cuenta publica arhirakatani wéxurhini tátsipani anapuri éнка exanhaka ima Kúnkurhikwa JUrakukwa Úrini incharini tempini jurhiatikuicharhu junio jimpo, ka it'u éski ts'imanki waxastakata jaka parakaksí exerpiaka wénakuichani juramukwa incharkwa tuminiri ka ima sirantiri imanki arhiaka naxáni tumina ampuaka wérani, solo ampuatiksí k'eratani káni éнка kurhak'urhinhaka ima Juramuti Echeru anapu éнка sésimintu wétarhinhaka ka isí exeka Kúnkurhikwa;

d) Arhip'ini ne jáwaka imani jimpo káni éncia ima no jáwaka, ima Juramuti Echeru anapu;

e) Exerpiani ima juramukuichani para náninka na jáwaka ima hacienda publica, ima contaduría mayor ka imanki wékaaka kurhak'urhini, ima miyukuri ka naxani tumina úrakurhijka ireta Echeru jimpo;

f) Exerpiani karakuichani imanki juramukwaka káni éncia erakunhaka jima Echeru ukurhini jáwaka, jupitakurhipani ka isí úpani éski na jaka arhikata jima Estatutos de Gobierno, ts'imanki isí p'ikwaka éski na arhiaka jima arhuk'takwarhu b) ka i) ima fraccion IV ima arhinskwa 116 ari Karakatiri. Éncia ampuaka incharukuni ts'ima partidos politicos arhirakatcha yámintu k'éri iretiri;

g) Uani juramukuichani sési úriri iretarhu anapu jimanki jima jáwaka, para nánki juramunhaka incharini ka náninka na útatspera sési úriri;

h) Úani juramukuichani para ima civil ka no sési úkuiri ampe; juramukuni imani organismo imanki kwáxchakwajka sésikwa kw'iripuri, éski yámintuicha jatsiaka wantakwa, kwap'iaka kw'iripuni, karakwawaka jima para ampuni echeri jatsiani ka ampuni atarant'ani ampe;

i) Juramuni ima kwap'ikwa civil jimpo, ka sési úkwa civica jimpo éskiksí no sési ampe úaka ka sési juramutini, ima kwáxchakwa imanki kwantpiaka kúnkurhikwa no iretiri jimpo; imanki orheta no jurak'uaka éski no sési ukwaka ka jarhuatani kw'iripuni imanki no sési úka éski sési jurhinpint'aka; tsipikwani ka jarhuatani kw'iripuni; ka intskuni jarhuatperakwa kw'iripuni;

j) Úani juramukuichani para imankaksí úaka orhepani k'ekwani jimpo, sési jántskani iretani, imamintu echerini; patsani sési ima arhikatani medio ambiente ka kwáxchakwani imani ecologia; irerakwa; éncia únhani jáwaka, xanharhuicha ka náninka na ampuaka

jurak'uni trokini; ka imamintu para pétani ka uranksi sési ampechani éнка jatsiaka ima Echero;

k) Sesikwa íntspiani para kwantpini ka éskiksi ampuaka íntspini imanki wétarhinchajka ireta; úani juramukuichani para ampuani trokichani kámani éнка pap'iaka ma náni, k'aratani, éskiksi jáwaka kw'iripu éнка jwáka p'orhénkpini ka náninka ampuaka pakarani, jimankaksi ampuaka pyáni imanki ima wékaka, jimankaksi wantikwajka wakasíichani ka éskiksi jáwaka wánikwa ampe, ka jimankaksi jatsinant'anhaka warhirichani;

l) Íntspiani juramukuicha parakiksi santaru sési jáwaka tumina ka kwáxchakuni áchikurhikwani; éski santaru k'eraka ima júskwa ampe, k'umanchikuicha atarantskuiri; kwáxchakwanii animalichani; éнка warakwa ampe jáwaka jima iretarhu; santaru cha'nakwa, mimixikwa ka mátaru ampe jáwaka; ka éski áchikurhikwa para jorhentpini jáwaka éski na arhikata jaka jima fraccion VIII, ima arhintskwa 3º ari Karakatiri;

m) Exerpini imani juramukwa Organica juramutspikuiri éнка sési jimak'u Echero anapu, imanki kuparataka imeri miákurhikwa áchikurhiticha iretiri jima arhukukuichiri anapu;

n) Exerpini imani juramukwa Jima Juramutspikwa Contencioso Administrativo Echero jimpo;

ñ) Nirani exerpini wénakwani juramukuichiri o arhipikwa Echero anapu, orhepani K'éri Tánkurhikwani; ka

o) Ka mártaruicha éнка isi intskunhaka ari Karakata jimpo.

WAXASTAKWA TSIMANI.- Imeri Juramuti Echero anapuri:

V. Uati imeri áchikurhita, imanki jáwaka yúmu wéxurhiniri, wénati ima jurhiata yúmu diciembre jimpo ima wéxurhiniri imankaksi erakunhaka, imanki isi ukurhiaka éski na wantaka ima juramukwa erakukuiri.

Para jintéeni Juramuti Echero anapu tanatiksi ima síranticha imanki arhip'iaka jima Estatutos de Gobierno, jimanki jáwaka jintéeni méxiku kánkati ka éski yámintu sésikuichani úrani jáwaka ka éski irekani jáwaka tanimu wéxurhini orhepani éнка

erakunhaka éнка Echeró anapuiwaka o éskiksĩ yúmu wéxurhini éнка nóksĩ ixu kanatiaka; jatirini ma ekwatsĩ ka tempini wéxurhini ima jurhiata jimpo imanki isĩ erakunhaka, ka no jintéeni orhepani Juramuti Echeró anapu nákintarma arhikwa jimpo. Ima irerakwa námpi kachukunha éнка ma terorikwa jatsiaka Ireta K'éri mátaru echerirhu.

Jiák'ani éнка manatanhapirinka Juramuti Echeró anapu, ima Senado jirinata, éнка isĩ kurhak'urhiaka ima Juramuti Ireta K'érirhu anapu, ma kw'iripuni imanki jáwaka imani jimpo ka k'amataaka ima ánkurhitani. Jiák'ani éнка no japirinka sáni isĩ, jima jáwati ánkurhini imanki isĩ arhiaka ima Estatuto de Gobierno. Káni éнка ima mentku no jáwaka, éнка ima wékaaka nótaru járhani ya o mátaru ampe jimpo, ima Kúnkurhikwa Juramukwa Úriri arhip'iatu ma kw'iripuni imanki k'amataaka. Éнка nótaru wékaaka Juramuni Echeró solo ampuati isĩ jupinhani ma k'éri no ampe jimpo. Jima Estatuto arhip'iatu na únha jurak'uni imani.

III. Ima Juramuti Echeró anapu jatsiati juramutikwa ka miákurhikuicha éнка ixú arhijka:

- a)** Úani ka úrani juramukuichani éнка jintéeaaka Echeró anapu imanki isĩ exerpiaka ima K'éri Tánkurhikwa, incharini jimanki ima jatsiaka juramukwa ima juramuti imanki ima jatsiaka o mátaru imeri k'umanchikuicha;
- b)** Arhip'ini, exerpini ka isĩ úrani juramukuicha éнка exerpiaka Kúnkurhikwa Juramukwa Úricha, jarhuatakurhipani juramukuichani jimpo ts'ĩmanki exerpiaka, wantakuicha ka pakatperakuicha. Ka it'u, ampuati eranharhikwani juramukuichani imanki Kúnkurhikwa Juramukwa Úrichiri exakwaka parakaksĩ xárhatanhaaka, incharini tempini jurhiatikwarhu ka eski no santaruwaka. Éski ima s'iranta imanki isĩ kurhak'urhini jaka jintéepirini sési exekata ka éskiksĩ jiapirinka eski ukurhipinka tsimani tanipuru kw'iripuri orhetspiticha jimpo, jintéeatu xárhatakata Juramuti Echeró anapu jimpo;
- c)** Nirani exerpini wénakwani juramukuicheri o wantakwa imanki orhepani Kúnkurhikwa Juramuti Úrichiri;
- d)** Jirinani ka manatani eski na ima wékaka ánkurhitichani iretarhu anapu éнка imani k'éri juramutini jima anapuni jinkoni jáwaka, imanki isĩ arinhaka o eski ket'atakaksĩ

no jáwaka exekata o nákintaru mátaru ari Karakatani jimpo o juramukuicha éнка isí ampuaka uni;

e) Mánatani ka orhetspini wétarhichani kwáriiri iretarhu anapuni éski na arhiaka ima Estatuto de Gobierno; ka

f) Mårutaruicha ts'imanki intskwajka i Karakata, ima Estatuto de Gobierno ka juramukuicha.

WAXASTAKWA TANIMU.- Imeri kúnkurhikwa ima Sési Úriri Ireta Echerero anapu:

V. Arhip'ini náninka na jamperiwaka jimankaksí ampujka etsakuni juramunhakwani ts'imeri arhukukuicha terok'ani anapuicha, éнка no jáwaka imani jinkoni ts'imanki tamukaksí;

VI. Waxastatani arukukuichani politico-administrativos arhirakatichani mántani arhut'akuichirhu echeriri éнка arhukurhijka Echerero.

Ka it'u juntsik'wati na wantanha para isí ampuni arhukuni echeri Echerero anapu, juramunhakwa ts'imeri arhukukuicha politico-administrativos arhirakaticha ampuati úni, náninka na kuparaka, na éнка na áchikurhiaaka, ka it'u nánksí pap'eraka ima Juramuti Echerero anapu jinkoni.

Teroriticha jima arhukukuicha politico-administrativo arhirakata ima arhukukwa echeriri erakunhatiksí yámintuicha jimpo, náni éнка ma wékaka, éski no nema mitiati ka ni arhini ne jimpo, ka jintéati jurimpiti, éski na isí arhip'iaka juramukwa.

WAXASTAKWA T'ÁMU.- Imeri T'are Juramutspikwa Sési Úkuiri ka mårutaru arhukukuicha sési úkuiri jimak'u anapuicha:

V. Para jintéeni t'are juramutspiti jima T'are Juramutspikuiiri Sési Úkuiri anapu tanhatiksí ima ampe imanki isí kurhak'urhijka ari Karakata para ampuni jintéeni k'éri juramutspicha ima T'are Kúnkurhikwa Sèsi Úkuiri anapuini; urakurhiata, éskiksí mítinaka éski áchikurhini japka imeri profesión o sési úkuiri ampe, jima Echerero áchikurhika. Ima

T'are Juramutspika Sési Úkuiri anapu isĩ ukurhiata ima miyukwa t'are juramutspichani jinkoni imanki isĩ juntsik'uaka imeri juramukwa.

Para jirinani nénki jáwaka jimanka kwératani jáwaka t'are juramutspicha ima Tribunal Superior de Justicia, ima Juramuti Echerero anapu niwaka pakuni ima Kúnkurhikwa Juramukwa úrichani parakaksĩ ts'ĩma wantaaka na ukurhiaka. Ts'ĩma T'are Juramutspicha teroriatiksĩ kwĩmu wéxurhini jimpo ka ampuatiksĩ méntaru exenhaani ima Kúnkurhikwa jimpo; ka éнка jintéepirini, solo ampuatiksĩ ket'atani éski na jaka jima Arhit'akwa T'ámu Karakatiri.

VII. Ima sési úrikwa, exenhaakwa ka éski sési jámaaka ima T'are Juramutspikwa Sési Úkuiri, juramutspikuicha ka mátaruicha arhukukuicha sési úkuiri, jáwati minkurhikata ima Arhit'akwa Sési úkuiri Echerero anapu. Ima Arhit'akwa Sési úkuiri jatsiati yúmu tsimani kuparaticha, imanki mechakwa jintéeeaka k'éri juramuti jima T'are Juramutspikwa Sési Úkuiri anapu, imanki it'u jáwaka ima Arhit'akwa jinkoni. Kw'iripu éнка kuparhakutini jaka jintéeatiksĩ: ma T'are Juramutspiti, ma Juramutspiri ima Primera Instancia ka ma Juramutspiti Paz arhirakata, erakukata insaculacion jimpo; mechakwa erakukata por ima Juramuti Echerero anapu ka mátaru tsimani Kúnkurhikwa Juramukwa Úricha jimpo. Yámintuicha tanhatiksĩ ts'ĩma ampechani éncia kurhak'urhinajka para jintéeni t'are juramutspiti ka jáwatiksĩ yúmu wéxurhini imeri áchikurhikwarhu; jatsinati mátaru káni éncia ima no jáwaka ka jintéeeati mántani inchakwa, ka nóksĩ ampuati erakunhani para méntaru jima áchikurhini.

Ima Arhit'akwa arhinhati juramutspichani ima Primera Instancia anapu ka mátaruicha ts'ĩmanki isĩ úkurhiaka jima Echerero, éski na arhikata jaka ka exeaka éski ima járhuataka ts'ĩmanki jima sési úkwarhu áchikurhini jámaaka santaru antani;

III. Arhip'iatiksĩ ampe éncia ampuaka úni ka na éncia áchikurhiaka ima Arhit'akwa Sési Úkuiri, isĩ uparini éski na jaka arhikata jima arhintskwa 100 ari Karakatiri;

IV. Juntsik'uatiksī wantakuicha ts'īmanki jinkoni ima juramukwa organica waxastaka juramukuichani para úani ka éskiksī santaru mítiaka ánychikurhiticha, ka it'u éski nánki k'epaka ima carrera sési úkuiri;

V. Ampuatiksī jatsikwani kw'iripuni énka kuparakutini jaka jima Arhit'akwarhu Sési Úkuiri, ka it'u t'are juramutspicha ka juramutspichani, imanki no ampuaka úni ka k'amanharhitani exekata jima arhintskwa 101 ari Karakatiri;

VI. Ima Arhit'akwa Sési Úkuiri úati imani sīranta jimanki arhip'ijka na xáni tumina wétarhia ts'īma juramutspikuicha sési úkuiri jima echeró anapuicha ka exekwati imani Juramutini Echeró anapuni parakaksī inchamutaka jima sīrantarhu jimanki kurhak'urhini jaka tumina imanki wéraka ka éskiksī paaka parakaksī sési exeaka ima Kúnkurhikwa Juramukwa úrichiri jimpo.

WAXASTAKWA YÚMU.- Jáwati ma Tribunal de lo Contencioso Administrativo, imanki wantakurhiaka para xereantani no sési wantakuicha ma kw'iripu ka mátaru ka juramuticha jima Sési Úricha Iretiri anapu jimak'u Echeró.

Arhinhatiksī juramukuicha para ampuni kúnkurhini ka juramukwa jatsini, ts'īmanki santaru k'erataka imeri juramukwani.

D. Ima Juramuti Jirinati Echeró anapu juramunhati ma Útsipi Sési Úkuiri Yámintu K'éri Iretarhu anapu arhirakatani jimpo, imanki jirinanhaka éski na arhikata jaka jima Estatuto de Gobierno; ari juramukwa ka imeri juramukwa arhip'iatiksī náninka na ukurhiaka, náninka ampuaka juramuni ka juramukuicha para ampuni ánychikurhini.

E. Jima Echeró urakurhiati para ima k'éri juramuti Ireta K'éri énka arhikurhika Méxiku, imanki arhikata jaka jima fracción VII ima arhintskwa 115 ari Karakata. Imanki jirinhaka ka manatakaksī imani ánychikurhiti iretarhu anapuni imanki jatsiaka ima juramukwa jurimpiti jimpo kwarhukwa iretiri úkurhiati éski na arhiaka ima Estatuto de Gobierno arhirakata.

F. Ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri jima K'éri Tánkurhikwarhu anapu, o éнка no áńchikurhini jáwaka, imani Tánhakwa éнка Ménku Jáwaka jimpo, ampuati manatani imani Juramuti Echerero anapu por no sési ukuicha imanki no sési úkwaka sési pap'erakwani Winhapikwa K'éri Iretarhu anapuni o imanki sési jaka jima iretarhu Echerero jinkoni. Ima kurhak'urhikwa para manatanksi exerpinhati terok'ani kw'iripu éнка kuparakutini jáwaka jima Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri o ima Tánakwa éнка ménku Jáwaka, káni éńki isi urakurhiaka.

G. Parakaksi sési ampuaka pap'erani nákıntarma juramukuicha jima anapu ka juramuti orhetsikuri, ka imani k'éri iretani ka Echerero jinkoni ima imankaksi isi wékajka úni santaru orhepani jima echerini éńki piritini jaka iretichani, éski na arhijka jima arhintskwa 115 jimpo, fraccion VI ari Karakatiri, wantaparini ima amperi para waxantani irerakwa kw'iripuicha; kwáxchakuni ambiente arhirakatani; patsani ka sési únt'ani ima equilibrio ecológico; trokicha para nirani náni, itsi ampakiti ka itsi no sési janharhi; tantani, éskiksi ampanharhitant'akaksi ka úrani no úrakurhiaka choperi ka kwáxchakwani iretiri, ts'imeri juramuticha ampuatiksi úani pakatperakuichani parakaksi únhaka ts'imanki isi arhinhajka comisiones metropolitanas éńki isi niwaka éski na jaka juramukuicharhu.

Ts'ima kúnkurhikuicha úkurhitini jáwatiksi pakatperakwa jimpo ts'imeri éńki jima niwaka exeni. Jima imankaksi úraka para isi ukurhini arhinatiksi náni éńka na kúnkurhiaka, náńki jáwaka ka áńchiaka.

Ma kúnkurhikuchani jinkoni arhip'iatiksi:

a) Náni éńka na waxastaka para uani pakatperakuicha, jimanka jaka kúnkurhikuicha, éńki isi pakatperaka náki echericharhu ka ampenkiksi áńchikurhiaka, éskiksi kwantpiaka áńchikurhita iretani o éskiksi úaka ampechani ima amperi imanki arhip'ika j jimanki wénajka párrafo i arhutakuri;

b) Náninka jupitakurhiaka para arhip'ini, sési jimpo ts'imanki kuparakutini jaka jima comisiones, áńchikurhikuicha éńka wantakata jakaksi, ka it'u éskiksi íntspiaka imankiksi wétarhinchaka, kw'iripui ka tumina imanki úrakurhiaka para isi uni; ka

c) Ka mátaru juramukuicha para ampuni sési páni yámintu para k'eratani echerichani éнка piritini jakaksí iretirhu, intskwani imankiksí wétarhiaka ka éskiksí úaka éнка isí pakatperaka ts'imanki jima incharini kúnkurhikuichiri jáwaka.

H. Náninka na jamperiaka ka ampenkiksí no jurak'uaka uni i Karakata éнки wantajka Ireta no Xáni K'érichani jimpo úrakurhiati juramuticha Echerero anapu jimpo.

ARHUTSÍKWA KWÍMU

ÁRCHIKURHIKUIRI KA IMANKIKSÍ IRETARHU AMPUAKA ÚNI ORHETA

Arhintskwa kwímu ekwatsí tanimu (Art. 123). Yámintu kw'iripu jatsisti sésikwa para sési ánychikurhini ka éski marhuakwawaka kw'iripuni; para isí úni, arhip'iatiksí éskiksí jarhuataka éнки santaru ánychikurhikuicha jwaka ka náninka na sési jáma ima kw'iripu para ánychikurhini, na éнки juramukwarhu arhip'ika.

Ima K'éri Tánkurhikwa, exeparini na éнки waxastakata jaka ixu íntspiatiksí juramukuichani ánychikurhita jimpo, ts'imanki isí juramukunhaka:

A. Ts'imank'u ánychikurhiticha, ánychikurhiticha ma k'ta anapuicha, ts'imanki ukata uajka ka yámintuicha, yámintu sīranta ánychikurhitiri:

I. Naxáni ánychikurhinha jintéeeati yúmu tanimu hora.

II. Ima ánychikurhita churikuri jintéeeati yúmu tsimani hora. No méni jurak'uminhati éskiksí úaka: ánychikurhita imanki no sési jintéeeaka para imeri tsipikwa, ima áncikurhikwa churikuri úkuichirhu ka yámintu mátaru ánychikurhita imanki jintéeeaka para tempini hora churikuri, ka ts'imanki no jatiriaka tempini kwímu wéxurhini;

III. No méni jurak'uminhati éski ánychikurhitaka imeri imanki jatsiaka santaru sánititu de tempini t'ámu wéxurhini. Ts'imanki santaru k'eratiaka ka santaru sapi éski yúmu kwímu wéxurhini imanki ima santaru ampuaka ánychikurhini jintéeeati kwímu hora jimpo.

IV. Imanki ánychikurhiaka yúmu jurhiata jatsiati ma jurhiata para mintsitani o santaru.

V. Warhiticha ts'imanki erokurhini jáwaka ma charakuni nóksí úati ánychikurhini jimanki wétarhinhaka santaru winhapikwa ka éski no sésiwaka para tsipikwa imeri charakui; kwímu semana intsínhati para ima mintsitani orheta ima jurhiatikuiri imanki arhinhaka éski kamaka imani charakuni ka yúmu semana tátsikwa, jupikaparini imeri méyampikwa ka it'u imeri sésikuichani ka ánychikurhita imanki ima jatsipka. Káni énka itsukwa akurani jáwaka charakuni jatsiati tsimani mintsinskuichani ts'imanki jurhiatikwa jimpo, ma ekwatsí tempini minuto mántaniru para nirani itsukwa akurani imeri wájpani;

VI. Méyampikwa ánychikurhitiricha imanka santaru sánititu méyamunhaka jintéeeati arisí para yámintuicha o éski nánki santaru jorhenkurhika. Ts'imanki wénajka juramuatiksí jima éski nánki arhukwaka echerichani para isí úni; ts'imanki tsimani wénakwa urakurhiati jimanka jáwaka ánychikurhikwa tumina amperi o éski jáwakaksí ts'imanki santaru jorhenkurhika, ánychikurhikuicha sési jásí amperi o éski no mák'uaka éski yámintu ánychikurhikuicha.

Méyampikwa ánychikurhitiricha imanka santaru sánititu méyamunhaka ka isí jintéeeaka para yámintuicha jintéeeati imanki santaru úaka para ma ahati ampuaka intskwani imeri wajpichani, xukuparakwa ampe, éski isí exenhaaka kw'iripu, ka para exani wajpichani jorhentpikwarhu. Méyampikwa ánychikurhitiricha imanka santaru sánititu méyamunhaka ts'imanki santaru jorhenkurhika íntspiatiksí exeparini, nánki úaka nákindarma ánychikurhita tumina amperi.

Méyampikwa ánychikurhitiricha imanka santaru sánititu méyamunhaka isí íntspinhati ma comision k'éri ireta anapu orhepaticha ánychikurhitichiri, ts'imanki ánychitani jáwaka, imanki ampuaka jarhuatakuirini comisiones especiales jimpo imanki jintéeeaka para k'urankurhini jinkoni imanki wantaaka éski mero úrakurhiaka para ampuni sési ánychikurhini.

VII. Mák'u ánychikurhikwa jimpo mák'uati méyamunhaka, no exeparini énki ahatiwaka o warhitiwaka, ka ni náninka anapuika.

VIII. Méyampikwa ánychikurhitiri énki sánitituiwaka námpiksí ampua, ewakurhinhani, mók't'akunhani, o p'ikukuni.

IX. Ts'ima ánychurhiticha jatsisti sésikwa para ampuni jupikani tumina ánychurhikurhitiri imani empresa, isí juramukukata éski na jaka karakata juramukuicharhu:

a) Ma Kúnkurhikwa k'éri iretiri, imanki úkurhitini jáwaka orhepatichani ánychurhitichiri jimpo, ánychitatchani jimpo ka orhepaticha K'éri Iretarhu anapuicha, arhiatiksí naxániwa tumina énkiksí arhukwaka ánychurhitichani

b) Ima Kúnkurhikwa k'éri iretiri anapu úati jirinanskwani ka úati mítini imanki wétarhinhaka ka imanki jarhuatani mítini náninka na jaka yámintu tumina k'éri iretiri. Jupikati. It'u exeni imanki wétarhijka para p'ákchakuni ka k'eratani k'éri iretani, naxáni santaru tumina ampuaka jupikani ima tumina imanki kwantpiaka ka méntaru jupikant'ani;

c) Imat'u Kúnkurhikwa ampuati exeni naxáni tumina jupikaka ka na jáwakaksí mátaru mítikuicha ka jirinanskuicha ts'imanki isí jarhuataka.

d) Ima juramukwa ampuati ahini ne no arhukwa ima tumina ts'iméri empresas jimpanichani mántani wéxurhichani jimpo, ánychurhikuicha jirinakuiri ka mátaru ánychurhikuichani káni énka isí wétarhinhaka ka éski isí wénakurhika;

e) Para arhip'ini naxániwa ima tumina imanki isí antajka mántani empresa jupitakurhiatiksí jima éнки antaka éski na jaka arhikata jimanki isí arhinhajka Juramukwa Impuesto sobre la Renta. Ánychurhiticha ampuatiksí nirani orhepani jima Oficina jimanki isí ampuaka jintéeni imeri Jarhuateperakwa Hacienda ka Kwantpikwa Iretiri imanki ima no isí terokukwaka, éнки sési exeaka, náninka na isí arhip'iaka juramukwa;

f) Ima sésikwa ánychurhitiricha para ampuni jupikani imani tuminani no jintéesti para ampuni inchamukuni para ima juramuni o sési úrini jima empresa arhikaturini.

X. Ima méyampikwa ánychurhitiricha imanka santaru sánititu méyamunhaka isí méyamunhati ima tumina imanki isí kámani jáwakaksí, ka no jurak'uni éskiksí méyamuaka mátaru ampe jimpo imanki wékaka isí jarhana imani tumina jimpo.

XI. Káni énka, nákindarma ampe jimpo imanki wérakwa jáwaka ima hora jimpo imanki ánychurhijka ka santaruaka imanki ima ánychurhikuta, imanki méyamunhaka jintéesti éski méyamunhani tsimani ánychurhikuicha jimpo. Nomeni ima ánychurhiti imanki pakaraka ánychikutini tátsikwa ampuati jintéeni tanimu horas jimpo mántani jurhiatichiri, ka

ni tanimu jurhia ménkisī isī. Ts’imanki no jatiriaka santaru éski tempini kwímu wéxurhini nosksī ampuati jíókani ima ánychikurhikwani.

XII. Yámintu empresas júkskuri amperi, úkatakuri, inchatsikurhikwa ánychikurhini o nákintarma mátaru ánychikurhikwa, isī úati, éнка na isī arhip’iaka jima imeri juramukuicharhu para intskwani ánychikurhitichani náninka ts’ima ampuaka kw’ini ka éski sésimintu jáwakaksī. Ari arisī úkurhiati jarhuatakurhipani imani jinkoni imanki empresas úaka patsani tumina k’éri iretiri para irerakwa úani ka isī jatsinhani tumina para ts’imeri ánychikurhitichani ka úni ma sistema parakakiksī ampuaka pyáni ma irerakwa ka no xáni jukaparhakwa intsínhaaka.

Isī exenhasínti éski mero wétarhijka ma ma juramukwa imanki exerpiaka o jatsinhaaka ma kúnkurhikwa arhirakata organismo imanki jáwaka úkata jáwaka ts’imani jimpo éнка niwaka orhepakuni imani Juramuti K’éri Iretiri, ánychikurhitiricha ka ánchitatchani jimpo, imanki sési úraka imani tuminani imanki jintéeka para irerakwa úani. Ari juramukwa juramuati náninkaksī ampuaka jatsikurhini ts’imani irerakuicha éнки tátsipani arhikaksī.

Ts’ima pakatperakuicha imanki wénajka ari fraccion, ts’imanki jaka wérakwa ireticharhu, isī úati k’umanchikuichani jimankasī jorhent’akaksī sapichani, jimankaksī pawaka káni éнка no sési p’ikwareraka ka mátaru ampe éнки wératinchaka iretarhu anapuicha.

Ka it’u, ka jima misimu k’umanchikuicharu jimankaksī ánychikurhijka, káni éнка ts’ima kw’iripuicha ts’imanki jima irekaka jintéeka santaru de tempini ekwatsī, ima patsakurhiati sánititu echeri, imanki no jintéeka santaru sánititu de yúmu mil metros cuadrados, para úani k’umanchikuicha jimankaksī atarant’aaka yámintu ampe ka kw’iripu ampuaka pyáni ampe no xáni jukaparakwa, ka uani k’erati k’umanchikuichani ts’imanki jintéeka para úrani ima kúnkurhikwa ireta sapicheri ka parakaksī niwaka kw’iripu jorhenkurhini ka ch’anani.

No méni jurak’uati yámintu ánychikurhikuicharhu éskiksī atarant’aka kawika ampe ka éskiksī jáwaka teeche jimanki ch’ananhaaka ka antakaksī o jatsip’aka tumina.

XIII. Ts'ima empresas, nákintarma imanki jintéeka imeri úkwa jintéesti íntspiani imeri áchikurhitichani, arhiani nánina úakaksí imani áchikurhitani. Imeri juramukwa arhip'iatí ts'imani sistemas, náninka ka nánki úaka ts'imanki ima áchitani jaka úaka ima miákurhikwani.

XIV. Ts'ima kw'iripu éнки jatsiaka espresas jatsiatiksí miákurhikwa éнки atakurhiaka ka p'amenchakuicheri áchikurhitirichani, éski ima áchikurhita jimpo isí ukurhinchaki; ima jimpo, ts'ima éнки áchitani jáwakaksí méyamuatiksí imanki para imeeka, jiák'ani éski jwapka warhikwa o éski nótaru ampuaka áchikurhi sáni isí o no úaka manakurhini méntku para áchikurhini, exeparini éski na arhip'iaka juramukuicha. Ari miákurhikwa jáwati káni éнка ima kw'iripu no imamintu isí arhiaka para áchitani éski mátaru arhiaka para áchikurhini ima kw'iripunku.

XV. Imanki áchitichani jatsiaka exeati, isí exeparini ima áchikurhikwa imani ima jatsika, ima wantakuicha para sési jantiaka ka sési jáwaka jima k'umanchikwarhu, ka para sési jatsiani imanki no jurak'uaka éski atakurhiaka káni éнка úraka o áchikuni jáwaka ts'ima maquinichani jinkoni, ka mátaru ampe jinkoni imanki ima ampuaka atakurhini, it'u éski para sési jatsint'ani áchikurhitani, imanki santaru ampuaka kwáp'ini imeri tsipikwani ka irekwa ts'ima áchikurhitichiri, ka imanki sapi kawaka, káni éнки jintéeka warhiti ts'imanki sapi erokani jáwakaksí. Ts'ima juramukuicha jatsiatksí, para ima, k'amanharhintskuicha ts'imanki ampuaka úrakurhini káni éнка ima isí ukurhiaka;

XVI. Áchikurhiticha ka it'u ts'imanki áchitajka jatsit'iksí sésikwa para kúnkurhini kwap'ikurhikwani jimpo ts'iméri ampechani, úparini kúnkurhikuicha arhirakata sindicatos, ka mátaru kúnkurhikwa arhirakata profesionales, ka santaru;

XVII. Juramukuicha isí minharhikwatiksí éski ma sésikwa áchikurhitichiri ka ts'imanki áchitani jaka, káni éнка no áchikurhiaka o ánaxutakaksí áchitani.

XVIII. Káni éнка no áchikurhinhaka sési jáwati káni enkaksí sési mák'uiwaka yámintuicha áchikurhikwa jimpo, ke éski sési pa'perakaksí sésikwa áchikurhitiri ka tumiri. Jima áchikurhita yámintu kw'iripuirí áchikurhiticha eyánkwatiksí tempini jurhiata orheta jimpo, Junta de Conciliación y Arbitraje arhirakatani, ima jurhiata imanki anxautakaksí. Imanki no áchikurhiakaksí jintéeatiksí exekata como éskiksí no sési jakaksí jiák'ani éнки no áchikurhini jáwakaksí atawakaksí mátaruichani o imeri

ampechani, o jiák'ani éнка warhiperakwa jáwaka, káni éнка jáwakaksí jima k'umanchikuicharhu éнки jintéekaksí juramuti Iretiri.

XIX. Ánaxutakuicha ánychikurhitiri sési jáwatiksí jiák'ani éнки kániwaka ánychikurhika ka isí wétarhiaka áanaxutani ánychikurhitani para isí atarant'ani ka éski antankwaka, éнки orheta sési exeaka ka sésikwa íntspiaka ima Junta de Conciliación y Arbitraje arhirakata.

XX. Imanki no isí úaka o éski no sési jáwaka ima tumina ka ánychikurhita jimpo, jupitakurhiatiksí náninki na arhip'iaka ma Junta de Conciliación y Arbitraje, úparini mák'u miyukwa orhepatichiri ánychikurhitichiri ka ánychitirichani, ka ma Juramutia anapuni.

XXI. Éski ima ánychitani no wékapinka nirani pakuni no sési pakatperakwani jima Arbitraje o jíikurhini mák'u wantakwani imanki arhiaka ima Junta, k'amarukwati imani síranta pa'katperati ánychikuri ka méyamuaati tumina imani ánychikurhitini tanimu kutsí jimpo como éski ánychikurhini japirinka, ka it'u éski ima miákurhikwa imanki wérapirinka jima. I arhip'ikwa no exenhaati jiák'ani éнка na arhijka jima fráccion imanki chúxapajka. Éнка ts'ima ánychikurhiticha no wékapirinka, k'amarati ima síranta pakatperakata ánychikurhitiri.

XXII. imanki ánychitani jáwaka ka nótaru wékaka ánychikurhiti inskuni ánychikurhitini ka no arhiaka ampe jimpo o éнки ima inchamukwaka ma kúnkurhikwarhu o kúnkurhikwa sindicato arhirakata, o éнки pampiaka ts'imanki áanaxutaka ánychikurhikwani imanki imanki sési exenhaaka, isí uati, éski ima ánychikurhiti isí erakwaka, éski inchamukuntaka méntaru ánychikurhini o éski méyamuaaka tanimu kutsí jimpo. Ima juramukwa arhip'iatu káni éнка ima ánychitani no méyampiaka imani ánychikurhitini tanimu kutsí jimpo, káni éncia ima jarhankurhiaka ima ánychikurhitarhu jimpoka ánychitani no sési jámaaka éнки ima no sési kamaaka, imani o imeri achaatini o tempani, tatimpichani, wajpichani o imeri jinkonikuichani mimipikhani. Ima ánychitani no ampuati jurak'uni ima miákurhikwani, káni éncia ima no sési kamperakwa úaka imeri sírukuiri o éncia isí úaka ima jimpoka ánychitani arhiaka éski isí kamakaksí.

XXIII. Tumina imankiksí kwanitawaka ánychikurhitichani jimpo antakurhika ima wéxurhini jimpo imanki wérakuka ya, ka imanki méyamunhaaka éнки niwaka mátaru isí, orheta méyamunhatiksí nákontarma márutaruicha éncia yámintu ampe tsítaka.

XXIV. Imeri kantspikuichiri éнки jupikakaksí ánychikurhiticha ánychitani jimpo, kuparhatichani jinkoni, imeri sírukwani jinkoni o ts'imanki t'irerajka, solo ánychikurhiti miákurhiati, nompe jimpo ka nomeni ampuatiksí nirani kurhakwani imeri sírurichani, ka ni

amputiksĩ kurhak'urhint'ani imani kantspini jakaksĩ ima tumina imanki kuraminhaka no ampuati jintéeni santaru éнки áńchikurhiti antaka ma kutsĩ jimpo.

XXV. Imanki úrakurhiaka para jatsiani áńchikurhitichani jimanki áńchikurhiaka jintéeeati intsĩkurhikata imani jimpo, éski isĩ uakaksĩ orhetsĩkwarhu, ima sĩanta náninka jáwaka áńchikurhiticha o nákintarma k'umanchikwa ma kw'iripuri jimpo.

Ari úkwani jimpo exenhaati na xáni áńchikurhitichani wétarhinhasĩni ka, isĩ kamatiksĩ éski yámintuichani, imani santaru xenchatiksĩ imanki imak'u paaka tumina imeri sĩarukwarhu.

XXVI. Yámintu sĩanta áńchikurhikuri ukata ma kw'iripu jimpo ixi k'éri ireta anapu ka mátaru kw'iripu mátaru k'éri ireta anapu, méntaru juramunhati juramuti orhetsĩkwarhu anapu jimpo imanki isĩ ampuaka úni ka exenhaati imani Cónsul k'éri iretarhu anapu jimpo náninka ima áńchikurhiti niwaka, éńka pakatperakuicha ménki isĩri jatsinhaka, arhip'iaka éski ima tumina imanki úrakurhiaka para junkwaratarani áńchiti méyampiaka.

XXVII. Nóksĩ exenhaati ka námpi jupikanha jáwaka ts'imanki kwirunharhitaka, nak'ru jáwaka arhikata jima sĩantarhu:

a) Imanki arhip'iaka éski ima áńchikurhiaka kánikwa ka isĩ exekurhiaka éski kanikuika, ima áńchikwata jimpo.

b) Ts'imanki juntsik'uaka ma méyampikwa imanki no isĩ jeyapanintaka éskiksĩ isĩ exeaka Juntas de Conciliación y Arbitraje arhirakaticha.

c) Ts'imanki juntsik'uaka éski santaruiwaka éski ma semana para intsĩnhani méyanpikwani.

d) Ts'imanki juntsik'uaka náninka ima ampuaka mintsitani, t'ireni, ma café arani, jimanki niwaka exeani warhitichani, jimanki niwaka kawini o atarantskwa jimankaksĩ méyamunhaka, káni éńka nóksĩ jintéeeaka áńchikurhiticha jima anapuicha.

e) Ts'imanki arhip'iaka éski jupikaksĩ jurhimpiti o no jurhimpiti para pyáni ts'ima ampeni éńka jintéeeaka para t'irerani atarant'akwarhu o náninkiksĩ ts'ima arhip'iakaksĩ.

f) Ts'imanki ampuaka kwarhukuni imeri tuminani éńka jintéeeaka ma mukta jimpo.

g) Ts'imanki arhiaka éski áńchikurhiti no wékajka méyamunhani imanki sésikwa jatsiaka para intsĩnhani éńka atakurhika jima áńchikurhitarhu, ka p'amenchakuichani

ánchikurhikuitiri ampe, no sési úkwa éнка isĩ ukurhika éski sīrantarhu arhiaka o por chutanhani áchikurukwarhu.

h) Ka mátaru ampecha éнка isĩ exekurhiaka éski ima nótaru wékaka sésikuichani éнка jatsiaka áchikurhiti jima juramukuicharhu para kwap'iani ka jarhuatani áchikurhitichani.

XXVIII. Juramukuicha arhip'iatu ampecha éнка jintéeka para jatsikurhini imeri sīrukwarhu, éнка no ampuaka ewakurhiani, nóksĩ ampuati jatsikwani ma minkwa ampe ka ni ampuatiksĩ ewakarhiani ma méyampikwa jimpo, ka ampuatiksĩ jurak'ukwani wajpichani no káni ampe jimpo para jurak'uni.

XXIX. Jintéesti para yámintuicha úrani ima juramukwa Seguro Social arhirakatiri, ka ima jatsiati sési kwap'ikuichani káni éнка no ampuaka manakurhini para áchikurhini, éski t'arepiaka, irekuiri, éski ewakurhinhaka áchikurhikwa, p'amenchakuiri ka éskiksĩ ma ampe úkurhinchakaksĩ, para náninkaksĩ ampuaka jurak'uani patsakata sapichani ka nákindarma mátaru imanki kwap'iaka ka sési patsaka áchikurhitichani, éнка áchikurhijka taretarhu, ka ts'imanki no mák'u méyamukwa jatsika ménkisĩ ka mátaru sectores sociales arhirakatcha ka ts'imeri sīrukuichiri.

XXX. Ka it'u isĩ exenhaati éski jintéeka para úrani yámintu kw'iripu, kúnkurhikuicha jimankaksĩ kuparatajka tumina para úani k'techan éнка no xáni jukaparaka ka sési jantiakaksĩ, parakaksĩ ampuaka pyáni, áchikurhiticha jimpo méyampiani ima jurhia éнка arinhaka.

XXXI. Na éнка juramukuicha úranhaaka juramuticha ireti no xáni k'érichiriati, jimankaksĩ ts'ima újka juramuni, pero jintéesti imamintuiri para juramuni ts'imak'u juramutiricha k'éri iretarhu anapu i ampe:

a) Ramas industriales arhirakatcha ka wétarhikuicha:

1. Xukuparhakwa ampe;
2. Electrica;
3. Ciniri ampe;
4. Hulera;

5. Tekuiri ampe;
 6. P'itaskukuiri ampe;
 7. Tiámu úkuiri ka siderúrgica arirakatiri, jupikaparini ima p'itakwa tsakapuiiri éнка marhajka amperi, ka imanki sési úkwaka ka mák'u úkwa imeri, ka it'u como éski para pyáni tiámu ampe nákintarma jásī ka ampecha úkati tiámu jimpo;
 8. Imeri hidrocarburos;
 9. Petroquímica;
 10. Cementera;
 11. Kurhirakuiri;
 12. Troki úriri ampe, it'u éski imanki wétarhinchaka ima troki para xanharani o para eranharhini;
 13. Química, it'u éski ima química farmaceutica ka s'ipiatiri ampe;
 14. Ima celulosa ka s'irantiri ampe;
 15. Ima tamakwa ka tamakwa witsakuiri amperi;
 16. Imanki újka t'irekwa ampe, jupikaparini éнка úajka ts'imanki irikata jintéejka, jatsirakaksī ma amperhu o imanki jintéeeka para isī jatsirani;
 17. Ts'imanki úajka its'imakuichani ka jintéeakaksī jatsirakata ma botellarhu o imanki jintéeeka para jima jatsirani;
 18. Tren amperi;
 19. Chakari imanki urakurhijka, imanki jupikajka imani para úrakurhini ma kachukukwarhu ka úajki ima triplay arhirakata o ima kuntakwa chakariri;
 20. Vidriera, imak'u éнка jiteeka úni ima arhikata vidrio plano, mák'u janharhi o imankaksī únhakujka, o para úni jatsirani imeri;
 21. Itsutakuiri, imanki jupikajka imanki sési úkujka o énkiksī úaka mámaru ampe ampechani itsutakuiri;
 22. Ima tumina patsanhakuiri ka kwantpikuiri;
- b) Kúnkurhichiri:**
1. Ts'imanki sési úkwajka jurimpiti o mátaru jinkoni éнка arhiranhajka descentralizada ima juramuti k'éri iretiri jimpo;

2. Ts'imanki úaka káni éнка jáwaka ma s'iranta o éнка ma s'iranta jimanki sésikwa íntspinjka k'éri ireta ka industrias arhirakatcha éнка imani jinkoni jáwakaksí; ka
3. Ts'imanki ánychikurhijka jima echerirhu éнка jintéeeaka k'éri iretiri o éнка k'éri ireta ampuaka juramukuni, jima echerirhu jimanki jáwaka itsiicha éнка jintéeeaka echeri para antani tumina k'éri iretiri.

It'u jintéeeati para juramuni juramuticha k'éri iretiri, náninkiksí úrakurhiaka juramukwa ánychikurhitiri jiák'ani éнка no sési pap'erani jáwaka mechakwani o santaru ireticha no xáni k'érichani; s'iranticha jimanki kwirunharhiaka éskiksí ánychikurhiaka wanikuicha imanki wantakurhika éskiksí isi úpirinka ma o santaru Ireta no xáni k'éricharhu; náksí miákurhia ánychiticha jorhetpikuiiri ampe, sési mitikwa imeri ánychikurhitichiri; ka it'u para sesi kwap'iani ka nóksí jurak'uni éskiksí síwarhi jámaaka jima k'umanchikuicharhu jimankaksí ánychikurhiaka, para imanki, juramuticha k'éri iretarhu anapuicha jarhuatakurhiati ireta no xáni k'érichiri jinkoni, káni énkaksí ánychikurhita jintéeeaka juramukuiiri jimak'u anapu, éski na arhiaka imeri juramukwarhu.

B. Winhapikwa K'éri Iretiri jimpo, ima Juramuti Echeri anapu ka ts'imeri ánychikurhiticha:

- I. Imanki ima hasta nánki santaru jatini ánychikurhiaka jurhiakuiiri ka churikuiiri jintéeeati éski yúmu tanimu ka yúmu tsimani hora, imanki ima isi terokukwaka. Ts'imanki santaruaka jintéeatiksí wérakwa imeri hora ka méyamunhati santaru éski ima méyamunhajka. Noma ampe jimpo ima ánychikurhita wérakwa imeri ampuati jintéeni santaru éski tanimu horas mántani jurhiakwa ka ni tanimu jimpo kuparitini;
- II. Kwímu jurhia jimpo éнка ánychikurhiaka, ima ánychikurhiti intsínhati ma jurhiata para mintsintani, o sáni isi, ka méyamunhani jáwati;
- III. Ánychikurhiticha intsínhati para mintsint'ani éнка no ampuaka jintéeni santaru sánititu iski ma ekwatsí jurhiatikuichani mántani wéxurhini;
- IV. Méyampikuicha jatsinhatiksí jima s'iranticharhu éнка arhiaka na pánha tumina, ka éнка no ampuaka ketsini éнка ts'íma marhuani jáwaka;

Noma ampe jimpo méyampikuicha ampuati jintéeni santaru sánititu éski imanki arhikata jaka éski jintéeka sánititu yámintu ánychikurhitichiri jima Echeró anapu ka Ireta no Xáni K'éricharhu i Ireta K'ériini jimpo.

- V.** Mák'u ánychikurhikwa jimpo mák'u méyamunhati, no exeparini éski achatika o warhitika;
- VI.** Solo ampuatiksĩ, p'ikukuni o jupikakuni imani méyampikwani, káni éнка na isĩ exekata jáwaka juramukwarhu;
- VII.** Erakukwa kw'iripuri éнка wéka jaka ánychikurhini úkurhiati náninka na ampunhaka exeni naxáni mitika o ampenki ima úk'u uni. Ima k'éri ireta arhip'iatu náni na jáwaka k'umanchikuicha éнка jintéeka ima Administración Publica arhirakatiri;
- VIII.** Ánychikurhiticha jatsiatiksĩ sésikwa para ampuni kararani santaru jimanki ima ánychikurhiaka káni éнка ima santaru sési ánychikurhiaka, éski santaru mitiaka úni ka éski yóni jáwaka ánychikurhini. Ka mák'u jimpo, ka santaru xenchatiksĩ imanki páaka tumina para imeri sírukwanu;
- IX.** Ts'ima ánychikurhiticha solo ampuatiksĩ chutanhani o ket'atanhání énkiksĩ arhiawaka anti jimpo isĩ ukaksĩ, éski na arhiaka juramukwa.

Káni éнка ket'atanhaka rompe jimpo sésikwa jatsiatiksĩ para erakuni éski méntaru intskuntakaksĩ imeri ánychikurhitani o éskiksĩ intskwaka tumina por isĩ ket'akuni, orheta parakaksĩ isĩ úaka éski na jaka juramukuicharhu. Jiák'ani éнка ket'atanhaka ánychikurhitichani, ts'ima ánychikurhiticha éнки no sési újatsiatiksĩ sésikwa jatsiatiksĩ éski intsinhaka mátaru mák'u ampe éski méyamunhaka éski imanki nótaru jaka éski na juramukwa arhiaka;

- X.** Ánychikurhiticha jatsiatiksĩ sésikwa para kúnkurhini para kwap'iani imeri ampechani yámintuichiri. Ampuatiksĩ, it'u, úrani ima sésikwani para ánaxutani ánychikurhikwani éнка orheta tanaka yámintu ampe éнка kurhak'urhijka juramukwa para isĩ uni, ma o mántani Winhapikwa Iretiri jimpo, jiák'ani énkiksĩ no sési úkwaka yámintu sésikuichani éнка i arhintskwa jatsika arhikata;
- XI.** Ima sési kwap'ikwa kw'iripuri isĩ úkurhiati éski na jaka ixu ka i sáni isíiwati:

- a) Méyampinhati éнки no sési úkurhinchaka ka p'amenchakuichani áńchikurhiteri; p'amenchakuicha éнки no úkurhiaka áńchikurhitarhu ka káni énka ampakintani jámaaka; ka énka nótaru áńchikurhiaka, énka no ampuaka manakurhini, t'arepiaka ka warhiaka.
- b) Jiák'ani éнки no sési ukurhinchaka o p'amenchani jáwaka, pakatati sésikwani para jatsintaru imeri áńchikukwa ima jimpo imanki arhijka juramukwa.
- c) Ts'ima warhiticha nánki xáni jáwaka erokani sapi no ampuatiksí áńchikurhita úni jimanki wétarhiaka winhapikwa ka éski no sési úkwaka imeri tsipikwani ka sapini imanki erokani jaka; ima intsínhati ma kutsí para mintsint'ani orheta ima jurhia imanki arhinhaka éski kamaka sapini ka mátaru tsimani káni énka sapini kamaka ya, jupikaparini járhani ima méyampikwani ka imeri áńchikurhita ka sésikuichani énka antakurhiaka ima áńchikurhita jimpo. Énka na xáni itsukwa akurani jáwaka sapini jatsiati tsimani mintsintskuichani ma jurhiata jimpo, ma terhok'ukwa hora jimpo, para t'irerani wájpani. Ka it'u, éskiksí exeani jáwaka ma tsinap'iri, ka sīpiatichani, ka jarhuatperakwa imeri itsukwa akurakuiři ka náninkaksí ampuaka jurak'uani sapichani.
- d) Sīrukwa áńchikurhitichiri jatsiati sésikwa parakaksí ma tsinap'iri exeaka ka sīpiati intsínhaka, kani énka ka na xáni énka juramukwa arhiaka.
- e) Úatiksí k'umanchikuichani jimankaksí ampuaka mintsint'ani ka sési járhani, it'u éski k'umanchikuichani jimankaksí atarantaka ampe no xáni jukaparharari ka éski sési úakawaka áńchikurhiticha ka ts'imeri sīrukuichani.
- f) Intskwatiksí áńchikurhitichani k'teechani no xáni jukaparhakuichani, kwanianiksí o atarantakwanksí, éski na jaka tsima útatsperakuicharhu éнки orheta wantanhaka éski sesikaksí. Ka it'u, ima k'éři ireta jarhuatakurhipani ima tumina jinkoni imankaksí isí íntspiaka, úati ma arhikata tankuta k'éři iretiri irerakwa jimpo para úni jatsinhakuni ima áńchikurhitichani jimpo ka úni ma sīrustakwa tuminiri para ampuni petani ma kwantpikwa no xáni jukaparari ka énka antankwaka paraki ts'ima ampuaka pyáni k'teechani ts'imanki sesi jáxiaka ka no jini jáxiaka, o it'u para úani k'techani, sési jak'uant'ani, o para sési jántskani méyampini kani éńkaksí kurhak'urhipka ima jimpo.

Ima tumina imanki íntspinhaka para úni ma tankuta íntspinhatiksí imani organismo imanki kwáxchakwaka yámintu kw'iripuni, éski na arhijka imeri juramukwarhu ka mátaru imeri

ampe, nánki urakurhiaka ima tankutarhu ka na éнка intsínhaka ka minkurhiaka ts'íma kwantpikuicha.

XII. Warhiperakuicha ma kw'iripui, wánikwa kw'iripui o intersindicales arhirakaticha exenhaatiksí ma Tribunal Federal de Conciliación y Arbitraje arhirakatani jimpo úkata éski na arhip'ijka imeri juramukwarhu.

Warhipikuichani éнка jatsiawaka Winhapikwa Sési Úkuiri k'éri iretiri anapu ka imeri ánychikurhiticha mák'u wantanhatiksí ima Arhit'akwa Sési Úkuiri k'éri iretiarhu anapu; ts'imanki úkurhiaka jima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri ka ts'ímeri ánychikurhiticha mák'u wantanhatiksí ini jimpo.

XIII. Warhipiticha, marinos, ka ánychikurhiticha éнка wérakwa ánychikurhijka iretani jimpo, Juramuti Jirinaticha ka ts'imanki kuparakutini jaka jima k'umanchikuicharhu kwáriri, isí juramunhatiksí éski ts'ímeri juramukuicha arhiaka.

Ts'íma Juramuti Jirinaticha, ts'íma káni mítiticha ka ts'íma éнка jima k'umanichikuicharhu kwaririchani anapuikwa K'éri Iretiri, Echeró, ts'íma Ireta no xáni K'érichiri ka ts'ímeri Orhetsíkuiri, ampuatiksí ewant'ani ts'ímeri terorikwani éнка no jatsiaka imanki juramukuicha kurakwawaka juramukuicha éнка maruawaka éнка ts'íma niaraaka jima k'umanchikwarhu ánychikurhini, manatanhani éнка ma k'amanharhintskwa jatsiaka ima ánychikurhita jimpo. Éka juramuti ima echerirhu anapu mák'u wantanhapirinka éski jima jarhakutahapirinka, manatanhani, o mataru ampe jimpo ketatanhani ka ima exepirinka éski no sési japka. Ima K'éri Ireta imak'u méyampiatí imanki juramukwa arhiaka, ka no ampuati méntaru jima ánychikurhini, nákipirinka mák'u wantanhakwa o mátaru kwáp'ikwa éнка ts'íma kurak'urhiaka.

Ts'íma juramuticha k'éri iretarhu anapuicha, ireta no xáni k'érirhu anapuicha, Echeroiri anapuicha ka Oretsíkuiri anapuicha, jirinapani éski winhapint'aaka ima úkwa paraki sési jáwakaksí ts'imanki ánychikurhiaka jima Juramutikwarhu Jirinakuiri, kwárikucharhu ka jima éнка jáwakaksí ts'imanki ma amperi káni mítiaka, ts'ímeri sírukuicha ka ts'imanki ts'íma

t'irerawaka, úatiksī mátaru ampe énka sésimintu jatsiawaka kwáxchakwa yámintu kw'iripuri.

K'éri ireta intskwati kw'iripuni énka kuparakutini jaka jima warhipikwarhu, Fuerza Aerea ka Armada arhirakatichani, kwantpikuichani énki arhiajka arhut'akwarhu f) ima fraccion xi i arhukukatiri, éski na ka jarhuatakurhipani imani organismo imanki kwap'iaka yámintu kw'iripuni na énka úkurhitini jáwaka ts'ima k'umanchikuicha; ka

XIII bis. Ima k'umanchikwa jimankiksī patsajka tumina ka Sési Úkwa Ireta K'érii ts'imanki incharini jáwaka jima sistema bancario mexicano arhirakatani ts'imeri áchikurhitiri pa'perakwa jatsiati na énka jaka arhip'ikata ixi.

XIV. Juramukwa arhiati terorikuicha ts'imanki isī exenhaakaksī éski sési patsaaka Ts'ima kw'iripu énki jima áchikurhiaka ints'inhatiksī kwap'ikwa imeri méyampikwani ka ijatsiatiksī sési kwáxchakwa yámintu kw'iripuni⁹².

ARHUTSĪKWA YÚMU TSIMANI ORHETA KWARHUKUICHA

Arhintskwa kwímu ekwatsī t'ámu (Art. 124). Sésikuicha énki no jáwaka arhikata ari Karakatani jimpo ts'imani áchikurhitichani Ireta K'érii anapuichani, isī kurankukurhiati éskiksī jata patsakata para ts'ima Ireta no Xáni K'érichani jinkoni.

Arhintskwa kwímu ekwatsī yúmu (Art. 125). Noma kw'iripu ampuati jatsiani tsimani terorikuichani ireta k'érirhu anapu imanka yámintu kw'iripu erakwaka, ka ni mátaru mechakwa Ireta no Xáni k'érii anapu imanka it'uaka éski yámintu kw'iripu erakwaka; pero ima ampuati erakuni náki terorikwa wékaka úni.

⁹² Exe yámintuicha ima énki turhisi jimpo arhinhajka "seguridad social" jintéesti ma sési jási ampe énki kwáxchakujka kw'iripuni paraki jatsiaka sési p'ikwarerakwa, játsini k'ta o mátaru sési ampe ka ima isī ints'inhasinti énka kw'iripu áchikurhijka así mirikurhi jucha arhiaka kwáxchakwa yámintu kw'iripuri.

Arhinskwa kwímu ekwatsi kwímu (Art. 126). No ampunha méyampunhani imanka no jáwaka arhikata ka incharini ima sīrantarhu jimanka arhinhajka na Xáni Wétarhincha éski isī arhiaka mátaru juramukwa santaru orheta.

Arhinskwa kwímu ekwatsi yúmu tsimani (Art. 127). Ima k'éri juramuti Ireta K'érirhu anapu; ts'ima K'éri Juramutspicha ima T'are Kúnkurhikuiri Sési úkuiri Ireta K'érirhu anapu, Kw'iripuiiri Orhetspiticha ka Iretiri Orhetspichiri ima Keri Tánkurhikuiri orhepakuicha ima Kúnkurhikwa Distrito Echeró anapu ka mátaruicha ánkurhiticha ireta anapuicha intsīnhatsi ma méyamperakwa imanki sési jintéekaka ka not'u ampuati wantani éski no wéka por sési úni ampe, ánkurhikwa, terorikwa o mátaru ampe, imanka jintéekaka mántaru wéxurhini ka mák'u jima sīrantarhu jimanka karakurhijka naxáni wérakja tumina Ireta K'érirhu anapu ka Echeró o jima sīrantarhu jimanka karakurhijka na xáni wétarhijka tumina ima paraestatales arhirakatchiri, isī ukurhiata jimanka isī wétarhiaka.

Arhinskwa kwímu ekwatsi yúmu tanimu (Art. 128). Yámintu ánkurhiti imanka ánkurhijka kw'iripuni iretarhu anapuni jimpo, ka yámintucha jimpo, orheta éнки intsīnhaka ima terorikwani, ima eyákurhiati éski sési patsaaka ari Karakatani ka yámintu juramukuicha ts'imanki jima wérakaksī.

Arhinskwa kwímu ekwatsi yúmu t'ámu (Art. 129). Jiák'ani éнки no ma warhiperakwa jáwaka, noma juramuti warhipikuiri ampuati uni santaru ánkurhikuichani éski ts'imanki jatsiaka sésimintu juramukwa warhipikuiri jimpo. Solo ampuati járhani Comandancias Warhipikuiri waxastakata ka éнки no manakurhiakaksī jima castillos, fortaleza ka almacenes ampe imanka jintéekaksī imeri Juramuti K'éri Iretarhu anapuni; o campamentos, cuarteles o depositos arhirakatchi ts'imanki, wéramani iretarhuicharhu, jatsiapirinkaksī parakaksī jima jáwaka warhipiticha.

Arhinskwa kwímu ekwatsi tempini (Art. 130). Nánki wénakurhijka imanki orheta isī jarhankutakaksī ima k'éri iretani ka tiosa jarhuatasinti ts'imani juramukuichani éнки jaka ixu ari arhinskwaní. Ts'ima tiosicha ka mátaru kúnkurhikuicha jakak'ukuiri ampe úatiksi arhijka juramukwarhu.

K'éri Tánkurhikwa imak'u ampuati úani juramukuichani ima jakak'ukuiri iretarhu amperi ka tiosiri ka kúnkurhikuicha jakak'ukuiri. Imeri juramukwa imanki isĩ ampújka úni, imanki jintéeka juramukwa iretiri, úatiksĩ ka kératati arisĩ wantakuichani:

a) Ts'ima tiosicha ka kúnkurhikuicha jakak'ukuiri jatsiatiksĩ minharikwa juramukuiri éski isĩ jintéeni kúnkurhikwa jakak'ukuiri anapu káni énka isĩ jatsiaka ima karantskwa. Ima juramukwa sési jurimpiti paati artsĩ kúnkurhikuichani ka arhip'iatu náni na ka ampenkiksĩ úraka para isĩ karakurhinksĩ imamintu.

b) Ts'ima juramuticha nóksĩ inchakukwatiksĩ jima irekuiri ts'imeri kúnkurhikuichiri jakak'ukuiri;

c) Ts'ima méxiku anapuicha ampuatiksĩ jintéeni juramuticha nákintaru jakak'ukuiri ampe. Méxiku anapuicha ka it'u mátaru ireta k'éri anapuicha úatiksĩ, ima jimpo, jatsiani yámintu ampe imanki isĩ wétarhiaka éni arhiaka juramukwa;

d) Éski na arhikata jaka jima imeri juramukwa, ts'ima juramuticha jakak'ukuiri no ampuatiksĩ jupikani ma áchikurhita iretiri. Éski kw'iripu iretarhu anapu ampuatiksĩ erakuni, pero námpiksĩ ampua erakunhani. Ts'imanki isĩ jurak'upinka jintéeni juramuticha jakak'ukuiri orheta éski na juramukwa arhip'ijka, ampuatiksĩ jintéeni erakukata.

e) Ts'ima juramuticha no ampuati, kúnkurhini para uni ampe sési pa'oerakuiri ka ni úani járhati nemaní o para mátaruni jarhuatani, partido o kúnkurhikwa sési pa'perakuiri amperi. Ka not'uksĩ ampuati kúnkurhini iretarhu, káni énka únhani jáwaka ima jakak'ukuiri ampe o para exerpinhani jakak'ukuiri ampe, ka ni káraní jakak'ukuiri ampe, no janhanhariani juramukuichani k'éri iretiri o k'umanchikuichani, ka ni atani, nákintarma jásí, símbolos patrios arhirakatichani.

No Méni jurak'uminhati éski úkurhiaka yámintu ampe kúnkurhikwa sési pa'perakuiri imanki isĩ arinhaka isĩ ma jakak'ukuiri anapu. Nóksĩ ampuati únhani jima k'umanchikwa jakak'ukuiri kúnkurhikuicha imanki jintéeka sési pa'perkuiri ampe.

Imanki isĩ arhip'iaka éski no chkwanteraka ka éski uaka imeri miákurhikuichani ts'imanki isĩ jupinhaka, jupikasinti imanki isĩ úaka, jiák'ani éнки no kurajchapirinka jimani, k'amanrahintskuichani éнки ima jimpo waxastakata jaka ima juramukwarhu.

Ts'ima juramuticha jakak'ukuiri, tatimpicha, wajpicha, ts'imeri mímicha ka wampa o warhiti, ka it'u éski kúnkurhikuicha jakak'ukuiri anapu jimankiksĩ incharini jáwaka, no amputiksĩ jurak'ukwani sīranti jimpo ampe, ts'ima kw'iripu ts'imankiksĩ juramuticha jarhuataka para sési p'ikwarerani mintsitarhu ka nóksĩ ma ampe imeri sīrukuimpa inchari jima t'ámurhu.

Ts'ima úkuicha jimanki wantaaka nanka jaka ima tempuchatini o no tempuchati jintéesti imerku para isĩ exeni ima juramuti sési úrichiri éski na arhip'iaka ima juramukuicha, ka jatsiatiksĩ winhapikwa ka juramukwa ts'imanki imat'u intskwaka.

Juramuticha k'éri iretarhu anapuicha, Ireta no Xáni K'éricha ka Orhetsikuicha ini ampe jimpo amputiksĩ ka miákurhint'atiksĩ éski na arhip'iaka juramukwa.

Arhintskwa kwímu ekwatsĩ tempini ma (Art. 131). Jintéesti sésikwa Ireta K'érik'ú jatsikunhani ts'imani sési ampechani ts'imanki atarakurhint'ajka éнки incharanajka o petanhajka, o ts'imanki ixuisĩ echeri k'érirhu isĩ niwakaksĩ, isĩ éski juramuni ménkisĩ ka isĩ not'u jurak'uni, ima kwáxchakwa jimpo o kwáriiri ampe, éski jwantsĩmpiaka incharini Ireta K'érirhu yámintu ima amperi, náni wekipirini wérani; pero éнка ima k'éri ireta ampuaka úni, ka ni arhip'tap'ini, jima Echeri, méyampikuicha⁹³ ka juramukuicha ts'imanki arhikata jaka jima fracciones VI ka VII ima arhintskwa 117.

Ima k'éri juramutini amputiksĩ juramunhani ima K'éri Tánkurhikwa jimpo para úntan santaru, p'ikuni o ket'atani ts'imani méyanpikuichani ts'imeri xánirichani⁹⁴ para ampuni pani ampechani mátaru iretarhu o para incharani ampe ixu, exerpikata ima Tánkurhikwa jimpo, ka para uani mátaruichani, ka it'u para kwárhukuni ka no jurak'uni éskiksĩ incharaka

⁹³ Exe je ixuksĩ méntaru isĩ arhixaka ts'imani "impuesto" arhikatani jimpoka ima it'u méyampikuisti asĩ mirikurhi inteeni.

⁹⁴ Exe éнки jukanharhiaka "xánicha" jucha wantani jáwaka imeri éнки turhisĩ jimpo arhiranhajka "tarifas" ka imesti na xáni éнки juramukuicha jukanharhika éski kw'iripu méyamiaka ma úkwa jimpo.

ampe ixu, para pani ampechani mátaru iretarhu ka éskiksī ixuisī niwaka ts'ima ampecha, articulos ka ampenki isī únhaka, káni énka isī exeaka éski kókaniaka, para úni arhip'ini ima atarantskwa wérakwa anapu, tumina ixu iretarhu anapu, éski rompe manakurhiaka imanka ixu únhani jáwaka Ireta K'érirhu, o para úni nákindarma mátaru ampe, imanka sési jintéeeaka para ireta k'éri. Imat'u k'éri juramuti éнки exakwaka K'éri Tánkurhikwarhu ima s'iranta éнки arhiaka na Xáni Úrhana mántani wéxurhiniri jimpo, jurak'uati éski ima wantaaka para ampenki ima úraaka.

Arhintskwa kwímu ekwatsī tempini tsimani (Art. 132). Fuertes, cuarteles, almacenes de deposito arhirakatcha ka mátaruicha sési ampecha ts'imanki íntspiakaksī ima Juramuti K'éri Iretiri imanka ampe wétarhiaka kw'iripu iretarhu anapu o para yámintuicha isī úrani, jáwatiksī jupitakata imani sési úkuiri Winhapikwa Ireta K'érirhu anapuni éski na isī arhip'ijka juramukwa imanka exerpiaka ima K'éri Tánkurhikwa; santaru paraka mák'u jáwakaksī éнки santaru orhepani jupikakaksī incharini echerirhu ma Ireta no Xáni K'érirhu, wétarhinchatu éski sésikwa íntspiaka ima juramukwa úricha éнки jáwaka.

Arhintskwa kwímu ekwatsī tempini tanimu (Art. 133). Ari Karakata, juramukuicha K'éri Tánkurhikuri kúnkurhikuri ka ts'imanki jima wéraka ka yámintu pakatperakuicha ts'imanki isī sési pakarakaksī ari jinkoni, úkata ka éнки úkurhiaka K'éri Juramuti Ireta K'érirhu anapu jimpo, ka éski senado sési exeaka, jintéeatiksī juramukwa k'éricha yámintu K'éri Iretarhu. Juramutspicha mántani Ireta no Xáni K'érirhu anapu isī úati éski na arhikata jaka ari Karakatarhu, juramukuicha ka pakatperakuicha, no exeparini imanki no isī arhiaka karakatcharhu o juramukuicha Ireta no Xáni K'ériichiri anapu.

Arhintskwa kwímu ekwatsī tempini t'ámu (Art. 134). Tumina imanki ampuaka úrani ima Juramuti K'éri Iretahu anapu ka juramuti Echeru anapu, ka it'u ts'imeri sési úricha iretiri paraestatales arhirakatcha, sesi úrakurhiatiksī, kókani ka no s'ipaparini para úratarani mátaru ampe éнки no arhikata jáwaka.

Ts'imanki ts'ima piaka, kwantpini ka íntspini yámintu sési ampechani, kwantpini áchikurhita nákindarma ma amperi ka éski úaka ma s'iranta áchikurhitani jimpo éнки

unhaka ma ampe iretarhu, intsĩnhatiksĩ éskiksĩ úaka ima exerpikatani jinkoni iretani ma sĩranda jinkoni jimanka yóarhip'iaaka yámintu iretani parakiksĩ niwaka jatsirani ma sobre mikata éнки wantaakaksĩ náni éнка ampuaka ukurhini isĩ, imanka tátsikwa jintéeaka mitakata ka exeaka yámintu kw'iripu, para úni sési patsakuni K'éri Iretani éski sési atarant'aka, na xáni ampakiti, na xáni tumina jatsi, náni na ampuati úni ka náni éнка ima santaru sési exeaka.

Káni éнка petanhakwa imanki isĩ arhijka párrafo tátsipani anapu not'u jintéeaka sési para patsani ima ampechani, juramukuicha uatiksĩ waxastani náni éнка na isĩ unhaka, ampenki wétarhiaka ka mátaru ampecha para isĩ sési jakak'uni ima tumina jatsikwani, éski sési úakaksĩ, sontku, ka para yámintu isĩ ka éski sési patsaka sési ampechani ima Ireta no Xáni K'éri.

Imanki náksĩ sési úraka tuminani Ireta K'érirhu anapu jupitakurhiatiksĩ jima éski na arhijka ari arhintskwa.

Ánchikurhiticha iretarhu anapuicha miákurhiatiksĩ paraki sési ukurhiaka ari arhikaticha éski na arhijka ima arhutsĩkwa t'ámu ari Karakatiri.

ARHUTSĨKWA YÚMU TANIMU NA ÉNKI MOT'SITANHAKA I KARAKATA

Arhinskwa kwímu ekwatsĩ tempini yúmu (Art. 135). Ari Karakata ampuatiksĩ santaru karanharhikuni o mot'sitakuni. Paraki imanka santaru karanharhikwakaksĩ o mot'sitakuni jintéeakaksĩ mák'u, wétarhisĩnti éski K'éri Tánkurhikwa, tsimani tanimu éнки jima jáwakaksĩ, pakatperakaksĩ mot'sĩkuichani ka éski santaru karanharhikwakaksĩ, ka éski sési exenhaaka santaru wanikuichani juramukwa úrichani jimpo Ireta no Xáni K'éricha jimpo.

Ima K'éri Tánkurhikwa o ima tánakwa éнки ménku jáwaka jiák'ani, miyuati erakutarakuichani juramukwa úrichiri ka wantaati éski isĩ úkurhiaka mót'síkuichani ka santaru karanharhikuichani.

ARHUTSĪKWA YÚMU T'ÁMU NA ÉNKI NO AMPUNHAKA KACHUKUNI I KARAKATANI

Arhinskwa kwímu ekwatsĩ tempini kwímu (Art. 136). Ari Karakata námpi tsĩta imeri winhapikwani, ka it'u éski káni éнка nákintarma no sési úricha isĩ kachukwaka imeri juramukwa. Jiák'ani éski nákintarma no sési úkwa yámintu iretiri, ukurhiaka ma juramutikwarhu éнки no jintéeeaka mák'u imani jinkoni imanka ima isĩ arhijka, sontku éski ireta intsĩnhant'aka imeri jánkurhikwani, úkurhiati imeri juramunhakwa, ka éski na arhijka ima ka juramukuicha éнки ima jimpo intsĩnhapka, k'amanharhitant'ati, ts'ĩmanki isĩ jintéepka exekata ima juramutikwarhu imanka no sési úricha jatsipka jinkoni, éski ts'ĩmanki isĩ kuparapka imani jinkoni.

KARAKATICHA ÉNKI SÁNI ISĨ JÁWAKA

Arhintskwa ma. Ari Karakata exerpinhati ka sési jimpo ariap'iatiksĩ kwap'iatksĩ ka éskiksĩ patsaaka ka patsanhata yámintu K'éri Iretarhu; ka námpi isĩ únha ima jimpo éнки jintéeeaka erakukuiri kúnkurhikuiru K'éri Winhapikuiru K'éri Iretarhu anapu ka Ireta no Xáni K'ériricha, ts'ĩmanki it'u wénaka marhuani, námpiksĩ wéna juramup'ini hasta ima jurhiatikwa kutsĩ Mayo ima wéxurhiniri 1917, ka jiák'ani waxastanhata ima Tánkurhikwa Karakatiri ka intsĩnhati ima wantakwa juramukuiri kw'iripu iretarhu anapu jimpo imanki erakunhaka erakukuicharhu éнки orhepani jáwaka para isĩ úni áchikurhitani K'éri Juramutiri K'éri Iretarhu anapu.

Kani énkaksĩ yóarhip'iaka erakuichani jimpoi, éski na arhijka ima arhintskwa éнки orhepani jaka, no juramuati ima fraccion V ima arhintskwa 82; ka ni ampuati arip'ini para

jintéeni kw'iripuri orhetspiti o iretiri orhetspiti, járhani áchikurhini jima Warhipikuri, ménki isĩ éski no jatsiaka juramunhakwa jimanki úkurhini jaka erakukwa; ka not'u ampuati kwarhukuni para erakunani imani mátaru Tánkurhikwa Kúnkurhikuri jimpo, ts'ima Jarhuatpicha ka ts'ima Subsecretarios iretiri, ménki isĩ éski jarhankurhiaka ménki isĩ jimpo ts'imeri áchikurhikwarhu ima jurhiatikwa imanki exerpinhaka ima s'iranta imanki yóarhip`iaka.

Arhintskwa tsimani. Imanki isĩ minkurhiaka ima Poder Ejecutivo k'éri iretiri, káni éнка exerpinkaka ari Karakata kókani, yóarhip`iati para erakunksi mátaru poderes para k'éri ireta, exepari éski artsĩ isĩ ukurhiaka ka kókani ukata ima kúnkurhikwa arikaka Congreso, ima jimpo énkiksĩ miyuntani jáwakaksĩ ts'ima s'irantichani jimanki erakukaksĩ imani k'éri juramutini, ampuakaksĩ arhip`ini néeski ima kw'iripu para jintéeni k'éri juramuti k'éri iretiri, para ampuni isĩ úkurhini éski na jaka karatata jima arhintskwa tátsipani anapu.

Arhintskwa tanimu. Ima jurhiatikuicha mátaru periodo áchikuri karakata jimpo wénakurhiati miyunhani, Kw'iripuri Orhetspicha ka Iretiri Orhetspichiri, éнки ima jurhiatikwa imanki wénakujka imani kutsĩ septiembre imanki wéxurhini tátsipani anapu japka, ka para ima K'éri Juramuti Ireta Keriru anapu, ima jurhiatikwa jimpo imanki wénakújka imani kutsĩ diciembre ima wéxurhiniri 1916.

Arhintskwa t'ámu. Ts'ima Iretiri Orhetspichiri éнки papirinka mátaru erakunskwarhu miyukwa para, jáwatiksĩ tsimani wéxurhini áchikurhini jima, paraki ima Arhut'akwa Iretiri Orhetspichiri ampuaka mot'sĩni éski na jurani jaka, terok'ani jamperi mántani tsimani wéxurhini jimpo.

Arhintskwa yúmu. Ima K'éri Tánkurhikwa K'éri Iretiri erakwati ts'imani T'are Juramutspichani imeri T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuri K'éri Iretarhu anapuichani, ima kutsĩ mayo jimpo imanki orhepaaka, paraki ari t'are Kúnkurhikwa ampuaka waxastakata pakarani ima jurhiatikwa imanki wénaaka ima kutsĩ Junio jimpo.

Ari erakukuicha jimpo námpi juramua ima arhinskwa 96 imanki wékaka erakunhani ts'imani Juramukwa Úkuichani Ireta no Xáni K'érirhu anapuichani; ts'imanki jáwaka tsimani wéxurhini jimpo éнки wénaaka imanki isí arip'ijka ima arhinskwa 94.

Arhinskwa kwímu. Ima K'éri Tánkurhikwa jatsiati máru jurhiatikuicha éнки wérakwa ima jurhiatikwa tempini yúmu ima kutsíiri abril ima wéxurhiniri 1917, éнки úkurhiaka Colegio Electoral, para miyunt'ani ts'ima sírantichani jimankaksí erakukaksí nemandi ka sési exeani ts'imaani erakukuichani para jintéeni K'éri Juramuti Ireta K'éri anapu, isí wantaparini éski na jaka, ka it'u, ka exerpini imani juramukwani Organica Juramutspikuicha Circuito anapuicha ka Distrito anapu, imani juramukwa Organica ts'ima Juramutspikuicha Echeru anapuicha ka Echerichiri anapuicha, paraki ima kúnkurhikwa T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu kókani ampuaka erakuni ts'imanki isí arhinhajka. Ts'ima T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka Juramutspicha Distrito anapuicha, ka imat'u K'éri Tánkurhikwa erakunksí ts'imani T'are Juramutspicha, Juramutspicha primera instancia anapuicha jima Echeru anapuicha ka Echericheri anapuini; it'uksí exerpiatsí yámintu juramukuichani jimanku kurankurhipirinka ima k'éri juramuti k'éri iretiri. Ts'ima T'are Juramutspicha Circuito anapuicha ka ts'ima Juramutspicha Distrito anapuicha K'éri Iretiri ka Echericha, jáwatiksí ima ánkurhitarhu orheta ima jurhiatikwa imanki wénakuk'u imani kutsí Julio ima wéxurhiniri 1917, k'amakupani isí ts'imanki jintéepka erakukata imani jimpo Juramuti K'éri Iretiri.

Arhinskwa yúmu tsimani. Ari jimpok'u, ima miyukwa ts'ima síranticheri jimanki jaka karakata nenksí erakuka para jintéeni Iretiri Orhetspiti úkurhiati ima kúnkurhikwa arhikata Junta Computadora del Ma Arhukukata Erakukui jimpo imanki jaka mántarhu Ireta no Xáni K'érirhu o jima Echeru, imanki isí kúnkurhiaka para miyunt'ani ts'ima sírantichani éнки arhiaka ne jintéewa kw'iripuri orhetspiti, intskuparini o exerapani ima kúnkurhikwa Iretiri Orhetspitichani erakuticha, ts'ima síranticha jimanki isí arhip'iaka éski jintéeka ima ampe.

Arhinskwa yúmu tanimu. Ima T'are Kúnkurhikwa Sési Úkuiri K'éri Iretarhu anapu, mák'u wantahatpiati Kwáxchakuichani ts'imanki isí no nema exeapka, isí jupitakurhipani éski na jaka jima juramukuicharhu éнки isí úrakurhini jakaksí.

Arhinskwa yúmu t'ámu. Ima C. imanki wénaka jintéeni Juramuti Warhipikwa ari Karakatiri anapu, imanki minkurhika imani Winhapikwa Juramutiri K'éri Iretarhu anapu, jatsisti ampuati exerpini juramukwa erakukuiri, na éнки úkurhiaka, i jimpo, ts'ima erakukuicha para isí waxastatani Winhapikwa K'éri Ireta Tankurhikuri.

Arhinskwa tempini. Ts'imanki jima japka Juramukwarhu éнки wémukupka warhiperaparini, no exeparini imanki isí erakunhaka K'éri Iretani jimpo, o isí jarhuatapani imani, ka warhiperaparini tátsikwa chararakuicha ják'irhu, o áchikurhi járhani ts'imanki atakaksí imani Juramutikwani Karakatiri, k'amanharhitspiatiksí juramukuichani jimpo, ménki isí éski nóksí tekakunt'aka ima jimpo.

Arhinskwa tempini ma. Ka ima jimpo K'éri Tánkurhikwa ka Ireta no Xáni Keriricha anapuicha juramukuichani úawati júkskakuiri ampe ka mátaru áchikurhikuicheri, waxastakata éski arhip'ijka ari Karakata ts'ima juramukuichani jimpo, isí jáwatiksí yámintu K'éri Iretarhu.

Arhinskwa tempini tsimani. Ixu méxiku anapuicha ts'imanki áchikurhika jima Warhipikwa Karakatiri, ts'imeri wajpicha ka ts'imanki ts'intiwaka, ka mátaru kw'iripuicha éнки kwap'ika imeri Keri Warhiperakwarhu o jima yámintu iretiri anapuni, santaru sési kamatiksí para erakunksí echeri imanki isí arhijka ima artículo 27 ka sésikwa jatsiatiksí parakaksí no xáni jukapakwa intskwakaksí na éнки arhip'ijka juramukuicha.

Arhinskwa tempini taminu. Pakarasinti méyamperakata yámintu sésikwa jimpo kantspikuicha imanki áchikurhita jimpo éнки jupikapka áchikurhiticha, i Karakata jamperi, minkurhitichani jinkoni, sírukuicha o márutaruichani jinkoni.

Arhinskwa tempini t'ámu. Pakarasinti kachukukata ima Jarhuatperakwa Sési Úkuiri.

Arhinskwa tempini yúmu. Sésikwa intskunhasinti imani C. imanki minkurhika Winhapikwa Juramutikuiri Tánkurhiri paraki isi exerpiaka ima juramukwani imanki jintéeka para miákurhikwa civil para ts'imanki isi ukaksi, jarhuataka ka kwap'ikaksi no sesi ukuicha ikarakatiri ima kutsiirhu febrero ima wéxurhiniri 1913 ka no sési úkuka Juramutikwani Karakatirini.

Arhinskwa tempini kwímu. Ima kúnkurhikwa Congreso Constitucional jima jurhiatikuicharhu éнки áchikurhini jáwaka, imanki wénaka ima jurhiatikwa imanki wénakujka ima kutsi septiembre ari wéxurhiniri, exerpiati yámintu juramukuicha organicas Karakatiri ts'imanki no jintéepka ya exerpikata jurhiatikuicharhu jimankaksi wénapka áchikurhini imanki isi arhijka ima arhinskwa 6° transitorio, imanki santaru sési kamaka ts'ima juramukuichani kwáxchakwa ma kw'iripui, ka arhinksuicha 30, 32,33,35, 36, 38, 107 ka imanki k'amarukwa ima arhinskwa 111 ari Karakatiri.

Arhinskwa tempini yúmu tsimani. Ts'ima k'umanchikuicha jimanki jintéeka tiosicha ka ts'ima mátaru sési ampecha, éski na arhip'ikata jaka jima fraccion II ima arhinskwa 27 ari Karakatiri éнки mót'sinhaka ari arhikatani jimpo, jintéesti k'éri iretiri minkukata, ka isi pakarati éski na yáasi jaka juramukuichani jimpo.

Arhinskwa tempini yúmu tanimU. (Kachukukata).

Arhinskwa tempini yúmu t'ámu. (Kachukukata).

Íntspikata jima k'umanchikwarhu arhikata Salón de Sesiones ima kúnkurhikuiri imanki arikurhika Congreso Constituyente jima Queretaro anapu, jurhiatikwa ma ekwatsi tempini ma ima kutsi enero jimpo ima wéxurhiniri mil novecientos diecisiete.- Santaru K'éri Juramiti: Luis Manuel Rojas, Kw'iripui orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Jalisco anapu.- imanki wénaka jintéeni k'éri juramuti: Gral. de División Cándido Aguilar, Kw'iripui orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Veracruz anapu.- imanki tsimani k'éri juramutiaka : Gral. Brigadier Salvador González Torres, Kw'iripui orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri

jimpo Oaxaca anapu.- Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Aguascalientes anapu: Daniel Cervantes.- Kw'iripuiiri orhetspiti ima Echeri jimpo Baja California anapu: Ignacio Roel.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Coahuila anapu: M. Aguirre Berlanga, José Ma. Rodríguez, Jorge E. Von Versen, Manuel Cepeda Medrano, José Rodríguez González (Mátaru jimpo pakarati).- Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Colima anapu: Francisco Ramírez Villarreal.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Chiapas anapu: Enrique Suárez, Lisandro López, Daniel A. Cepeda, Cristóbal Ll. ka Castillo, J. Amilcar Vidal.- Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Chihuahua anapu: Manuel M. Prieto.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Echeri jimpo: Gral. Ignacio L. Pesqueira, Lauro López Guerra, Gerzayn Ugarte, Amador Lozano, Félix F. Palavicini, Carlos Duplán, Rafael L. de los Ríos, Arnulfo Silva, Antonio Norzagaray, Ciro B. Ceballos, Alfonso Herrera, Román Rosas ka Reyes (Mátaru jimpo pakarati), Lic. Francisco Espinosa (Mátaru jimpo pakarati).- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Durango anapu: Silvestre Dorador, Lic. Rafael Espeleta, Antonio Gutiérrez, Dr. Fernando Gómez Palacio, Alberto Terrones B., Jesús de la Torre.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Guanajuato anapu: Gral. Lic. Ramón Frausto, Ing. Vicente M. Valtierra, José N. Macías, David Peñaflor, José Villaseñor, Santiago Manrique, Lic. Hilario Medina, Manuel G. Aranda, Enrique Colunga, Ing. Ignacio López, Dr. Francisco Díaz Barriga, Nicolás Cano, Tte. Crnl. Gilberto N. Navarro, Luis Fernández Martínez, Luis M. Alcocer (Mátaru jimpo pakarati), Ing. Carlos Ramírez Llaca.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Guerrero anapu: Fidel Jiménez, Fidel Guillén, Francisco Figueroa.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Hidalgo anapu: Antonio Guerrero, Leopoldo Ruiz, Lic. Alberto M. González, Rafael Vega Sánchez, Alfonso Cravioto, Matías Rodríguez, Ismael Pintado Sánchez, Lic. Refugio M. Mercado, Alfonso Mayorga.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Jalisco anapu: Marcelino Dávalos, Federico E. Ibarra, Manuel Dávalos Ornelas, Francisco Martín del Campo, Bruno Moreno, Gaspar Bolaños B., Juan de Dios Robledo, Ramón Castañeda y Castañeda, Jorge Villaseñor, Gral. Amado Aguirre, José I. Solórzano, Francisco Labastida Izquierdo, Ignacio Ramos Praslow, José Manzano, Joaquín Aguirre Berlanga, Gral. Brigadier Esteban B. Calderón, Paulino Machorro y Narváez, Crnl. Sebastián Allende, Jr.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo México anapu:

Aldegundo Villaseñor, Fernando Moreno, Enrique O Fárril, Guillermo Ordorica, José J. Reynoso, Antonio Aguilar, Juan Manuel Giffard, Manuel A. Hernández, Enrique A. Enríquez, Donato Bravo Izquierdo, Rubén Martí.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Michoacán anapu: José P. Ruíz, Alberto Peralta, Cayetano Andrade, Uriel Avilés, Gabriel R. Cervera, Onésimo López Couto, Salvador Alcaraz Romero, Manuel Martínez Solórzano, Martín Castrejón, Lic. Alberto Alvarado, José Alvarez, Rafael Márquez, José Silva Herrera, Amadeo Betancourt, Francisco J. Múgica, Jesús Romero Flores.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Morelos anapu: Antonio Garza Zambrano, Alvaro L. Alcázar, José L. Gómez.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri Nuevo León anapu: Manuel Amaya, Nicéforo Zambrano, Luis Ilizaliturri, Crnl. Ramón Gámez, Reynaldo Garza, Plutarco González, Lorenzo Sepúlveda (Suplente).- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Oaxaca anapu: Juan Sánchez, Leopoldo Payán, Lic. Manuel Herrera, Lic. Porfirio Sosa, Lic. Celestino Pérez Jr., Crisóforo Rivera Cabrera, Crnl. José F. Gómez, Mayor Luis Espinosa.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Puebla anapu: Dr. Salvador R. Guzmán, Lic. Rafael P. Cañete, Miguel Rosales, Gabriel Rojana, Lic. David Pastrana Jaimes, Froylán C. Manjarrez, Tte. Crnl. Antonio de la Barrera, Mayor José Rivera, Crnl. Epigmenio A. Martínez, Pastor Rouaix, Crnl. de Ings. Luis T. Navarro, Tte. Crnl. Federico Dinorín, Gral. Gabino Bandera Mata, Crnl. Porfirio del Castillo, Crnl. Dr. Gilberto de la Fuente, Alfonso Cabrera, José Verastegui.- Kw'iripui orhetspiticha Ireta no Xáni K'éri jimpo Querétaro anapu: Juan N. Frías, Ernesto Perrusquía.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo San Luis Potosí anapu: Samuel M. Santos, Dr. Arturo Méndez, Rafael Martínez Mendoza, Rafael Nieto, Dionisio Zavala, Gregorio A. Tello, Rafael Curiel, Cosme Dávila (Mátaru jimpo pakarati).- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Sinaloa anapu: Pedro R. Zavala, Andrés Magallón, Carlos M. Ezquerro, Cándido Avilés, Emiliano C. García.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Sonora anapu: Luis G. Monzón, Ramón Ross.- Kw'iripui orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Tabasco anapu: Lic. Rafael Martínez de Escobar, Santiago Ocampo, Carmen Sánchez Magallanes.-

Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Tamaulipas anapu: Crnl. Pedro A. Chapa, Ceferino Fajardo, Fortunato de la Híjar, Emiliano Próspero Nafarrete.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima echeri jimpo Tepic anapu: Tte. Crnl. Cristóbal Limón, Mayor Marcelino Sedano, Juan Espinosa Bávara.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Tlaxcala anapu: Antonio Hidalgo, Ascensión Tépal, Modesto González y Galindo.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Veracruz anapu: Saúl Rodiles, Enrique Meza, Benito Ramírez G., Eliseo L. Céspedes, Adolfo G. García, Josafat F. Márquez, Alfredo Solares, Alberto Román, Silvestre Aguilar, Angel S. Juarico, Heriberto Jarha, Victorio N. Góngora, Carlos L. Gracidas (Mátaru jimpo pakarati), Marcelo Torres, Juan de Dios Palma, Galdino H. Casados, Fernando A. Pereyra.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Yucatán anapu: Enrique Recio, Miguel Alonso Romero, Héctor Victoria A.- Kw'iripuiiri orhetspiticha ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Zacatecas anapu: Adolfo Villaseñor, Julián Adame, Jairo R. Dyer, Samuel Castañón, Andrés L. Arteaga, Antonio Cervantes, Crnl. Juan Aguirre Escobar.- Jarhuatpiti: Fernando Lizardi, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Guanajuato anapu.- Jarhuatpiti: Ernesto Meade Fierro, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Coahuila anapu.- Jarhuatpiti: José M. Truchuelo, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Querétaro anapu.- Jarhuatpiti: Antonio Ancona Albertos, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Yucatán anapu.- ProJarhuatpiti: Dr. Jesús López Lira, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Guanajuato anapu.- ProJarhuatpiti: Fernando Castañón, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Durango anapu.- ProJarhuatpiti: Juan de Dios Bojórquez, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Sonora anapu.- ProJarhuatpiti: Flavio A. Bórquez, Kw'iripuiiri orhetspiti ima Ireta no Xáni K'éri jimpo Sonora anapu.